

NC-7.3. De filosofie van de levensloop (312 p.)

NC-7.3.0. : Inhoudstafel

NC-7.3.1. : p. 1 tot 150

NC-7.3.2. : p. 151 tot 312

Studietoelichtingen: zie p. 291.

Dit is NC-7.3.2. : p. 151 tot 312

Dit behelst dat de hogere (of althans buitennatuurlijke) idee, die in dat proces actief is, het hele gebeuren baadt in een sacrale sfeer,-- zoals de idee ‘atè’; wraakgodin (hier: Nemesis), resp. de idee ‘Atè’, wraakgebeuren (zinsverbijstering met uitwerking ervan) dit vastleggen.

Dit fenomenale en transfenomenale proces ‘ziet’ de ziener Teiresias, van bij de geboorte. Hij voorspelt het dan ook in de ‘allusieve’ (toespelende, niet zo klare) taal, eigen aan de ‘godsspraken’ of orakels.

Besluit.-- De eerste versie beperkt zich tot de verhalende ‘beschrijving’ van het natuurlijke gebeuren; de tweede versie voegt daaraan een buitennatuurlijke dimensie toe. Dat uitgerekend is mythische ‘theoria’ (doorgronding van een proces).

De antiek-Griekse ‘kuklos’-idee (151/152).

De volle duiding van deze mythe, in haar tweeledige versie, omvat nog een Antiek-Grieks ‘element’ (vooropstelling), namelijk de idee (= structuur) ‘kringloop’ (‘kuklos’, cyclus).

Een uitstekende omschrijving daarvan biedt ons *G. Daniels, Religieus-historische studie over Herodotus*, Antw./ Nijmegen, 1946, 27/38 (Herodotus’ opvatting over het bestuur der goden).

Herodotos van Halikarnassos (~484/ -425; gekend om zijn *Historiai*, Onderzoekingen), de “vader van de geschiedschrijving” (beter gezegd met W. Jaeger: “vader van de land- en volkenkunde”), staat bekend als theoloog.

Vaak tracht hij, in de fenomenale loop der gebeurtenissen, een idee (structuur, die die gebeurtenissen beheerst) bloot te leggen (= doorgronding, ‘theoria’). De naam van die idee luidt ‘kringloop’. Daarmee bedoelt hij dat heel wat fenomenen:

- (i) klein beginnen,
- (ii) groter worden, om - gedurende korte tijd - tot een toppunt uit te groeien en
- (iii) daarna, plots, weerom klein, ja, nietig worden.

De domeinen, waarbinnen deze wetmatigheid werkt, zijn én de natuur én de mensheid: “Zoals de godheid in de natuur, door wijze verdeling (*opm.*: Nemesis geldt, meestal, als verdelende rechtvaardigheid) der krachten (*opm.*: om te beginnen de ‘levenskracht’), een zekere gelijkmatigheid en orde tracht te bewaren, zo heeft zij ook in het leven der mensen bepaalde grenzen getrokken, en een schending ervan zal zij in geen geval dulden.

Wanneer de mens hier, echter, geen rekening mee houdt, en zijn grenzen te buiten gaat, komt hij in aanraking met de ‘fthonos’, ontstemdheid (niet: ‘nijd’ af zo), der godheden.-- Naast deze term vinden wij, echter, bij Herodotus, ook de term ‘nemesis ek theo’: verantwoorde straf vanwege de godheid”. (O.c., 28v.).

Opm.-- Dat wij ‘fthonos’ terecht door “verantwoordbare ontstemdheid” vertalen (en niet door het woord ‘nijd’, zoals meermaals lichtzinnig gebeurt), bewijst Daniels, o.c. 29vv.:

(i) de verantwoordbare ontstemdheid blijkt uit het feit dat de ‘fthonos’ de gemoedsreactie is naar aanleiding van onverantwoordbare daden (die, overigens, vaak ‘hubris’, grensoverschrijding o.g.v. hoogmoed, eigendunk en zo zijn);

(ii) deze ontstemdheid wordt, door Herodotos zelf, ook met ‘nemesis’, rechtvaardige straf, weergegeven.

(iii) Een derde reden is dat Herodotos, in de lijn van Aischulos van Eleusis (-525/-456; de eerste grote tragedieschrijver), de godheden vrij acht van de zonde van nijd (afgunst e.d.m.) en, daardoor, de weg vrijmaakt voor *Platon*, die o.m.in *Faidros 247a* zegt dat “nijd zich buiten het koor der godheden situeert”. Wat neerkomt op een revolutie in de archaische theologie, die aan de godheden én goed én kwaad toeschreef. Cfr. Daniels, O.c.,31.

De toepassing.

Een ‘kuklos’, kringloop, is zeker bij Narkissos te vinden.

(1). *De eerste versie*

Hierin beeldt hij zich, een aan waan prijsgegevene gelijk, dat hij zijn zusters beeltenis, door zichzelf aan te staren, zal behouden,-- daarin een grens overschrijdend, die iedereen ondergaat in analoge gevallen.

(2). *De tweede versie*

Deze is, behalve een vergelijkbare grensoverschrijding, nog een tweede grensoverschrijding aan het werk: zijn eigendunk, o.g.v. een de gewone grenzen overschrijdende schoonheid, doet hem iedere minnares niet enkel afwijzen, doch misprijzen en vernederen.-- Juist daarin grijpt Nemesis gelijkmakend (‘nivellerend’ zegt Daniels ook) in. Als godin van de verdelende rechtvaardigheid o.m.

Let erop dat Narkissos, inzake grote leeuw, grenzen overschrijdt. Zijn geldingsdrang, ‘fierheid’, zelfingenomenheid, is de ‘conatus’ (Spinoza) van het mythische verhaal.

Opm. -- Wij hebben, *FLL 143*, een stukje narratologie ingevoegd.-- Het is duidelijk dat ook de mythe, ‘muthos’, tot de verhaalsleer behoort.

“De mythologie is een product van het bewustzijn, dat zich, onophoudelijk hervindt (...).” (F.-W. Schelling, *Inleiding tot de filosofie der mythologie*, I, 10).

Dit van de mening der Verlicht-Rationalisten afwijkend, voor de mythe gunstige oordeel, in 1825, van de Romanticus Schelling kan als inleiding dienen: in de mythe komt de mens tot een zeker type van besef (‘Bewusstsein’) der werkelijkheid, vooral als menselijk lot gezien.

Mythe.

De mythe is een verhaal, dat, uitgaande van waargenomen werkelijkheden, doordenkt tot op de elementen (*FLL 70/97*) of vooropstellingen die die waargenomen feiten begrijpelijk(er) maken. In die zin is mythe (‘mythologie’ is o.m. de verzameling van de mythen) een ‘stoicheiosis’ (factorenanalyse).

Dit blijkt uit de analyse van de twee versies van de Narkissosmythe overduidelijk. - Juist daardoor is de mythe b.v. geen ‘fabeltje: dat - voor kinderen - een verstrooiing biedt (al kan het tevens leerzaam zijn); zij is ook geen sprookje, dat - ook voor kinderen - niet veel van de fabel verschilt, tenzij door de lengte; ook is zij b.v. geen (Middeneeuwse) legende, al was het maar dat de mythe, i.p.v. te stichten, ergert. Want dat de mythen der niet-Bijbelse culturen ergeren,-- dat staat als een paal boven water. Onder meer Platon heeft zich aan dat ergerlijke karakter (inzake wat aan godheden, waarvan hij een uitgezuiverde opvatting had, allemaal voor ergerlijks toegeschreven wordt) geërgerd.

Opn. - K. Marx zegt, ergens, dat de moderne mens van heden ‘ein Mythenfresser’ (een mythenvreter) zal zijn.

In het Marxistische taalgebruik betekent, echter, ‘mythe’ een stel idealen, liefst ‘onwerkelijk’ (van de naakte economisch-sociale toestanden vervreemd) opgevat, echter zo dat dit stel idealen een grote invloed uitoefenen op de psyché van de hedendaagse mens.

Appl. Model. Zo spreekt men van “de mythe van de Vooruitgang” (met hoofdletter), eigen aan de XVIII-d ‘eeuwse Verlicht-Rationalisten.

Zo spraken, indertijd, de Socialisten van ‘de Grote Avond’ (met hoofdletter), waarmee zij bedoelden dat, door een gewelddadige Socialistische revolutie, aan het Bourgeois-tijdvak een einde (‘Avond’) zou gesteld worden.-- Dit is een mytheduiding, die eerder psychologisch-sociologisch-culturologisch (menswetenschappelijk) is.

Opn. -- Semasiologisch opgemerkt: ‘mythologie’ kan ook betekenen “de studie der mythen” (waarvoor sommigen, dan, ‘mythanalyse’ gebruiken).- Hiermee kan deze opmerking volstaan, want de literatuur terzake is enorm.

De ‘minder grote leeuw’ in de vorm van de ijdelheid. (154/159)

Zoals men weet, heeft ons Nederlands woord ‘ijdel’ twee hoofdbetekenissen:

- (a) leeg, niet vol (b.v. “een ijdel vat”);
- (b) waardeloos -- beter nog: onwerkelijk (zo b.v. “ijdele dromen”).

Een variante van deze laatste betekenis komt door in b.v. “een ijdele jongen” (d.i. zich op nietigheden steunend om toch trots te zijn); ja, ‘ijdel’ kan ook “niets dan” betekenen (zo in “ijdel vertoon”).

Nu is het zo dat wat Platon heet “de edele begeerte” (daarvan zagen wij modellen), ook in onechte vormen vervalt. Wij gaan deze psychologisch zeer belangrijke gedrags- en levensvorm eventjes bekijken.

Opn. (154/155) De psycholoog, die op de ijdelheid een gans bijzondere nadruk heeft gelegd, is *Paul Diel*, in zijn *Psychologie curative et médecine*, Neuchatel (CH), 1968,-- vooralo.c., 133/151 (*La vanité et ses met amorphoses (Origines et conséquences)*).

Ziehier hoe Diel zich daaromtrent uitspreekt.

De term ‘ijdelheid’ duidt gewoonlijk dingen aan zoals ‘opgeblazenheid’ (‘fatuité’), ‘aanmatiging’ (‘prétention’), ‘hoogmoed’ (‘orgueil’), ‘aanmatiging’ (‘arro-gance’), die een zekere tint geven aan karaktertrekken.

(i) Oppervlakkig bekeken lijken al deze onderscheiden ‘ijdele levenshoudingen’ geen enkele genetische band te vertonen.

(ii) Meer nog: voor zover men het uitwendig gedrag nagaat, lijken zij geen enkel verband te vertonen met andere onvolwaardige levenshoudingen, zoals b.v. woede, luiheid, schuchterheid, enz.”. (O.c.,133).

Valt op dat Diel het begrip ‘ijdelheid’ verdiept. Wat verstaat hij, dan, daaronder? “Het Latijnse woord ‘vanitas’, ijdelheid, behelst een betekenis, die in het Franse ‘vain’, synoniem van ‘onvoldoende’, voortleeft. De ijdelheid is een ontoereikendheid, die men niet wil geweten hebben”. (O.c.,134).

De hoofdstelling van Diel, het ganse boek door, is: de ijdelheid, zo begrepen, is wellicht

(i) niet enkel één karaktertrek tussen vele andere,

(ii) maar “een zieletoestand, die bepalend is voor de totaliteit van het psychische functioneren voor zover dit verkeerd (‘pervers’) is”. (Ibid.). Het feit dat iemand een mening omtrent zichzelf huldigt, die een zelfoverschatting behelst, zou, dus, alle psychische afwijkingen, op de ene of andere wijze, veroorzaken.

Applicatief model.

De grote hysteriecrisis, die Freud meemaakte, in La Salpêtrière, is, in Diel's duiding, geen kwestie van 'verdrongen seksualiteit' (zoals Freud vooropstelde). De hysterica - aldus Diel - heeft nood aan nabootsing en dramatisering (toneelspel).

Eén der patiëntes was erin gelukt de aandacht op zich te trekken van de artsen,-- wat haar medepatiëntes vlug, bewust of, meer nog, onbewust, beet hadden en nabootsten ... om ook diezelfde artsenaanacht op zich te trekken.

Diel staft zijn duiding door te wijzen op het feit dat een ganse ziekenzaal, die zo'n grote crisis krijgt, "een uniek geval" is gebleven en dat - zelfs in een afzonderlijk geval - die 'grote crisis', die zo'n diepe indruk op Freud maakte, -- die, terloops gezegd, min of meer een coïtus, geslachtsgemeenschap, vertolkt, uiterst zeldzaam is.

Besluit: "Het is van belang te onthouden dat het verdrongen motief, dat ondergronds werkte en dat de crisis veroorzaakte, niet zou geweest zijn - bij de meesten dier vrouwen - iets van geslachtelijke aard (*opm.* :wat Freud meent), maar eerder een neiging tot een vertoon dat ijdelheid verraadt. Door die duiding te verwaarlozen als mogelijke hypothese, werd Freud ertoe genoopt tot een ondergronds werkende seksuele onbevredigdheid te besluiten, waarbij hij zich voorstelde dat de oorzaak te vinden was in de praxis van de 'coïtus interruptus' (*opm.*: onderbroken geslachtsgemeenschap).

De poging om deze hypothese uit te breiden tot andere neurotische syndromen (*opm.* : 'syndroom' is "een stel symptomen") - zoals obsessies, fobieën - liep er vlug op uit de gebrekkigheid van zijn aanvankelijke theorie in het licht te stellen". (O.c.,81).

Men kan moeilijk een feller kritiek op Freud uitbrengen, natuurlijk.

Een platonisch model van ijdelheid. (155/158).

Platon, Der siebente Brief, Calw. s.d., 24; 30f., geeft ons de karakterschets van de heerser Dionusios.

(i) Platon wou aan de heersende klasse op Sicilië een boodschap brengen, namelijk een diepgaande wetenschap, die beseft wat, én voor het heden én voor de toekomst, "werkelijk goed en rechtvaardig" is, zowel in de natuur als voor de mensheid.

Dionusios was daar niet vatbaar voor. Zijn levensgeschiedenis (*FLL 145: zonder geschiedenis geen zielsuitingen*), die zijn smadelijk leventje bloot trekt, bewijst het.

(ii) Platon schetst Dionusios (*Der siebente Br.,30f.*)-- “Dionusios (...) die, overigens, niet zonder aangeboren aanleg was en, als het over wetenschappelijke deskundigheid ging, uitzonderlijk eergierig was, beleefde wel, enerzijds, groot genoegen aan (...) filosofische dialogen, maar, anderzijds, werd hij rood van schaamte, toen het, naar aanleiding van die gesprekken, bleek dat hij helemaal niets bijgeleerd had uit wat ik (= Platon), gedurende mijn eerste verblijf (op Sicilië), had voorgedragen.

Gevolg: voor een deel kwam in hem het verlangen op wat ik voordroeg, grondig te beluisteren,-- om een klaar inzicht te verwerven; voor een deel, echter, dreef hem ook de ijdelheid van zijn eerzucht daartoe. (...).

Nadat ik zijn tweede uitnodiging (...) had afgewezen, lijkt Dionusios zich diepgaande gekweld te hebben met de volgende gedachte, resultaat van zijn ijdele trots: “Het mocht wel eens zijn dat Platon, in de ogen van velen, ontstemd als hij is, niet graag een tweede keer tot hem scheen te komen”.

Dit, zagezegd omdat ik - wegens de ervaringen, die ik én met zijn geestesaanleg én met zijn ononderbroken uitwendig gedrag alsook met zijn levenswijze heb opgedaan - Dionusios persoonlijk verachtte “.

Opm. Men ziet, meteen, dat Platon’s psychologie meer was dan een loutere levensvreemde ‘theorie’: hij ging de mensen, met wie hij te doen had, zo grondig mogelijk na, zoals blijkt uit zijn portret van Dionusios.-

Belet inzonderheid de tweeledigheid “geestesaanleg/ uitwendig gedrag” (*FLL 120*), met als gezichtspunt de ‘levenswijze’, die in dat tweeledig aspect bloot komt.

Opm.-- Merk ook op, binnen de ziel van Dionusios, een systechie, namelijk enerzijds, (oppervlakkige) filosofische belangstelling,-- anderzijds, (diepgewortelde) ijdelheid (vgl. *FLL 78/80 (tegenstrijdige zielefactoren)*).

Deze laatste ‘verdringt’, resp. ‘onderdrukt’ de wijsgerige belangstelling. Platon wist meer: “Dionusios (...) zocht mij met eerbewijzen en geld in te nemen en om te kopen: zijn doel was dat ik op een voor allen zichtbare wijze zijn zijde zou kiezen met mijn vriendschap. Dit moest, dan o.m. dienen om het feit dat hij (*opm.*: Platon’s vriend) Dion verbannen had, te vergoelijken.-- Vanzelfsprekend bereikte hij zijn doel niet”. (*Der siebente Br.,22*).

Zoals in vorige aanhaling: dat wat de mensen te weet komen, dat telt voor de eerzuchtig-ijdele Dionusios. Zelfs al moet het met oneerlijke middelen bereikt worden.

Meer nog: Dionusios had op zeker ogenblik Dion verbannen,-- dit, met beroving van én zijn rechten én zijn eer. Hetgeen, bij Dion's vrienden, onder wie natuurlijk Platon, grote bezorgdheid wekte.

“Toen Dionusios, echter, van onze stemming op de hoogte kwam, liet hij ons allen - zeer genadig - ontbieden, uit schrik dat onze vrees “de moeder van iets ergers” zou worden”. Inzonderheid met mij (= Platon) hield hij een geruststellend en bemoedigend gesprek: hij smeekte mij zelfs dat ik zou blijven,-- dat “in alle geval”.

Want: “Uit het feit dat ik wegvluchtte, kon niets goeds voortkomen; wel uit het feit dat ik bleef. Vandaar dat hij het niet beneden zijn waardigheid achtte mij, een smekende gelijk, toe te spreken.

Maar van de smeekbeden van ‘hoge heren’ weten wij dat zij met bevelen gezouten zijn. Een list verried die bedoeling: hij maakte het mij gewoon onmogelijk met een of ander schip af te varen, doordat hij mij naar de burcht deed overbrengen en mij daar een verblijf toewees zo dat geen enkel schipper - tegen zijn bevel in, ja, zelfs niet zonder het afgeven van een allerhoogste, uitdrukkelijk bevel van zijnentwege - mij vandaar per schip zou weggebracht hebben. (...).

Tegelijkertijd hoorde men overal vertellen: “Hoe genadig behandelt Dionusios nu Platon!”. Wat was daar echter van waar? (...) Dionusios, hoe langer hij, doorheen de omgang met mij, mijn gedragingen en mijn mentaliteit leerde kennen, des te meer hij een soort toenadering zocht.

Maar hij koesterde, daarbij, het zijn grillen eigen verlangen dat “ik met meer lof over hem zou spreken dan over b.v. Dion”, -- “dat ik hem als vriend op zichtbare wijze hoger zou achten dan Dion”. Op uitgerekend dat teken van mijnentwege was hij ten zeerste gesteld”. (Der sieb. br., 16f.).

Opm.-- Weerom: (i) de ijdelheid, (ii) met “wat de mensen menen”. Het schijnen is van veel doorslaggevender belang dan het ‘zijn’. Net zoals de “ijdele jongen zich op nietigheden steunde om toch trots te zijn” (*FLL 154*), zo ook Dionusios: de beeld-indruk (‘imago’) is doorsleggevender dan zijn werkelijke persoonlijkheid, - Platonisch: ‘dan zijn ziel’.

Bemerk, tevens, het verraderlijke karakter van zo’n ‘ijdel’: “Men weet nooit hoe men ze vast heeft” zegt de volksmond. De egocentrische mens wordt hierbij duidelijk uitgetekend door Platon.

Het neigt naar ‘betrekkingswaan’: alles wat gebeurt wordt ‘betrokken’ op het persootje van de egocentrische mens, - zelfs dat wat met geen enkele bedoeling gezegd of gedaan wordt.

Opm. -Let ook weer op de systechnie “gedragingen / mentaliteit” (*FLL 120; 158*).

Psychoanalytische toelichting. (158/159).

Wij halen *Dr N. Lamare, De passionele jaloezie*, Kapellen, s.d., aan. Cfr. *FLL 42*.

(1) “Het egoïsme (*opm.*: zelfzucht) is de klaarblijkelijke voortzetting van het narcissisme (*FLL 148*). Herinneren wij ons, overigens, de zo juiste opmerking van Freud: “Narcisisme en egoïsme zijn één en dezelfde zaak”.

(i) De narcissistische persoon, die werkelijk op het eigen lichaam verliefd is, draagt het een verering toe,-- verzorgt het steevast en met ijver; want deze verering neemt zijn voornaamste gedachten en attenties in beslag, ja, zelfs al zijn gedachten en al zijn attenties.

(ii) De narcissistische persoon is, van dat ogenblik af, veel te ingenomen met zichzelf om zich voor anderen te interesseren. Zodoende sluit het narcissisme reeds het egoïsme in, d.i. die overdreven en zelfs uitsluitende gehechtheid aan zichzelf, die de zelfzuchtige ertoe brengt, op de eerste plaats en zelfs enkel en alleen, aan zichzelf te denken, zich enkel te bekommeren om zijn eigen belang,-- zonder zich, in het minst, om het belang van de anderen te bekommeren (...).

(2) “De egoïst voelt zeer goed het lijden van anderen aan, maar hij stelt zich niet tevreden met het feit dat hij er niet door lijdt: hij geniet er ook van. Het onheil van anderen stelt hem gerust en verlicht zijn last. Net zoals een onderzoek van werknemers de wantrouwige patroon geruststelt en verlicht: “Zij hebben mij niets gestolen”. Het geluk van anderen, echter, is een pijnlijke doorn in het hart van de zelfzuchtige. (...) Zoals onze lezers/ lezeressen zelf hebben kunnen vaststellen (...), zijn afgunst en jaloezie vervat in egoïsme. (...).

(3) “De egoïst wil dat men aan hem veel waarde hecht en, natuurlijk, aan hem alleen. Ook: bij hem is er geen sprake van de aandacht te delen. Uit het egoïsme vloeit, natuurlijk, de ijdelheid voort (...)

(4) “Het egocentrisme heeft iets van het egoïsme. Het kan er niet van gescheiden worden, doordat beide gesteund zijn op de verbitterde uiting van een tot het uiterste gedreven ik. De egocentrische persoon maakt zichzelf tot het middenpunt van alles, de wereld inbegrepen.

Hij betreft alles op zich; alles gaat hem aan”. (O.c., 61; 66v.; 68; 69).

Ziedaar één mogelijke hoofdvorm (*FLL 154v.*: Diel’s stelling inzake ijdelheid) van wat Platon “de minder grote leeuw (‘fierheid’)” in ons heette.

Een Patristische beschrijving van de ‘minder grote leeuw’. (159/164)

Wij ontlene weerom aan A. Grün, *Het omgaan met de Boze*, *FLL 117/121*. Euagrius uit Pontos was Platonieker. Het is, dan ook, interessant hoe hij, in Kerkvaderlijk midden, in de ‘eremijtenwoestijn’ van Egypte, de minder grote leeuw duidt.

1.-- De demon van de ijdele glorie.

(i) “De gedachte van ‘ijdele glorie’ is een zeer indringende gedachte. Zij sluip gemakkelijk binnen bij hen die de deugd beoefenen. Met name: zij geeft hun het verlangen in hun strijd (*opm.*: de innerlijk-private strijd met ondeugd en ondeugddemonen) publiek te tonen en, meteen, naar roem bij de mensen te streven”. (O.c.,46).

Opm.-- Men ziet het: een negatieve gedachte, weerom.-- Kijk nu hoe die negatieve gedachte (door een ‘atè’, een onheilstichtende ingeving, van een demon versterkt (*FLL 149v.*)) twee typisch Kerkelijke waanideeën ingeeft.—

(ii)a. Met dat doel laat die gedachte 1. demonen krijsen, 2. vrouwen genezen worden en 3. een menigte mensen zijn mantel aanraken.

(ii)b. Zij voorspelt hem, ook, zelfs het priesterschap (*opm.*: de woestijnmonniken waren niet per se priester) zij laat de mensen zijn deuren belegeren om hem op te zoeken en om hem, indien hij niet meewil, geboeid mee te voeren”. (Ibid).

Opm.: Men ziet dat de eremiet bekoord wordt door de gedachte een beroemd duiveluitdrijver te worden of een succesrijk priester.-- Doch bekijk de afloop van de demonische ‘atè’: “Als die gedachte hem - door ijdele verwachtingen - verwend gemaakt heeft, verzwindt zij (*opm.*: uit zijn bewustzijn). Zij levert hem, dan, uit:

(1) ofwel aan de demon van de hoogmoed,-- om hem aan een krachtproef te onderwerpen,

(2) ofwel aan de demon van droefgeestigheid, die hem gedachten ingeeft, die het tegenovergestelde zijn van zijn verwachtingen.

(3) Soms levert zij hem aan de demon van onkuisheid over,-- hem, een mens, die, kort te voren, nog geestdriftig was en een heilig priester”.

Opm. -- Men ziet een zekere kuklos (*FLL 151*) aan het werk, in de ‘atè’: het begint stil, plooit open in dolle verwachtingen en eindigt met ‘frustratie’.

Opm. -- Dat het godheidsoordeel ('atè') en de er vaak in aanwezige 'kuklos' (kringloop) ook binnen het Christendom aanwezig zijn, baart geen verwondering: in de Bijbelse duiding waren de godheden der Heidenen, die zowel kwaad als goed 'kennen' (d.i. erin thuis zijn), 'demonen' ('onreine geesten').

2. De demon van de hoogmoed.

De 'autonome' (eigenmachtige) mens, die "God niet vreest en zich aan de mensen niet stoort", (zoals de Schrift van de 'onrechtvaardige rechter' zegt, die, in de grond, een Nihilist is), is - ook hij niet - niet vrij van godsoordeel en kringloop.

(1) (samenvattend): De demon van de hoogmoed leidt de ziel naar de diepste afgrond.

(2)a. (Opgang) Hij brengt de ziel ertoe God niet als helper te erkennen, maar om te geloven dat zij zelf de oorzaak is van haar goede daden. Hij brengt er haar tegelijk toe de broeders vanuit de hoogte te bekijken als 'onverstandig' en 'onwetend'.

(2)b. (Neergang) Op zo' n hoogmoed volgen woede en droefgeestigheid. Als laatste euvel volgen zinsverbijstering, waanzin, alsook visioenen van een massa demonen, in het luchtruim".

Opm.: -- Men ziet dat, in de Christelijke beschrijving van de psychologische fenomenen:

(i) dezelfde natuurlijke en buitennatuurlijke gegevens doorkomen,

(ii) maar dat een typisch Bijbels bovennatuurlijke dimensie - God als helper - eveneens als 'element' (factor) in rekening wordt gebracht.

Men treft dergelijke analyses heden nog aan in b.v. de romans van F. Dostojefski (1821/1881), Russisch romanschrijver, die, indertijd, verwondering wekte in het Westen doordat hij vanuit zijn Patristisch-Orthodox geloof, in zijn 'seculaire fenomenen, God en demonen (sacrale factoren) invoegde.

Dostojefski doorzag, dan ook, scherp de 'autonome mens', waarop het gesecculariseerde Westen zo groot ging: "Indien God niet bestond, dan zou, in beginsel, alles toegelaten zijn" is de spreuk, die J.-P. Sartre (*FLL 139*) van hem overnam, Om een Atheïstisch Humanisme te verantwoorden, waarin God en zijn hogere ideeën tot 'nihil' (niets) herleid worden en de mens radicaal autonoom, eigenmachtig, zelfs over alle ethische regels beschikt.

Voor de Patristische denkwijze is zulks 'de demon van hoogmoed'. Vgl.: Franz Kafka bewoog zich, duidelijk, in een zelfde sfeer (*FLL 96*). Met Dostojefski werd hij dan ook door de Existentialisten in hun cultuurkritiek opgenomen.

3. *De demon van de woede en de wrok.*

Wij zagen het, *FLL 136 (woede en wrevel)*, reeds: de ‘minder grote leeuw’ (fierheid, in ons kan de vorm van woede (toorn, gramschap) en wrok (wrevel) aannemen. Kijken wij, nu, hoe de woestijnmonniken (en, zonder meer, de Christenen) dit gebeurlijk ervaren.

a. *Woede.*

“Woede is een drift, gekenmerkt door een hoge graad van hartstocht. Men definieert haar als “een kokende beweging van de geldingsdrang der ziel”. Deze ‘beweging’ is gericht tegen degene die onrecht beging of er de schijn van had onrecht te begaan:

(i) “De ganse dag door maakt zij de ziel ‘razend’;

(ii) vooral, echter, gedurende het bidden sleept zij de geest mee,-- dit, doordat het gelaat van degene die onrecht beging (in werkelijkheid of schijnbaar), de ziel steeds maar voor de geest staat”.

Opm.-- De tragicus Euripides van Salamis (-480/-406), in zijn *De razende Herakles* (wellicht van -416), gaf ons een illuster, mythisch voorbeeld.

De natuurkracht, die, vaak, Euripideische helden beheerst, is, in dat toneelstuk, de ‘lussa’, hondsdolheid, aanvalsdrift (‘agressie’). Deze ‘lussa’ of ‘razernij’ wordt, steeds in Euripideische zienswijze, door de vuurgodheid (‘Aithèr’) ingegeven (*FLL 150: inspiratieproces*). Maar, fenomenaal (voor zover tast- en zichtbaar), is dit proces een woede, die zich van Herakles meester maakt.

Deze ‘beweging’ (‘proces’) omvat twee tijden:

(i) Herakles, ‘bewogen’ door deze drijfveer (onbewust), vernielt zijn eigen huis en doodt vrouw en kinderen.

(ii) De razernij verlaat hem, plots, als was zij, voor een korte, maar intense duur, een soort ‘autonome’, maar in zijn ziel ingenestelde ‘macht’; pas dan - niet eerder - komt zijn geest tot inzicht: hij beseft - pas dan - wat uitgerekend hij beging. Dan wordt hij angstig en stort ineen. Om te vergoelijken zegt hij, dan, pas dan: “Gezamenlijk zijn wij door de hand van Hera (*opm.:* de echtgenote van Zeus, de Oppergod) geslagen”. (*De razende Her.*, 1382).

M.a.w.: wanneer Herakles opnieuw zichzelf wordt (d.i. wanneer zijn geest, weerom, het tweespan van oerdriften en edele fierheid beheerst), ziet hij in dat “een hem vreemde, maar in hem actieve macht” hem ‘gedreven’ heeft.

b.-- Wrevel.

Euagrios typeert, na de acute vorm, de chronische vorm: “Wanneer de woede lang aanhoudt en tot wrok uitgroeit, veroorzaakt zij, ‘s nachts, verwarring, onmacht, bleek uitzicht van het lijf en aanvallen van ‘wilde dieren’ (*opm.*: ‘wilde dieren’ was, gebeurlijk, een term om demonen aan te duiden; in de woestijn verbleef Jezus “te midden van de dieren”). Deze vier symptomen, kenmerkend voor ‘wrok’, worden, meestal, door talrijke gedachten begeleid”.

Opm. Fr. Nietzsche (1844/1900), in zijn *Zur Genealogie der Moral* (1887),1: 11; 3:15, heeft wat de Fransen ‘ressentiment’ noemen, tot een basisbegrip van zijn Nihilistische zienswijze uitgewerkt. ‘Ressentiment’ betekent herinnering aan een onrecht, met de begeerte om dit onrecht te wreken”. Wat o.m. Anarchisten en Antisemieten ‘rechtvaardigheid’ heten, heeft, volgens Nietzsche, zijn oorsprong in ‘Ressentiment’ (in het Frans). Het nemen van wraak - voor al of niet werkelijk onrecht - heet men dan ‘gerechtigheid’.

Max Scheler (1874/1928; *FLL 12*) bouwde die Nietzscheaanse idee verder uit in zijn *Das Ressentiment im Aufbau der Moralen* (een kapittel uit zijn *Vom Umsturz der Werte* (2 Bde; 1919).

Een karakterisering ervan legt ons Euagrios’ typering uit.

Volgens Scheler is het ‘ressentiment’ (wrokgevoel) een duurzame (chronische) zelfvergiftiging van het zieleleven, ontspringend aan welomschreven factoren en uitgevend op welomschreven uitwerkselen.

Wij staan even stil bij de oorzaken.

Deze bestaan, volgens Scheler, op de eerste plaats, in een volgehouden (onbewuste) verdringing en/of (bewuste) onderdrukking van - wat hij heet - de ‘Entladung’ (ontlading, het zich onmiddellijk uitwerken) van een aantal gemoedsbewegingen en affecten, zoals wraakzucht, haat, boosaardigheid, nijd, afgunst, verraderlijkheid.

De wil, in de oerdriftvorm verstaan, om zich te wreken is het opvallendste uitgangspunt van ‘ressentiment’:

(i) een dadelijk uitwerken van de wraak (ii) wordt, uit onmachtgevoel (al of niet op werkelijkheid gesteund), opgeschort (‘geremd’) en tot de naaste ‘gunstige gelegenheid’ uitgesteld. “Wacht maar! Ik heb hem/haar, ze mettertijd, wel!” Ziedaar, in een spreuk verdicht, wat ‘ressentiment’ (Nietzscheaans-Scheleriaans geduid) is.

Heel nauwkeurig, volgens Scheler: waar het wraakgevoel zich niet kan/mag uitwerken (het onmachtgevoel, fysisch of ethisch of de twee samen, is sterker dan het wraakimpuls), daar uitgerekend ontstaat ‘ressentiment’: het is de verbeterde graad van machteloze wraakbehoefte.

De ‘ressentimentele mens’ is van zijn ‘recht’ (gebeurlijk van het hem aangedane onrecht) ‘heilig overtuigd’ en, overal, zoekt hij gelegenheden om het uit te drukken. Doch hoe minder gelegenheden zich voordoen, des te meer zijn wraakbehoefte in dof ressentiment overgaat.

Opm. -- Eén van de opvallendste uitingen is: “De druiven zijn te groen” zei de machteloze vos! Degene op wie men zich wil wreken. is, weliswaar, zeer betekenisvol, gebeurlijk, maar “men wil dit niet geweten hebben”. Dus zegt men: “Hij is niet eens de moeite waard!”.

4.-- De demon van de droefheid en het heimwee.

De teleurstelling (‘frustratie’) was, reeds, de wortel van de woede en de wrok. Zij is dat ook van de droefheid en het heimwee. Onze ‘fiere’ leeuw legt zich in geen geval neer bij een teleurstelling, welke deze ook zij.

a.-- De droefheid.

Euagrios onderscheidt o.m. twee types van droefheid:

- (i) een teleurgestelde begeerte of
- (ii) woede verwekken ze.

Op zich karakteriseert hij ze als volgt: “Droefheid zwakt het theoretische verstand af.-- Doorheen de diepte van het water (*opm.*: der droefheid) dringt geen enkele zonnestraal meer door. Het licht, eens dat het opgevangen wordt, brengt, in het duistere hart geen helderheid meer: zo is b.v. een zonsopgang wel een vreugde voor de mensen, maar een ziel in bedroefde toestand doorleeft daarbij - zelfs bij een zonsopgang - onbehagen”. -

Opm.-- Deze omkering van de betekenis (‘waarde’) van b.v. een zonsopgang bewijst, voor de zoveelste keer, dat onze reacties op onze waarnemingen een duiding behelzen (wat hermeneutiek insluit).

b.-- Het heimwee.

Euagrios beschrijft heimwee als een volgorde van ‘gedachten’ (versta: waarnemingen + duidingen).

(1) Eerst komen, bij iemand, gedachten op, die de ziel herinneren aan huis, aan ouders, aan de levenswandel van weleer.

(2) Wanneer die ‘gedachten’ vaststellen dat de ziel, in plaats van weerstand te bieden, daarop ingaat en zich, innerlijk, verheugt in de genoegens (*opm.*: die aan die herinnering eigen zijn), dan zijpelen zij in de ziel en dompelen ze in droefheid onder: “het vroegere is niet meer”. Ook nog: “omwille van wat nu is, kan dat van weleer niet meer zijn”.

Hoe meer de ziel zich verheugd heeft in de eerste gedachten, des te meer verzinkt zij door de tweede in ontmoediging en neerslachtigheid.

5.-- De demon van de lusteloosheid.

A. Grün, *Het omgaan met de Boze*, 53, merkt op dat de methode van retrospectie door Euagrios toegepast werd. Deze asceet raadt aan b.v. de demon der lusteloosheid - gedurende één of twee dagen - rustig in zich toe te laten: enkel zo kan men informatie omtrent hem inwinnen. “Om de demon nauwkeurig te onderzoeken is, dus, een zekere vertrouwde met hem noodzakelijk: men moet hem bij zich toelaten om de mechanismen, die hij, steeds weer, aanwendt, te kunnen doorzien (*FLL 117: diagnosefase; 120: Euagrios' theorie*). (Ibid.).

Gaan wij, nu, na wat het resultaat is inzake de demon van de tegenzin. Want dat is het fenomeen der ‘lusteloosheid’ in de grond.

(i) Hoofdkenmerk:

De demon van de tegenzin “geeft een afkeer in tegen de levenswijze (in casu: het eremijtenleven),- o.m. tegen de handenarbeid.

Ter versterking: hij herinnert aan de familieleden en de levenswijze van weleer (*FLL 163: heimwee*).-- Natuurlijk houdt hij de bezwaren der ascese eigen voor de ogen (negatieve gedachte).

(ii) Ondergeschikte kentrekken.

a. De medemenselijke zijde: de demon van de tegenzin inspireert de gedachte “dat de liefde bij de broeders verdwenen is en dat, dus, niemand troost brengt”. Meer nog: wanneer iemand - in de periode der lusteloosheid - krenkend optreedt, dan voedt die demon de ontstemdheid en de wrok tegen de krenkende.

b.1 De diachronische zijde : de demon in kwestie “schildert af hoe lang toch het leven duurt”. Zo bewerkt hij dat de zon traag of zelfs helemaal niet schijnt te bewegen! Hij zet ertoe aan “voortdurend door het raam te kijken en - indien men woestijnmonnik is - uit de cel weg te lopen”, - dit, om naar de zon (versta: de stand van de zon te kijken .... om te zien of zij nog ver van het negende uur is;-- ook om uit te kijken naar een broeder, die gebeurlijk komen zou.

b.2 De synchronische zijde: de demon van de levenstegenzin - dat is het - geeft het verlangen in naar een andere plaats: “Daar zou men gemakkelijker kunnen vinden wat men nodig heeft. Daar zou men een minder lastige en voordeliger levenswijze aantreffen”. -- “Het behagen van de heer is toch niet gebonden aan een plaats”. “Overall toch kan God voorwerp van aanbidding zijn!”.

Opm. -- Verwezen zij, natuurlijk, naar het grote monster in de tegenzin: *FLL 119* (slaapzucht als onderdeel).

Opm.-- Onze Vlaamse dichter Guido Gezelle (1830/1899), een Platonieker- dichter, beschrijft een analoge zielstoestand in zijn gedicht 'vertijloosheid'. 'Vertij, betekent "wat de aandacht aangenaam gespannen houdt", zoals amusement, plezier, -- bezigheid, waarin men opgaat. 'Vertijloos' is wat 'vertij' mist. Dit gemis is een vorm van teleurstelling, natuurlijk.

*"Vertijloos, al den dag,-- en zie 'k in 't nauw gesteken
geen blijden zonnengang -- de duistere wolken breken;
en zie 'k noch bol noch boom,-- noch hout noch iet dat groent
en, met den kwaden dag,-- mijn kwaden zin verzoent".*

Men ziet het: 'slechte luim' kan dienen als omschrijving van levenstegenzin.-- Bij Gezelle, zoals bij velen, is vertijloosheid aan het natuurlandschap gebonden:

*"Het wintert, zonder ijs -- of sneeuw! Ach, of het snerpen
des Noordens nog een sneè -- mij liete in 't water scherpen
dat stijf geworden ligt -- en glad! ... Wacharme, 't stinkt
van 't smoorend smokkelweer, - dat zon noch mane 'n dwingt!"*

Opm. -- Ook de geurzin is een onderdeel van de vertijloosheid: het is Gezelle alsof het weer, -- winterweer, zonder zon, zonder de glans van ijs of sneeuw (merk op de afwezigheid van datgene waaraan hij zich verwacht), "stinkt".

Maar luister verder: "k wille uit en blijde zijn!-- Ach, blijde zijn leert even -- dat schier gestorven was, -- weêr daden doen en leven! ... -- Ik adem, ja genoeg -- om lijf- en longertocht -- te halen, maar mijn hert is lam en zonder locht!"

Opm. - Wij gaan ons niet verliezen in de vergelijking met de Schwermut, de naargeestigheid, van een gedeelte der onevenwichtige Romantici of met het Spleen, de akelig-doodse Schwermut van de dandy, die *Charles Baudelaire* (1821/1867), in zijn *Fleurs du mal* (1857), vol zelfbeklag, uitspreekt: "(...) de hoop, die overwonnene, weent; de weerzinwekkende angst, als een despote, plant, op mijn overhellende schedel, haar zwarte vlag" (lxii: Spleen).-- Maar én vertijloosheid én Schwermut én spleen, zij zijn vormen van levenstegenzin.

Vergelijking met J.-P.-Sartre's 'nausée '(walging). (165/168) *H. Redeker, Existentialisme*, Amsterdam, 1949, 263/269 (Eerste stadium: La nausée), schetst ons hoe Sartre, in 1936, plots bekendheid verwierf met zijn La nausée.

Het is een in journaalvorm gegeven verhaal, waarin ene Antoine Roquentin, in de provinciestad 'Bouville', omstreeks 1932, gesitueerd, vertelt hoe "de dingen voor hem veranderen".

Karakterschets: Roquentin is een eenzaam, wat kleurloos intellectueel, bezig met "historische onderzoeken" omtrent een "marquis de Rollebon" (een figuur van anderhalve eeuw terug). De wereld rondom hem komt hem even kleurloos als hijzelf voor en koud-onpersoonlijk: hij is geen 'deelnemer' aan het leven, wel 'toeschouwer' van wat hem, in de grond, onverschillig laat.

Eén model: met Françoise van het Rendez-vous des Cheminots heeft hij een woordloze en, grondig bekeken, onpersoonlijke seksuele 'relatie'. Een andere figuur in Roquentin's leefwereldje is "l'autodidacte", vast bezoeker van de bibliotheek, een soort 'idealist', maar die treurig eindigt: hij wordt uitgebannen om reden van een beschuldiging van homoseksuele handelingen.

Verder is daar de gérant Fasquelle: "Quand cet homme est seul, il s'endort" (wat aan *FLL 119* (*slaapzucht*) doet denken).

Welke verandering vertelt het boek? "C'est donc ça la Nausée: cette aveuglante évidence? (...) Maintenant je sais: j'existe; le monde existe. Et je sais que le monde existe.-- C'est tout.-- Mais ça m'est égal. C'est étrange que tout me soit aussi égal: ça m'effraie". (*J.-P. Sartre, La nausée*, Paris, 1938, 173s.).

Wij leggen nader uit.

"Zo pas was ik in le jardin public. De wortel van de kastanjeboom stak in de aarde, juist onder mijn bank.-- Ik herinnerde mij niet meer dat het een boomwortel was. De woorden waren vervlogen en, met die woorden, de betekenis der dingen, hun gebruiksaanwijzingen. (...).

Ik was gezeten,-- een beekje voorovergebogen, de kop neerhangend,-- alleen tegenover die donkere knoestige massa (*opm.*: van de kastanjeboom), die heel en al onbewerkt was en die mij schrik aanjoeg.-

En sedertdien heb ik die verlichting ('illumination') doorgekregen. Het sneed mij de adem af. - Nog nooit, voor de laatste dagen, had ik ietwat gevoeld wat het zeggen wou 'exister' ('bestaan: 'existeren'). Ik was gelijk iedereen (...). Net als iedereen zei ik: "De zee is groen. Dat punt daar omhoog,-- dat is een meeuw". Maar ik voelde niet dat zoiets 'bestaat', -- dat de meeuw een 'bestaande meeuw' ('mouette-existante') was. Gewoonlijk houdt "l'existence", het bestaan, zich verborgen (...) (O.c., 179; s.).

Herlees nu, even, *FLL 35 (ananke; // 68v.; 84 (Kafka/Camus); 145 (Timaios); 150 (Nark.)*): de fenomenen, die Platon ontmoette, waren vaak ondoorzichtig, onbegrijpelijk, maar zij drongen zich op als een onontkoombaar feitelijk gegeven.

Sartre maakt een gedeeltelijk gelijke ervaring door. O.c., 182s., gaat Sartre door: “Op dit ogenblik vloeit het woord ‘zinloosheid’ (‘absurdité’, ‘absurdheid’) uit mijn pen. Zo-even, in le Jardin public, vond ik het niet. Ik zocht het ook niet; ik had het niet eens nodig: ik was, immers, aan het denken zonder woorden,-- over de dingen zelf, met de dingen zelf.

Die zinloosheid was niet een voorstelling, ergens in mijn kop; ook niet iets dat mijn stem uitspreekt, maar wel die lange dode slang aan mijn voeten,-- die slang van hout (*opm.*: de wortel van de kastanjeboom) (...).

En, meteen, zonder het klaar te verwoorden, besepte ik dat ik de sleutel van het bestaan, de sleutel van mijn walgingen, van mijn eigen leven gevonden had. Feitelijk is al wat ik, sedertdien, heb kunnen vatten, herleidbaar tot deze grondige zinloosheid. ‘Zinloosheid’: weerom een woord. Ik verzet mij tegen woorden. In Le jardin public was ik rechtstreeks geconfronteerd met het ding zelf. (...).

M.a.w.:

- (i) het gegeven, het ‘ding’, (zoals Sartre graag zegt), is ‘zinloos’, absurd.
- (ii) De gemoedsreactie daardoor uitgelokt is ‘walging’.

Vergelijkbaar met Gezelle’s “het stinkt” (namelijk dat motregenachtig weer). Maar toch weer heel anders: bij Sartre is het meer dan het (voorbijgaande) winterweer. Het is niet een weerkundig-landschappelijke tegenzinervaring, maar een ontologische.

“Ik heb zo-even het absolute ervaren: het absolute of het Absurde. Er was niets, met betrekking tot wat die boomwortel absurd was (...). Absurd, onherleidbaar. Niets - zelfs niet een diepgaande en geheime waanzin van de natuur - kon dat verklaren. (...).

(i) Een cirkel is niet zinloos; want hij wordt klaar en duidelijk verklaard door het draaien van een lijnsegment rond één van zijn uiteinden. Maar, ja, een cirkel ‘bestaat’ niet.

(ii) Maar de bewuste boomwortel ‘bestond’ in de mate dat ik hem niet kon verklaren. Knoestig, zonder beweging, zonder naam als hij was, boeide die wortel mij, vervulde hij mijn ogen, herinnerde hij mij zonder ophouden aan het feit dat hij ‘bestond’. (o.c., *ibid.*).

Besluit.-- In Sartre's taalgebruik - althans in zijn eerste fase - betekent 'exister' (bestaan):

(i) het feitelijk gegeven zijn van iets,-- desnoods van alles (wat de middeleeuwse 'existentia' is),

(ii) maar voor zover dit feitelijk bestaan onverklaard, onverklaarbaar overkomt in het gemoed,-- dat daarop met b.v. 'walging' reageert.-- Dat is een kwestie van afspraak, natuurlijk.

Men heeft het Existentiële denken wel eens een "empirisme van het gemoed" ('empirisme émotif', -- aldus *J. Wahl, Les philosophies de l'existence*, Paris, 1954, 15) genoemd. Heidegger b.v. reageert op het feitelijk gegevene met 'angst', Sartre met 'walging'.

Zoals terecht H. Redeker, o.c.,267, zegt, speelt het 'emotionele', sinds Heidegger, een rol van eerste rang in het hart van de filosofie zelf.

Wie daar grondig op ingegaan is, is *O.-Fr. Bollnow, Les tonalités affectives (Essai d'anthropologie philosophique)*, Neuchatel (CH), 1953. Dit is de vertaling van *Das Wesen der Stimmungen*.

Inderdaad: uit een of andere stemming:

(i) het wezen van alle (mogelijke) stemmingen willen afleiden en, zelfs,

(ii) het wezen van het menselijk bestaan, is een logisch hachelijke onderneming.

Waarom b.v., i.p.v. walging of angst, niet uitgaan van de gelukservaring,-- die eveneens onmiskenbaar tot het totale menselijke bestaan behoort? Bollnow bekritiseert, dan ook, grondig, Heidegger's stelling terzake.

Maar men kan, even goed, Sartre's stelling vanuit zijn grondig standpunt bekritisseren.-- Feit is dat een Heidegger en een Sartre wel bijgedragen hebben tot een merkwaardige filosofische psychologie der gemoedsstemmingen. Het is te dien titel dat wij er hier een woord over zeggen.

Opm. *Soren Kierkegaard* (1813/1855) brak, na 1916, door als de 'vader van het Existentialisme! In zijn *Ofwel ofwel* (2 banden (1843)), een jeugdwerk, situeert hij de wanhoop in het hart zelf van het menselijke bestaan of (menselijke) 'existentie! Daarmee zette hij een mode in, namelijk filosoferen vanuit een gemoedsstemming.

Bij hem, echter, was dit een uiting van zijn zeer persoonlijke melancholie (*B. von Brandenstein, The Twentieth Century: Age of Despair?*, in: *Internat. Philosophical Quarterly* (New York / Heverlee), vol. iii, no. 4 (1963: Dec.), 554), -- een melancholie, die bij hem met zijn zondebesef in verband stond (vgl. *FLL 85: religieus zondebesef,-- psychiatrisch gezien*).

Samenvattende kijk op de minder grote leeuw. (169/175)

Of in volle zelfontplooiing of teleurgesteld, de ‘minder grote leeuw’ omvat een reusachtig gedeelte van ons zieleleven. Indien wij er zo uitvoerig bij stilstonden, dan was dit om aan te tonen dat, uitgaande van Platonische vooropstellingen van psychologische aard, wij ertoe in staat blijken zelfs de actueelste analyses terzake goed te situeren. In die zin is ons Platonisme een “eeuwige filosofie”, in die zin dat, bij iedere ontwikkelingsfase van de menselijke psyché, het Platonisme als voorlichtende kracht (‘krachtidee’) kan fungeren.

Men weet hoe de ‘Individualpsychologie’ van Alfred Adler (1870/1937) -- eerst Freud’s aanhanger, daarna tegenstander ervan in die zin dat hij aan de geldingsdrang de plaats toekende die Freud aan de (erotiserende) libido toegewezen had - tot op zekere hoogte de idee ‘Ueberschensch’ (de hogere, ‘superieure’ mens) van Friedrich Nietzsche, de Nihilist, in dieptepsychologische termen vertaalde.

Voor Nietzsche legde Adler herhaaldelijk sympathie aan de dag. De hogere waarden - b.v. het ware, het zedelijk goede, het schone (in de verheven zin), het sacrale - spelen én bij Nietzsche én bij Adler niet een eigen rol, die past bij die van een echte hogere idee, in Platoniserende of Bijbelse zin.

Adler zocht de ‘elementen’ (factoren), die ieder mens maken tot wat hij/zij is. Bij een Spranger (*FLL 121vv.*), net als bij een Platon, zijn dit welomschreven - liefst hogere - waarden. Bij Adler, zoals bij Nietzsche is dit - wat Adler heet - “die Leitlinie”, het ons leven beheersende ideaal (want dat is het waarlijk), dat ontspringt aan een mysterieus levensplan of programmatie van ons doen en laten. Hoe verscheiden de individuele idealen van de mensen ook mogen zijn, in hun wezenskern zijn zij alle identisch: zij zijn ‘Wille zur Macht’, machtsdrang (want ‘Wille’ is hier, eerder, dieptepsychologisch te duiden). Ieder mens kent maar juist één waarde: zich doen gelden, boven de anderen uit te reiken, medemensen te beheersen, medemensen aan zich te onderwerpen.

Opm. -- Dit belet niet dat ook gelovige Christenen (de Katholiek Rudolf Allers; de Protestant Fritz Künkel), tot op zekere hoogte, ‘Adlerianen’ waren. Wat wij, vanuit de “minder grote leeuw”, zoals hij in *Platon’s Republiek*, 554a en wat volgt (kapittel ix), nader geschetst wordt, ten zeerste kunnen begrijpen.

Dit alles brengt ons tot een probleem, dat wij, hier, maar zeer zijdelings kunnen behandelen, namelijk het probleem van de macht.

R.F. Beerling, Interpretaties van macht, in: Tijdschr.v.Filos. 14 (1952): 2, 346/361, definieert 'macht' als "het vermogen om invloed uit te oefenen". (A.c.,348).

Beerling onderscheidt;

(i) 'Naturalistische' (versta: Positivistische), psychologische, sociologische en
(ii) ontologische (filosofische) duidingen van 'macht', Onder de 'metafysische' duidingen rangschikt hij, zeer terecht, Friedrich Nietzsche, die, in Beerling's ogen, weliswaar een uitstekend machtspsycholoog geweest is, maar tevens, ja, allereerst een ontoloog van macht. Centraal begrip is, in Nietzsche's ideeënwereld, het leven. De machtsdrang is er de grondtrek van.-- Jammer genoeg hanteert Nietzsche meer dan één begrip 'macht':

(i) de macht, gezien als bruto, ja, zeer brutaal natuurfeit (wat Naturalisme is),

(ii) de macht, geduid als aristocratisch-nobilistisch (antidemocratisch) levensideaal, dat minachting voor de kuddemens der democratie preekt,

(iii) de macht als ontologisch, d.i. alle zijn verklarend en belichtend, 'element' (vooropgesteld beginsel).

Gevolg: de metafysiek van Nietzsche is een mengsel, om niet te zeggen: een wirwar van die drie ineen lopende maar niet logisch streng uiteengehouden begripsbepalingen. - Wat niet belet dat hij, uitgerekend met zo'n 'metafysiek der macht', één der leidende figuren geworden is van het huidige Postmodernisme.

Opm. -- Platonische psychiatrie.

Aangezien de 'nous' (intellectus, onze 'kleine mens' of geest) al wat juist, rechtgeaard en zedelijk goed is, vertegenwoordigt, -- wat insluit dat alle afwijkingen, tenslotte, aan de lagere begeerten (= het grote monster, de minder grote leeuw) te wijten zijn, moeten wij het psychiatrisch element in ons, uitgerekend, in beide laatste zieleleden van de mens zoeken.

(a) Een geordende uiteenzetting van een Platonische psychiatrie geeft b.v. *W. Leibbrand / A.Wettley, Der Wahnsinn (Geschichte der abendländischen Psychopathologie)*, Freiburg/ München, 1961, 59/76 (*Platons Beiträge zur Psychopathologie und Trieblehre*). Deze uiteenzetting ook maar oppervlakkig samenvatten is ons, hier, onmogelijk (wegens plaatsgebrek).

In alle geval, net zoals andere geschiedschrijvers inzake psychopathologie, Leibbrand/ Wettley schatten Platon's bijdrage, cultuurgeschiedkundig, hoog.-- Daarom hier één applicatief model.

(b) *De misdadiger leeft vanuit de nachtdromen.*

En dit gebeurlijk in de vorm van de tiran. Behalve dat wij Platon zelf aanhalen, steunen wij ons tegelijkertijd op *D. Anzieu, Oedipe avant le complexe ou de l'interprétation psychanalytique des mythes*, in: *D. Anzieu e.a., Psychanalyse et culture grecque*, Paris, 1980, 5/25.

Het artikel, a.c., 41/44, behandelt een vijfde mytheem (= mythisch element), namelijk de geslachtsgemeenschap met de moeder (*FLL 153: ergerlijkheid der mythen*).

(i)a. Herodotos van Halikarnassos (*FLL 151*), in de *Historiai*, verhaalt omtrent een tiran, Hippias, die, met het Perzische leger, de stadsstaat Athene aanvalt. Om die reden wordt hij uit zijn vaderstad verbannen, natuurlijk.-- Maar, daarop, doorleeft hij een droom, waarin hij met zijn eigen moeder (bloedschande, incest) geslachtsgemeenschap voltrekt. Besluit van de tiran: hij zal Athene - verzinnebeeld door de 'moeder, die hij, door verleiding, aan zich onderwierp (de machtswil) - binnentrekken, er zijn macht herstellen om er op hoge leeftijd te sterven.

(i)b. Sofokles van Kolonos (-496/-406; tweede grote Griekse tragicus, na Aischulos en voor Euripides (*FLL 161*)), in zijn *Oedipus koning* (rond -430), vv. 981v., zegt letterlijk: "Vele mensen immers hebben, in hun dromen, met hun moeder geslachtsgemeenschap gepleegd". Sofokles legt deze woorden in de mond van Jokaste, de vrouw van Laios en de moeder van Oedipus.

Opm. --"Men kent wellicht *Die Traumdeutung* (1900) van *S. Freud*: men ziet dat dit boek, aan de deur van onze actuele eeuw, slechts één facet uitmaakt van een eeuwenoude traditie. Daarom ook hebben wij Platon's leer terzake (althans één aspect eruit) hier ter sprake te brengen.

Robert Baccou, introd./trad., Platon, La république, Paris, 1966, 333; 334; 337; 338, geeft ons één aspect van een mogelijke Platonische droomduiding ten beste.

(1).-- In de aanvang van *Boek ix*, gaat *Platon* eventjes in op de onwettige (tegennatuurlijke) begeerten (*FLL 110*). Dit, i.v.m. de genesis (wordingsproces) én van de misdadiger én van de tiran.

“Het gaat over die begeerten, welke wakker worden gedurende de slaap. In de slaap, nl., komt het zielsaspect dat met geest begaafd is en zachtaardig en geschikt om het andere gedeelte der ziel (*opm.*: het grote monster/de minder grote leeuw) te beheersen, tot rust. Dit, terwijl het dierlijke en wilde zielsaspect, indien het zich aan voedsel of drank vergaapt, a.h.w. rillend (van begeerte) alle slaperigheid afschudt en erop uittrekt om voor zijn begeerten bevredigingen te vinden.

Zoals gij het wel weet: in zo'n toestand durft dit zielsaspect alles, bevrijd en losgekoppeld als het is uit de banden van ieder schaamtegevoel, alsook ieder inzicht (*FLL 111*).

Zo b.v. schrikt het er niet voor terug, in verbeelding, geslachtsgemeenschap te plegen met de eigen moeder of met wie ook,-- mens, godheid, dier.-- Zo b.v. schrikt het er niet voor terug zich te bevleken met om het even welke moord, -- zonder afschuw eet het om het even wat op. (*opm.*: Aristoteles, *Eth. Nicomach.* H: 6, 1148b geeft als model het opvreten van kinderlijkjes).

Samengevat: er bestaat geen waanzin, geen schaamteloosheid, waartoe dat zielsaspect niet in staat is”

Opn. Let op de tweeledigheid “waanzin/ schaamteloosheid”. *P. Diel, Psychologie curative et médecine*, Neuchâtel (CH), 1968, 107/113 (over de neurose), 111/113 (*over de cynische misdadiger*), -- thema dat steller b.v. herneemt o.c., 162/157 (*Nervosité et banalisation*),-- doet ons letten op twee vormen van psychopathologie, de neurotische (diegene die het eerst en het meest opvalt, omdat de psycholoog, resp. de psychiater/ neuroloog eraan te pas komt) en de ‘banaliserende’, d.i. het geval van de in zijn geweten afgestompte, die hetzelfde syndroom, namelijk afgewekenheid, vertoont meer, i.p.v. eronder te lijden (met de neurose vandien), het én seksueel én sociaal uitwerkt, schaamteloos, ‘cynisch’.

(2) Wat verder schrijft Platon: “Wat wij, met dit alles, wilden vaststellen, is dit:

(i) in ieder van ons - zelfs in diegenen die als volkomen zelfbeheerst overkomen - huist een type van angstaanjagende, wilde, iedere wet overschrijdende begeerten;

(ii) dat feit wordt ons duidelijk gemaakt door de dromen”. Vgl. methodologisch: *FLL 105 (theoria)*; *120 (doorgronding)*. Waarvan wij, hier, de zoveelste toepassing hebben.

(3).-- Wat verder, weerom, omschrijft Platon de genesis (wordingsproces) én van de misdadiger én van de tiran.

“(a) Te voren kregen (de onwettige, tegennatuurlijke begeerten) slechts haar vrije loop in de vorm van de droom, gedurende de slaap. Want de tiran was toen nog onderworpen aan de wetten en aan zijn vader en, in zijn ziel, heerste de democratie.

(b) Voortaan, echter, zal hij - getiranniseerd als hij is door de ‘eros’, de minnedrift (*FLL 126 (eros is geen agapè)*; -- *112/114 (knapenliefde)*) - zonder onderbreking dat menstype vertonen, dat hij, soms, in de nachtdroom werd.

Hij zal dan ook voor geen enkele moord, voor geen enkel verboden voedsel, voor geen enkel misdrijf terugschrikken. Eros, die in hem op tirannieke wijze leeft - in volledige wanorde en bevrijding van alle banden, doordat hij in hem alleenheerser is -, zal dergelijk ongelukkig menstype, van wie hij de ziel in bezit heeft genomen - als een tiran de stadsstaat -, ertoe drijven alles aan te durven,-- dit, om hem voedsel te verschaffen, hem (*opm.*: eros) en de bende begeerten, die hem omgeven, namelijk die begeerten, die van buiten hem komen - door de slechte gezelschappen - en die begeerten, die, in hemzelf ontstaan, uit een aanleg, die met de zijne samengaat, de bindingen verbroken hebben en zich bevrijd hebben.-- Is dat nu niet het leven dat zo ‘n mens leidt?’.

Opm. -- Valt op een zekere gelijkenis met de Freudiaanse libido, oerwellust, maar met dit grote verschil dat deze oerwellust tiranniek, machtswellustig, is. De ‘seks’ is, in zo’n geval, veeleer middel dan doel,-- middel in dienst van de machtswil, d.i. de minder grote leeuw.

(4).-- Laatste aanhaling.-- “Vatten wij samen: is een volslagen misdadiger diegene, die, bij volle dagbewustzijn, de gedragingen van de mens in de slaapdroomtoestand vertoont”.

Opm. - Dat deze stelling, die, zoals alle stellingen van Platon, moet afgezwakt worden door tegenvoorbeelden (*FLL 56; 63*), een element van echte levenswaarheid bevat, blijkt b.v. als men leest *Sabine Paugam, Crimes passionnels*, Paris, 1988.

Deze jonge advocate verdedigt misdadigers, die zij met de ‘verstehende methode’ (*FLL 05*) benadert; zij kan dan ook enigszins binnendringen in het zieleven van haar cliënten / cliëntes. Welnu, sommige elementen herinneren aan wat Platon zegt.

De bewuste onderdrukking, resp. onbewuste verdringing. (174/175)

Voor *Platon* lopen het grote monster en de minder grote leeuw, gedeeltelijk, ineen. Daarom plaatsen wij een tekst uit zijn *Zevende brief* (uitg. Calw, 24f.) hier achteraan, als slotbemerking.

1.-- *De roemvolle dood van Dion.*

Wij hebben het hoger gezien: Dion, op Sicilië, heeft als volgeling van Platon, diens filosofie in daden omgezet. Hij werd, o.m. daarom, door de tiran Dionusios en diens aanhangers laf vermoord. Maar in Platon's ogen is dit een roemvolle dood.

(i).-- “Want, voor iemand die de echte waarden zowel voor hem/ haar zelf nastreeft als voor de staatsgemeenschap, is ieder lijden iets verantwoordbaars en bewonderenswaard.(‘schoon’) wat hij/zij ook lijden mag”.

(ii).-- Platon zet, hierop, uiteen hoe een aantal hoge ideeën ons uit een oeroude, Archaische traditie voorlichten, inzake de richting, die wij aan ons leven geven moeten.

“Niemand onder ons is onsterfelijk. En, zelfs indien ons zo'n gunstig lot hier op aarde ten deel viel, dan zou hij/zij daarom nog niet gelukkig zijn, zoals, ten onrechte, het ongeletterde volk gelooft. Immers er bestaat geen echt kwaad en geen echt goed voor de wezens, die geen ziel hebben (*opm.: FLL 116: de onsterfelijke ziel*). Dit onderscheid geldt enkel voor iedere ziel hetzij zij met een lichaam verbonden leeft hetzij zij zonder enig lichaam leeft.

Gevolg: men behoort steeds echt in overtuigd geloof aan die oude overleveringen te leven, die - zoals gij weet - ons openbaren dat:

1. wij een onsterfelijke ziel bezitten,
2. die ziel ter vergelding van wat zij doet, een rechter krijgt,
3. eens dat zij van haar lichaam gescheiden leeft, voor haar gebeurlijke misdrijven de grootste straffen moet uitboeten.

Besluit.-- Daarom ook moet men zelfs het ondergaan van grote misdrijven en ongerechtigheden als een minder kwaad opvatten dan het bedrijven ervan”.

Opm.-- Men ziet dat de heiden Platon hier niet zo ver van de Bijbelse openbaringen terzake afstaat.

2.-- *Bewust onderdrukken of onbewust verdringen*

Platon zet nu kort uiteen hoe onder de sterke invloed van het grote monster en de minder grote leeuw, de mens deze geopenbaarde waarheden kan bewust onderdrukken of onbewust verdringen.

“Maar dit alles zijn leerpunten, die de puur op geld en bezit beluste mens, die, meteen, arm is aan ‘het goud der ziel’, niet eens verneemt.

En gesteld dat hij/zij ze toch verneemt, dan luistert hij/zij er met een spotlach naar. Men tracht, immers, naar niets tenzij naar overal, zoveel mogelijk, als een geestloos dier schaamtevrij, te pakken te krijgen,-- dit, om te kunnen eten of drinken of om zijn/ haar begeerte te stillen, eigen aan de dierlijk - weerzinwekkende liefde,-- iets dat, indien men met inzicht spreekt, zo'n edele naam niet verdient”.

Opm.-- Men ziet het: eten/ drinken, ‘liefde’, geld en bezit (*FLL 135 (Engels’ begrip ‘Materialisme’)*). Het zijn bijna alle elementen die, samen, het grote monster uitmaken, waarin de minder grote leeuw, zoals ergens Platon uitdrukkelijk zegt, zich ook thuis voelt.

Wat bewijst dat Platon wel degelijk een soort begin van stelselmatige psychologie verworven had. Zoniet zou b.v. hier - net zoals elders - het samen vernoemen niet aantrefbaar zijn, -- een Platonische traditie, waarvan Engels, de marxist beweert dat zij tot het Rooms-Katholieke taalgebruik, tot in zijn tijd toe, behoorde.

Doch luisteren wij verder naar de *Zevende brief*: “Zo iemand is een met blindheid geslagen mens, die volgende punten niet vermag in te zien:

(i) het juiste verband tussen de zo begeerde zinnelijke genietingen, enerzijds, en, anderzijds, de een of andere misdaad,-- wat op een ongehoord onheil dat met ieder onrecht samengaat, neerkomt;

(ii) het feit dat iedereen, die een onrecht beging, volgens een niet te ontlopen lotsbepaling, het gevolg van ieder misdrijf met zich moet meeslepen,-- eerst hier boven de aarde, zolang hij/zij op die aarde rondloopt, -- daarna ook onder diezelfde aarde, wanneer hij/zij de eerloze en grondig ongelukkige aardse levensreis naar de eeuwige heimat beëindigd heeft.-- Deze en andere leerpunten heb ik, voor Dion, ooit uiteengezet: ik kon daarmee, blijkbaar, tot in zijn hart doordringen”.

Opm.-- *Leibbrand en Wettley, Der Wahnsinn*, 60, vertalen de term ‘para.frosunè’, in *Platon’s Sofistès* 228, door ‘Vorbeidenken’, aan iets voorbij denken. Dat lijkt eigenaardig veel op zoiets als ‘verdringing/ onderdrukking’. ‘Para.fron’ is wie aan de waarheid en haar consequenties voorbij denkt,-- d.i. waanzinnig, zonder gezond verstand (*FLL 35*),-- wat de ‘kleine mens’ in ons allen niet is.

Zoals men weet is, bij Freud, de verdringing (onderdrukking) een basisbegrip. Maar er is één verschil: bij Freud verdringt de gevestigde moraal de driften.

2.C.c.-- De kleine mens (geest).

a. *FLL 115* leerde ons, reeds, op ethische effecten van de ‘kleine mens’ in ons letten: zowel de minder edele begeerten als de geldingsdrang (‘edeler begeerte’) worden op haar juiste waarde geschat door onze geest. Dit, door zin voor maat (sofro.sunè) in te voeren of, nog veel meer, door de zin voor evenwichtig leven (dikaiosunè) - de alle andere ethische goede gaven samenvattende ‘deugd’ - aan te kweken.

b. *FLL 35* situeerde, enigszins, de ‘nous’ (‘intellectus’, geest) in de hele kosmos: wat ‘logos’, rationele geest, in ons is, beantwoordt aan wat, op grote schaal, kosmisch, overkomt als “door geest, d.i. beredeneerd-doelmatig gedrag, veroorzaakt”, meteen is “de kleine mens” in ons het vermogen om de ‘anankè’, het onberedeneerd- ondoelmatige - het absurde - aan te voelen als diametraal tegengesteld aan ons verstand.

Dit is dat een soort randfunctie: zoals een arts weet wat ‘gezond’ is, door met wat ongezond, ‘ziek’, is, bezig te zijn.

Doch kijken wij, nu, naar verdere hoofdaspecten van wat, zowel bij Platon als bij zijn leerling Aristoteles,-- maar op een zeer verschillende manier, het enige is dat zij ‘eeuwig’ heten , in de sterfelijke ziel (*FLL 103 (de ziel als geheel);-- 99*).

Hoofdrol, bij Platon, de geest eigen, is echter, het schouwen der ideeën. Iets, dat wij geregeld ontmoet hebben in de vorige bladzijden. ‘Ideeën’ stelt Platon voorop,-- zowel voor singuliere gegevens -- levenloze (b.v. tafels, bedden), biologisch-levende (b.v. planten als o.m. de bomen of dieren zoals de paarden), zielen-- als voor abstracte eigenschappen (zoals waardevol (‘goed’), schoon (wat be- en verwondering afdwingt), -- groot/ klein (kwantitatieve kentrekken),-- vroom, gerechtig (ethische kentrekken)).

Men kan, dus, niet beweren dat Platon enkel ideeën vooropstelt, als verklarende beginselen (‘oorzaken’), waar het om louter stoffelijke dingen (bed, boom, paard, mensenlijf) gaat: de hoge ethische eigenschappen vooronderstellen even goed ‘ideeën’.

Besluit: uitgaan van het zo beruchte dualisme, dat ‘deze’ wereld (met zijn materiële werkelijkheden) stelt tegenover ‘gene’ wereld (met zijn onstoffelijke werkelijkheden), om de ideeënleer uiteen te zetten, gaat helemaal niet op. Wat niet belet dat, zeer vaak, de ideeënleer op die onjuiste wijze - men vergeve ons die uitdrukking - opgesolferd wordt.

A.-- De ideatie als inzicht in de 'ware' natuur. (177/188)

Het beste kunnen wij uitgaan van de ideatie van de ziel.-- *Politeia* 611c geeft ons daarvan een samengevatte verwoording.

Doch om de Platonische tekst goed te begrijpen, moeten wij, eerst, stilstaan bij de Glaukosmythe. Wij geven hier één der versies (*FLL 148: twee versies; 152: mythe als narratologisch genre*). Wij doen dit des te liever omdat deze mythe een vergoddelijkingsmythe is (*FLL 22 (Solovjef); 24 (Christelijke vergoddelijking)*). Zij moet Platon, ergens, sterk aangesproken hebben.

1.-- De Glaukosmythe. (177/179)

Bibl. st.:

-- *J. Schmidt, Griekse en Romeinse mythologie*, Helmond, 1968+, 113.

a. De zeegod Glaukos

Oorspronkelijk was de zeegod Glaukos maar een arme visser in de stad Anthèdon, in Boiotia (Beotië,-- in Midden-Hellas). Dit is zijn 'sterfelijke' en nog niet 'vergoddelijkte' zijns- en verschijningswijze.

b. Het vergoddelijkingsproces.

Er zijn twee versies. De ene zegt dat hij onsterfelijk en, dus, vergoddelijkt werd door middel van een magisch bad. De andere spreekt van magische kruiden. Het is deze versie, die Schmidt, o.c., geeft. Het proces verloopt in twee mythische fasen.

(i)-- Fase 1.

Op zekere dag brengt Glaukos zijn vangst aan wal. De vissen, echter, legde hij op toverkruiden neer,-- ooit gezaaid (in de mythische oertijd) door niemand minder dan de god Kronos (Lat.: Cronus).

Deze - terloops gezegd - is een chthonische (= tellurische) of aardgebonden godheid, -- nauwkeuriger uitgedrukt: een Titan. Hij bestuurde, een tijd lang, het heelal (hij was van het type 'heelbestuurder'), -- dit, als de jongste zoon van de twee oergodheden namelijk Ouranos en Gaia, d.i. Hemel en Aarde.

Zijn heelalbestuur duurde totdat de Olympische (d.i. hemelruimgebonden) god Zeus hem uit die machtspositie ontzette. Dit, niettegenstaande Glaukos, als Titan, een reusachtige verschijningswijze kon aannemen.

Tot de grote verbazing van Glaukos, dus, begonnen de op de toverkruiden gelegde vissen te spartelen om spronggewijze zeewaarts te trekken en in de waterdiepten te verzwinden.

Door dat wonderteken geprikkeld at hij zelf enkele van de magische kruiden op: ook hij voelde zich, onweerstaanbaar, zeewaarts gedreven,-- bij zover dat hij er definitief in onderdook.

(ii).-- Fase 2.

Opn.-- Voordat wij de mythe verder vertellen, een toelichting.--

De uitwerksters van de tweede vergoddelijkingsfase zijn, eveneens, aardgebonden wezens.

a. Tèthus (Lat.:Tethys), dochter van het Oerkoppel, Ouranos en Gaia. Letterlijk betekent 'tèthus' 'voedster'. Zij gold als vruchtbaarheidsgodin, gesitueerd in alle water rond de hele aardbol,-- zichtbaar tegenwoordig gesteld in de talloze bronnen en fonteinen.

b. De Nereïden, één type van zeenimfen, zijn de vijftig dochters van Nèreus (ouder dan de Opperzeegod Poseidon, godheid, die, behalve de zeewateren, ook de rivieren, stromen en bronnen beheerst) en van Doris, dochter van Okeanos. De naam 'nimf' betekent dat zij, zoals alle 'numfai', letterlijk: "nog steeds gesluierde en, dus, of ongehuwde of pas gehuwde jonge, uiterst mooie vrouwen", schitterende vrouwenfiguren vertegenwoordigen.

De Nereïdenmythe vertelt dat zij, diep in de (Middellandse) zee, in een lichtend paleis wonen. Nereus, hun oude vader, maken zij het leven 'heerlijk' door 'choreia', de eenheid van dans, instrumentele muziek en poëzie(lied), te beoefenen.

Maar zij worden zichtbaar tegenwoordig gesteld in de flikkerende, schittering uitstralende golven aan het zeeoppervlak. In dat geval is hun verschijningswijze die van 'mengwezens', in dit geval: half vrouw (bovenlijf) half vis (onderlijf).

Besluit.-- Met Tethys en de Nereïden bevinden wij ons, weerom, in de chthonische (= tellurische) wereld der aan de vier elementen gebonden godheden en natuurgeestjes (zij 'bewonen' de aarde, het water (hier in dit geval), de lucht (het luchtruim) en het vuur (vooral de vuurbergen)).

Glaukos werd door Tèthus en de Nereïden van zijn sterfelijk-lichamelijk omhulsel ontdaan. Zodoende was zijn verschijningswijze voortaan die van een mengwezen:

(i) het bovenlijf was dat van een voorname, hoog bejaarde man,-- met zeekleurige haren en baard (binnen de Archaisch-tellurische culturen het zinnebeeld van voorname levenswijsheid);

(ii) de romp, die op een vissenstaart uitliep, was met zeewier bedekt.-- Doch, meteen, deelde de door de Nereïden, o.l.v. Tèthys, bewerkte, onsterfelijk gemaakte Glaukos in de mantische (*FLL 105;120;148*) of zienersbegaafdheden, eigen aan de aardgebonden godheden en geestjes. Ook: hij werd, in het Archaische Hellas, door alle zeelui (die zijn gebied bevoeren), indien zij hem met diepe religieuze huiver (eerbied) benaderden, als redder ('sotèr') bevonden,-- in hun dagelijkse zorgen en problemen.

Als vergoddelijkt zeebekend man, immers, was, door de toverkruident en de bewerking door Tethus en de Nereïden, zijn levenskracht - de Grieken heetten dat o.m. 'dunamis' (soms ook wel 'fusus', (occulte natuur); *FLL 149* (door verkeerde grensoverschrijding doet Narkissos zijn levenskracht afnemen) - op een goddelijk peil gebracht.

Opm.-- Onder meer door op de levenskrachtsveranderingen te letten verschilt de eigenlijke 'mythe' én van de fabel én van het sprookje én van de (Middeneeuwse) legende.

'Levenskracht' (één der betekenissen van de godsdiensthistorische term 'ziel' ('zielestof') - zie o.m. *FLL 32v.* (*hylisch pluralisme*) -) is, immers, één der grondigste basisbegrippen van de Archaïsche religies,-- ook van de Antiek-Griekse. 'Subtiële' (ijl- of fijnstoffelijke) processen vormen de Ariadnedraad van zo goed als alle echte mythen.

2.-- De idee 'ziel' bij Platon. (179/181)

Lezen wij, even, *Politeia* 611c, dan staan wij voor één type van theoria (*FLL 106*), doorgronding. Doch merkwaardigerwijze de spits van de aandacht der analyse gaat naar één type van 'fusus', natra, natuur (in de zin van 'wezensaard').

'Natuur' betekent, in Platon's taalgebruik, vooreerst de individuele natuur van iemand of iets. Waarop wij straks iets meer ingaan. Maar hier betekent 'natuur' de onzichtbare zijde.

(i). Dat wat wij van de menselijke ziel kunnen waarnemen (waarneming is stevast uitgangspunt van theoria) - aldus Platon -, is enkel de toestand (zijnswijze), waarin zij zich op aarde bevindt, één als zij is met haar lichaam,-- meer nog: beïnvloed als zij is door allerlei vormen van onheil.

Maar die toestand is slechts één van de vele, mogelijke (denkbare) toestanden, namelijk de door haar huidige wijze van 'verschijnen' (fenomenaal aspect) toegankelijke zijns-wijze.

(ii) Wat, in Platonische taal, heet "de ware natuur (zijnswijze)" van de ziel van de mens, dat uitgerekend vatten wij, voorlopig, enkel door middel van 'logismos', redenering.

Door dit type van redenering (want Platon kent een meervoud van redeneringen) bereikt "de kleine mens" in ons (want daarover gaat het hier) het 'dia.theaton', één der vormen van 'theoria', namelijk een te gronde uit werkende theorie, die zich niet door de zintuiglijke waarneming alleen laat leiden ("en toi paronti fainetai"), maar, doorheen de zeer waarneembare fenomenen, vooral van psychologische aard (wij zijn in volle Platonische 'zielkunde'), doorstoot naar - wat Platon heet - de "ware fusus, natra, natuur (zijnswijze)" van de ziel.

Met als gevolg - zegt de tekst - dat “de ziel er veel ‘schoner’ (versta : bewondering afdwingend) uitkomt als ook twee zieleëigenschappen, ‘gerechtig’ (versta: gewetensvol) en - het tegendeel - ‘ongerechtig’ (versta: gewetenloos) gedrag”.

Platonisch mythegebruik.

1. Op dit ogenblik van de ‘logismos’, uitdiepende redenering, voegt Platon een vergelijking in.

Herinneren wij ons hoe één der versies van de uitzichtsverandering (genoteerd door P. Grimal, *Dictionnaire de la mythologie Grecque et Romaine*, Paris, 1988-9, 167 (4: *Glaukos*) ons zegt dat Glaukos, na door de zeenimfen, o.l.v. Tethus, omgevormd te zijn, verbrede schouders, een machtig overkomende vissenstaart, een baard (groen als de patina van het brons) aangezet kreeg.

Welnu, luister hoe Platon ‘mythizeert’: Wie de zeegod Glaukos met de loutere zintuigen ziet (één vorm van *theoria*, in de betekenis van “aandachtig - onderzoekend bekijken”), kan niet zonder grote moeilijkheden in diens ‘*archaia fysis*’, zijn ware (in de zin van “zijn hele zijn beheersende”) natuur, inzicht verkrijgen (inzicht = tweede type van *theoria*). Want “de oude ledematen van zijn lijf zijn gedeeltelijk afgebroken, gedeeltelijk beschadigd”.

Opm. : merk op hoe Platon én verzwinding én beschadiging onderscheidt. “Al zijn ledematen zijn, door de zeestroming, afgesleten; ook groeiden er mosselen, zeewier en kleine steentjes op vast. Ook: hij gelijkt meer op een beest dan op wat “zijn ware natuur” is.

2. Zo ook vergaat het de ziel, als wij ze in een toestand (zijnswijze) waarnemen - het is wel degelijk ‘waarneming’, ook al heet het ‘logismos’, uiteraard redenering -, toestand, die door talloze onheilen veroorzaakt werd.-- Bekijken wij (steeds: *theoria*) liever in de ziel dat waardoor zij - met al wat goddelijk, onsterfelijk, eeuwig is - verwant is.

Opm.-- Wie, mantisch begaafd, een Glaukos opmerkt, zoals b.v. een Menelaos, een Griek op terugreis van Troje, mag zich niet, naieverwijze, laten bedriegen door het eerste ‘uitzicht’ (= dierlijk,-- of liever ‘mengwezen’) van Glaukos: zijn ziensgave moet, doorheen die (eerste) waarneming, leren denken (‘logismos’) aan de ware wezenheid (‘natuur’), die zich toont in die vorm.

Het besluit is klaar: de ideatie, het proces waardoor onze geest een idee vat, verschilt én van de gewone, grofstoffelijke, zintuiglijke ervaring (b.v. men ziet de ‘arme visser Glaukos) én van de buitennatuurlijke (mantische) waarneming (b.v. Menelaos ontwaart, met zijn paranormaal vermogen, een soort schim, Glaukos). En de grove stof én zelfs de ijle of subtiele (fijne) stof behoort niet meer tot wat de nous, de logos (de kleine mens in ons) toont: onze geest is én zelf onstoffelijk én geeft uit op onstoffelijke gegevens.

Wat volstrekt niet betekent dat hij wereld en waarnemingsvreemd wordt. Verre vandaar. In de wezenskern van de grof- en fijnstoffelijke waarnemingstypes gesitueerd, ‘ziet’ onze geest de ‘ware’, ‘oorspronkelijke’ natuur.

Catharsis (181/184)

‘Catharsis’ betekent, gewoonlijk, ‘(uit)zuivering’. Het effect van een medisch purgeermiddel, de menstruatie, het snoeien van bomen (het wegsnoeien), het van een psychisch-morele druk bevrijd geraken (b.v. door naar een toneelstuk te kijken) en dergelijke meer heten ‘katharsis’.

Vooraf sacrale rituelen (handelingen), die een ‘bevleete’ (door b.v. een ethische fout) ‘reinigen’ van zijn (zonde)vlek worden zo genoemd. *Herodotos (FLL 151), Hist. 1:35*, Platon (o.m. *Kratulos 405a*) gebruiken het woord in die zin.

De structuur (wezenheid) van een catharsis wordt ons op een deskundige wijze door *W.B. Kristensen, Verzamelde bijdragen tot kennis der Antieke godsdiensten*, Amsterdam, 1947, 233/266 (*De rituele kringloop*), bijzonder duidelijk gemaakt.

Zo b.v. wordt de Romeinse ‘lustratio’ (reinigingsoffer) die o.m. erin bestond dat de vorst (of zijn vertegenwoordiger), met offerdieren, driemaal rondom het volk heenliep, als een ‘reiniging’ van religieuze aard geduid. Meteen werd ‘kringloop’ synoniem met ‘reiniging’. Maar dat is de buitenkant.

Kristensen onderstreept met klem dat een sacrale reiniging:

(i) het bestaan van iets (b.v. het volk van Rome) veronderstelt,

(ii) dat ergens ‘onrein’ (bevleete) - b.v. door ziekte, zonde - is en dus ‘dood’, d.i. gebrek aan levenskracht (*FLL 179*), vertoont. De ‘reiniging’ (b.v. in de vorm van een drievoudige kringloop) is, dan ook, “een mededeling van verrijzend leven”(o.c.,238).

Kristensen, haalt een Egyptisch model aan (o.c. 239v.)

In het antieke Egypte was o.m. water het reinigingsmiddel (op de afbeeldingen, als een straal, over de vorst heen getekend). Een reeks hiërogliefen, die ‘leven’ betekenen, geven in vele gevallen ‘water’ (ter reiniging) weer. Het bijschrift luidt:

“Gij zijt gereinigd als iemand die leeft en gedijt. Gij vernieuwt u gelijk uw vader Re (de zonnegod) zich vernieuwt. Gij viert de periodieke feesten gelijk uw vader Tum (ook een zonnegod)”. (Seti I, in Karnak).

Duidelijker kan niet uitgedrukt worden dat ‘reiniging’ ‘mededeling van leven’ is,-- van het leven, dat in het reinigingsmiddel, water b.v., aanwezig is. ‘Water’ (merk de aanhalingstekens op) bezit, in de sacrale interpretaties, bij alle Antieke volkeren in een of andere vorm aanwezig, “een scheppende en vernieuwende kracht, die, door rituele besprenkeling op anderen overgebracht kan worden”. (Ibid.).

Opm.-- Dit verklaart enigszins hoe een Thales van Miletos ertoe komen kan als ‘oerstof’ ‘water’ voorop te stellen (*FLL 33*).

Dit verklaart b.v. ook hoe het eerste Christendom de basisritus, het doopsel, dat een levengevend teken is, door middel van water liet geschieden: de rituele reinheid, die er het resultaat van is, behelst “leven, gedijen, vernieuwd worden”.

Zij is meer dan het wegwerken van onreinheid (in casu: de erfzonde, de gebeurlijke persoonlijke zonden): zij is “luister, heerlijkheid, goddelijk leven”. En, indien andere materies aangewend worden - wierook b.v. -, is het wezen hetzelfde: de ‘wierook’ b.v. is dan drager van leven. Cfr. o.c., 240

Besluit:

(i) Iets, (ii) dat onrein, d.i. zonder (goddelijk) leven is, (iii) wordt (iii)a van die onreinheid ontdaan (de strikte catharsis), (iii)b met als gevolg dat, door levenstoevoer, herleving, ‘verrijzenis’, vernieuwd leven het resultaat is (de breder verstande catharsis).

Overdrachtelijk (182/184)

M. Müller/A. Halder, Hrsg., Herders Kleines philosophisches Wörterbuch, Basel / Freib.i.Br./Wien, 1959-2,136 (Platon), zegt: “Kennis (opm.: Platonisch verstaan):

(i) begint weliswaar naar aanleiding van ervaring binnen het bereik van het zintuiglijke,

(ii) betreft, echter, niet dat zintuiglijke zelf. Zij is, veelmeer, een vorm van opstijgen van de met geest begaafde ziel in het rijk van wat de zintuigen overstijgt,-- het ‘a-priorische’ (*opm.:* dat wat in alle geval dient vooropgesteld te worden).

Op die wijze is (ideële) kennis ‘Loslösung’, het zich losmaken, ‘catharsis’, uit het zintuiglijk ervaarbare - versta: het (feitelijke) lichaam en de belangstellingspunten, die zich situeren in het tijdelijke en de (materiële) dingen. Zij is, meteen, de zuiver geestelijke (*opm.*: onstoffelijke) theoria, inzicht in de wezensvormen, die zich buiten de materie en de (aardse) geschiedenis situeren”.

Deze zwaar-Duitse zinnen komen, in helder Nederlands, hierop neer: zoals in de sacrale rituelen de mens, als bezitter van levenskracht, loskomt uit wat op hem weegt,-- zo dat hij van de dood (onreinheid) naar het leven (vergoddelijking) overgaat, zo ook - in de theoria, eigen aan de geest - gaat hij van een eerder dode (onreine) wereld over naar een eerder levende (de goddelijk-geestelijke).

Dat is, nauwkeurig uitgedrukt, de Platonische kennistheorie: zij is steevast meer dan louter kentheoretische leer omtrent waarneming en ideatie. Zij is één aspect van de algehele vergoddelijking van de aardse mensheid. Indien, tenminste deze zich daarop wil (*FLL 109 (vrijheidsbegrippen); 30 (ongeremde vrijheid); 117 (én vrij én onvrij)*) toeleggen.

Platon's Zevende Brief (ed. Calw. 24)

De brief geeft ons van het mislukte en gelukke pogen, van zijnentwege, om die catharsis te bereiken bij politici een voorbeeld: “Van de waarheid van (deze, mijn) leerpunten (*opm.*: inzake politiek) trachtte ik eerst Dion te overtuigen, daarna Dionusios, tenslotte u allen. (...).

Een blik op de levensgeschiedenis van én Dionusios én Dion (...): Dionusios ging daar niet op in; hij leidt, thans, een erbarmelijk leventje; Dion wel: hij stierf een roemvolle dood”.

M.a.w.: Echt Platonisme is wel kennisleer, maar gesitueerd in het algehele catharsis- of reinigingsproces van de diepere persoonlijkheid (‘ziel’ geheten; *FLL 115; 121*).

Daarom zeiden wij dat de Glaukosmythe (*FLL 177*) Platon sterk moet hebben aangesproken en hebben wij ze dik in de verf gezet. Zij is geen bijzaak.

Appl. model.

Platon, Zevende Br., Calw, 33f. geeft daarvan een methode. Wij zagen dat de nous, intellectus, geest, ‘filomathes’, leergierig, is. Welnu, om mensen, die hoog op de sociale ladder gesitueerd zijn, te toetsen inzake ‘filomathia’, zin voor bijleren, heeft Platon volgende informatie achtergelaten.

(Inleiding) “(...) Ik meende mij, voor alles, te moeten vergewissen (*opm.*: verificatie) of Dionusios werkelijk op wijsgerig denken en leven gesteld was (...). Zoals bekend is er een welomschreven manier om, in zulke toetsingen, iets grondig uit te maken,-- een methode, die, op zich, niet onedel is en, inzonderheid, bij rijksgroten op haar plaats is (...).

Zulke heren moet men de juiste omvang van de studie in haar geheel aan het verstand brengen; verder moet men hun diets maken welke som van inspanningen zij zich zullen moeten getroosten,-- welke inzet daarmee gemoeid is.—

(Schifting)

(i) Gesteld, immers, dat een rijksgrote al deze wenken vernomen heeft en tegelijk een waar vriend van de wetenschap (*opm.*: Platonisme) is,-- met name: gesteld dat hij een geest bezit, die voor het zich eigen maken van ‘wetenschap’ rijp is, -- dat in die geest een vonk van de godheid aanwezig is.

Wel: in dat geval gelooft hij er vast in dat hij de toegang tot een rijk van wonderen gevonden heeft,-- gelooft hij vast dat hij nu omhoog moet klimmen,-- gelooft hij stevig dat hij niet leven kan, als hij een andere weg beproeft. Al zijn energieën zet hij in (...).

(ii)a Degenen, echter, die, in hun grond, geen ware aanhangers van de wetenschap zijn, maar slechts over een vleugje oppervlakkig schijnweten beschikken, gelijk diegenen die de zon slechts de buitenkant van hun lijf hebben laten bronzen,-- dat type van mensen wordt, uiteindelijk, verpletterd door de overtuiging dat zoiets voor henzelf te zwaar, zelfs “niet te doen” is,-- dat zij niet over de aangeboren aanleg beschikken om zoiets op behoorlijke manier klaar te spelen.

(ii)b Wel zijn er enkelen onder deze schijnwetenden die zichzelf wijsmaken dat zij het hele gebied van het weten al bezitten en niet eens meer moeten dieper op de zaak ingaan.

(Besluit):

Dat is dan - klaarblijkelijk en betrouwbaar - een toetsingsmethode voor zover het heren met een hoog op de maatschappelijke ladder gesitueerde levenswijze betreft”.

Opm.-- Deze goed opgestelde tekst is zonder meer duidelijk: niet ieder individu, zeker niet onder de machtigen dezer aarde, bezit de nodige en voldoende geestesvoorwaarden om tot echte filomathia, zin voor bijleren, de nous (intellectus) of “de kleine mens in ons” eigen te komen. Er is een heel persoonlijkheidsproces nodig vooraleer het zover is.

Samengevat: het reinigingsproces ofwel mislukt (Dionusios' gesloten 'ziel'; de schijnwetenden, die zich iets wijsmaken) ofwel lukt (Dion; Dion's verwanten en vrienden, tegelijk Platon's vrienden-denkgoten).

Verbreden wij: niet enkel rijksgroten, alle mensen vertonen dit schiftingsproces.

Opm.-- Platon, Republiek vii:539b, haalt nog een vierde catharsistype aan: "Gij hebt toch moeten vaststellen - denk ik - dat jonge mensen, wanneer zij van de dialectiek (*opm.:* de redeneerkunst, niet noodzakelijk alleen de Platonische, maar b.v. ook de Protosofistische) eventjes geproefd hebben, er misbruik van maken, ja, er een soort spelletje van maken: zij bedienen er zich van om zonder ophouden van alles "in vraag te stellen".

Degenen, die bewijzen dat zij ongelijk hebben (*opm.* 'weerleggen'), bootsen zij na door, op hun beurt, het ongelijk bij anderen te bewijzen. Zij gelijken op een bende jonge honden: zij jubelen wanneer zij, met hun geredeneer, al wie hen benadert, uiteen trekken en verscheuren.

Na, echter, op die wijze, talloze malen het ongelijk dat anderen hebben, te hebben aangetoond,-- na zelf talloze malen het ongelijk dat zij hebben, te hebben zien aantonen, geraken zij er vlug toe gewoon geen enkele van de overtuigingen, die zij te voren huldigden, nog geloofwaardig te achten.

Gevolg: zichzelf en, meteen, het hele zogezegde 'filosofen' geraken, bij de publieke opinie in diskrediet". (*R. Baccou, Platon, La république, 298*).

Opm.: -- Het is duidelijk dat het vierde verwerkingstype van Platon's dialectiek typisch Sofistisch is. Dit komt neer op één der vele ontaardingsvormen van 'dialectiek' (*FLL 49*), -- waarvan wij heden, b.v. in de fameuze Contestatiebeweging, menig model kunnen beleven.

Opm.: -- *Platonische receptie - of ontvangsttheorie.* (185/186)

G.u.I. Schweikle, Hrgs., Metzler Literaturlexikon, Stuttgart, 1984, 365f., definieert, binnen literatologisch (literatuurleerstellig) kader, de term 'Rezeption':

(i) De vergelijkend-historische literatologie verstaat onder 'ontvangst' de wijze waarop afzonderlijke werken of stijlen (een Rationalistisch of een Romantisch werk) verwerkt worden - op internationale schaal - in de vorm van verspreiding, invloed uitgeoefend op een publiek, traditievorming e.d.m..

(ii) Sedert +/- 1965 betekent 'receptie' - in algemeen-literatologische zin - iedere wijze van verwerking van literatuur,-- maar niet zonder een bijzondere aandacht voor de vooropstellingen (wat een lezer(es) van een boek of artikel verwacht,-- het cultuurpeil waarop een literair werk gelezen wordt,-- het individueel begripsvermogen e.d.m.) eigen aan een publiek.

-- Hans Robert Jauss, *La jouissance esthétique (Les expériences fondamentales de la poïesis, de l' aisthèsis et de la catharsis)* (art. verschenen als vertaling van Jauss' *Aesthetische Erfahrung und literarische Hermeneutik, I*, München, 1977, 1)), in: *Poétique (Revue de théorie et d'analyse littéraires)*, 39 (sept. 1979), 261/274, steunt zich o.m. op Aristoteles (*Poëtika iv* (1448b)) om ook de 'catharsis', zoals Aristoteles ze, in genoemde tekst, opvat, bij de receptie te rekenen: degene die, als toeschouwer, een toneelstuk bekijkt, kan, door wat op de scène uitgebeeld ('nagebootst') wordt, aangegrepen worden: hij/zij vereenzelvigd zich, in zo'n geval, met de personages, laat in hem/haar de door de taferelen geprikkelde driften vrije loop,-- om, tenslotte, zich - door ze op aangename wijze van zich af te schudden - verlicht te voelen,-- alsof hij / zij een catharsis, een genezingsproces, doormaakte.

Opm.-- Men ziet dat, in dit geval, Aristoteles 'catharsis' in een dagdagelijks-psychologische zin verstaat;-- daarin grondig van zijn leermeester Platon verschillend (Platon staat nog in de volle sacrale traditie).

Maar uit wat over 'receptie' ('ontvangst') gezegd wordt, zo-even, kan afgeleid worden dat de niet-geseculariseerde catharsis (*FLL 181*), voortzetting - uitzuivering van de Archaisch-mythische, zoals Platon ze, in de ideeën- en zieleleer, opvat, eveneens tot de receptie behoort.

Gevolg: de vier types van verwerking door een publiek (rijksgroten, anderen), die Platon o.m. onderscheidt, zijn een echte ontvangsttheorie in wording.

Opm.-- Men weet dat Platon, behalve dat hij leerling van ene Kratulos (een aanhanger van Herakleitos van Efesos) geweest was, vooral via Archutes van Taras (*FLL 78; 103*), zeer bekend geraakte met het Paleopythagoreïsme.

Welnu, zie hier de receptiemethode van - wat een traditie toeschrijft aan - Pythagoras.-- Jongeren, die lid wilden worden van zijn 'hetaireia' (denkgenootschap), werden, voordat zij tot "de eerste inwijdingen tot een nieuw leven" (dat was Pythagoreïsch filosoferen) werden toegelaten, aan een doorgronding (de Pythagoreïsche vorm van theoria) onderworpen.

De structuur ervan kan als volgt geschematiseerd worden:

(i) *de fenomenen*: (vgl. met Dilthey's 'Ausdrücke' (*FLL 06v*)), zoals b.v. gelaatsuitdrukking, manier van gaan, houdingen allerhande, alle gewoonten werden nauwkeurig ('akribeia') nagegaan;

(ii) *het levensbeginsel* (vgl. met Dilthey's 'Erlebnisse' (*FLL 06v.*)), dat zich in genoemde fenomenenreeks uitdrukte, werd o.m. als volgt gepeild:

- a. de zieleneigingen,
- b. de diepe wortel van het karakter,
- c. de al of niet geschiktheid van het verstand. (Cfr. *Mario Meunier, trad., Hiéroclès, Commentaire sur les Vers d'or des pythagoriciens*, Paris, 1925, 106s.).

Of die traditie nu, in haar geheel, historisch juist is, doet er niet toe: vaststaande is dat de Paleopythagoreeërs een ontvangstmethode blijken gehad te hebben, die een verre voorloopster is van onze actuele factorenanalyse (die correlaties nagaat; *FLL 70*).-- Meteen had Platon een model.

Opm.-- Dit hoofdstuk is betiteld "De ideatie als inzicht in de ware natuur". -- Een ander voorbeeld, nevens dat van de "ware natuur van de ziel", ware "de ware natuur van het lustgevoel".

(a) In *Republiek vii* (538) zegt *Platon* dat al wat eerlijkheid, gewetensvol gedrag en dergelijke meer is, "vooropstellingen ('beginselen')" zijn, die met de ziel verwant zijn.

(b) Welnu, uit *W. Leibbrand/A. Wettley, Der Wahnsinn*, Freib./München, 1961, 68f., 72, blijkt dat ons ideatievermogen (de kleine mens in ons) meteen ook de ware natuur van het lustgevoel kan ontwaren.

1. In *Filebos* zegt *Platon* dat én ons lustgevoel én onze geest (fronèsis') beide, gezamenlijk op het goede (*FLL 58vv.*), d.i. waarde-zonder-meer (de alle ideeën belichtende idee), gericht staan

Het lustgevoel namelijk- waarvan b.v. een snel voorbijgaand gevoel maar één model is - is de drijfveer, resp. de beweegreden tot handelen (leven). Maar, binnen het levensgeheel, is lustgevoel maar één factor. Gaat deze factor met geest samen, dan is hij zedelijk goed; indien niet, dan is lustervaring in geweten niet te verantwoorden.

Besluit.

(i) Alle lustervaringen willen uitsluiten acht *Platon* 'bekrompenheid'!

(ii) Alle lustervaringen goed achten heet hij nonsens.

2. In *Wetten* (732e) had *Platon* reeds de stelling verdedigd dat lustgevoel, smartervaring en begeerten integreerende elementen van het menselijke wezen zijn.

Maar het ware lustgevoel beschrijft hij daar als “vreugde beleefd aan het gerechte (d.i. al wat, in geweten, verantwoordbaar is) en een gevoel van onbehagen (onlust), doorleefd bij de gedachte aan het ongerechte (het gewetenloze)”.

In *De staat* heet Platon “het ware lustgevoel” een bestanddeel van ‘gezondheid’.

Opm. i: Men ziet dat Platon nergens een eenzijdig intellectualisme (een doorslaggevende rol aan het intellect geven,-- met minimisering of, zelfs, uitschakeling van de andere menselijke zielevermogens) huldigt.

Opm. ii: De term ‘waar’ (‘a.lèthès’) betekent ofwel ‘geestelijk’ (onstoffelijk, immaterieel; *FLL 32 (Spiritualisme; 100)*), want de diepste mensenziel is noch grof- noch zelfs fijnstoffelijk, ofwel ‘gewetensvol’ (ethisch hoogstaande, ‘ideaal’), want als kentrek van de ware natuur van de ziel, is het ware lustgevoel de openheid zelfs voor de hoogste waarden.

Men heeft beide betekenissen van ‘waarheid’ als reden genomen om een Platonische of Platoniserende filosofie als anagogisch (opwaarts, op het hogere gericht) te bestempelen (*FLL 135 (Idealisme)*).-- De ideatie is daarvan de grondslag.

B. -- De ideatie als inzicht en in de individuele én in de universele natuur.
(188/197)

Met deze twee andere functies van “de kleine mens” in ons komen wij nader tot wat wij als ‘abstractief’ kunnen bestempelen. Als topfiguur van ‘Abstractieeler’ kunnen wij Platon’s leerling Aristoteles aanhalen: Aristoteles vertrekt van singuliere (verenkelde, individuele) gegevens - b.v. dit paard en dat paard - om, via ‘abstractie’ d.i. het uitbannen van louter singuliere kentrekken, de universele idee ‘paard’ te bereiken, af te zonderen.-

Zoiets had Platon hem wel voorgedaan, maar dan toch vanuit diens anagogische perspectief.

B.1.-- De ideatie als inzicht in de individuele natuur’ (188/197)

Bibl. st.:

-- *F.Flückiger, Geschichte des Naturrechtes, I (Die Geschichte der europäischen Rechtsidee im Allertum und im Frühmittelalter)*, Zollikon - Zürich, 1954, 132ff.;

-- *A.R. Heynderickx, De rechtvaardigheid in De Staat van Platon*, in: *Tijdschr. v. Phil.* 6 (1944): 1/2, 83v..

Wij steunen ons, met beide stellers, vooral op *Politeia (Republiek)* ii: 368vv.. -- De basistekst, aldaar, luidt: “De natuur heeft ieder onder ons gelijkwaardig gemaakt met de andere, maar toch verschillend naar aanleg”. (Vert. Baccou, 118).

De term ‘natuur’, hier, betekent, zoals bij de eerste Mileziërs (Thales), het geheel der werkelijke dingen,-- verledene, huidige en ook toekomstige (een alomvattende, ‘transcendente’, betekenis, die men reeds bij de inspirerende Muzen van een Homeros (-800/-700), de grote epische dichter, aantreft).

In dat beweeglijke geheel van ‘zijnden’ (Thales van Miletos) situeerde men - behalve de zichtbare dingen - ook de onzichtbare: Thales b.v. situeerde er de ‘daimones’, de natuurgeesten, en de godheden in.

Die alomvattende betekenis leefde nog na ten tijde van Platon: ook hij situeert de individuele natuur der menselijke enkelingen binnen het voortbrengingsproces (‘fusus’ = voortbrenging, verwekking, veroorzaking) dat de ‘fusus’, natura, de natuur, is.-- Ziedaar, vanuit Platon gezien, de traditionele achtergrond.

1.-- De arbeidssplitsing. (189/192)

Deze term is ons, twintigst’ eeuwers, welbekend sedert de Marxistische analyses van een klassenmaatschappij, die juist op ‘Arbeitsteilung’ steunt.

Doch luister naar *Platon, Politeia ii*: 368vv., waar hij de natuur van de gerechtigheid - hier: het gewetenvolle gedrag, voor zover het verdelen allerhande betreft definieert, in het kader van de ‘Polis’, civitas, (stads)staat.-

Wat men, met Flückiger, heten kan “het platonische natuurrecht”, basis van iedere samenleving, staat of valt met het feit dat elk individu een beroepspraxis kan beleven, die bij zijn individuele natuur past. Cfr. *Politeia* 370vv., 432v., 442vv..

Flückiger merkt daarop toch het volgende aan:

(i) bij de beschrijving van de ‘genesis’, het wordingsproces, van de ‘gerechtige polis’ van een in geweten verantwoordbare samenleving:

a. neemt hij wel de feitelijke natuur der enkelingen als vooropstelling, als ‘element’ (stoicheion),

b. maar deze feitelijke natuur is nog niet de algehele norm (het geheel van de vooropstellingen) van een maatschappij. Zij is één element en wel een basiselement. Meer niet.

(ii) Flückiger ziet, met recht, hierin het basisverschil tussen een Platonische en b.v. een Sofistische maatschappijleer. Later zullen ook de Stoïci en de Epikooreërs een analoge ‘autarkeia’ (autarcia, zelfgenoegzaamheid) vooropstellen .

Platon kent wel het individuele individu, maar niet het ‘autarkische’ (zoals wij reeds, terloops, zagen *FLL* 27 (*individu/type*); 30 (*individu/individualisme*),-- 99 (*zielsbegrip*)). De enkeling, hoe individueel ook, is en blijft gesitueerd binnen een samenleving.

Opm.-- P. Ducrey, *Histoire de l'antiquité (Les origines de la cité Grecque)*, in: *Journal de Genève* 12.10.1985, leert ons dat, nog steeds, het wordingsproces van de Griekse (stads)staat - "à l'origine des états modernes" (zegt Ducrey) - voor een groot deel een onopgehelderd raadsel is.

Ducrey, in het spoor van recentere werken

--H. van Effenterre, *La cité Grecque (Des origines à la défaite de Marathon)*,

-- F. de Polignac, *La naissance de la cité Grecque (Cultes, espaces et société)*,

-- Claude Mossé, *La Grèce archaïque d'Homère à Eschyle*,

typeert een 'polis' als een aanvankelijke politieke 'cel', die omvat: minstens één stad, een grondgebied, een regering, een volksvergadering, een volk, een gerecht,-- verder: leger, productie en ruilhandel, godheden en religie, kunst en vrije tijdsbesteedingscultuur, geschiedkundig besef, -- filosofie.

Hoofdkentrek: de Antieke Grieken zijn de stichters van een politiek stelsel, waarin het volk (democratisch aspect) een diepgaande inspraak uitoefende en wel zo dat zij erin gelukten - zo goed en zo kwaad als dat ging - zo'n systeem te doen 'werken'.

Welnu, met deze idee 'polis', Griekse samenleving, in ons hoofd, zullen wij beter Platon's zorg om een rechtsstaat, een polis, waarin 'gerechtigheid' invoerbaar geacht wordt, verstaan (cfr. *FLL 115: de deugdenleer als grondslag van een ordentelijke samenleving*),

Opm. (190/191) Wij weten al, sedert *W. Jaeger's Theologie der (Antieke) Grieken*, dat, behalve de Sceptische filosofieën, alle Griekse denkvormen op een 'theo.logie', een leer omtrent de godheid (denk aan de vergoddelijkingsidee: *FLL 22 (Solovjef); 177 (Glaukosmythe)*) uitliepen.

Maar er is veel meer: de religie stond vooraan,-- aan het begin, als inspiratiebron van het Archaïsche en zelfs nog het latere Griekendom.

Zo is het goed mogelijk dat de arbeidssplitsingsidee, zoals Platon ze voorstaat, een zeer religieuze oorsprong heeft.

(i).-- Hermann Usener (1834/1905; Duits classicus (= specialist der Grieks-Latijnse cultuur) en godsdienstwetenschapper -- bekend om zijn *Religionsgeschichtliche Untersuchungen*, 3 Tle, 1889/ 1899,-- *Götternamen*, 1896,-- *Kleine Schriften*, 1912/1914 -- heeft ons een zeer merkwaardig en universeel toepasselijk begrip, 'Funktionsgott', achtergelaten.

Is 'functiegodheid' iedere godheid wier werkingsdomein zeer beperkt is tot juist één welomschreven 'functie'.

Zo b.v. hebben wij *FLL 150*, gezien hoe de godin Atè als strikt eigen ‘werk-domein’, waarbinnen zij, als veroorzaakster, actief is, de ‘atè’, het godsoordeel, heeft.

FLL 148 zagen wij, heel terloops, hoe de godin Nemesis als veroorzakersdomein heeft al wat verdelende gerechtigheid is.

FLL 177 toonde ons dat Kronos gedurende een tijd ‘heelalbestuurder’ was en, dus, als functiedomein alle verleden, huidige en toekomstige ‘zijnden’ (om én met de Muzen én met Parmenides van Elea (-540/... ; de eerste ontoloog) te spreken) had.

FLL 178 gaf ons de groep der aan het water verbonden godheden en geesten te zien: zij ‘beheersen’ (hebben als functieterrein) al wat met (zee)water uitstaans heeft.

Zo is de godin Nikè, Victoria, overwinning, de heerseres over ‘het domein’ der overwinningen.

In India is b.v. Vayu (Vajoe) de god wiens werkgebied de wind is.

(ii).-- *Georges Dumézil* (1898/1986)

Hij werkte de idee ‘functiegodheid’ van Usener verder uit: hij staat bekend, zoals *P. Grimal, Georges Dumézil vient de mourir*, in: *Le Figaro Magazine* 18.10. 1986, 178/180, het nog maar eens herhaalde, als de man van “la tri-fonctionnalité des sociétés indo-européennes”. In een hele reeks werken, in structuralistische geest opgevat, trachtte Dumézil aan te tonen dat de Indo-europese culturen opvallen door een triade (drieledigheid):

i.-- de vorst-priester, samen met de ‘geleerden’ (in Rome het ‘domein’ van de god Jupiter),

ii.-- de soldaten (in Rome het werkgebied van Mars),

iii.-- de producenten (landbouwers e.d.m.; in Rome het functieterrein van de god Quirinus).

De leidende functies, de functie der weerbaarheid en de functies van de welvaartsstichting waren het werkgebied van ‘functiegodheden’, -- wat Usener al vroeger, minder structureel weliswaar, had blootgetrokken.

Besluit.-- Godsdiensthistorisch bekeken, kan het niet anders dan dat een Platon, die, vooral in zijn laatste levensperiode, een groeiende eerbied voor de volksreligies aan de dag legde, ergens in de mentale reconstructie van de (Griekse polis) samenleving door deze godsdienstige dominante geleid werd.

Luisteren wij nu, met dit laatste in ons hoofd, naar wat hij als ‘natuurrecht’ (om zo Modern te spreken) voorstaat.

***De polis als een samenleving van gespecialiseerde 'functies'* (191/192)**

“Leggen wij in gedachte de grondslagen van een polis. Zij zullen, blijkbaar onze behoeften zijn”. Zo spreekt Platon.

F. Flückiger vat als volgt samen.-- Een polis ontstaat doordat ieder individu op de hulp van anderen aangewezen is. Wat het tegengestelde is van de Sofistische en zelfs van de Stoïsche en Epikoereïsche ‘autarkische’ (zelfgenoegzame) mens.

Appl. modellen.

(1).-- De basisbehoefte bij uitstek, volgens Platon, is de voedingsbehoefte (*FLL 118;124*). De twee volgende basisbehoeften zijn die aan ‘woning en kleding.-- Deze en analoge behoeften maken mij, als afzonderlijk mens (enkeling), met zijn beperktheden, afhankelijk van de landbouwer, -- de metser, de wever, de schoenmaker.

(2).-- Zelfs indien ik als ‘marginaal’ (op de rand van een polis levende) tracht te leven, nopen genoemde basisnoden mij ertoe het terrein te gaan opzoeken waar én ik én de boer, -- metser, wever, schoenmaker wonen,-- de levensruimte van de polis. De noden aan de basismaterialen, alle van economische aard, verraden mijn nood aan gemeenschappelijke levensruimte.

Platon vat samen: “Op die wijze bewijst de ene diensten aan de andere, -- de ene m.b.t. deze behoefte, de andere m.b.t. een andere nood.-- Gezien het feit dat er nu vele behoeften zijn, vervoegen velen zich op eenzelfde woonplek en wijken in.-- Zo ontstaat een gemeenschappelijk leefmidden, dat wij ‘polis’(stadsstaat) noemen”. (*Pol. 36ge*).

Opm.-- Vervang de namen van ‘boer: ‘metser’, ‘wever’, ‘schoenmaker’ door ‘functies’ en gij hebt de ‘politische’ samenlevingstheoretische, beschrijving in godsdiensthistorische taal.

***2.-- De splitsing der beide geslachten.*(192/194)**

Wij weten dat Platon, o.m. in zijn verwerking van de mythe van de androgyn (tweeslachtige), zich ook met de twee-eenheid der geslachten bezighield.

Eén aspect belichten wij hier, enigszins bij Flückiger aansluitend. Volgens deze rechtshistoricus sloot Platon zich inzake de maatschappelijke functies, eigen aan de vrouwelijke natuur, aan bij de heldenletterkunde inzake de Amazones.

***a.-- De heldenliteratuur inzake Penthesileia en de Amazones.* (192/193)**

‘Heldenletterkunde’ vervalt in delen, namelijk de heldensage (ietwat met een sprookje verwant), die zich én in het heldenlied (kort) én in het heldenepos ontplooit.

De Antiek-Griekse term 'hèros', heros, held, betekende:

1. Heer, leider, aristocraat (edelman),-- namelijk wanneer er sprake is van de Griekse legerleiders, gedurende de belegering van Troje (= Ilion, Pergamo) (+/- -1400/-1100), in *Homèros' Ilias* en *Odusseia* (twee epen);-- in tweede instantie, wanneer Homèros ieder soldaat bedoelt,-- in derde, als hij eer man aanduidt die van een zekere 'adel' (hoge ethiek) getuigt o.g.v. geboorte (klasseadel), moed of aanleg (zieleadel).

2. 'Hèros' betekent ook, als vanaf de Homerische tijden, een halfgod.-- Zo situeert *Platon, Wetten 738d*, 'heroën' onder de godheden of - wat hij ook zegt - 'daimones', maar boven de aardse mensen.-

3. 'Hèros' betekent, verder, ieder 'vergoddelijkt' mens (waarvan er vele types bestaan).

Opm.-- Het vrouwelijk van 'hèros' luidt 'hèroïne', -- 'heldin' als men wil.

Opm. -- Merk op dat held, resp. heldin wel tot het type van de heldenletterkunde behoort, maar tegelijk een stuk mythologie (*FLL 152*) vertegenwoordigt.

De reden is eenvoudig: een held, een heldin getuigt van een 'ziel' (*FLL 116*: vooral 'sterfelijke' ziel of levenskracht), die meer levenskracht aan de dag legt dan de gewone, doorsneemens,-- feit, dat, in Heidense ogen, op vergoddelijking wijst (een godheid, mannelijk of vrouwelijk, is juist 'goddelijk' o.g.v. een bijzonder hoge graad van levenskracht, tot en met de onsterfelijkheid). De 'heldendaden', de 'heldinnedaden' zijn daarvan de uitingen (*FLL 05*).

Opm.-- Met de term 'heroïcisme' kan men aanduiden "al wat helden /heldinnen vereert". Uiterst links ("Held Van de Sovjet-Unie") of uiterst rechts ("Er war ein grooszer Held", in Nazi-taal, eretitel voor 'zeer verdienstelijk man') houden, dan ook, nog heden de heldenliteratuur in ere.

Penthesileia (ook: Penthesilea) gold, op zeker ogenblik, als één van de vorstinnen van een louter vrouwelijke polis. Dit rijk werd gesitueerd op de rand van de bekende wereld (Kaukasus, Thrakië, Donauvlakte). De regerende klasse was uitsluitend vrouwelijk. Mannen werden, uitsluitend, geduld als slaven. Voor de bevruchting zorgden vreemde mannen. Mannelijke kinderen werden voor het leven verminkt. Meisjes, goed gecultiveerd, werden toch de rechterborst afgezet,-- om niet bij boogschieten of lanswerpen gehinderd te worden. Daarvandaan de naam a.mazon, zonder borst. Hoofdbedrijf der Amazonen was oorlogvoering, -- maar ook jacht viel hun in de smaak.

b.-- De polisfunctie van de vrouw.

Aangezien Platon, bij de ideatie van de individuele natuur, vooral let op de individuele geschiktheid tot een of andere (liefst zo gespecialiseerd mogelijke) beroepspraxis, is, in zijn ogen, het geslachtelijk natuurverschil (dat hij, als biologisch feit, natuurlijk, niet kan loochenen) niet zozeer een tegenstelling van (biologische) naturen, maar eerder een zeer ondergeschikt feit.

Platon heeft veeleer oog, in zijn *Politeia*, voor het feit dat én vrouwen én mannen dezelfde natuurgegeven arbeidsgeschiktheden vertonen. Gevolg: beide geslachten kunnen, dankzij 'paideia' (opvoeding), tot juist dezelfde beroepspraxis geschikt worden gemaakt.

Dat Platon het biologisch onderscheid der naturen wel degelijk ziet, blijkt uit beider gedrag: mannen kunnen b.v. - "van nature" - arbeidsvormen aan, die een groter lichamelijke kracht vooropstellen. Volgens *Politeia* 455d bracht dit ernstig natuurverschil met zich dat de vrouwen, op bijna alle cultuurgebieden, een tweederangsrol spelen.

De militaire dienst - aldus Flückiger - geldt, in Platon's polis, even goed voor (jonge) vrouwen als voor mannen. Flückiger, O.c.,133, voegt hieraan toe dat Platon, hier, een archaisch model voor ogen heeft: de heldinnenverhalen omtrent de Amazones, o.l.v. haar aartsmooie Penthesileia, die de Trojanen ter hulp snelden: zij waren onoverwinnelijk totdat leider Achilles met één trek Penthesileia de dood injoeg,-- waarop hij, op niet-Homerische wijze, verliefd viel, toen hij ze zieltogend, in haar bovenaardse schoonheid, bewonderde.

3. - De platonische theoria inzake de individuele natuur. (194/197)

Wij vatten, nu, methodologisch, samen.

a.-- De 'fainomena', -- Zicht- en tastbaar gegeven: de veelheid der menselijke behoeften en de veelheid der bevredigingen ervan dankzij een menigte vaardigheden, uitgewerkt tot beroepsbekwaamheden.-- Ziedaar - Diltheyaans - de 'Ausdrücke'.

b.-- De 'archè' (het beginsel).-- Het element (stoicheion), dat door Platon voor opgesteld wordt, is de individuele natuur, die, ofschoon gedeeltelijk in allen gelijk, toch gedeeltelijk ook ongelijk (wat 'analogie' is) is.

Zo schrijft *Platon*, *Pol.* 370, wat volgt: "Niemand is, in zijn natuur, volkomen gelijk aan de andere. Iedereen heeft, telkens weer, een andere natuur ("diaferön tèn fusin"), die hem / haar tot andere beroepsactiviteiten ("ergou praxei") geschikt maakt".

Het besluit: in een gerechte (versta: gewetensvol ingerichte) samenleving is het aangewezen dat “iedere enkeling - op het juiste ogenblik (“en kairöi”) - een beroepspraxis uitoefent, die volgens zijn natuur (“kata fusin”) is, en, dus, dat hij/zij zich met niets anders inlaat”. (*Pol 370c*).

Opm.-- Door o.g.v. voorgaande analyse te besluiten tot een ‘gerechte’ orde(ning) binnen de maatschappij, gaat Platon van de ‘stellige’ (positieve) beschrijving over naar de ethiek, -- hier de ethiek der samenleving of ‘rechtsleer’.

Als men wil: van de orde der loutere feiten naar die van wat behoorlijk, gewetensvol is. Dit behelst dat “de kleine mens” (de geest) in ons, onze diepere ziel, én op feiten (positief aspect) én op normen (gedragsregels: ethisch-politisch aspect) afgestemd is.

Het singuliere in elk van ons.

(i) Men kan het unieke, enige, singuliere, individuele, verenkelde - hoe men het ook heten wil - natuurlijk op meer dan één wijze duiden.

(ii) a. Er zijn détails, die iemand singularizeren. Zo b.v. vindt Platon het wel singularizerend te letten op het feit dat de ene een volle haardos bezit, terwijl de andere een kaalkop heeft. Maar hij vindt het kortweg belachelijk de idee ‘individuele natuur’ enkel aan zo een - in samenlevingsverband, d.i. in de praktijk van het dagdagelijkse leven - onbenullige aspecten af te tekenen.

(ii) b. Maar of de natuur van een geneesheer verschilt van die van b.v. een timmerman, - dät zich afvragen vindt hij zinniger: een arts, immers, is - indien hij dit in de diepte is - iemand met de ziel (versta: diepere persoonlijkheid) van een arts, en een echt timmerman bezit zoiets als een timmermansziel. (*Pol 454c*). Zodat, weerom, de zielkunde, Platonisch verstaan, veel doorslaggevender wordt dan de rest van de mensbeschrijvende wetenschap.

De ‘minder grote leeuw’ binnen de samenleving. (FLL 136)

De geldingsdrang, op zich, zonder afwijking, de edele begeerte, uit zich wel heel bijzonder in de beroepspraxis.

Platon drukt dit als volgt uit: “Men produceert (i) meer, (ii) beter en (iii) met groter gemak, indien ieder afzonderlijk individu - volgens zijn geschiktheden en binnen een redelijke tijdspanne - op juist een beroepspraxis kan ingaan”. (*Pol 370*).--

Dit is de basis van een in geweten verantwoorbare beroepsfierheid, zo kenmerkend voor vele vele mensen, die “in het (volle) leven staan”.

Karakteristiek van twee jonge intellectuelen.

Wat wij, tot nog toe, zegden, met Platon, over het individuele, behoort, in de grond eerder thuis in wat men nu heet ‘ergologie’ (beroepsleer). Maar er is, inzake individualiteit, in Platon meer.

-- *E. Montier, A l'école de Platon*, Paris, 1935, 109 (Phèdre/ Lysis), geeft ons, in zijn termen, een karakteristiek van de ziel van twee jongeren, *Faidros*, naar wie één der beroemdste dialogen (over de ‘schoonheid’, d.i. over wat be- en verwondering afdwingt) betiteld is, en zijn ietwat oudere vriend, *Lusis*.-- Beluisteren wij Montier.

(i) -- *Innerlijkheidsbeschrijving van Faidros.*

(*FLL 120: karakterb.; 156, Dionus; 158*) “Wij gaan - in de *Faidros* - opnieuw Socrates als gespreksleider ontmoeten, doch, meteen leren wij een ander leerling van de meester (Socrates) kennen, de uiterst boeiende *Faidros* van *Murrhinos*, die wij reeds in *Kallias*’ woning opmerkten en die wij, later op het avondmaal bij *Agathön* aantreffen.

In de dialoog, naar hem betiteld, zullen wij *Faidros* kunnen nagaan (*opm.*: de waarneming, eerste graad van theoria),-- in heel de jeugdige spontaneïteit van zijn ziel,- - van zijn vurig temperament, van zijn levendige verbeelding. Alles wekt zijn aandacht, alles lokt, bij hem, spanning uit, alles sleept hem ergens mee. Hij stelt vragen, hij repliceert,-- hij roept het luid uit, wordt kwaad of is vertederd. In welsprekendheid gaat hij op, schoonheid verleidt hem. Telkens weer rijzen in zijn geest nieuwe problemen op”.

(ii).-- *Karaktertekening van Lusis.*

“Met *Lusis*, die een beetje ouder is, is *Faidros* bevriend.-- *Lusis* is, echter, minder naïef. Maar hij is oprecht. Hij komt, dan ook, even sympathiek en aantrekkelijk over.

Hij is één der sterkste persoonlijkheden - en één der levendigste - onder Socrates’ leerlingen. Hij is een uitbundige,-- tot in het onbezonnene toe. Uiterst intelligent is hij tegelijk uiterst beïnvloedbaar. Vaak ten onrechte staat hij in volle vuur en vlam, terwijl hij, daarbij, ingaat op alle mogelijke onjuiste redeneringen, die hij ergens aantreft. Met genoeg bijt hij zich in iets vast, zonder oplettenheid.

Dit, om dan plots te beseffen dat hij het verkeerd voorhad,-- om dan te hernemen, met een bekoorlijke eerlijkheid, eens dat hij naar het uitgangspunt (der discussie) teruggekeerd is,-- waarbij Lusus vragen stelt, opwerpingen maakt, betwist zo dat hij op de spits drijft.

Slotsom: hij is nog echt jong van geest, met al het overdrijvende en al het verkeerd geredeneerde, maar ook met al het heerlijk-heldere inzake openhartigheid van jonge mensen”.

Opm. -- Het dramaturgisch aspect in Platon's karaktertekeningen.

Men weet wat een drama is (*FLL 143*: het mimetische, d.i. in toneel uitbeeldende, verhaal): het is een handeling, die een zeker geheel (totaliteit) vormt, door acteren in dialoogvorm uitbeelden. ‘Dramaturgie’ is ofwel de activiteit van de dramaturg (en de regisseur) ofwel (vooral) die literatologie (literatuurtheorie) die zich met drama bezighoudt.

Welnu, *D. Barbedette, Platon et le Néo-Platonisme d'Alexandrie*, in: *J. Bricout, dir., Dict. pratique des connaissances religieuses, t. 5*, Paris, 1927, 619, zegt terzake wat volgt.

(i) Platon's werken - dialogen en brieven vooral - zijn zowel belletrise (*FLL 62 : Humanisme; 74*), d.i. letterkundige kunstvorm, als filosofie.

Gevolg:

a. De vorm(geving) is die van de dramatische dialoog, zoals de schitterende Antiek-Griekse dramaschrijvers dit beoefenden,

b. De inhoud wordt geleverd door ieder individu, dat aan het gesprek redenerend (definiërend, hypothesen uitwerkend of bekritiserend) deelneemt.

De ‘harmonie’(ineenvoeging) van beide aspecten behelst, in feite, dat ieder individu én één dramaturgisch karakter én één wijsgerige redenering tegelijk vertegenwoordigt. Zoals in een Grieks theaterstuk.

(ii) Deze literaire mengvorm heeft behalve voordelen ook schaduwzijden. Om deze weg te werken - aldus Barbedette - geeft Platon geleidelijk die schrijftrant op.

In zijn *Politeia* geeft ieder individu dan ook een lange uiteenzetting ten beste en in zijn *Wetten* is de dialogerende filosofeertrant zelfs helemaal verdwenen.

Opm.-- Wij staan, even, bij dat dramaturgisch element stil, vooreerst omdat het een hoofdtrek van Platon's werken is, maar ook omdat de singularisering van enkelingen door middel van één enkele hoofdtrek inzake temperament (karakter) en door middel van één wijsgerige stellingname gebeurlijk zeer pover uitvalt. Het blijft te veel bij het typische (*FLL 27*).

B. II.-- De ideatie als inzicht in de universele natuur.

Wij hebben ons, tot nog toe, stevast aan de term ‘natuur’ (fisis) gehouden om het object van de ideatie, kenmerkend voor de kleine mens in ons (onze geest) aan te duiden. Wij gaan, opnieuw, van dat taalgebruik een bevestiging krijgen, *Politeia* x:597v.. -- Ziehier, zo nauwkeurig vernederlandst als maar mogelijk is, de tekst.

(1) -- Tenslotte zijn er drie zijswijzen van ‘het bed’.

(i) Vooreerst ‘het bed’, dat de natuur zelf van het bed is en waarvan wij zeggen - denk ik - dat ‘God’ er de veroorzaker van is. Wie buiten Hem zou het wel kunnen zijn?

(ii) Vervolgens ‘het bed’, dat een schrijnwerker ergens ineens timmert.

(iii) Tenslotte ‘het bed’, dat de een of andere schilder op een doek brengt.-- Zodoende zijn de schilder, de schrijnwerker en ‘God’ drie verwezenlijkers van deze drie zijswijzen van ‘het bed’;

(2) -- Welnu, ‘God’ - hetzij dat Hij dit uit eigen beweging doet hetzij dat een of andere noodzaak Hem ertoe noopt - werkte enkel dat ‘bed’ uit dat in ‘de natuur’ (“en tèi fusei”) bestaat. Slechts dit waarlijk zijnde (*opm.*: in de echte zin van dat woord ‘werkelijke’) bed bracht Hij voort (‘efusen’), dat overigens enig in zijn soort is.

Twee of meer van dat type ‘bed’ werden niet door ‘God’ voortgebracht (‘efuteuthèsan’) en zullen ook niet voortgebracht (‘fuosin’) worden. De reden daarvan is de volgende. Gesteld dat Hij, al was het maar twee exemplaren van deze enige bedden gemaakt had, dan zou - boven die twee exemplaren - weerom een enig bed opdagen, waarin die twee exemplaren hun ‘eidos (*opm.*: idea, idee, wezensvorm) zou den vinden. Maar meteen zou dit enige bed het waarlijk zijnde bed uitmaken en niet de beide exemplaren ervan.

Dat wist ‘God’ en, aangezien Hij de veroorzaker van het waarlijk zijnde bed wou zijn - en niet de een of andere maker van een of ander exemplaar -, bracht Hij de enige natuur van ‘het bed’ voort (“mian fusei autèn efusen”).

Bijgevolg geven wij Hem als naam ‘fut.ourgos’, natuurveroorzaker. Of iets in die aard? Met recht en reden! Want Hij veroorzaakte de natuur (‘fisis’) van b.v. dit exemplaar (*opm.*: van die natuur), zoals overigens van alle overige dingen.-

En de schrijnwerker: zullen wij hem de vakman van het bed heten? En de schilder: zullen wij hem, ook, de vakman en de ontwerper van dit bed heten? Volstrekt niet! Mij dunkt dat de naam die hem het best weergeeft, die is van “degene die weergeeft dat wat de twee andere voortgebracht hebben”.

Opm.:

(1) Voor de schilder vertaalt men soms met ‘nabootser’, maar dat is een slechte vertaling, want, in Platon’s ogen, is schilderen zeker meer dan exact weergeven, ‘nabootsen’, van wat in de ons omringende, zicht- en tastbare natuur aanwezig is.

(2) Men ziet dat ‘eidos’ of ‘idea’ (Platon gebruikt de twee Griekse woorden) alleszins niet ver afstaat van ‘universele verzameling’: dit bed, hier en nu, dat bed, daar en straks,-- zij zijn ‘elementen’ van de unieke verzameling ‘bed’.

(3) De term ‘fusus’, natura, natuur, behoudt Platon,-- blijkbaar in aansluiting bij een lange filosofische traditie, - die van de Paleomileziërs (Thales van Miletos (-624/-545), - Anaximandros van Miletos (-610/-547),-- Anaximenes van Miletos (-588/-524)), die het steeds weer over de ‘fusus’ of, ook, ‘genesis’, het voortbrengingsproces (*FLL 188v.*), dat alle zijnden (de verledene, de huidige en de toekomstige) doet ontstaan

(4) Dat ook van voorwerpen, door vaklui ontworpen en uitgewerkt, ideeën bestaan, blijkt uit b.v. *Kratulos 389a/390a*.

(5) De term ‘futuraos’, natuurveroorzaker, die Platon aangeeft als weergave van de rol, functie (*FLL 190v.*), die God speelt (zoals Platon Hem buiten de Bijbelse openbaring om opvat), doet denken aan *Nathan Söderblom (1866/1931), Das Werden des Gottesglaubens (Untersuchungen über die Anfänge der religion)*, Leipzig, 1926-2, 93/156 (*Die Urheber*).

Daar heeft deze eminente godsdienstwetenschapper het over figuren, die slechts van verre aan onze Bijbelse Jahweh of Drie-eenheid doen denken, maar die, tegelijk, toch ergens de Bijbelse naam ‘God’ verdienen, om reden van de uiterst hoge, ja, alles overstijgende ‘functie’, hun eigen. Die functie is niet de Bijbelse schepping, maar zij gaat ergens in die richting. Daarom ook hebben wij in de vertaling de term ‘veroorzaker’ (hier: van de natuur) behouden.

(6) *FLL 31* hebben wij erop gewezen dat Platon wel de stichter van een ideocentrisme is, maar niet de stichter van een theocentrisch idealisme. Pas eeuwen later, met Albinos van Smurna - aldus Pater De Strycker -, wordt God degene die, in zijn geest, drager van de ideeën, modellen, der schepping is. Toch kan men er niet onder uit: ‘God’ (de Veroorzaker, Urheber) brengt hier de natuur, de wezensvorm, der dingen zelf voort. Loopt dit niet enigszins op Albinos van Smurna vooruit?

De dialectische methode.

Daar hadden wij het *FLL 49/69* al over. Zij omvat de diairetische methode, die een veelheid (verzameling) één maakt door te letten op één of meer gemeenschappelijke kentrekken. Deze worden, dan, in een definitie vastgelegd (*FLL 50*).-- *Politeia x: 596a* licht deze methode toe.

(i) Wilt gij dat wij van dit punt hier, in ons onderzoek, uitgaan, volgens onze gewone methode?

(ii) a. Wij hebben, inderdaad, de gewoonte een welomschreven wezensvorm - en wel juist een - voorop te stellen voor iedere verzameling van onderscheidbare objecten, voor zover wij daaraan dezelfde naam geven.

Nemen wij b.v. die verzameling die gij verkiest. Er is zodoende een veelheid van onderscheidbare bedden en tafels.

(ii)b. Hebben wij, verder, ook niet de gewoonte te beweren dat de voortbrenger ('veroorzaker') van die twee meubels de blik gericht houdt op de wezensvorm, waarbij de ene de bedden ineen wil timmeren, de andere de tafels,-- dingen waarvan wij ons bedienen? Geschiedt dit ook niet met de andere objecten? Het is, immers, duidelijk: de wezensvorm, -- geen enkel vakman maakt hem, nietwaar?

Opm. -- Weerom, zoals in vorige tekst, is er:

(i) verzamelingsleer - wie denkt, hierbij, niet aan de herstelling, op wiskundig - logistische grondslag, ervan door Georg Cantor (1845/1918: Mengenlehre) -,

(ii) maar ook, weerom, de verwijzing naar degene die de veroorzaker van de verzameling is.

Terecht zegt *F. Flückiger, Gesch. d. Naturrechtes, I, 133f.* :

(1) Al gaat Platon van de - onder meer politisch (*FLL 188vv.*) bekeken - fusis (natuur) uit, toch blijft hij daar niet bij stilstaan.

(2)a Hij legt, in het individuele, iets dat algemeen is, bloot.

Bestaat er b.v. een stel (*opm.*: verzameling) onderscheidbare mensen, die 'dapper' of 'gerechtig' zijn, dan is er klaarblijkelijk iets dat boven het individuele uitreikt ("etwas Ueberindividuelles").

Daaraan hebben deze onderscheidbare mensen op gelijke wijze deel (*opm.*: men heet dat 'deelname' of 'participatie' ('methexis')). Dat identische wil met begrippen aangeduid worden, namelijk 'dapperheid', 'gerechtigheid'. Dit meer-dan-individuele duidt, in alle exemplaren ervan, op iets dat identisch is.

Want dapper zijn of gerechtig zijn betekent:

i. niet enkel de deugd van ergens één man,

ii. maar iets dat vaststelbaar ('verificeerbaar') is én bij deze man hier en nu én bij gene man daar en straks.

(2)b 'dapperheid' en 'gerechtigheid' zijn iets dat daar is (*opm.*: in de zin van 'gegeven'), -- onafhankelijk van het feit of er nu b.v. één enkeling bestaat die dapper of gerechtig is.

Opm. -- Flückiger voegt daaraan toe dat er nog een tweede redenering is ten voordele van het onafhankelijk bestaan van de ideeën 'dapperheid' en 'gerechtigheid': een enkeling kan dapper zijn (of gerechtig) in verschillende graden ("in grote mate dapper", "maar weinig gerechtigheid aan de dag leggen"). Dit slaat op de kwantiteit van de kwaliteit. Doch, volgens onze mening, is de kwantificering van een eigenschap een andere, nieuwe idee op zich.

Besluit.

(1) De eigenschappen - in welke graad ook - zoals b.v. dapperheid, gerechtigheid en dergelijke meer (steeds weer - typisch Platonisch - zielekwaliteiten), zijn zichtbaar tegenwoordig gesteld in de enkeling, die er een exemplaar ('element') van is: zij worden er als fenomeen in erkend.

(2) Toch duiden die eigenschappen - Flückiger spreekt te veel in termen van 'begrippen' (maar Platonisch zijn zij, behalve begrippen in ons bewustzijn, werkelijke eigenschappen, die als gedrag zichtbaar worden) - een type 'werkelijkheid' van algemene aard, maar gespreid of spreidbaar over een meervoud van exemplaren.

Flückiger, zoals vele duiders van de Platonische idee, beperkt de werkelijkheid, eigen aan zo'n eigenschappen, in haar algemeenheid, tot louter 'conceptuele' (zeggen wij maar 'conceptualistische', 'werkelijkheid'). Wat Platon verkeerd duiden is. Platon denkt altijd eerst aan de werkelijke, dagelijks vaststelbare kwaliteiten. Pas daarna denkt hij aan de wijze waarop zij, een soort afbeelding gelijk, ergens in onze geest aanwezig zijn. Voor zover zij in de geest van de kennend-denkende mens aanwezig zijn, zijn zij, inderdaad, louter begrippelijk, 'conceptueel' (aspect dat de zgn. conceptualisten overbenadrukken).

De dialectische methode van Platon is meer en anders dan begrippencombinaties. Zij is absoluut geen 'theorie', in de huidige zin. Zij is werkelijkheidscontact: in de dappere man, een werkelijkheid, is een werkelijke dapperheid - geen begrippelijke - aan het werk.

De dialectische methode van Platon is ook anders dan de latere Neoplatonische dialectieken: sommige latere Neoplatonici, daarin verschillend van Platon, op wie zij zich wel durfden beroepen, beschouwden de ‘fainomena’ (de zicht- en tastbare, materiële wereld) als ‘nietig’, als ‘schijnwereld. Dat deed Platon niet. Getuigen zijn zijn inzet voor opvoeding, voor gezond politiek leven. Getuigen daarvan zijn zijn eigen teksten.

Sommige Neoplatonici deelden de wereld- en inzetvreemdheid van een aantal Kunische (Cynische) denkers en spraken van een ‘kosmos noëtos’, mundus intelligibilis, een ken- en denkinhoudelijke ideeënwereld, die al te ver van deze aarde en haar leven, van deze kosmos en het leven erin gesitueerd werd.

Terloops: in dat type van Neoplatonisme waren, duidelijk, on-Griekse, Oosterse invloeden aan het werk.

Ideatie is tegelijk, abstractie. (202/203)

Aangezien de idee een universeel fenomeen is, dat wortelt in een universele eigenschap (-werkelijkheid), - aangezien het abstracte, universele begrip er de weergave van is in onze geest, is ideatie tegelijk abstractieproces.-- Nemen wij, als applicatief model, de idee ‘paard(heid)’ (wat Platon zelf aanhaalt).

(1) De singularisering (individualisering) van de idee in één exemplaar ervan is vaststelbaar dankzij individuele kentrekken (die, zoals wij zagen, gezamenlijk, de individuele natuur (*FLL 189;195: détails, ziel*) uitmaken). Zo b.v. is dit paard hier en nu (i) klein, (ii) grijsharig, (iii) springlevend, (iv), verleden jaar aangekocht, enz.. Daardoor is het onderscheidbaar van alle andere (= tweedeling, complementering) paarden, die dezelfde algemene natuur delen.

(2) De Abstractionisten - zo b.v. Aristoteles - laten al deze singuliere kentrekken wegvallen, door wat zij heten ‘af.airesis’, abstractio, letterlijk: wegwerking (laten vallen, niet op letten). Zo worden enkel de universele kentrekken overgehouden. Deze worden in een abstract- niverseel begrip vastgelegd.

Maar ‘abstractie’ is geen ideatie.

Een Aristoteles, als abstractionist, gaat wel abstractief (wat wij zo-even beschreven) te werk, maar niet ideatief (dat is Platonische dialectiek).

(a) ***In Platon’s ogen*** valt (i) geen enkel singulier paard, (ii) geen enkele groep (= particuliere verzameling) samen met alle feitelijke, ja, alle mogelijke (= denkbare) paarden.

De idee ‘paard’ is niet enkel de eindige verzameling van alle feitelijke paarden; zij is de oneindige verzameling van alle mogelijke paarden. Let wel: die mogelijke paarden gaan de verwerkelijkte (fenomenaal vaststelbare, ‘feitelijke’) vooraf, want naar het toonbeeld (model) van de mogelijke (denkbare) zijn de feitelijke, verwerkelijkte paarden gemaakt.

De ‘fusus’, ‘genesis’

In modern Nederlands: het productieproces van de feitelijke paarden wordt, letterlijk, bepaald door de idee ‘paard’. Die idee is zo voorafbestaand en ‘machtig’ (productiebepalend) dat ieder feitelijk, vaststelbaar paard ervan getuigt, doordat het naar dat patroon gemaakt is.

Terloops: slechts van hier uit is begrijpelijk dat Platon, wanneer hij het over ideeën, ‘naturen’ (‘fusesis’) heeft, naar een godheid, die hij als ‘fut.ourgos’ natuur-maakster, bestempelt, verwijst (*FLL 199*: veroorzakergeloof).

Het weze eens en voorgoed gezegd: Platon is realist. Hij heeft het niet over begrippen (tenzij secundair). Hij heeft het over naturen, die in de natuur (het algehele voortbrengingsproces (*FLL 189*)) gesitueerd zijn en blijven,-- over het patroon volgens hetwelk die naturen, dat natuurproces, werken. Dat is over ideatief bepaalde natuurprocessen.

Zoiets interesseert b.v. de kuniaker (als natuur- en cultuurpessimist) niet. Zoiets interesseert ook de Abstractionist niet (hij kijkt alleen naar de wegwerking van individuele kentrekken).

Zoiets interesseert ook de conceptualist niet (deze staart zich blind op ‘concepten’ (begrippen)).

Zoiets interesseert in de grond, een aantal neoplatoniekers ook niet (zij kijken als wereldvreemden van het natuurproces weg,-- naar een ‘bovenzinnelijke sfeer’).

Maar dat interesseerde Platon wel.--

(b) *In Platon’s ogen* wordt ieder singulier paard, wordt iedere groep singuliere paarden (= particuliere verzameling) samengevat in de eenheid van de unieke ‘idee’ (b.v. die van ‘paard’). Deze éne, enige, unieke, maar alle mogelijke exemplaren ervan omvattende idee beheerst het natuurproces (de natuur), voor zover de verwerkelijking ervan op het spel staat: waar een paard in de moederschoot ontvangen wordt, daar werkt de idee ‘paard’ (het patroon, het werkmodel) actief structurerend. Zo voor alle mogelijke paarden.-- Dat is Platonische ideeënleer.

Opm. -- *Actualisering van de idee.* (204/205)

E. De Strycker, Bekn. geschied. v.d. antieke filos., 95, n. 39, zegt: “De termen ‘eidos’ en ‘idea’ (*opm.*: de woorden, waarmee Platon over het model spreekt) duiden op een objectieve structuur,-- niet op een voorstelling in onze geest. Deze structuur is ‘volmaakt’ wat zij is: zij is het ideale type van haar afbeeldingen in de concrete wereld.

Wil een vakman goed werk leveren, dan moet hij “naar de idee kijken”; zij “moet hem voor de geest zweven; zij moet in zijn geest aanwezig zijn.-

Zo kwam men er, in de XVI-de eeuw, toe de term ‘idee’ te gebruiken voor “een ideale voorstelling in de geest” en, later, voor ieder ‘begrip’.

Dit is echter nooit het geval geweest in de Oudheid”. -- Men ziet dus de betekenisevoluitie van de term ‘idee’. Maar ook het verraad ervan,-- conceptualistisch, abstractief.

Toch is de oorspronkelijke betekenis, onder andere vormen, nog actueel.

Een model.—

Bibl. st.: *S.R., Çe gène qui ‘photocopie’ l’ADN humain*, in: *Journal de Genève* 26.03.1988.

Zopas werd een gen, dat de veroorzaker is van de afbeelding (‘kopie’) van het menselijke DNZ (desoxyribonucleïnezuur), vrijgemaakt.

a. De vakwetenschappers hadden reeds sommige van dergelijke gentypes bij primitieve organismen, zoals virussen, bacteriën of gisten, blootgetrokken.

b. Maar het is de eerste maal dat zo’n genotype in een menselijke cel werd afgezonderd.

Het DNZ is een zeer ‘lange’ molecule die zich in al onze afzonderlijke cellen bevindt. Zij behelst de informaties (*opm.*: vertaal gerust door ‘(deel)ideeën’), die iedere cel toelaten (**i**) te leven en (**ii**) haar functies (= rollen) te verwezenlijken.

Welnu, iedere maal dat, in ons lichaam, een celdeling plaats grijpt, is deze DNZ - molecule ertoe genoopt een kopie van haarzelf - een ‘fotokopie’ als men wil - te produceren zo dat elk van de cellen die uit de celdeling te voorschijn komen, over alle noodzakelijke informaties (*opm.*: (deel)ideeën) beschikt.

De aanmaak van zo’n afbeelding (‘fotokopie’) van de DNZ-molecule is een kwetsbare bewerking. Immers, indien er foutieve informaties ingewerkt worden, dan veroorzaken deze ofwel het slecht functioneren ofwel het afsterven van de cel. (...).

Tot daar deze mededeling van de wetenschappelijke werkgroep van Stanford University, die de ontdekking deed.

Opm. Het gaat wel degelijk over ‘fusis’, ‘genesis’, voortbrengingsprocessen, in de onderzoeken van Stanford University,-- namelijk celdelingen. En daarin is een patroon, een toonbeeld (een ‘exemplarische oorzaak’ zei men na Platon), aan het werk. Wij

zeggen wel: “aan het werk”. De informatie is actief: zij bepaalt (werkt uit) hoe de cellen eruit zullen zien, hoe zij zullen leven of sterven (bij mislukking), hoe zij zullen functioneren.-- Welnu, uitgerekend dat is een Platonische idee.

Het ‘functioneren’ van ethische ideeën. (205/207)

(1) Gesteld: iemand neemt het besluit zich “dapper op te stellen”. Deze ethische kwaliteit is meer dan het loutere buitenmenselijke natuurproces.-- Zodra ik ertoe besluit moedig op te treden, activeer ik de energieën, die in de idee ‘levensmoed’ actief zijn. Meer nog: dan heb ik een reeds vooraf bestaand model (toonbeeld) ,-- al of niet gebonden aan concreet-individuele modellen (‘exemplaren’), die ik rondom mij kan zien b.v.. Want ook deze modellen zijn slechts kopieën, ‘eidola’, afbeeldingen, of ook ‘mimèmata’, imitationes, weergaven, van de ene, unieke idee ‘dapperheid’, die in alle exemplaren dezelfde is, -- ook al zijn er tal van détails (*FLL 202*) die elk individueel model onderscheidbaar maken van alle andere dapperheidsmodellen.

(2) Karneades van Kurene (= Cyrene; -214/-129; behoorde tot wat men heet ‘de derde Academie:-- een Sceptizerende vorm van Platonisme) heeft ons, volgens *Cicero’s De fato* (over het noodlot), een - in dit kader bruikbaar - denkmodel achtergelaten.

Wij hebben reeds Platonische denkbeelden inzake vrijheid aangeraakt: *FLL 109* (*autarkische vrijheden*); *117* (*graad van vrijheid*); *125* (*vrije seks*); *131* (*Liberale vrijheid*); *183* (*wil tot catharsis*)).

Welnu, wij beluisteren de skeptizerende Karneades terzake.-

(1).-- De Stoiekers beweren: “Indien alle fenomenen (gebeurtenissen) door het voortbrengingsproces, dat men (nood)lot heet, voortgebracht zijn, dan is er niets (geen fenomeen, geen gebeurtenis) in de macht van de vrije wil”.

(2).-- Karneades stelt daar tegenover: “Het is waar dat ieder gebeuren een oorzaak heeft. Maar het is nergens bewezen dat de ene oorzaak niet - gebeurlijk - onafhankelijk van de andere actief is,-- zo b.v. onze wil.

Welnu, het is een waarneembaar feit dat onze vrije wil sommige fenomenen, gebeurtenissen, veroorzaakt, zonder uitwendige, voorafgaande (‘fatale’) oorzaak. -

Dus het voortbrengingsproces, ‘natuur’, dat de Stoiekers vooropstellen en (nood)lot heten, genereert niet alle fenomenen (gebeurtenissen)”.

Bibl. st.: M. Conche, *Carnéade de Cyrène* (-214 /-129), in: D. Huisman, dir. , *Dict, des philosophes*, Paris, 1984, 478/480.

Hoe Karneades, een Pseudo-Platonieker, het genereren van zijn resultaten, onafhankelijk van het natuurproces, Noodlot inbegrepen, opvatte en uitwerkte, blijkt uit een optreden van hem te Rome in -156.

M. Conche beschrijft dit als volgt.

(1). Men kon zich omtrent zijn welsprekendheid een oordeel vormen o.g.v. twee uiteenzettingen van hem, die hij ten beste gaf, toen hij, als gezant van Athene, te Rome verbleef. Zij waren van die aard dat Cato de Romeinse senaat ertoe overreedde de aanvraag van de Atheners maar toe te staan,-- opdat “hun gevaarlijke gezanten, onder wie Karneades, niet langer in Rome zouden verblijven”.

(2).a. De eerste dag had Karneades, op schitterende wijze, uiteengezet al wat men, in het spoor van Platon, Aristoteles,-- Zenon (van Kition;-336/ -264; stichter van de stoïsche denktrant), Chrusippos (de Kilikiër; -280/-207; tweede stichter van de Stoa), ten voordele van de gerechtigheid (= gewetensvol leven), kon inbrengen.

(2).b. De tweede dag had hij, op niet minder schitterende wijze, met de grond gelijk gemaakt al wat hij, daags voordien, had beweerd: hij had aangetoond dat ‘de gerechtigheid’ slechts een ‘woord’ is,-- aangezien ieder individu - inzonderheid iedere Romein - slechts begeert wat hem nuttigheidswaarde betekent.—Tot daar Conche.

Opm.:

(i) Deze Scepticistische methode - ‘dialectiek’ geheten (*FLL 185*: “*een bende jonge honden*”) - is in feite een eristiek of techniek met het oog op redetwist om de redetwist. Men ontwikkelde voor en tegen zodat een oordeelsopschorting (‘ep.ochè’), d.i. geen enkel oordeel kunnen vellen, veroorzaakt werd. Zoiets - een in de grond Nihilistische redeneertechniek - kenden zijn toenmalige Romeinse toehoorders nog niet.

(ii) Het vrije ligt niet enkel in het feit dat Karneades vrij, onveroorzaakt, het besluit nam tot die conferenties. De vrijheid ligt veeleer in het speelse manipuleren van argumenten voor en argumenten tegen. Zodoende ‘speelt’ men met het redeneren,-- abstractie makend van het werkelijke leven, dat met zoiets niet vooruit kan.

Wij zagen *FLL 88* hoe o.m. Fr. Nietzsche het Nihilisme definieert als het “wegtanen van de hogere ideeën” (die grondig verschillen van de menselijke ‘concepten’ (Conceptualistisch), van de ‘abstracte begrippen’ (Abstractionistisch).

Welnu, in Karneades hebben wij een Platonieker (hij was zelfs leider van de door Platon gestichte Academie), die eerst op schitterende wijze de idee ‘gerechtigheid’ (wij weten hoe dierbaar deze idee was voor Platon) verdedigt, ... om ze daarna, cynisch, met de grond gelijk te maken,-- door te beweren dat, in feite, het gedrag van de mensen zo is alsof die hogere idee niet eens bestond.

Van ‘hogere idee’ haalt hij ze neer tot een ‘louter woord’. Als dat niet, bij zijn Romeins gehoor, de weg tot een type van scepticistisch nihilisme vrijmaken is!

Welnu, zo iets geschiedt in vrijheid: niets, zeker niet een (Stoïsch opgevat) Noodlot (waaraan hij niet eens ernstig gelooft), ook niet het door de Antieke Grieken bijzonder benadrukte Natuur (het voortbrengingsproces van alle zijnde, -- verleden, huidig, toekomstig), Natuur, waaraan hij niet ernstig geloofde als nopend tot vrije acten.

Er is één Platonisch idee dat zo iets kan verklaren, namelijk ‘para.frosunè’ (*FLL 175*: voorbij-denken): Karneades verdringt (onbewust) of onderdrukt (bewust) - dit laatste is, gezien zijn hoge wijsgerig-retorische vorming, het waarschijnlijkst.

Het licht der hogere idee ‘gerechtigheid’ (d.i. gewetensvol leven).

Dit behelst dat ethische ideeën, zeker de hogere, in zichzelf, in de natuur zelf van haar wezen, de menselijke vrijheid voorzien.-- Hier zit het grondige verschil met b.v. het ontvangen worden, in de moederschoot van b.v. een paard (*FLL 203*),-- dat een louter natuurproces is, zonder tussenkomst van vrijheid.

De idee ‘gerechtigheid’, echter, beïnvloedt het levensproces, maar anders dan de idee ‘paard’. Dat onderscheid, in de idee zelf te situeren, hebben wij trachten duidelijk te maken aan de hand én van Karneades’ leer omtrent vrijheid én, vooral, van zijn toepassing van die leer omtrent de vrijheid,-- in een Nihilistische vorm ervan.

De Nihilist toont ons, acuut, hoe een ethische idee, in zichzelf, haar tegengestelde, de onethische idee, als dankzij vrijheid even mogelijk, in zich draagt.

Algemeen besluit.

Xenokrates van Chalkèdon, leider van de Academie (van -338 tot -314), heeft ooit getracht een korte definitie van de idee te geven.

O. Willmann, Gesch.d.Ideal., I, 433, geeft ze aan: “Aitia paradeigmatikè, exemplarische (= toonbeeldige) oorzaak (= vooropstelling),- ton kata fusin aei sun.estoton, van al wat,- volgens zijn natuur (‘fisis’), steevast bijeen bestaat”.

M.a.w.: **(i)** men gaat uit van wat volgens zijn wezensaard (= wezensvorm, levensvorm) steevast bijeen bestaat (zo b.v. al wat goud is);

(ii) die systeemeenheid (dat ‘bijeen.bestaan’) heeft een verklaring, aitia, causa, oorzaak;

(iii) maar die oorzaak slaat niet op het bestaan van al wat bijeen hoort volgens zijn natuur; zij slaat op het model, het toonbeeld, volgens hetwelk het is wat het is.

Gemakkelijker: een aantal exemplaren van iets (b.v. al wat goud is) - de ‘elementen’ van de ‘verzameling’ (goud) - horen. ofschoon zij gespreid zijn over de hele aardkorst - toch bijeen, doordat zij één gemeenschappelijke eigenschap (namelijk goud te zijn) vertonen. De ‘oorzaak’ (voorop te stellen element) daarvan is het model (‘goud’). Dat model, actief in het ontstaan van wat volgens dat model (‘kata fusin’, secundum naturam, volgens zijn natuur bestaat is de idee (hier, in dit geval: ‘goud’). Het genereren (van ‘goud’ b.v.) kan eindeloos voortgaan, in het natuurproces (oneindige verzameling).

De idee, immers, omvat niet enkel alle feitelijke exemplaren (al wat feitelijk goud is), maar alle mogelijke exemplaren.-- Wij zegden: ‘systeem-eenheid’. Inderdaad, behalve de verzamelingseenheid (alle exemplaren vertonen, elk afzonderlijk, de éne eigenschap, hier: ‘goud’ (distributieve structuur)), is er de systeemeenheid, namelijk het feit dat het genereerproces hetzelfde is voor alle exemplaren, die, daardoor, één gemeenschappelijke oorsprong hebben. Zij hebben deze oorsprong gezamenlijk (collectieve structuur).

De ideatie.-- Wij hebben, nu, de kleine mens in ons allen, achter de rug.

(i) *FLL 177/188* gaf ons het inzicht in de ware (versta: hetzij immateriële (geestelijke) hetzij ethisch hoogstaande) natuur;

(ii) *FLL 188/197* gaf ons het inzicht in de individuele natuur; *FLL 198/208* gaf ons het inzicht in de universele natuur.

Maar zoals *F. Flückiger, Gesch.d.Natur.rechtes, I, 136*, met klem benadrukt, Platon doet de idee ‘natuur’, door zijn denkstijl, evolueren van ‘empirisch’ (zintuiglijk waarneembaar) naar ‘metafysisch’ (ideatief).

C.-- De ideatie als methode. (209/217)

De kleine mens in ons is, in zekere zin, een natuurgegeven, een vermogen, een aanleg.-- Maar, zoals alles in de natuur, is de geest in ons, althans in zijn uitwerking, vatbaar voor vorming en vooral voor methode.-- Voordat wij, echter, dit aspect toelichten, een woordje over het edele juk.

O. Willmann, Gesch. d. Idealismus, I, 439f., zich o.m. steunend op *Politeia* (o.m. vi: 490), wijst op een analogieredenering.

(1) Platon, zoals zo vaak, knoopt aan een Archaïsch leerpunt aan dat zegt: “het gelijke wordt door het gelijke gekend”. In termen van actuele modeltheorie zou men kunnen zeggen: “Het origineel (dat wat ongekend is, minstens gedeeltelijk) wordt door het model (dat wat, minstens gedeeltelijk, gelend is) gekend”.

(2) Platon past dat toe.

a. Het oog, doordat het, o.g.v. zijn wezensvorm, onder al onze vermogens, de wezensvorm van de zon het best benadert, is ertoe in staat de zon te kennen. De heealstichtende godheid heeft:

(i) het vermogen om te zien en (ii) al wat door het oog zichtbaar is, op elkander afgestemd.

Daardoor zijn zij vergelijkbaar met de trekdieren, binnen een gespan. Elk van beide wordt, in het trekken, op het andere afgestemd, ‘verenigd’, door een juk, dat beide dieren samenhoudt. Zo ook speelt het licht der zon de rol van ‘edel juk’: het stemt oog en wat door het oog zichtbaar wordt, op elkander af.

b. Analoog daaraan stemt het licht, dat van het goede (de waarde zonder meer; *FLL* 58; 63) uitgaat:

(i) onze geest (de kleine mens in ons) af (ii) op wat in de dingen de natuur (de ware, - de individuele of de universele) uitmaakt. Op elkander afgestemd als zij zijn, verraden zij op hun wijze een edel juk, het licht van ‘het goede’. Dit is, terloops, gezegd, de kern van een lichtmetafysiek.

Welnu, de vorming van de kleine mens in ons, - de methode, die hem behoort bijgebracht te worden, is niets anders dan het aanscherpen van die ‘intentionaliteit’, (Brentano, Husserl) van onze geest naar de dingen toe in hun natuur.

Applicatief model.

De ideatie van ‘al wat goud is’.

Bibl. st.:

-- *V. Goldschmidt, Les dialogues de Platon (Structure et methode dialectique)*, Paris, 1947, 1/12 (Les étapes de la démarche dialectique);

-- *Platon, Der siebente Brief*, Calw, 1948, 36ff..

Zoals Goldschmidt terecht zegt, de kennis van iets (een ‘zijnde’ of werkelijkheid) heeft, in de grond drie voorbereidende aspecten -- waarin, terloops gezegd, die kennis al aan het werk is, natuurlijk --, namelijk de benaming (kortweg: naam), de begripsdefinitie (steeds in de ene of andere taal) en het aanschouwelijk exemplaar.

Wat in de *Zevende Brief* het vierde aspect geheten wordt, heet *V. Goldschmidt*, o.c., 4, ‘*la science*’ (de wetenschap). Maar de vertaling Calw., 36, zegt letterlijk: “die vollständige geistige Erkenntnis” (de volwaardige geestelijke kennis).

Platon, in dezelfde *Zevende Brief*, vernoemt een vijfde aspect. De vertaler van Calw., o.c., 36, geeft dit weer als volgt: “das Objekt (Idee), was eben erst sich - durch die Tiefe der Vernunft - erkennen lässt und das wahre Urbild des Dinges ist” (het object (idee),-- iets dat zich pas - dankzij de uitdieping van de geest laat kennen en dat het ware toonbeeld van het ding is).

Wij rangschikken anders, om klaarder te maken: het edele juk voorzag

(i) **Het subject**, - hier vernoemd als ‘de wetenschap’ of “de volwaardige geestelijke kennis”.

(ii) **Het object**, - hier tweemaal vernoemd,

(1) “het aanschouwelijk exemplaar”.

(2) ‘het object’ (in de striktere zin), namelijk de idee of “het ware toonbeeld” (namelijk van het aanschouwelijk exemplaar),-

(iii) **Het taalgebruik** - hier verwoord als;

(1) ‘de benaming’ (korter: de naam) en (2) ‘de begripsdefinitie’

Daarin legt de ziel, het subject in het “edele juk:” in talige vormen vast wat zij denkt en vat.

Applicatieve modellen.

Nu wij over een schema beschikken, waarin de kleine mens in ons plots veel duidelijker wordt, kijken wij een paar toepassingen na.

De ideatie van de cirkel en van het goud.

Wij nemen twee types van ideatie, het ene wiskundig, het andere niet-wiskundig, omdat, inzake definiëren, wiskundige ideaties een zekere voorsprong hebben.

A.-- De ziel.

V. Goldschmidt legt, terecht, er de nadruk op dat wat Platon heet ‘epistèmè’, scientia, wetenschap,-- ‘nous’, intellectus, geestesinzicht,-- ‘doxa alèthès’, opinio vera, ware mening,-- alle drie in de ziel te situeren zijn,-- Modern uitgedrukt, in het subject. Cfr. o.c., 4.

B.1.--Het aanschouwelijk exemplaar. (210/212) “To eikos horomenon” (letterlijk: de zichtbare afbeelding) is wat men, in “aanschouwelijk onderwijs”, toont.

(1).-- *Platon, Zevende Brief, Calw, 36f.*, geeft ons zelf het voorbeeld van “al wat rond, kringvormig is”.

Zo schrijft hij: “Kringvorm’ is b.v. een singulier, met een woordteken aangeduid gegeven dat nu eenmaal de naam draagt, die wij zo-even lieten weerklinken”. Het aanschouwelijk exemplaar is de in een meetkundig lichaam verwezenlijkte ‘afbeelding’ (van de idee ‘kringvorm’).

a. Zij valt binnen het bereik van onze uitwendige zintuigen. Die ‘afbeelding’ (‘weergave’) is het werk van b.v. de tekenaar of de draaier (ontstaan,-- ‘fusus’ of ‘genesis’, woorden die in het Archaische Grieks veroorzaking’ of ‘voortbrenging’ betekenen (*FLL 189; 203*),-- hier door de tekenaar of de draaier). Maar - zo voegt Platon daaraan toe - men kan dat werk b.v. uitvegen of vernietigen (vergaan,-- ‘fthora’, verderf, ondergang).

Vanaf de Paleomileziërs legt men er de nadruk op dat de systechnie ‘ontstaan /vergaan’ (op- en ondergang) een opvallend kenmerk is van wat in de natuur omgaat (*FLL S9: tragiëk*). Die kentrek - de vergankelijkheid - onderstreept Platon in zo goed als alle aardse exemplaren van een idee (die zelf onvergankelijk is).

b. Een tweede kentrek van het exemplaar is de onvolmaaktheid, de gebrekkigheid.- Platon onderstreept dit bij de uitgetekende cirkel. Een op de grond getekende kring vertoont in zo goed als alle punten - op enigerlei wijze - een stukje rechte lijn, - wat volgens de meetkundige definitie (waarover straks) niet mag. En wat voor een sofist als Protagoras van Abdera (-480/-410; zijn Materialisme deed hem ertoe besluiten dat er slechts onvolkomen cirkels bestaan,-- zonder enige idee in een definitie uitdrukbaar) voldoende was om de grondslagen van een theoretische meetkunde in twijfel te trekken. “Ik zie, met mijn zintuigen, nooit de definitie of, zeker nog minder, de idee. Ik zie enkel materiële cirkels.”

Zo kan men de Protagoreïsche meetkunde omschrijven. Protagoras bleef in de aanschouwelijke exemplaren steken.

(2).-- Wij voegen, hier, het applicatief model ‘al wat goud is’, aan toe. Ter vergelijking.-- “Ho chrusos” is ‘goud’. Men kan een gouden ‘statèr’, muntstuk, tonen; men kan een ‘chrusoma’, een gouden voorwerp, sieraad, tonen. Of een klomp onbewerkt goud. Zij zijn aanschouwelijke exemplaren van de idee ‘goud’.

a. Ook dat is ooit ontstaan (zeker de bewerkte voorwerpen) en zal, wellicht, ooit vergaan.

b. Zij zijn, telkens weer, exemplaren, die - praktisch zeker - nooit goud in zijn zuiverheid vertegenwoordigen.

Ieder atoom goud kan samengaan met een of ander atoom van een ander scheikundig element. Op een juweel dat men “van goud” heet, kleven onzichtbare vingerafdrukken. Mantsch begaafden (zgn. sensitieven of ‘helderzienden’) ‘voelen’ of ‘zien’ in en rond dat zgn. louter gouden juweel, de personen en de handelingen die er ooit mee te maken hadden (de ertsvinders, de fabrikanten, de verkoopslui).

Besluit: zoals de materiële uitbeelding van de ideële cirkel nooit een volmaakte geometrische cirkel is, zo ook ‘wat goud is’: het is steeds ‘gemengd’ met de rest. En dus nooit de verwezenlijking van de reine idee ‘goud’. De onvolmaaktheid is het tweede kenmerk.

B.11.-- De idee (het toonbeeld). (212/216)

De exemplaren - cirkels, gouden stalen - liggen in de ons omringende natuur uiteen. Deze spreiding belet nochtans niet dat zelfs het simpelste kind, wanneer het, volgens Piaget, voldoende zin voor ‘verzameling’, resp. ‘systeem’ ontwikkeld heeft, deze exemplaren bijeen denkt. Dit bijeen denken is het eerste zich tonen (‘fainomenon’, fenomeen) van de ideatie in de strikte zin.

Het kind, in kwestie, gaat dan, onbewust, Platonisch te werk:

(i) om het in Platonisch taalgebruik uit te drukken: “het kijkt naar de wezensvorm, idea of eidos, in en, tegelijk, boven de exemplaren” (“apoblepei pros kuklon, pros chruson”: het kijkt naar de cirkel (zonder meer), naar het goud (zonder meer)), -- en ontdekt:

(a) de gelijkenis (gemeenschappelijke eigenschappen; verzameling) en

(b) de samenhang (gemeenschappelijke eigenschappen, maar collectief verstaan; stelsel) tussen alle feitelijke (en, mettertijd, alle mogelijke) exemplaren. Een Piagetiaanse psychologie van de zich ontwikkelende ‘rede’ (structurale rede,-- welteverstaan) heeft als absolute mogelijkheidsvoorwaarde “het schouwen (kijken naar) van de idee”.

(ii) Om een tweede Platonische uitdrukking te gebruiken: datzelfde kind neemt de idee, het eidos (term, die de Fenomenologen, genre Edm. Husserl, nog gebruiken, ofschoon louter beschrijvend) als ‘standaardmodel’, als ‘toonbeeld’ (in Platonisch Grieks: ‘paradeigma’, dat nog als ‘paradigma’ in omloop is). Wanneer wij uitmaken of iets ‘cirkelvormig’ of ‘van goud’ is,-- of iets ‘goed’ (waardevol) of ‘schoon’ (be- en verwondering af dwingend) is,-- of iemand ‘dapper’ (*FLL 205*) is,-- of iets een ‘paard’ (*FLL 202*: ‘paard-heid’) is, dan nemen wij, telkens weer, als norm de aan genoemde fenomenen beantwoordende idee.

Opm.-- Lichtmetafysiek.

Volgens M. Müller/A. Halder, *Herders kleines philosophisches Wörterbuch*, Basel/Freiburg/Wien, 1959, 98, is ‘lichtmetafysica’ die leer, volgens dewelke ‘het licht’ de vooropstelling is én van de werkelijkheid (‘zijnde’) én van de kennis, het inzicht, van diezelfde werkelijkheid.- Voor zover die lichtmetafysiek het over het licht van onze geest, “de kleine mens in ons”, heeft, spreekt men van “verlichtingsleer” (Illuminatieleer).

Vanaf Platon ontwikkelt zich, in velerlei vormen, de ene of andere lichtmeta-fysiek. o.m. die van Sint Augustinus van Tagaste (354/430; grootste Kerkvader van het Westen).

Welnu, het is overduidelijk dat de ideeënleer er de wezenskern van uitmaakt:

(i) indien er niet de idee was, - in de cirkel, daar op de grond uitgetekend;- in dat stukje goud, om de arm van die mooie dame,-- in alle dingen in en rondom ons, dan zou én die cirkel daar én dat gouden armbandje én alle materiële of aards-psychische dingen lichtloos, ondoorzichtig, voor onze geest ontoegankelijk (‘anankè’ (FLL 35), ‘absurd’, zijn.

(ii) Indien, in onze geest, de kleine mens in ons, niet een afgestemdheid (FLL 209: edel juk) was, gericht op dat licht in de werkelijkheden, dan zouden wij, - dan zou het zich ontwikkelende kind van een Piaget geen inzicht krijgen. Het is doordat onze geest ergens zelf licht(end) is, dat wij het licht(ende) in de dingen in en rondom ons kunnen (vooropstelling, mogelijksvoorwaarde (FLL 54: *hypothetische methode*)) ontwaren.

Wat Platon (en met hem alle Platoniekers) ‘anakè’, het absurde in en rondom ons heten, is ‘duisternis’, labyrint, doolhof (Umberto Eco).

Wat, in Platonisch taalgebruik, ‘onze ziel’ heet, vindt dààr haar weg niet meer in. De “ziel van het zich ontwikkelende kind” (een geijkte uitdrukking) loopt daarin verloren.

Opm.-- FLL 177/188 (de ‘ware’ natuur),-- **FLL 188/208** (de individuele en de universele natuur) leerden ons, met hoge nauwkeurigheid, wat juist de idee, in streng Platonische zin (niet in de Nominalistische zin (sedert de XVI-de eeuw gangbaar)), is.-

Hier gaat het om de juiste plaats ervan in de ideatiemethode.

Opm.-- Transcendentie én immanentie van de idee.

Men heeft, ten onrechte, Platon ervan beschuldigd de ideeën niet enkel ‘immanent’ (in de exemplaren ervan aanwezig), maar vooral ‘transcendent’ (boven de exemplaren uitreikend, de exemplaren overstijgend) opgevat te hebben.

O. Willmann, *Gesch.d.Id.*, I, 441, zegt daaromtrent: de fenomenen, d.i. de exemplaren van de ene idee, zijn, allereerst, zintuiglijk waarneembare gegevens, gesitueerd in het immense natuurproces, waarvoor de antieke Grieken, vanaf Homèros (IX-de e. voor Chr.), vanaf de Paleomileziërs (*FLL 189*), zo’n bewondering doorleefden.

Doch, hoe gebrekkig (‘onvolmaakt’, ‘vermengd’) ook, juist diezelfde fenomenen, in hun ‘fenomenaliteit’, d.i. hun zintuiglijke toegankelijkheid, tonen ons hun idee. Weliswaar in de uiterst armzalig-bepaalde vorm van juist één exemplaar (één singulier element van de totale verzameling),-- in de smalle vorm van juist één (inductieve) steekproef,-- maar deze steekproef dan, Platonisch geduid als exemplaar van de idee, erin en erboven. De idee werkt zich, immers, in al haar exemplaren uit.

Gevolg: aldus Willmann: ieder exemplaar, hoe pover, hoe duister ook, bezit een wezen eigen waarheidsgehalte. Maar, zoals *FLL 188* terloops aangeduid, ‘waar’ betekent hier, in Platonisch taalgebruik:

(1) wat aan ons denken in de werkelijkheid beantwoordt

(2) wat immaterieel, ja, ethisch hoogstaande is. Dit is, terloops benadrukt het anagogische (opwaarts gerichte) waarheidsbegrip, eigen aan ieder authentisch Platonisme.

Gevolg: de fenomenen hebben echte informatieve draagwijdte. Zij hebben, m.a.w., iets ernstigs aan onze denkende geest te zeggen (zij dragen - om actueel te spreken - een boodschap (informatie- en communicatietheorie) in zich).

Willmann onderlijnt het feit dat - naarmate, zowat in de geest van een van Savigny (*FLL 06: een maximum aan details*), ons denken zich verdiept in de fenomenen - de fenomenen winnen aan informatieve waarde.

Besluit: menen, zoals b.v. een Nietzsche, dat de ideeënleer ‘wereldvlucht’ en de zo gehate ‘tweewereldenleer’ (*J. Spera Weiland, Oriëntatie (Nieuwe wegen in de theologie)*, Baarn, 1971-5, 23 (“*Het Christendom ‘Platonisme voor het volk’, volgens Nietzsche*”)) behelst, is een radicale vergissing, -- om niet de zeggen: gewilde (en dus schuldige en intellectueel oneerlijke) misduiding van de ideeënleer.

Opm.-- De idee als 'collectieve structuur'. (215/216).

John Locke (1632/1704; Angelsaksisch Verlichter van de Empiristische strekking), de man die men wel eens "de stichter van de Verlichting ('Enlightenment: 'Aufklärung')"' heet, als Nominalist (Conceptualist), voelde zich geneigd om de kennis van de wezensvorm in twijfel te trekken.

O. Willmann, Abriss der Philosophie (Philosophische Propädeutik), Wien, 1859-5, vertelt, even, dat Locke, om zich te verlustigen omtrent de wezenskennis, opmerkte dat "de goudsmid beter weet wat goud is dan de filosoof".

Het antwoord van O. Willmann loont de moeite om geanalyseerd te worden. (O.c., 366).

(1) Platon's methode getrouw, moeten wij, eerst, noteren dat Locke gelijk heeft: de goudsmid, veelmeer dan de filosoof, gaat dieper in op de wezenskenmerken van het fenomeen 'goud'. Hoe meer details hij ervan kent, hoe beter begrip(svorming) mogelijk is. Dat,-- dat is zuiver Platonische methode.

(2) Maar Willmann wijst op een tweede denkfout van de 'Vader der (Angelsaksische) Verlichting!

(i) De goudsmid, in gesprek met de filosoof (van Realistische allure, althans), kan een reeks eigenschappen, degelijk, jaren lang getoetst, opsommen.

(ii) maar, wanneer de filosoof over het wezen, Platonisch: de idee "al wat goud is", spreekt, bedoelt hij "dat wat maakt (= vooropstelling) dat al de door de goudsmid opgesomde-vele-eigenschappen een enkele idee (wezenheid, essentie) uitmaken.

M.a.w.: hij bedoelt de collectieve of systeemstructuur, aanwezig in de idee 'al wat goud is! Zo zal de goudsmid (gebeurlijk: de chemicus) zeggen dat goud, 'aurum' (Lat.), een metaal is, met welomschreven 'massa' (wat maakt dat, binnen de aardbol-sfeer, goud 'gewicht' krijgt),-- met, kernscheikundig, achttien gekende isotopen;-- een metaal, dat omzeggens 'onveranderlijk' is (bestendig t.o.v. de natuurinvloeden), maar toch, niettegenstaande dat, zeer 'smijdig' (vervormbaar) en met een smeltpunt op 1.063° C. (internat. thermometr. norm),-- alsook met een oplosbaarheid b.v. in kwikzilver; ja, het kookt op 2.600° C.. Als atoomnummer heeft het, in de Tafel van Mendelejev, 79. En ga zo maar door "met het (door von Savigny, voor cultuurhis-torische Hermeneutiek, benadrukte) maximum aan details".

(A). Voor de Nominalist-Conceptualist Locke zijn deze 'details' een losse, samengeraakte veelheid

(B). Voor Willmann, de Platonieker, zijn zij "nicht zusammengeratene, sondern zusammengehrigē Eigenschaften" (o.c., 365).

M.a.w. al deze, -- en nog vele andere, ‘détails’ vormen een samenhang: in de natuur, indien het waarlijk een staal ‘goud’ is, komen zij steevast (en op grond van een scheikundige ‘structuur’ (een andere naam voor idee)) samen voor! Dat uitgerekend kan Locke, met zijn ironiseren van de idee, niet verrechtvaardigd krijgen. Daarop hamert Willmann dan ook terecht. Platon was systeemtheoreticus avant la lettre.

Besluit.-- De idee ‘goud’ is niets anders dan de vooropstelling van het miljoenenmaal herhaalbare feit dat de wezenskenmerken van goud steeds weer samen waargenomen worden. Dat ‘stellig’ (‘positief’) feit vergt een verklaring. De eigenschappen als door toeval bijeen geraakte feiten zien, zoals Locke insinueert (of hij het, na onze huidige systeemtheorie nog zo gemakkelijk zou doen, is een vraag), is de systeemsamenhang door toeval ‘verklaren’ (iedereen weet dat een reeks herhaalbare feiten door ‘toeval’ verklaren de slechtste onder alle mogelijke verklaringen is).

Wat wel waar is, in Locke’s opmerkingen, is het feit dat ‘het wezen’ van het goud niet zintuiglijk waarneembaar en - in die smalle zin - ‘duister’ is en, voorlopig, blijft.

Willmann, *ibid.*, licht deze ‘onklarheid’ als volgt toe.

(i) De filosoof, net als de goudsmid, kan niet aangeven uit welke grondeigenschap (hoofdelement) al die goudeigenschappen ontspringen en, o.m., hun eenheid (versta: samenhang) betrekken

(ii) Willmann zegt: “In zover (namelijk als men niet doordringt tot die éénmakende factor (*FLL 70: factorenanalyse*)) is het wezen (*opm.*: Platonisch: de idee) een ‘x’, een ‘qualitas occulta’ (*opm.*: een verborgen eigenschap)”.

FLL 53/54 (de lemmatisch-analytische methode) leerde ons één aspect van de Platonische denktrant kennen, nl.:

(i) de hypothese (wat een hoofdpunt is),

(ii) maar met onbekenden erin (wat één variante van de hypothetische methode is).

Als de goudsmid of, gebeurlijk, de filosoof zich met goud bezighouden, dan vertrekken zij met “een stel losse eigenschappen”, zoals de nominalisten-conceptualisten het zeer juist stellen.

Maar tegelijkertijd vooronderstellen zij steevast dat deze losse bundel van eigenschappen een steeds samen horend geheel vormen. Zoniet zullen zij nooit, maar dan ook nooit tot ‘goud’ als eenheid ervan komen. Zij moeten, minstens, ervan uitgaan dat zij in feite samengaan.

opm. p. 217 ontbreekt of bestaat niet

opm. p. 218 ontbreekt of bestaat niet.

Opm. -- De draagwijdte van de ideatieve methode.

Platon zelf - V. Goldschmidt legt er de nadruk op - heeft ons de universele draagwijdte van de ideatieve methode in duidelijke woorden vastgelegd.

De Zevende Brief, Calw, 37, zegt: “Hetgeen zo-even - ten titel van voorbeeld - van ‘al wat kringvormig is’, gezegd werd, geldt, nu, natuurlijk, even goed voor de rechtijnige figuur en tekening als voor de kringvormige,-- voor zowel het begrip van het goede (*FLL* 58) als dat van het schone (*FLL* 59) en van het gerechte (*FLL* 115),-- voor al wat grofstoffelijk lichaam is (of het kunstmatig geproduceerd wordt of in de natuur ontstaan is),-- voor vuur en water en alle gelijkaardige elementen,-- voor zowel ieder wezen uit de totale dierenwereld als voor iedere individualiteit van de menselijke ziel,-- voor alle oorzaken en werkingen”.

Tot daar, zo helder mogelijk vertaald, Platon’s eigen woorden. Zegt Goldschmidt, o.c., 5: “Deze aflijning van het domein van de filosofie geeft de indruk de studie “de omni scibili” (*opm.*: van al wat maar enigszins voorwerp van kennen is) te omvatten”.

C.I.-- De naam (de benaming). (219/221)

Wij vatten, nu, de twee talige aspecten aan.-- ‘To onoma’, nomen, de naam (benaming), is de term, binnen een taalsysteem, geschapen door het taalvermogen van een taalgroep,-- term, die verbonden wordt met juist één gegeven.

Twee aanmerkingen.

(1).- Platon zegt: de naam wordt geschapen op afgesproken (= conventionele), ja, willekeurige wijze. Niets belet - zegt hij - voortaan ‘rechtlijnig’ te noemen wat nu ‘rond’ heet, en ‘rond’ wat nu ‘rechtlijnig’ heet. De begripsvastheid van die termen zal, niettegenstaande deze wijzigingen en omkeringen inzake benamingen, juist dezelfde zijn.

(2) - De tweede aanmerking inzake taalgebruik van Platon betreft de oertaal.-- Herakleitos van Efesos (= Heraclitus van Efese;-535/-465; de eerste ‘dialektieker’) had, ten tijde van Platon, een aantal leerlingen-aanhangers.

Onder hen was een zekere Kratulos, ooit leermeester van Platon (een dialoog van die naam is overgebleven).

Bibl. st.: A. Gödeckemeyer, *Platon*, 1922, 63f .. Gödeckemeyer zet uiteen wat volgt.:

a.-- De Herakliteïsche taaltheorie.

(a) Zij gaat uit van een oermensheid (Archaïsche mensheid). Deze oermensheid stichtte een oertaal (Archaïsche taal).

(b) De Herakliteeërs gingen van die oertaal uit om tot het ware ‘zijn’ der dingen door te dringen.

Methodes.-- 'To etumon', de oorspronkelijke (of, gebeurlijk, de ware) zin van een woord.-- De gangbare woorden moeten op het 'etumon', de zin ervan in de oertaal, onderzocht worden. Eens dat die oerbetekenis ontdekt is, beschikt men ipso facto (meteen) over een inzicht in de ideeën, in die oerbetekenissen doorkomend.

b.-- De platonische kritiek.

(1). De hypothesen (FLL 54vv.).

Platon, zijn 'hypothetische methode' getrouw, vraagt terug naar de vooropstellingen..

a. Eerste hypothese: ieder gegeven heeft een hem van nature toekomende benaming.-- Deze natuurgetrouwe naam is, in de loop der tijden (sedert de oermensheid), veelvuldig gewijzigd, tot in de huidige taal getrouw bewaard.

b. Tweede vooropstelling: de Archaische mensheid stond dichterbij de goddelijke wereld dan wij. Daardoor beschikte zij over een gedegener kennis dan wij, de latere mensheid. De oerwoorden, geschapen door die oermensheid, beantwoorden aan de idee, de ware wezenheid, der erdoor bedoelde dingen.

(2) De kritiek.-- Platon verwerpt de Heraklitsche oertaaltheorie om volgende redenen.

a. Dat de oermensheid slechts uit 'wijzen' (versta: mensen met ideeëninzichten) zou bestaan -- zo dat haar in de oerwoorden vastgelegde inzichten in het wezen der werkelijkheden ipso facto zo juist zouden zijn dat haar oertaal, voor alle latere geslachten, tot bron van zakelijke, werkelijkheidsgetrouwe kennis kan worden -, verwerpt Platon.

b. De oermensheid - om de dingen 'objectief' (= werkelijkheidsgetrouw) in oerwoorden te kunnen weergeven - moet, in ieder geval, zelf eerst de idee van de werkelijkheden in haar geest bezitten. Als eerste mensheid om namen, oernamen, te geven aan de dingen, kon namelijk die oermensheid absoluut niet rekenen op reeds bestaande en 'zinnige' (versta: ideëel geldige) woorden.

c. De hypothese dat de allereerste namen der dingen van 'God' (FLL 198v.) - in de Platonische, niet in de Bijbelse betekenis van dat woord - uitgingen, is falsificeerbaar o.g.v. volgende redenering.

De singuliere woorden verwijzen naar tegenstrijdige basisinzichten omtrent het 'ware zijn'. De ene klasse woorden drukt de onophoudelijke verandering (in het Antieke Grieks: 'kinesis', motus, 'beweging' (in de brede zin van 'verandering')) uit; de andere klasse drukt de bestendige onveranderdheid (in het Antieke Grieks o.m. 'stasis') uit.

Opm.-- Platon verwijst hiermee naar de schijnbaar onoverbrugbare tegenstelling tussen:

(i) de Heraklíteische ‘dialectiek’, die in het wezen der natuurdingen zelf veranderlijkheid, d.i. zelfs omslag in het tegendeel, zag (denk aan éénzelfde landschap dat ‘s winters koud en ‘s zomers warm overkomt), enerzijds, en,

(ii) anderzijds, de Eleaten, met Parmenides van Elea (-540/ ...) en vooral Zenon van Elea (-500/ ...) aan het hoofd, die in het Grieks ‘stasiotai’, letterlijk “onveranderlijkheidsaanhangers” heetten.

De Archaische denkers - gewoonlijk ‘Voor- of Presokratiekers’ geheten - hebben er lange tijd overgedaan om beide, schijnbaar onverzoenlijke standpunten (in hun extremisme waren zij onverzoenbaar) te overbruggen. Onder meer Platon heeft daartoe echt grondig bijgedragen.

Besluit.

a. Hier blijkt, weerom, Platon’s melioratieve (het goede onderstrepende) theologie (*FLL 152: revolutie in de Archaische theologie*).

Hij gaat ervan uit dat ‘God’ niet aanleiding kan geven tot waarlijk tegenstrijdige (contradictorische) inzichten binnen éénzelfde taalsysteem. ‘God’ moet, toch zin voor taal- en vooral denksamenhang hebben.

Verder: herlees even *FLL 80 v. (factorenanalyse der taal)*,-- om te vatten dat - in Platonische duiding - iedere taal een echt systeem, d.i. een contradictievrij geheel én van termen én van uitspraken (o.m. redeneringen), moet zijn.

b. Slotsom: de methode der Heraklíteeërs (via een oertaal, ergens langs ‘etymologische’ weg analyseerbaar in onze huidige taal, de ideeën der fenomenen bloottrekken) is falsificeerbaar.

Gevolg: wij moeten zelf, zonder die omweg, het wezen der dingen trachten te vatten.

C.II.-- De begripsdefinitie. (221/227)

Platon bezat, blijkbaar, reeds een aanvankelijke oordeels- en redeneringsleer.

V. Goldschmidt, o.c., 6, legt er terecht de nadruk op dat de basiselementen van een definitie - in de zin van ‘begripsbepaling’ - ‘to onoma’ (het zelfstandig naamwoord) en ‘to rhèma’, verbum, het werkwoord, zijn. Men zou nu van nominale en verbale componenten kunnen spreken.

Platon legt er de nadruk op dat de definitie, voor zover taalfenomeen, juist dezelfde afgesprokenheden en willekeurigheden vertoont als de ‘namen’, hierboven besproken.

Wij hebben *FLL 209* en *210* een schijnbaar onlogische indeling ingevoerd.-- Eerst spraken wij van één applicatief model. Daarna haalden wij er twee aan ('kuklos'/ 'chrusos'). Maar wij voegden eraan toe dat er definitieverschil was.-- Dit gaan wij nu uitwerken. Het raakt immers een basisinzicht.

(1).-- De definitie van 'al wat cirkelvormig is'.

1. Hier kunnen wij een hoog gezag aanhalen, *Giovanni Battista Vico* (1668/1744), bekend om zijn (*Principi della Scienza nuova* (1725), één der werken die de huidige geschiedenisfilosofie mee hielp vormen.

a. In zijn Autobiografie zegt hij dat hij - voor alle andere denkers - twee figuren hoogschatte, Platon van Athene (-427/-347), "met zijn onvergelykelijke 'metafysische geest', en Cornelius Tacitus (+55/+119; de Romeinse geschiedschrijver),"die de feitelijke mens, in zijn geschiedenisboeken weergeeft, waar Platon diezelfde mens ook in zijn 'ware', d.i. ideale, natuur opvat".

Vico bewonderde deze systechnie 'ideaal/ feitelijkheid' (zie *FLL 61/66*, waar wij dit probleem én Platonisch én Middeneeuws nagingen).

Vico meende dat de twee-eenheid 'Platon/ Tacitus', 'ideaal/ feitelijkheid', o.m. in *Francis Bacon of Verulam* (1561/1626; *Novum organum scientiarum* (1620; uitgangspunt voor de experimentele vakwetenschappen; cfr. *FLL 90*) te vinden was,-- stelling, waarvoor wel enkele uitspraken van Bacon zelf pleiten.

Besluit: Vico is iemand die Platonisme actualiseert, hersticht.

b. Voor Vico is wat hij 'filologie' (taal-, literatuur- en geschiedeniswetenschap) heet, "de wetenschap van de menselijke daden" (*R.Lavollée, La morele dans l'histoire*, Paris, 1892,132).

Welnu, één van Vico's hoofdstellingen luidt: wij, als mensen, begrijpen, in de strikte zin, het best wat wij zelf hebben geschapen,-- zo b.v. de wiskunde, die een menselijke constructie is. "Een menselijke daad", om met Vico te spreken

2. Wanneer wij, nu, met Platon, zoeken naar een definitie van 'cirkelvormig', dan kunnen wij terugvallen op "een menselijke act", namelijk de axiomatisch-deductieve (Platonisch: 'synthetische' (*FLL 51v.*)) constructie. Onder meer van de volgende definitie: "dat wat, gezien van zijn uiteinden naar zijn middenpunt toe, overal even verwijderd is"(Zev. Br., Calw,36). Zo' n logisch-wiskundige constructies maken het definiëren gemakkelijk. Indien de wiskundige, daarna, consequent redeneert, dan is die definitie op alle mogelijke exemplaren toepasselijk. Wat het hoofdkenmerk van een universele, d.i. goede, definitie is.

(2).-- De definitie van 'al wat goud is'.

a. Alle empirisch kenbare gegevens dwingen tot een niet-constructieve definitie. Zoals *Ch. Lahr, S.J., Logique*, Paris, 1933-27, 498, zegt, vertrekt iedere empirische definitie én van minstens één exemplaar (zoniet spreekt men er gewoon niet over) én van een voorlopig zeer 'nominale' (woordelijke) definitie,-- om, geleidelijk, dankzij groeiende verificatie (met de nodige 'correctieven' of verbeteringen), tot een 'reële' (zakelijke) definitie te geraken. Hetgeen een grondig verschil uitmaakt met de logisch-wiskundige entiteiten en de definities ervan.

b. Hier komen wij even terug op Locke's opmerking (*FLL 215*): de goudsmid kent beter de definitie van goud dan de filosoof. Waardoor? Doordat hij met goud ambachtelijk omgaat. Ook de chemicus, die, per toeval, met goud omgaat in het laboratorium, weet beter wat goud is dan de filosoof,-- doordat hij er vakwetenschappelijk en experimenteel mee omgaat.

In beide 'omganggebonden' definitiewijzen zal men zich echter met een stel - losse - kentrekken moeten tevreden stellen. Waarom? Omdat men de 'essentie' (de idee) van het goud niet kent, tenzij benaderend, doorheen een aantal samenhangende kenmerken. Zo b.v. kan men, binnen het denkkader van een Mendelejev (zijn tafel), 'goud' definiëren als "wat als atoomnummer 79 vertoont". Maar dat is één kentrek.

Weliswaar kenmerkend, d.i. "de omni et solo definito" geldend: "atoomnummer 79" slaat:

- (i) op alle exemplaren (de omni definito, op al wat erdoor gedefinieerd is) en
- (ii) enkel op die exemplaren (de solo definito, enkel op wat erdoor gedefinieerd wordt).

Al blijft de verborgen idee 'goud', in en tegelijk boven alle exemplaren gesitueerd, een 'black box' (een 'x' of 'qualitas occulta' zegt O. Willmann), -- een 'zwarte doos', zoals de elektriciens zeggen (wanneer zij in een dradenverbinding, binnen de 'doos', niet kunnen kijken), toch is het zo "dat de vakman naar de idee kijkt (*FLL 212*)".

Dit, dankzij een empirische (op ervaring, gebeurlijk op experiment (proefneming) gesteunde) eigenschappendefinitie, die op alle mogelijke exemplaren slaat en, dus, als definitie, 'goed' is.

Opm. -- *Waarop de definities juist slaan.* (224/227).

Platon rekent zowel de definities als de benamingen ('namen') tot het talig aspect, waarin de ziel (de subjectieve zijde), geconfronteerd met de fenomenen (exemplaren van een of andere idee) (de objectieve zijde), haar inzichten in het taalstelsel uitdrukt.-- Rest ons juist te bepalen wat juist gedefinieerd wordt.

Bibl. st.: *O. Willmann, Gesch.d.Idealismus, I, 433ff. (die platonische idee);*

-- *P. Fierens, Les grandes étapes de l'esthétique, Bruxelles/ Paris, 1945, 36/53 (Platon).*

(A).-- Zich steunend op de uitvoerige analyses van Politeia x, onderscheidt Willmann een drieledigheid:

(i) De idee of archetype ('archetupos', eerste toonbeeld van iets);

Denk aan de idee 'godin';

(ii)a. Een of ander aanschouwelijk exemplaar;

Denk aan de beide Germaanse godinnen Frigg en de later er meermaals mee vereenzelvigde Freyja (beide godinnen gaven ooit hun naam aan onze 'vrijdag', de zesde weekdag, toegewijd aan de 'functie' (FLL 190; 199) der 'minnedrift' (fria = liefde bedrijven));

(ii)b. Een of ander ambachtelijk of artistiek beeld(houwwerk)

Dit van beide godinnen b.v..

(B).-- P. Fierens, in zijn hoofdstuk over de Platonische esthetiek (leer omtrent het schone en de kunst), onderscheidt nog een vierde aspect, namelijk het 'model', hier in de striktere zin van 'kunstenaarsmodel', namelijk het jonge meisje dat, om de beeldhouwer te 'inspireren', "model staat of zit", -- alsook een vijfde aspect, namelijk wat Fierens heet 'l'idéal', het ontwerp, van het te houwen beeld.

Opgelet: dit ontwerp is een begrip. Het is een intellectuele inhoud. Maar het is geen theoretisch begrip: het is het begrip van wat de beeldhouwer wil uitwerken.

Weliswaar lopen zijn theoretisch begrip 'godin' en wat een jonge heks hem onlangs vroeg, namelijk een dubbelbeeldje - rug aan rug - van Frigg en Freyja, ineens, als men wil. Maar het begrip 'rugaanrugbeeldje' is een begrip.

Dat beide - theoretisch - en ontwerpbegrip - niet hetzelfde zijn, blijkt uit het gedrag van de kunstenaar:

(i) voor de theoretische begrip en 'godin' en 'Frigg, resp. Freyja', alsook 'rugaanrugbeeld' zal hij twee verschillende boeken of artikels raadplegen (een handboek van godsdienstwetenschap, dat handelt over de idee (niet het begrip alleen) 'godin' en ook over de functies van resp. Frigg en Freyja; een handleiding over beeldhouwen;

dat godinnen, in Nordisch-Scandinavische stijl (denk aan de Vikingerkunst), enigszins schetst,-- boeken, die b.v. zeggen dat beide Nordsche godinnen magiërinnen ('heksen', 'tovenaressen') waren, wat offerpriesterschap insluit,-- dat zij godinnen van het lot (gunstig en ongunstig (of nood)lot) waren (als magiërinnen), -- dat zij, meteen, godinnen én van de minnedrift ('liefde') én van de vruchtbaarheid waren,-- boeken die zeggen wat juist b.v. Vikingerkunst is of Nordische kunst.

(ii) Voor de ambachtelijke en/of artistieke begrippen - voor zover niet in het voorgaande bevat -- is de kunstenaar aangewezen én op de richtlijnen van de opdrachtgeefster én op zijn eigen 'geest' (kunstenaarsgeest), ook 'inspiratie' (in Zuiders-mythische taal : 'Muze') geheten.

Hier komt het individuele karakter naar boven,-- één van de kentrekken, die het verschil uitmaken met (wat men geregeld heet) "theoretisch-universele begrippen". Dat singuliere wezen der ontwerpbegrippen wordt o.m. door P.Fierens onderstreept. Dergelijke begrippen kunnen geduid worden, overigens als applicatieve modellen van de theoretische 'regulatieve modellen'.

Applicatief Model. Bibl. st.: Al. Koyré, Introduction à la lecture de Platon, New York, 1945-1; Paris, 1962-2, 22/35 Ménon).

Koyré (1892/1964; de eminente denker en historicus van wetenschappen en filosofie) trekt, in zijn boek, de aandacht op de methode.

(i) Koyré onderstreept het feit dat Platon drama's schrijft (*FLL 197*): in de dialoog Menon zijn de dramatis personae:

1. Socrates, de steeds centrale gespreksvoerder,
2. Menon (een Thessalisch condottiere (bendeanvoerder, in dienst van een staat of een partij), een naamloos slaaf van Menon en
3. Anutos, die later Socrates voor het gerecht zal beschuldigen (*FLL 36*).

(ii) Thema van de dialoog: "Wat is 'aretè'?" (*opm.*: 'aretè, virtus, manhaftigheid en, breder, 'deugdelijkheid' (door 'deugd' vertalen is onjuist)).

a. Iedere Griek, Menon voorop, weet - meent te weten - wat deugdelijkheid, levensvatbaarheid, is. En Menon maar antwoorden: er is de deugdelijkheid van man en vrouw, van kind en bejaarde, van vrije en slaaf. "Iedere situatie, iedere handeling heeft haar eigen deugdelijkheid". (A. Koyré, O.c., 23, vgl. *FLL 190*: polyfunctioneel aspect).

b. Maar Socrates, met zijn logisch-streng geest, wijst erop dat Menon slechts types(soorten), geen algemene natuur (*FLL 198/208*) definieert.

Hij geeft een typologie (*FLL 27*), een waaier van soorten deugdelijkheid. Meer niet. Socrates insisteert: “Definieer deugdelijkheid zonder meer”.

Menon, met zijn ‘micrologie’ (= een term, die Hegel gebruikt, om engheid van geest aan te duiden,-- ‘kleindenkerij’), verstaat dat niet. Daarop Socrates: “Opdat genoemde zes types als ‘deugdelijkheden’ zouden kunnen gedefinieerd worden, moeten zij iets gemeenschappelijks hebben, namelijk één en dezelfde ‘ousia’ (‘essentia’, wezenheid). Deze is de mogelijkheidsvoorwaarde (vooropstelling, hypothese) van het feit dat zij alle ‘deugdelijkheid’ kunnen heten.

c. Waarop Menon, die meent het begrepen te hebben: “Deugdelijkheid is de geschiktheid tot bevel voeren”. Men herkent de condottiere! Hij spreekt, ‘definieert’, vanuit zijn perspectief (gezichtshoek).-- Waarop Socrates verbeterend ingaat.

(a) Weerom: Menon definieert de totaliteit (alle deugdelijkheid) door middel van een gedeelte (juist één type); welnu, er zijn nog alle andere types van deugdelijkheid!

(b) Menon denkt ‘specialistisch’ (functioneel): hij betreft, in het bevel voeren, niet eens de gerechtigheid (*FLL 115: de evenwichtige persoonlijkheid*), d.i. het geweten.

Socrates, minstens evenveel Platon, zijn persoonlijkheden, diep geschokt door de afwezigheid van ethische bezorgdheid rondom hen. De vervallende democratie zette de deur open voor gewetenloze, gewetensvrije denkwijzen. Zo hier Menon, de condottiere: dat men geschikt is tot bevelen is één; maar - aldus Socrates (Platon) - gewetensvol bevelen is een tweede, de ware (*FLL 188*) wijze van bevel voeren. ‘Waar’ in de zin van ‘gewetensvol’ (ethisch hoogstaande).

In Moderne woorden: voor Platon is de pure, ethicavrije geschiktheid tot bevelvoering een ‘abstractie’, in de zin van ‘para.frosunè’, voorbijdenken aan de gewetensvraag (*FLL 175; 207*). In Menon ‘s zin is ‘deugdelijkheid’ een vorm van ‘andrea’ (*115: mannelijke deugdelijkheid*),-- die, zonder geweten, soms cynische (schaamte-vrije, want gewetensvrije) vormen aanneemt, zoals men dit dagelijks zien kan in de gedragingen van de tirannen, die wel geschikt zijn tot heersen, maar geen geweten hebben (*FLL 171 : de tiran, zoals de (gewetensvrije) misdadigers, leeft bij dag te midden van de nachtdroomsfeer*).

‘Definiëren’ zodra het menselijke akten betreft, is ethisch mee-definiëren. Dat is de ‘ware’ (de totaliteit van het mens-zijn meedenkende) definitie.

d. Menon, in de ‘mening’ het nu eindelijk gevat te hebben, repliceert: “Socrates wil een algemene definitie. Goed! Kijk: ‘Deugdelijkheid is én de begeerte naar ‘goede’ (waardevolle; *FLL 58*) dingen én de geschiktheid om ze zich aan te schaffen””. –

Waarop Socrates, verbeterend, ingaat:

(a) “Uw definitie heeft een term te veel, namelijk ‘goede’ (waardevolle), want - en hier hebben wij een typisch Socratische stelling - niemand begeert bewust ‘onwaardevolle’, in zijn ogen ‘waardeloze’, dingen”.

(b) uw definitie heeft een term te weinig, namelijk ‘gerechtig’, want de geschiktheid tot het zich toe-eigenen van ‘waardevolle’ dingen is, op zich geen ‘ware’ deugdelijkheid (d.i. ‘deugd; *FLL 114: ‘After Virtue’*). Kijk naar de dief/dievegge:

i. zij begeren ‘waardevolle dingen’, **ii.** en beschikken, daarbij, over de geschiktheid om ze zich aan te schaffen;-- maar zij hebben geen geweten; zij zijn enkel geschikt tot verwerven, - niet tot gewetensvol (‘gerechtig’) verwerven” -- Zo gaat de dialoog door.

Definities slaan op begrippen, niet op ideeën.-- Vatten wij, nu, beide modellen samen,-- dat van de beeldhouwer van het dubbelbeeldje Frigg - Freyja en dat van Menon.

1.-- Wanneer de beeldhouwer definieert, algemene begrippen of individuele of ontwerp-begrippen,-- hij definieert wel in het licht van ideeën, zo b.v. de idee ‘godin’, de idee ‘beeldhouwwerk’, de idee ‘Frigg/ Freyja’ en dergelijke meer (zie hierboven), maar hij definieert geen ideeën, wel begrippen. Die begrippen zijn slechts ‘aanschouwelijke exemplaren’ (applicatieve modellen), waarin ideeën doorkomen, maar zonder er mee samen te vallen.

2.-- Wanneer Menon, o.l.v. Socrates, definieert, definieert hij wel in het (bij hem zeer povere) licht van ideeën (vooral condottiere - ideeën, zoals ‘geschiktheid tot bevelen’, ‘begeerte naar waardevolle dingen’, ‘geschiktheden om ze zich aan te schaffen’), maar hij definieert begrippen, - algemene, vooral particuliere en vooral de zijne, individuele, namelijk condottierebegrippen).

Ofschoon de perspectieven van heks en beeldhouwer, van Menon en Socrates, minstens aanvankelijk, zeer sterk verschillen, toch is er wederzijds begripen. Wij hebben, daarvan, de basis aangeraakt, *FLL 37* : Platonisch gezien is er een minimaal-essentieel gezond verstand (= de kleine mens) in alle mensen,-- als gemeen(schappelijk) inzicht. Dit dankzij het gemene licht der ideeën, die ondefinieerbaar blijven.

D. De reflectief-introspectieve zijde van de kleine mens. (228/245)

FLL 120 ('Karakterbeschrijving'), 137/140 (*appl. model*) gaven ons reeds een eerste inzage in de introspectieve, resp. Reflectieve methode, binnen het Platonische denken.-- Volgen, nu, preciseringen.

1.- Het element 'Socratische maieutiek'. (228/231)

In de *Theaitetos* 161e en elders vernoemt *Platon* zelf de term 'maieutikè technè', de vaardigheid de vroedvrouw eigen. In overdrachtelijke (metaforische) zin wordt die term uitgezegd van de socratische vraag-en-antwoordmethode.

(1).- De vragen - op de eerste plaats door Socrates gesteld, in *Platon's* dialogen - komen wel van buiten de ziel. Maar zij lokken de innerlijke zielsarbeid uit: ook, de antwoorden komen van binnen de ziel.

(2).-De vooropstelling.-- Deze methode is, binnen het Platonische denken, gesteund op de stelling dat het denkleven een dialoog van de ziel met zichzelf is. Volgens A. Koyré, *Introd. à la phil. d. Platon*, 15, n. 1, wordt, daarbij, ieder uitwendig gezag "tussen haakjes gezet" (wat niet behelst dat *Platon*, bij het denken, geen gezag aanvaardt; dit van buiten uit komende gezag wordt methodisch opgeschort). 'Filosoferen' is, dan ook, het methodisch uitwerken van die innerlijke dialoog'. - Maar, aldus Koyré, *ibid.*, 'filosoferen' is, ten tweede, een dialoog - van ziel tot ziel - met denkgelovenden. Spreken met medemensen is de innerlijke dialoog naar buiten verlengd. Daarbij worden de engheden (de 'perspectiviteiten') van een (autarkisch, zelfgenoegzaam; *FLL 30; 189*) individuele ziel, dankzij de toetsing van eigen inzichten aan die van anderen, doorbroken.

Besluit.-- de innerlijkheid, het spreken met zichzelf, is wel eersterangs, maar niet exclusief (zelfgenoegzaam).

Opm.- O.c., 20, keert Koyré daarop terug.-- (a) *Platon's* grote betrachting was "de ware wetenschap" (*FLL 188; 214; 226: anagogisch ideaal* (zowel immaterieel als ethisch hoogstaande)). Dit, als correctief van een zich verloederende samenleving.

(b) Doch zo'n 'ware wetenschap' vindt men niet zozeer in tekst en (talig aspect), in boeken. De ziel - steeds de ziel - krijgt 'de ware wetenschap' niet van buiten uit opgedrongen: het is in zichzelf, dankzij zichzelf (dankzij innerlijke arbeid) dat zij het gestelde doel bereikt.

Applicatief model.-- In de *Menondialoog* treffen wij, daarvan, een model van de maieutische methode, maar op de achtergrond van de Reïncarnistische leer (*FLL 104*: anamnèsis).-- Wij lichten dit kort toe.

(a).-- Menon stelt, samen met Socrates, vast dat hij niets weet omtrent de ware natuur van de (ethische) deugdelijkheid. Maar, net zoals heel wat van zijn tijdgenoten, reageert hij daarop met een toentertijde modieuze tegenvraag: “Goed wij weten er niets van. Maar hoe komt men ertoe te zoeken dat waarvan men helemaal niets afweet?”.

Let wel: deze modevraag wordt door Platon zeer ernstig opgenomen. Volgens hem is er steeds een lemma (*FLL 53*), een voorlopig inzicht (een model met enkele onbekenden), dat tot toetsing(verdere analyse) aanzet.

(b).-- Platon, bij monde van Socrates, weerlegt de opwerping, op tweevoudige wijze:

(i).-- Zoals meermaals, stelt hij een mythe (*FLL 152*) voorop, namelijk het Reïncarnisme (*FLL 104*). De onsterfelijke ziel bestond ooit vroeger, in een wereld, waarin zij de ideeën ‘schouwde’ (als een licht, dat voorlicht). Na de geboorteschok kan zij ertoe komen zich dat te herinneren.

Terloops: als filosoof ziet Platon in die mythe niets meer dan een lemma, een voorlopige oplossing.

(ii).-- Behalve een beroep op een mythe schakelt Platon (Socrates) een experiment in. Ter toetsing.-- Vanaf *Menon* 81e tot 84a ondervraagt Socrates een slaaf. Niet door middel van ‘didachè’, van buiten af bijbrengen (denk aan de autoritaire methode), maar dankzij ‘anamnèsis’, oproeping van vroeger weten, uit voorgaande levens (in de andere wereld), lokt Socrates bij de ongeletterde, maar Grieks sprekende slaaf een grondstelling der toenmalige wiskunde uit.

Hij tekent, nl., een vierkant in het zand. De slaaf kent er b.v. wel de naam van. Maar niet veel meer.

(1) **Aporia.**-- ‘Aporia’ betekent letterlijk ‘vastlopen’, er niet meer uit geraken. Hier: ertoe komen te beseffen dat, i.p.v. het te weten, men het niet weet.

(2) **Episteme.**-- ‘Epistèmè’ is letterlijk “iedere vorm van weten”. Hier Platonisch: ‘de ware wetenschap’, (die de ziel in zich draagt). Dankzij het besef dat hij het niet weet, begint de slaaf met Socrates te zoeken. Daarbij geholpen door de maieutische, niet ‘didactische’ (= autoritair overgedragen) methode.

Socrates, op gegeven ogenblik, vergroot de zijde van het vierkant.

“S(S): Is iets dat viermaal groter (= omvangrijker) is dan iets anders, er het dubbel van?

Sl.: Neen, bij Zeus!.

S: Wat is het dan?

Sl: Het viervoudige!

S: Dus, door de lijn (*opm.*: zijde van het vierkant, dat Socrates had uitgetekend) te verdubbelen, hebt gij niet een dubbele oppervlakte, maar een viervoudige?

Sl: Zo is het.

S: Vier maal vier is zestien, nietwaar?

Sl: Ja”.

Opm.-- Men kan dit volgens de toenmalige Pythagoreïsche meetkunde op dit papier uittekenen. Men weet dat de Paleopythagoreïers met zgn. vierkantsgetallen werkten (in het Latijn ‘quadrati’, kwadraten.) -- getallen die zij, ruimtewiskundig, uittekenden.

De ongeletterde slaaf (Sl) beantwoordt de vragen van Socrates (S) eerst verkeerd,-- om ze daarna juist te beantwoorden, zoals blijkt uit bovenstaand uittreksel uit de dialoog.

Opm. - Men zou eigenlijk het hele uittreksel, dat de maieutiek van Socrates op de slaaf toe past, moeten weergeven om dit heel helder te verstaan, maar het beslaat vele bladzijden. Hier komt het erop aan een steekproefje te geven van de maieutische methode.

Besluit.-- Koyré, o.c.,26, vat samen: “De slaaf had nooit wiskunde geleerd. Ook: hij begint met zich te vergissen. Toch gelukt hij er, gaandeweg, in op Socrates’ vragen juiste antwoorden te geven. Wat het klaarblijkelijk bewijs levert van het feit dat hij die antwoorden kent ,-- ongetwijfeld zonder het te beseffen.

Inderdaad: de vragen van Socrates leren hem (*opm.*: op autoritaire, van buiten uit bijgebrachte wijze) niets; zij doen niets anders dan in zijn bewustzijn terug oproepen,-- dan doen ontwaken in zijn ziel, een a.h.w. ingeslapen en onbewuste kennis, waarvan zij reeds in het bezit was.

Kritische aanmerking.-- Iets waarop Koyré, in vermelde passus, niet ingaat, is de vraag of deze toepassing van de maieutische methode ook niet op andere dan de reïncarnistische wijze kan, ja, moet geduid worden. De Reïncarnistische anamnèsisleer is slechts een van de mogelijke vooropstellingen die vermeld experiment verklaren, natuurlijk.

Ook: Koyré, o.c.,25, n. 3, zegt dat Platon zelf het louter ‘mythisch’ (versta: nog niet filosofisch uitgeklaard) karakter van de anamnèsis benadrukt heeft. Iets wat ook E.W. Beth (*FLL 80*) inzag, die erop de nadruk legt dat, aanvankelijk, Platon veel tracht te verklaren o.g.v. Reïncarnisme, om, later, veel meer de ‘stoicheiosis’ te valoriseren.

Dat een andere hypothese (*FLL 51vv.*), een andere factor (*FLL 70vv.*), die in die hypothese naar voren gebracht wordt, denkbaar is, blijkt uit wat een J. Piaget (1896/1980; Structuraalpsycholoog) ons geleerd heeft inzake logisch, resp. wiskundig denkvermogen,-- wat in de Platonische stoicheiosis of factorenanalyse - op toenmalige wijze, weliswaar - al ter sprake kwam.

Het zou, met name, kunnen zijn dat het ‘stoicheiosisvermogen’, dat met “de kleine mens” in ons allen - dus ook in de naamloze slaaf van Menon - meegegeven is, de slaaf deed inzien dat de verdubbeling van de lengte der zijden niet een verdubbeling van de vierkantsoppervlakte maar de vervierdubbeling ervan behelsde.

Dat een dieptegeheugen, uit een vorig leven, -- uit het schouwen van ideeën, ergens in een ‘ideale wereld’, voor dit leven,-- uit het leerproces dat doorgemaakt werd, in een leersysteem voor wiskunde (de twee hypothesen zijn, Platonisch gesproken, perfect denkbaar), vóór ditzelfde leven,-- dat zo’n dieptegeheugen mee kan oorzaak zijn van de auto-implicatieve kennis van de naamloze slaaf - ‘auto-implicatief’ lijkt ons, hier, een betere term dan ‘reflectief-introspectief’: hij betekent ‘de eigen ziele-inbreng behelzend”, -- dat is perfect mogelijk. Maar niet duidelijk en afdoende bewezen, misschien zelfs niet bewijsbaar, door de socratische maieutiek.

Platon moet zulks zeer goed beseft hebben. Maar misschien heeft hij, om het auto-implicatief leren erin te krijgen (in de weerbarstige geesten, rondom hem), gewoon aan een in omloop zijnde leer, het Reïncarnisme, willen aanknopen. Meer niet.

2.-- Het element ‘microkosmos /macrokosmos’. (231/232)

O. Willmann, *Gesch.d. Id.,I*, 441, voegt, aan ons kapiteltje over de reflectieve zijde van de kleine mens in ons allen, een oeroud denkpatroon toe. Etnologen hebben, nl., vastgesteld dat zo goed als alle Archaïsche culturen, hoe ‘Primitief’ ook, de mens - zowel individueel als collectief - zien als een samenvattende weergave (‘similitudo’, gelijkenis) en deelname (participata’ die aan de kosmos deelneemt) van de totale werkelijkheid,-- hier aangeduid door de term ‘kosmos’.

Willmann steunt zich o.m. op de *Faidondialoog*.-- De ziel - steevast de ziel - draagt in zich de ‘sporen’ van de waarheid (Platonisch te verstaan). Door zich af te wenden én van deze stoffelijke wereld én van alwat zintuiglijke waarneming is, spoort de ziel, letterlijk, de in haar binnenste wezen aantrefbare waarheid op.

Meteen komt zij, natuurlijk, tot zichzelf.

Eén toepassing: “De Delfische spreuk “Gnothi seauton” (Ken uzelf) krijgt, zodoende, een vernieuwde duiding: zelfkennis is heelalkennis,-- aangezien onze ziel, in haar diepten, de waarheid omtrent het heelal in zich draagt”. Aldus O. Willmann.

3.-- Het element ‘mania’ (ingevings- en roestoestand). (232/238)

De ziel is, inderdaad, dermate diep in de kosmos verwickeld dat Platon, op een tweetal plaatsen (*Faidros* 265 a/b en *Timaios* 86b), uitdrukkelijk stilstaat bij de roes.-- *Faidros* 265 a/b is uitvoeriger dan *Timaios* 86b).-

Bibl. st.: G. Rouget, *La musique et la transe (Esquisse d’une théorie générale des relations de la musique et de la possession)*, Paris, 1980, 267 / 315 (Musique et transe chez les grecs).-- Wat wij, hier, geven, is een soort inleidend overzicht.

(A).-- Algemene typologie.

In de *Faidros* onderscheidt Platon, fundamenteel, tussen twee radicaal verschillende soorten ‘roes’. zo o.m. De ziekelijke roes.

1. In de *Timaios*, die heel wat later geschreven is, heeft Platon het te voren over de ‘nosèmata’, ziekten, van ‘to soma’, het lichaam. Pas daarna snijdt hij de ziekten de ‘psuchè’, ziel, eigen aan. De wezenseigen zielsziekte is, volgens hem, ‘a.noia’, zinsverbijstering (letterlijk: ‘afwezigheid van ‘nous’, geest).

Zielsziekte vertoont - steeds volgens hem - twee types:

‘*a.mathia*’, ‘onwetendheid’ (onderverstaan : o.g.v. zinsverbijstering, die de ‘nous’, de geest, buiten werking zet);

‘*mania*’, roestoestand;-- zo b.v. buitenissige vormen van genot of pijn.-- Meer zegt hij in de *Timaios* daarover niet.

2. In de *Faidros* is Platon uitvoeriger.-- Jaren voor de *Timaios* zegt hij dat er twee types van roes bestaan.

a. De roes kan aan een menselijke ziekte ontspringen

b. De roes kan, echter, ook aan godgegeven mediumnisme (ook wel: ‘mediamisme’) ontspringen.

Hierin onderscheidt Platon vier hoofdtypen, die wij, even, gaan uitleggen.

(B).-- Bijzondere typologie.

Drie termen, min of meer synoniem, typeren de ‘roes’.

a ‘Mania’, roes (vaak verkeerd vertaald door ‘woede’ (roes kan die vorm aannemen, natuurlijk) of ‘waanzin’ (zinsverbijstering, krankzinnigheid) (roes kan o.m. dat zijn);- ‘mania’, roes, is een meervoud van buiten-de-gewone-geestesactiviteiten-tredende toestanden.

b. ‘enthousiasmos’, ‘geestdrift’, letterlijk: van binnen uit (auto-implicatief) door een godheid (‘theos’) ‘gedreven’ (= drift) zijn. ‘Geest’ is, in ouder Nederlands, ‘psychisch werkende kracht’.

c. ‘epipnoia’, ingeving. (*Faidros* 265b; *Wetten* 811c), d.i. de roes gezien in zijn resultaat, namelijk de in de ziel aanwezige godheid (hier zeer breed te verstaan: voorouderziel, een of andere natuurgeest, een strikte godheid)

(i) verwekt een ‘roes’, d.i. een overschrijding van de gewone menselijke mogelijkheden (vgl. ‘Human Potentialities’) en

(ii) geeft van haar weten, resp. kunde iets in.

a. Opm.-- Wat aan Rouget (en vele anderen) ontsnapt, is de catharsisstructuur (*FLL* 181, 186), die in de godgegeven ‘mania’ aan het werk is:

(i) het gewone ken- en redeneer- of werkingsvermogen wordt verondersteld;

(ii) het wordt van zijn gebreken, leemten, uitgezuiverd (het strikte ‘catharsis - of reinigingsaspect);

(iii) het wordt op hoger peil - het godgegevene - verheven.

b. Opm.-- De term ‘katoche’, - Rouget, die, blijkbaar, niet door eigen ervaring - Herodotos zou zeggen ‘aut.opsia’, dankzij eigen directe ervaring weten - weet wat Platon’s uitdrukking ‘kat.echein’, in zijn/haar greep houden, betekent, vertaalt al te lichtzinnig door het Franse ‘possession’ (bezetenheid).

‘Katochè’, possessio, kan ons ‘bezetenheid’ betekenen, maar toen was de term én neutraler én breder. Hier: ‘mania’, roes, geestesverruiming, is - o.g.v. ‘enthousiasmos’, godheidsaanwezigheid - één der vormen van “in de greep van (die) godheid zijn”. -- Wij zullen dit nu wel zien.

a -- De mantische roes.-- Volgens Platon is de god Apollon hier in de ziel aanwezig. Zo b.v. in de ziel van de Puthia, de helderziende dame, die te Delfoi (Delphi) haar ‘orakels’ uitzegde over heel de Griekse wereld én gekend én vooral gewaardeerd, ook door de ontwikkeldste geesten,-- ook t.t.v. Platon.-- Het resultaat: helderziendheid.

b.-- De telestische roes.-- Platon zegt dat hier Dionusos, de god gekend voor zijn buitenissige roestoestanden, binnenin de ziel therapeutisch werkt.

Toelichting.

(i) Iemand begaat, t.o.v. een godheid (= binnen de functie (werkingsterrein ervan; *FLL 190*)) een fout;

(ii) dit sticht, in het hart van de 'beledigde' godheid, een soort 'wrok' (ressentiment (*FLL 148*: 'diep geschokt'); *161* (*wrevel*)), die een 'atè' (*FLL 149*) of godheids-oordeel uitlokt;-- deze uit zich in een of ander - niet-normaal (paranormaal) - onheil,-- dat aanleiding wordt tot een of andere therapie. Platon situeert onder de getroffen en wat hij heet 'Bakchanten' (Dionysisch-bezeten mensen),-- ook 'Korybanten' geheten.

Rouget, o.c., 283, meent dit type van 'roes' als volgt te kunnen duiden:

a. het geldt mensen, die - gemakkelijker dan anderen - uit hun psychologisch evenwicht geraken;

b. als 'oorzaak' wordt, door mantisch begaafden, gevoeld de wrok van een godheid en als 'gevolg' een 'goddelijk' geheten 'roes' (godveroorzaakte waanzin);

c. de therapie omvat:

(i) een stel ritussen (*opm.*: vastgelegde sacrale of 'wij-handelingen'), waaronder een muzikaal 'motto' (een versje, maar muzikaal), dat zich (traag of snel) in een dans uit;

(ii) dit ritueel wil, welbewust, de reeds bestaande (en ziekelijk geachte) mania, roes, weerom op gang brengen, maar, ditmaal, beheerst door het ritueel;

(iii) Platonisch gezien wil dit ritueel de 'zieke' weerom in overeenstemming met de algehele 'beweging' van de kosmos (*FLL 232*: *heelalkennis*), die - weerom Platonisch (en Paleopythagoreïsch) gezien - een geordende beweging is, brengen;

(iv) de beslissende factor, echter, lijkt wel de door offers uitgelokte vergevingsgezindheid van de godheid, die de kwaal 'veroorzaakt' heeft.

Het resultaat: therapeutisch gunstig effect.

c. -- De dichterlijke (poëtische) roes.

Hier zijn het de 'musai', de Muzen, die ook nog ten tijde van Platon en Aristoteles - ook door de "wetenschappelijk gevormden" van die tijd - in een soort 'broederschap' vereerd worden, die in de ziel aanwezig 'echte' (niet houderig-rationele) poëzie, -- boordevol 'inspiratie' - stichten; 'rationeel' geconstrueerde poëzie vindt zelfs de zeer op pure geestesactiviteit gestelde Platon geen 'echte' poëzie.

In zijn *Ion* 534b zegt Platon dat wie b.v. de Homerische Ilias 'voordraagt', meestal, door de ziel van Homèros zelf geïnspireerd wordt.

Het resultaat: echt dichtwerk,

d.-- **De erotische roes.**-- Deze 'uitzinnigheid' (in de zeer brede zin) wordt veroorzaakt door hetzij de god Eros hetzij door de godin Aphrodite.

Het resultaat: echte minnedrift (*FLL 112/114: knapenliefde en andere 'eros' -types*).

Opm.-- Inzake 'therapie' had Platon, zoals wij, veel te kort, zagen (*FLL 111*), eigen opvattingen.-- Let wel: de zieleledriedigheid 'groot monster/ minder grote leeuw / kleine mens' speelt, in zijn therapieën, de beslissende rol. Het accent ligt op 'geest' en 'vergeestelijking'. Zodat wij, doorheen Platon's weergave van b.v. de telestische roes, kunnen vermoeden dat hij daarmee niet zo opgezet was.

Opm.-- Toch is en blijft Platon eerlijk: zoals Rouget zegt, typeert hij de hierboven kort geschetste roes niet in termen van 'krankzinnigheid'. Noch geheugenverlies achteraf, -- noch (wat erger zou zijn) schuimende mond of verwrongen ogen of achterwaarts hellend hoofd of hol gekromd lichaam worden als kentrekken van de vier types van roes aangehaald.

Besluit: ofschoon erg geestbeamend, vervalt Platon toch niet in b.v. Verlicht Rationalisme terzake.

Opm.-- Rouget gebruikt ter vertaling van 'mania' de Franse term 'transe' (in het Engels: 'trance'). Ook bij Nederlandstaligen is de term 'trance' (het Engels) gebruikelijk.-- Het woord lijkt van het Latijnse 'transitio', overschakeling (naar een ander gebied van de werkelijkheid) afkomstig te zijn.

Hoe dan ook wij hebben een goed Nederlands woordje 'roes' (iets bedwelmends brengt u uit uw 'gewone' zieletoestand). Men denke aan het door een Ernst Dichter (leerling van Freud, maar die de marketing (verkoopkunde) psychoanalytisch doorlichtte) bijzonder nauwkeurig onderzochte en geduide koopgedrag van zeer vele tijdgenoten velen onder ons 'kopen' (in een grootwarenhuis b.v.):

(i) niet 'bewust' (logisch overlegend), tenzij voor een soms zeer klein gedeelte,

(ii) ook niet 'onderbewust' (b.v. uit vrees voor het onbekende of omdat men van iemand vooroordelen heeft overgenomen),

(iii) maar veeleer 'onbewust' (door Ernst Dichter karakteristiek voor -- wat hij heet - "de echte automatische reflexen"): wie herinnert zich niet dat hij/zij ooit iets gekocht heeft dat in antiek-Griekse termen 'mania', onberedeneerde drang, zou kunnen heten? Het Nederlandse 'roes' is het best te vertalen door 'onberedeneerde drang'.

Dit is ons laatste woord omtrent de in de diepten van de ziel werkzame 'elementen' (factoren).

Toelichting.-- Dat Platon, als traditioneel-gelovig mens, aan de werking van godheden gelooft, hebben wij al ontmoet (*FLL 177vv. 198*). Dit blijkt uit wat onmiddellijk voorgeeft, opnieuw.

Bibl. st.:

-- E. De Strycker, *Bekn. gesch.,111/114 (Theologie)*;

-- W. Jaeger, *A la naissance de la théologie (Essai sur les présocratiques)*, Paris, 1966,10s. (Platon);

-- A.E. Taylor/ Ph. Merlan, *Plato*, in: Enc. Britann., Chicago, 1967,18 (*Natural Theology*).

Hier, nu, verkort, een schets van Platon's 'theologie' (godgeleerdheid),-- term, die o.m. én door Platon én door zijn leerling Aristoteles geschapen werd ("Vanuit deze perspectief komt de filosofie van Platon over als haar toppunt bereikend in een theologie, -- met name: in *Politeia* en *Wetten*" (aldus W. Jaeger, o.c. ,11).

A.-- 'To theion',

"Al wat goddelijk is" ('het goddelijke'), staat, in vele Platonische teksten, tegenover "menselijk, sterfelijk, zichtbaar". In de volle zin zijn de ideeën iets goddelijks ('ideocentrisme'). Maar al wat met ideeën uitstaans heeft of erop lijkt (metonymisch, metaforisch), heet Platon ook "ergens goddelijk". Zo b.v. de ziel, het wezensinzicht, de wijsbegeerte.

B -- De vele godheden.

Polytheïsme is, wezenlijk, extrabijbels. Toch gebruikt zelfs Jezus, bij gelegenheid, de term 'godheden' (zo o.m. in St.-Jan's evangelie). 'Godheid', in Platon's begripsbepaling is "een wezen, dat dermate over levenskracht (*FLL 179*) beschikt dat het gewoon onsterfelijk is (daarvandaan: "de onsterfelijke godheden"). Daarbij is het gestructureerd net als wij: 'godheid' bezit én ziel (beter: is ziel) én lichaam (let op: een fijnstoffelijk lichaam). Beide, goddelijke ziel en goddelijk lichaam, zijn één enkele wezensvorm,-- en dit voor eeuwig.

Astro.theo.logie.

Zijn in bijzondere graad 'goddelijk', in de zo-even omschreven zin, de hemellichamen ('astra' = hemellichamen). Zij bestaan uit een uiterst volkomen ziel en een uiterst fijnstoffelijk lichaam; zij zijn daarbij eeuwig-gelukzalig. Dit aspect van het Platonisme zal - zoals P. Festugière zegt - na Platon zeer sterk doorkomen in de Hellenistisch-Romeinse tijd. De 'atrale' godheden, immers, staan boven de al te lokale polisgodheden (voor de 'oikoumenè' (gehele bewoonde wereld), die na Platon ontstaat.

Wereld- of kosmosziel.

De godheden zijn hiërarchisch (= rangordelijk) gestructureerd. De top van die rangorde is de totale kosmos. Deze is “als een zichtbaar levend (want over levenskracht beschikkend) wezen, dat al het zichtbare omvat” (*Timaios* 92c).

De kosmos is ‘godheid’, maar waarneembaar met de zintuigen. Wat een ‘vergoddelijking’ van zelfs de grove stof behelst. Ook de kosmische godheid is tweeledig: dat immense ‘lichaam’ is bezielde door de kosmische of wereldziel.

Opm.-- Het aloude volksgeloof vindt hier zijn Platonische uitdrukking: de ‘wereldziel’ is voorzienigheid, die ieder wezen zijn functie (*FLL 190*) toemeet (‘lot’),-- de basis van een Platonische lotsanalyse.

Opm.-- Als Platon, in een aantal passussen, over ‘ho demiourgos’, de Demiurg of Heelalordestichter, spreekt, is hoogst waarschijnlijk daarmee de heelalziel, voor zover zij orde sticht, bedoeld.

Opm. - Zoals reeds gezegd (*FLL 31*): pas met Albinos van Smurna ontstaat het echt theocentrische ideeënsysteem.

Wetten x.

Eén punt moet hier met klem uiteengezet.-- Zoals Taylor/ Merlan, a.c., 33, uiteendoen, sticht Platon i.p.v. een louter mythologische theologie (of liever: daarnevens en daarboven) een fysische of natuurfilosofische theologie.

De mythen, in Platon’s zienswijze, vertellen al te ontstichtende geschiedenissen (die o.m. in de losbandige nachtdromen (*FLL 111,172*) doorleefbaar zijn).

Toch vervalt Platon niet in het andere uiterste:

- (i) **atheïsme** (zelfs niet aan polytheïstische godheden geloven),
- (ii) **onzedelijk heelalbestuur** (het heelal zien als bestuurd of geordend op niet in geweten te verantwoorden wijze),
- (iii) **onzedelijk offergeloof** (menen dat men godheden kan ‘omkopen’ door offers - zonder ethische ommekeer - te brengen (*FLL 234*)).

Deze drie afwijkende meningen zijn ethisch onverantwoordbaar en politisch schadelijk (dit laatste: het gemeenschapsleven zal er, mettertijd, schade onder lijden).

Opm.-- De ‘anankè’, de nonsensicaal overkomende wanorde (*FLL 35*), zicht- en tastbaar in de natuurlijke en vooral de zedelijke kwalen in en rondom ons, is het resultaat van boze en ongeordende zielen waaronder de zielen der ‘boze/ongeordende’ godheden. In die zin is Platon geen pantheïst, die een vaag-kosmische godheid zou aannemen.

Opm.-- De etnopsychologische actualisering.

Etnopsychologie is het ineen bestaan van psychologie en etnologie (volkenkunde).

1. Wat Platon ‘wrong’ in de mythische religie en dito theologie, is het feit dat hij, met de loutere hypothetische methode, afgekeken van de toenmalige wiskundigen (*FLL 51/54*), weliswaar aangepast aan de niet-wiskundige gegevens van het leven-in-de-kosmos, niet zo gemakkelijk kon afrekenen met het mythische stadium,-- waarvan hij wist dat het doorlevend was,- zowat gelijk een doorlevende plant.

2. Juist hetzelfde probleem, maar met één nieuwe factor, namelijk het Verlichte Rationalisme (Descartes;-- Locke, Voltaire, -- Kant), knelt letterlijk o.m. de huidige psychologische ‘wetenschap’.

“Disons les choses clairement: la psychiatrie occidentale s’est révélée incapable d’assurer la santé psychique des membres des sociétés traditionnelles,-- tant dans leur pays d’origine que dans la migration.-- Ceci est un constat, mais ses conséquences - tant scientifiques qu’économiques - sont considérables. A l’heure actuelle, l’on peut raisonnablement penser que plus de 80 % des habitants de la planète recourent à des techniques thérapeutiques traditionnelles,-- telles shamanisme, la possession, les voyances, les guérisseurs synchrétiques divers”. (*Tobie Nathan, Le sperme du diable, Paris, 1988,13*).

Opm.-- T. Nathan is steller van *Psychanalyse païenne (Essais ethnopsychanalytiques)*, Paris, 1988,-- een werk dat voortbouwt op zijn *La folie des autres*, Paris, 1986.

Wat Platon deed met zijn (al te korte) beschrijving van de roes, dat - uitgerekend - doet Nathan in genoemde werken: de technische grondslagen van de geneesmethoden binnen de Archaisch-Primitieve (en dus ‘mythisch’ denkende) culturen (vooral de cultuur van Maghreb beschrijven. Nathan leidt als prof in klinische en pathologische psychologie aan de Université de Paris VIII, de *Nouvelle Revue d’Ethnopsychiatrie*.

Terloops:

-- G. Devereux, *Femme et mythe*, Paris, 1982 (vooral de biseksualiteit),

-- alsook *Baubo (La vulve mythique)*, Paris, 1983,

Beide zijn werken van etno-psychoanalyse. Devereux gaat door als de leider van die stekking (met als methode het Structuralisme, zoals J.P. Vernant dit voordeed, in *Mythe et pensée chez les grecs, I/II*, Paris,1971).

Cfr. ook G. Welter, *Les croyances primitives et leurs survivances (Précis de paléopsychologie)*, Paris, 1960.

4.-- Het element ‘verbeelding’.

De introspectieve methode brengt ons in contact met onze innerlijkheid. Deze omvat de maieutische methode, de micro-macrokosmische methode, de methode van de roes, -- maar ook de imaginaire of ‘fantastische’ methode.

Wij zeggen wel: ‘methode’, want men kan methodisch de verbeelding, resp. de inbeelding (d.i. de scheppende verbeelding) activeren,-- om te zien,-- te toetsen, wat het resultaat is.

Speelt b.v. het ‘fantasma’ (voorstelling die door de verbeelding (als inbeeldende kracht) ‘opgebouwd’ wordt) niet reeds een rol in de epistemologie van de Scholastiek (namelijk het resultaat van een of andere zintuiglijke ervaring)? En de Freudianen: wie onder hen heeft het niet voortdurend’ over ‘fantasmen’ als soms ‘werkelijker’ dan de zicht- en tastbare werkelijkheden?

Bibl. st.:

-- Ray L. Hart, *The Imagination in Plato*, in: *International Philosophical Quarterly*, v, 3 (1965:Sept.), 436/461;

-- Ch. Lahr, S.J., *Cours de philosophie, I (Psychologie / Logique)*, Paris, 1933-27, 1 25/132 (*Les images*); 132/141 (*L’association des idées (= images)*); 161/170 (*L’imagination créatrice*);

-- Gaston Bachelard, *L’eau et les rêves (Essais sur l’imagination de la matière)*, 1947-2;

-- *id.*, *L’air et les songes (Essai sur l’imagination du mouvement)*, Paris, 1943;

-- *id.*, *La terre et les rêveries de la volonté*, Paris, 1948;

-- *id.*, *La terre et les rêveries du repos*, Paris, 1948.

Deze uiterst minieme steekproef uit de totale bibliografie omtrent de verbeelding toont aan dat wij hier een zeer belangrijk ‘element’ (in Platonische zin: ‘factor’ ter verklaring) voorhanden hebben.

Hart’s duiding. -- Hart begint met een “waarheid als een koe” (althans voor wie Platon echt tracht te begrijpen).-- “a seminal thinker” (een kiemvormig/ kiemkrachtig denker).

a. Het is betwifelbaar of één enkel leerpunt uit Platon’s onderricht zo kan geformuleerd worden dat het onder alle oogpunten overeenstemt met iedere uitspraak van hem over datzelfde punt in zijn dialogen (*FLL 49*).

b.1. Dit geldt voor hoofdpunten als de leer omtrent de ideeën, de ziel of het Goede.

b.2. A fortiori (des te meer) geldt dit voor de ‘eikasia’, de verbeelding. Nergens overigens treft men een stelselmatige uiteenzetting erover aan. Het blijft bij ‘schetsen’.

Toch is er nog een tweede reden waarom Hart geen volle traktaat over de verbeelding verwacht: de ontologische ingewikkeldheid van al wat verbeelding is. De termen waarmee Platon aanduidt wat onze verbeelding vat, zijn:

- (i) 'fainomena', verschijnselen (gegevens die opdagen, zich tonen);
- (ii)a. 'eikones' of 'eidola', beelden
- (ii)b. 'skiai', afschaduwingen;
- (iii) 'fantasmata', fantasiebeelden.

Wat juist verschijnt er in de 'fainomena'? Wat juist wordt afgebeeld of afgeschaduwd in 'eikones', 'eidola' of, nog, 'skiai'? Wat juist wordt ingebeeld? M.a.w.: de werkelijkheidsgradatie en/of het werkelijkheidstype,-- dat blijft zeer duister. Of althans zeer onbesproken.

Hart ziet vier mogelijke duidingen, al naar gelang van de contexten, waarin Platon aan het woord is.-- De vierde, die hij voorstaat als die welke wellicht het best overeen stemt met de gehele Platonische zienswijze, schetst hij als volgt.

1.-- De geest van de mens, voor zover hij verstand/ rede is, vat - van de algehele werkelijkheid - enkel al wat onveranderd, resp. onveranderlijk 'zijn' is.

2.-- Gelukkig is daar de verbeelding.-- Onze geest, voor zover hij verbeelding is, snapt enkel 'ta fainomena', al wat zich toont, -- te verstaan als 'genesis', wording (*FLL 189*),-- meteen ook 'fthora', ondergang (vergaan), beide aan het werk in 'ta gignomena', de wordende dingen.

Hart gebruikt, hierbij, een sedert A.N. Whitehead (1861/1947) zeer gangbare term 'proces' (in het Grieks: 'kinèsis', dat wij gewoonlijk door 'beweging' vertalen, maar dat, eigenlijk, 'verandering', 'verloop', betekent;-- in het Latijn: motus).

Slotsom: al wat 'mobilisme' (de term voor de mening dat er louter verandering, veranderlijkheid, bestaat) kan willen zeggen, is, volgens Hart's duiding, de waarschijnlijkste duiding, die Platon wou geven aan de 'eikasia', de verbeelding.

Daar, nu, Platon, hoe ouder hij werd, hoe meer hij het veranderen in de 'fuisis', de natuur, ernstig opnam, moet aangenomen worden dat wat de verbeelding vat, ergens werkelijkheden, van allerlei types, vertegenwoordigt.

Algeheel besluit.-- Als wij de vier aspecten van de introspectieve methode, voor zover Platon ze ergens toelicht, samenvatten, dan kunnen wij geen onverdeeld oordeel vellen.

(a). De maieutische zijde

Deze vat misschien **a.** het reïncarnatiegegeven, zeker **b.** het feit dat ieder mens (vertegenwoordigd in de 'slaaf' als 'Untermensch' voor iedere rechtgeaarde Griekse staatsburger) iets in zich bezit, dat inzicht verschaft.

b. De micromacrokosmische zijde

Deze lijkt bewaarheid te worden b.v. in de telestische roes, die de ziekelijke of zieke mens weerom in overeenstemming met de macrokosmos brengt.

c. De roeszijde

Deze is, blijkbaar - te zien aan haar resultaten - een werkelijkheid vattende kant van ons innerlijk leven (ofschoon hij door de geesteswetenschappelijke en/of geestesilosofische Platon met argwaan bekeken wordt,-- onder oogpunt van 'enthoesiasmos', godheidsinwoning).

d. Het verbeeldingsaspect

Dit lijkt, met de rijper wordende Platon, aan werkelijkheidswaarde te winnen.-

Resultaat: niet zo slecht.

Aangezien dat resultaat niet zo slecht uitvalt, volgt kleine bibliografische nota.

Degene, die, op dit ogenblik, het meest en met resultaat, de introspectieve of de reflectieve methode voorstaat, is Paul Diel (1893/1972), een in Oostenrijk geboren denker en 'curatief psycholoog', voor wie b.v. Einstein, in 1935, zijn bewondering niet verheelde, en diens school (artsen, psychologen, psychiaters).

Deze school heet zich 'motiveringspsychologie', naar *P. Diel, Psychologie de la motivation*, Paris, 1947-1; 1964-2.

In dit werk tracht Diel de introspectie, vooral uitgezuiverd én van onze psychiatrische afwijkingen (neurosen psychosén) én van onze 'cynismen' (ons schaamteloos gedrag), een solide basis te geven.

Zoals hij uiteendeed in zijn *Psychologie curative et médecine (FLL 154v., 136 (Sloterdijk))* -- ondertussen heruitgegeven onder de titel "*Psychologie, psychanalyse et Médecine*" (Paris, 1987) --, is in beginsel de introspectie de enige psychologische methode, die naam waardig,-- op voorwaarde dat de vertroebelingen, door beide afwijkingen ingewerkt, uitgebannen worden,-- door een strenge zelfuitzuivering (*FLL 181*).

Dat Platon zelf, persoonlijk, aan introspectieve methode kon doen, blijkt reeds uit *FLL 137v* .. De tweede radicale verdediger van de introspectieve methode is *Paul Ricoeur* (1913/2005). Zo o.m. in zijn *Le conflit des interprétations (Essais d'herméneutique)*, Paris, 1969, 233.

Daar situeert Ricoeur ons onderwerp, de introspectieve of liever ‘reflectieve’ methode, in een lange reeks.

a.-- De naam.

“De filosofie van het subject - zo beweert men - is met verdwijning bedreigd. Goed zo. Maar dat type van filosofie bedrijven werd altijd al betwist”. (O.c.,233).

‘Subject’ betekent hier “het subject, ik, dat wij allen zijn, voor zover het naar binnen gekeerd is en, van daaruit, én de wereld én het hele zijn bekijkt”. Dat is het typisch ‘Moderne’ subject,-- sedert de Nominalisten en vooral sedert Descartes. -

b.-- De traditie.

Die traditie mag niet altijd ‘filosofie van het (Moderne) subject’ heten.

(i). De Oudheid (en de Middeneeuwen).

Het socratische ‘cogito’ (ik denk) - centraal in de Platonische filosofie - vat Ricoeur samen in het zinnenetje: “Draag goed voor uw zielzorg”.

Het cogito, ik denk, van St.-Augustinus van Tagaste (354/430; de grootste kerkvader van het Westen,-- met enorme invloed op de Middeneeuwen, die hem ofwel niet altijd juist duiden ofwel vereenzijdigden) wordt samengevat in “de innerlijke mens als openstaand voor de aardse werkelijkheden en voor de hogere (versta: goddelijke) waarheden”.

(ii). De Moderne tijd.

Het cartesische ‘cogito’ (R. Descartes (1596/1650; ‘vader van de moderne filosofie’) betekent dat, geconfronteerd met het Scepticisme van de Laatscholastiek (het Nominalisme), Descartes, Nominalistisch blijvend, toch een soort uitweg uit de absolute twijfel wil bereiken: “aangezien ik denk (d.i. mij van mijn innerlijk leven bewust ben), is toch minstens één ding buiten twijfel, namelijk dat innerlijke, maar absoluut zekere feit dat ik denk”. Vandaaruit tracht Descartes én vakwetenschappen én vakwetenschappelijk opgevatte filosofie letterlijk te ‘construeren’(met als model de meetkunde).

Het Ich denke (Duits voor cogito) van Immanuel Kant (1724/1804; toppunt van de Duitse Aufklärung) speelt een begeleidende rol: al mijn innerlijke voorstellingen omvat ik in het feit dat “ik ze denk”.

Uiterst ‘reflectief’ (en dus model voor sommige Romantici) is het Ich denke van J.G. Fichte (1762/1814; stichter van het Absolute of ‘Duitse’ Idealisme): het ‘Ich denke’ - Fichteaans begrepen - ‘sticht’ letterlijk én eigen zijn én dat van de natuur rondom ons.-

Opn.: Jean Nabert (1881/1960), Ricoeur’s toonbeeld, inspireert zich aan Descartes, Kant en Fichte.

Tenslotte vernoemt Ricoeur Edmund Husserl (1859/1938; stichter van de intentionele Fenomenologie), die “trachtte een ‘egologie’ (‘ik-wetenschap’) in zijn Fenomenologie in te werken”.

Drie grote uitdagingen hebben de reflectieve methode aan zware kritiek onderworpen.

Indien de reflectieve methode lukt, dan kennen wij allen onszelf,-- op het einde van die methode. Welnu, zoals o.m. en met klem P. Diel zegt, de zelfkennis is uiterst moeilijk (volgens hem, doordat wij door onze ijdelheid gestoord worden).

Wat is, immers, precies bepaald, dat ‘ik’ ?

(a) Voor de Diepte- en Onbewustheidspsychologen ligt een deel van de voorstellingen van ons bewustzijn, centrum van de reflectieve methode, buiten datzelfde bewustzijn,-- in het onder- en onbewuste.

(b) Voor de Structuralisten liggen een aantal factoren, die het ‘subject’, voor zover het zich bewust gedraagt, bepalen, buiten dat bewuste gedrag, namelijk in de ‘structuren’, die b.v. in de taalvorming aan het werk zijn: een kind past b.v. even perfect de taalregels toe als de volwassenen rondom hem, die het ‘nabootst’, zonder de regels bewust geleerd te hebben.

Opm.-- Herlees nu *FLL 235 (E. Dichter)*: een deel van de factoren, die ons koopgedrag bepalen, kunnen met de Reflexologen “automatische reflexen” geheten worden,-- dus vanuit een ons niet bewuste sfeer toch ons eigenste gedrag mee bepalend.

(c) Voor de Hermeneutiekers en Interpretatietheoretici (W. Dilthey (1833/1911: Geisteswissenschaften; *FLL 06*); Ch. Peirce (1839/1914; Interpretationist) is alle menselijk gedrag, het bewuste inbegrepen, maar kenbaar via tekens (‘symbolen’) en niet rechtstreeks, zoals de Bewustzijnsdenkers menen.

Willen wij, dus, onszelf kennen, dan moeten wij de uitingen van dat te diep en te verborgen gelegen ‘ik’ én ervaren én vooral duiden. Dus is zelfs van ons ‘ik’ onze kennis indirect.

Daarop is één antwoord: indien de kennis van onszelf radicaal en totaal indirect was,-- indien de factoren die ons bewuste, innerlijke leven meebepalen, ons bewustzijn radicaal en totaal bepaalden, hoe zou dan nog van enig bewustzijn, dat steeds tegelijk zelfbewustzijn is, sprake kunnen zijn?

Slotsom: Ons ik is ons -- minstens gedeeltelijk -- direct toegankelijk èn -- minstens gedeeltelijk -- liggen de factoren, die het bepalen, in hemzelf.-- Dat is de gedeeltelijke waarheid van de introspectief-reflectieve methode.

Besluit.-- 'Geest'

Wij hebben, stelselmatig, i.p.v. 'rede' - wat zowat altijd gebeurt - de term 'geest' ingevoerd om aan te duiden wat de kern van Platonisch denken en leven uitmaakt.

'Rede' klinkt veel te veel Verlicht-Rationeel,-- wat Platon, indien men de Moderne 'Rede' bedoelt, zeker niet was. 'Geest' heeft, niettegenstaande de felle kritieken van Materialistische zijde (om de Irrationalistische niet uit te sluiten), toch iets behouden van het hogere (*anagoge: FLL 188*), dat pas bloot komt, indien men een zin voor het verhevene bezit.

De vraag rijst: wat juist is nu 'geest'?

Bibl. st.:

-- R. Guardini, *Lebendiger Geist*, Zürich, 1950, 102/107 (*Der Begriff 'Geist'*);

-- J. Scher, ed., *Theories of the Mind*, London/New York, 1962.-

Beide boeken behandelen 'geest'. Wij vatten het wezenlijke samen.

R. Guardini.

(1) Eerst een zeer brede betekenis, mentaliteit (zo de geest van de Benedictijnenorde; de geest van de Renaissancetijd).

(2) Engere definities.

a. Antiek-Middeneeuws: 'geest' is wat boven de grove ja, zelfs boven de 'subtiële' (*FLL 31v.*) of 'smijldige' stof uitreikt.

Opm.-- Dit kan gaan (zegt Guardini) tot een Dualisme, dat een soort kloof (diepe scheiding) tussen stof en geest vooropstelt.

b. Modern:

b.1. 'geest' is Verlicht-Rationeel 'subject' (sinds de Cartesiaanse cogito-filosofie);

b.2. 'geest' is Romantisch-speels 'subject' dat zich boven de middelmatige massa der stervelingen waant (denk aan de genieverering der Stürmer-und-Dränger);

Een variante: Kierkegaard's 'geest' als de mens die, ofschoon 'geworpen' in een voor hem bestaande wereld, toch deze wereld ontwerpt (samen met een ontwerp van zichzelf, ontspringend aan een diepe vrijheid).

Het Duitse Idealisme (begin negentiende eeuw) liet ons een tweeledige definitie van 'geest' na: **i.** objectieve geest (Hegel) is al wat cultuurprestaties is; **ii.** Subjectieve geest is wat die cultuurproducten 'produceert'.

J. Scher e.a. -- Scher gelukte erin vijfendertig vakwetenschappers en filosofen - inter- en multidisciplinair - te doen meewerken aan dit prachtige boek.

(1)-- 'Geest' is wat de mens van wat beneden hem is onderscheidbaar maakt (wezensvorm).

(2)-- Biologen, filosofen, methodologen (introspectieven, geheugenanalisten, sociologen, wiskundigen, hypnosebeoefenaars, paranormologen) leggen dit nader uit.

De platonische 'psychologie' als 'ziel-kunde'.

Of men nu 'geest' in de Antiek-Middeneeuwse of in de recentere zin verstaat, Platon is en blijft 'a seminal thinker' (een kiemkrachtig denker).

In 1934 publiceert *C.G.Jung* (1875/1961; dieptepsycholoog) zijn *Wirklichkeit der Seele*, (Zürich). Daarin klaagt hij - wat hij heet - de Moderne 'objectiviteit' (seculair-positief vooringenomen zijn t.o.v. al wat niet-aardse, niet tast- en zichtbare werkelijkheden is, aan.

Hij spreekt t.a.v. die 'blindheid' (o.m. inzake de ziel, zowel als entiteit als innerlijk leven bezittend) van 'de moderne naïefheid', Een krasse uitdrukking, voorwaar.

In 1969 publiceert *Ch. Baudouin* (1893/1963) zijn *l'âme et l'action, (prémises d'une philosophie de la psychanalyse)*, Genève, 1969-2. O.c.,193, tracht én aan het 'objectief-waarneembare' (taal en strekking) én aan het subjectief-aanvoelbare (bewustzijn en begeerte) - introspectie en gedragswaarneming, dus - een zo wetenschappelijk mogelijke plaats te geven,-- bewust - o.c., 132 - aan *Jung's Wirklichkeit der Seele* aanknopend.

In 1984 verschijnt *Kl. Kremer, Hrsg., Seele (Ihre Wirklichkeit, ihr Verhältnis zum Leib und zur Menschlichen Person)*, Leiden / Köln,1984.-

In dat werk komt de ziel centraal te staan,-- als bezielend element van het lichaam en als kern van de persoonlijkheid ('zelfheid' zegt men daar ook).

Platon en het Neo-Platonisme, Aristoteles, Thomas van Aquino,-- de Bijbel, vertegenwoordigen de Antiek-Middeneeuwse zienswijze;

I. Kant, L. Wittgenstein, C.G. Jung de Modern -Actuele,-- vertolkt door specialisten, die niet enkel het verleden thematiseren, maar de nawerking ervan tot op heden.

Last but not least: *D. Bombardier/ Cl. Saint Laurent, Le mal de l'âme (Essai sur le mal de vivre au temps présent)*, Paris, 1989, wil bewust "réhabiliter le mot 'âme' " (het woord 'ziel' in eer herstellen).

Deze vier tekens aan de wand voor de 'Moderne naïefheid' inzake de ziel mogen, hier, volstaan,-- om aan te tonen dat, wanneer de lezer(es) van de voorgaande bladzijden zich de vraag stelt: "Waartoe deze cultuur- en filosofiehistorische omweg?" de omweg misschien een zeer vruchtbare omweg kan zijn.

'Omweg', ja. En dus een verdiepen in een ver verleden. 'Omweg', ook. Maar om - van op een voldoende afstand - onze tijd te bekijken. -- Later zal men hem ook van op aftand bekijken, zoals vele tijdgenoten het Platonisme 'bekijken'.

Hoofdstuk IV.-- Elementen van platonische sociologie ('politiek').

Zoals wij zagen, *FLL 98*, kunnen wij het leven en de levensloop driedig bekijken. Na de ziel (persoon/ persoonlijkheid) komt nu de beurt aan het samenleven.-- Wij kunnen hier heel kort zijn.

a.-- Wij zager de zielkundige grondslag van de samenleving *FLL 188/197* (ideatie als inzicht in de individuele natuur).

b.-- Brokstukken van samenleving zagen wij b.v. *FLL 127/135* (de 'bezitterige mens') en *FLL 136/140* (Platon' s staatsburgerlijk eergevoel).

Deze twee 'puntjes' zijn - op zich - tegelijk, sociologisch gesproken, meesterlijke inzichten in samenleven. Toch past hier een uitdrukkelijke, directe behandeling. Daarom dit kapitteltje.

De 'existentiële' ontmoeting.

FLL 57, o.m., leerde ons dat Platonisme én een soort wiskundig-logisch denken én, tegelijk, een vitaal-gesitueerd leven is,-- met als gevolg dat Platonisme, indien aan de stichter getrouw, nooit een gesloten systeem (*FLL 49*) wordt, maar een soort inductieve steekproeven, logisch doorlicht, in de soms bizarre (*FLL 35*: anankè) soms zeer logische werkelijkheid.-- Juist door de radicale afwezigheid van gesloten stelsel krijgt een existentiële ontmoeting des te meer betekenis.

Appl. Model.-- *Al. Koyré, Introd. à la lecture de Platon*, 84, geeft ons misschien de ontmoeting bij uitstek in Platon' s levensloop, namelijk zijn kennismaking met Socrates en diens lot.

FLL 228/231 (Socr. maieutiek) leerde ons dat Platon methodologisch behalve van de wiskundigen (*FLL 51* vv., *75 (stoicheia)*, -- *72 ("een systeem van eenheden")*) - van Socrates leerde. Wat ook *FLL 50v.* bewijst: de diairetisch-synoptische methode, toegepast op de begrippen.

Maar er was een schokkend, - 'bizar', feit: Socrates, zo door Platon vereerd, is door invloedrijke medeburgers ter dood veroordeeld. Voor Platon moest dit als 'ananke', als noodlot, dat, hoe geheimzinnig en 'mysterieus' ook, toch een onontkoombaar 'feit' was, overkomen.

Verklaringen. Koyré somt de mogelijke 'elementen' op die het feit begrijpelijk kunnen maken: stom toeval,-- ongelukkige samenloop van omstandigheden,-- politieke kuiperij (het oude woord voor 'manipulatie') -- (vanwege Socrates en de Socratikers) een onhandige verdediging.- Ongetwijfeld speelde dit alles,-- zegt Koyré.

Maar er is meer,-- zegt weerom Koyré.-- Als denker, iemand die filosofeert, moest Platon daar dieper op ingaan. Waarom? Omdat Socrates, uitgerekend als denker,

- (i) geen echte plaats vond binnen de toenmalige Atheense 'polis' en
- (ii) omdat hij 'dacht', zeer persoonlijk dacht, wel moest ter dood veroordeeld worden.

Opm.: -- Herodotos van Halikarnassos (-484/-425; stichter van de geschiedschrijving) was van oordeel dat, om de feiten, die door 'historla', inquisitio, onderzoek, aan het licht komen, te verklaren, men, in die feiten zelf, een 'logos' een noodzakelijke en voldoende voorwaarde (vgl. *FLL 75*: én element én beginsel), moet zoeken.

Welnu, in dat 'logisch onderzoek' (de twee samen, zag Herodotos o.m. dermate negatieve, 'boze', factoren (elementen/ vooropstellingen) dat - zoals Koyré, o.c., 86, zegt - de 'polis', de stadsstaat, zelf in zijn intiem functioneren, iets boosaardigs vertegenwoordigt.

Alle feitelijke vormen van politiek stelsel - monarchie, aristocratie (adel), democratie - komen, in feite - niet in de verwachtingen van de opvatters en de stichters ervan (*FLL 64/66*: *thesis / hypothesis*) - neer ... op een soort alleenheerschappij (hetzij van één man hetzij van een groep hetzij van de massa) en, dus, op een soort verdoken of open despotisme.

Logisch - Herodoteïsch - uitgedrukt: indien polis, dan 'despotisme. Indien 'despotisme', dan een polis, die in haar functioneren zelf, op geheimzinnige wijze, onleefbaar, 'slecht', is.

Besluit.-- Platon's ontdekking, in de terdoodveroordeling van Socrates zelf, van die 'despotische structuur' moet aangezien worden als de grootste schok, die de jonge, overmoedige aristocraat die Platon was, definitief getraumatiseerd heeft,-- een 'trauma' ('letsel'), waarvan Platon in de grond nooit helemaal bekwam. Maar dat hem zijn hele leven deed nadenken over wat samenleven, binnen de Griekse polis (een ander systeem kende hij nauwelijks):

- (i) in feite was en
- (ii) in theorie kon zijn.

"Dat het polisprobleem een eersterangsrol speelt in denken en werken van Platon,- - dat weet iedereen (of zou, tenminste, iedereen moeten weten)". (A. Koyré, o.c., 83).

"Men zou kunnen zeggen dat het hele werk van Platon ergens politiek onderbouwd is". (Ibid.). Die stellingen van Koyré begrijpen wij nu zo stilletjes aan. De existentiële schok van Platon's leven verklaart deze stellingen.

Wij weten dat Kratulos (Cratylus) - een aanhanger van Herakleitos van Efesos (-535/-465) - Platon's leraar in filosofie was.

Welnu, *Fr. 53* (in *H. Diels, Die Fragmente der Vorsokratiker (Griechisch und Deutsch)*, I, 1922, 88, zegt: "Polemos, de strijd ('oorlog'), is, enerzijds, de 'pater', de vader (verwekker), van alle dingen en, anderzijds, de 'basileus, de beheersers, van alle dingen.

Gevolg: hij maakte de enen tot godheden, de anderen tot mensen' (*opm.:* onderworpenen), -- de enen tot slaven (*opm.* onderworpenen), de anderen tot 'vrijen'".

Zoals Herodotos de verhouding "despoot/ onderworpenen" zag,-- zo zag, voor hem, reeds de 'dialektieker' Herakleitos de verhouding "vrije/ slaaf" (denk aan Hegel's omduiding tot "heer/ knecht").

Platon moet beiden gekend hebben wat dat leerpunt betreft. *FLL 36* leerde ons dat Platon, voor de 'openbare mening', niet zoveel eerbied had (de 'kuiperij' erin leerde hem dat de machtsstrijd, waarover voorgaande denkers, in Hellas, het hadden, doorging). *FLL 37* deed ons inzien dat, zelfs op intellectueel gebied, klasseonderscheiden werken, maar, gebeurlijk, wegvallen.

Maar vooral wat *FLL 171(226)* ons, omtrent de misdadiger/ tiran, leerde, krijgt nu een cultuurhistorische achtergrond: voor hem hebben denkers als Herakleitos en Herodotos diezelfde basisstructuur "heer/ slaaf" (*FLL 77*) reeds duidelijk in de feiten zelf, als 'logos', als beginsel, dat die feiten 'beheerst', opgemerkt.

Besluit.-- In zijn 'existentiële ontmoeting met Socrates, de leermeester, ontmoet hij, even 'existentieel' (d.i. er met lijf en ziel in betrokken), - wat hij, met voorgangers, meent te zijn! - de wezensstructuur van de 'polis'. Hier, terloops gezegd, lopen enkeling en samenleving letterlijk ineen.

'Politiek denken' als typisch Grieks.

Terecht merkt Koyré, o.c., 83ss., op dat filosoferen én sociologisch ('politisch') denken uiterst sterk ineenlopen, in Hellas. "Geen enkel Griek - en vooral niet een Athener - was ertoe in staat voor politiek geen belangstelling te koesteren".

Op Platon toegepast, met Koyré:

(i) de jonge adellijke Platon moest, van huis uit, aan het stadsstaatsleven deel nemen (door openbare ambten te bekleden b.v.);

(ii) de cultuuridealen van Platon - leren tot dialoog (*FLL 49*) komen, de cultuuroverdracht (*FLL 185v.*),-- m.a. w. de vorming van 'gewetensvolle mensen: dankzij gezamenlijk filosoferen - hebben betrekking op de vorming van een elite, tot echt gewetensvol regeren in staat.

Opm. -- Zoals wij reeds opgemerkt hebben, behoren de Kuniëkers (Antisthenes van Athene (-445/-360; stichter) tot de cultuurpessimisten, die - i.p.v. inzet - de inkeer en de marginaliteit cultiveren.

Doch, zoals Koyré, o.c., 85, zegt: ook een Aristoteles en later de Stoiekers (Zenon van Kition (-336/-264; stichter)) en de Epikooreeërs (Epikoeros van Samos (-341/-271; stichter)) zullen een analoge uitweg zoeken, namelijk zich in het privéleven terugtrekken,-- om zich aan metafysiek en vakwetenschappen te wijden (Aristotelisme), om - in de lijn van de eerste Kuniëkers - de ethische eisen hoog op te drijven (Stoa) of om een leven van verfijnd genot te leven, ver van de verwikkelingen van de samenleving (Epikureisch ideaal).

In zijn *Theaitetos* typeert Platon dat soort ‘denkers’: “Hij weet niet welke weg naar de ‘agora’, de volksvergadering, leidt, -- waar juist het gerechtshof of de raadszaal of alle andere zalen, waar overleg gepleegd wordt, zich bevinden (...). En dat hij dat alles niet weet, weet hijzelf niet eens. (...)

Enkel met zijn lichaam heeft hij, in de polis, een plaats en een verblijf. Voor zijn denken, immers, komt de samenleving slechts op bekrompenheid en nietigheid neer, -- iets, waarmee het geen rekening houdt.

Het ontplooit zich allerwegen om, zoals Pindaros van Kunoskefalai (-518/-438; groot lyrisch dichter) zegt, “de afgronden der aarde te peilen”, en zijn reikwijdte te toetsen aan de grenzen van de diepten van het hemelruim, de aandacht op de sterren gericht,-- om van ieder stukje werkelijkheid - zowel in het kleinste détail als wat het geheel betreft - de wezenaard te doorvorsen.

Dit alles zonder zich ooit te laten terugbrengen naar wat de onmiddellijk-nabije werkelijkheid is”.

Opm.-- Men ziet het weerom: Platonisme is allesbehalve wereldvlucht. Wel integendeel.

Zoals *F. Flückiger, Geschichte des Naturrechtes, I, 125ff.*, uiteendoet, waren, in Athene vooral, staatsleerstellige teksten in omloop én van grote groepen (partijen) én van kleinere groepjes of enkelingen.-- Onder de grotere groepen komen er twee naar voren.

A.-- De protosofistische staatstheorie.

De Protosofistiek situeert zich -450/-350. Haar sociologische vooropstellingen kunnen als volgt, met Flückiger, o.c., 121/125, samengevat.

a. De samenleving bestaat uit vrije, losse enkelingen.-- Iets waartegen een Platon met anderen reageert (*FLL 30: gezond maar niet ongeremd individualisme*).

b. Het tweeledige recht.-- De juridische (en aan de grond daarvan de ethische) orde(ning) vertoont twee aspecten.

b.1.-- Het rauwe natuurrecht.

De feitelijke menselijke natuur ('fuis', maar in de Sofistische zin) is zo dat de diepste drijfveer van gedragingen als liefde en vriendschap of haat het lustgevoel is (al wat aangenaam of bruikbaar is, verschaft lust).-- Dezelfde feitelijke menselijke natuur vertoont een tweede grondstrekking: de wil om de medemens te onderwerpen (machtswil). Dit,-- doordat de andere beheersen lustgevoel verschaft.

Opm. -- Men ziet dat hier, in Moderne woorden gezegd, een soort naturalisme aan het werk is: de natuur, louter positief (stellig), zonder enig ideaal, liefst gezien in haar onzalige ellendestichtende wezenaard, staat centraal.

b.2 -- Het stellige of positieve recht.

De rest - staatsinrichting, wetgevingen - ontspringen niet direct aan die feitelijke natuur, maar aan menselijke keuze en afspraak onderling. In Antiek Grieks 'nomos', product van menselijk ingrijpen.

Opm.-- Platon erkent, natuurlijk, ook, op zijn wijze, het rauwe natuurgegeven en de cultuurstichtende rol van de vrije afspraak. Maar hij ontwikkelt, in de lijn van Socrates, een eigen hoger (anagogisch) natuurbegrip (*FLL 177: ware natuur; zo ook 188;-- 188: individuele natuur; 198: universele natuur*).-- De term 'natuur' is veelduidig.

B.-- De behoudsgezinde staatstheorie.

a. De samenleving

Deze bestaat uit, traditioneel gegroeide, klassen, de adelsklasse en het gewone volk.

b. Het recht is op oligarchie gesteund.

'Oligarchie', de regering door een klein aantal, verwerpt zowel de eenpersoons-regering (despoot, tiran) als de democratie. De basis: 'patrios politeia', de voorvaderlijke, traditiegetrouwe regeringszeden en -wetten.

In -404 kwamen de Oligarchen, voor een jaar aan het bewind. Om zich staande te houden, gedurende die tijd, moest het despotische maatregelen nemen, -- maatregelen, die zij bij anderen afkeurden. Kritias, hun leider (van de Dertig), zei: "Wie de positie van de heersende groep wil begunstigen, heeft maar één keuze": de anderen, die gevaarlijk kunnen zijn, uit de weg ruimen; -- Wat niet zonder cynisme gezegd is.

Zoals te verwachten, “wist Platon weinig goeds te vertellen van de Oligarchie” (F. Flückiger, o.c.,147). Dit,-- ofschoon hij met Kritias, het kopstuk der Dertig, verwant was. De reden is overduidelijk: *FLL 37* leerde ons Platonische overtuiging dat ook de gewone handarbeider aan de hoge ideeënwereld kan deelhebben, en *FLL 229* bracht ons bij dat ook de ongeletterde slaaf over eigen inzicht kan beschikken.

C.-- De socratische staatstheorie.

Wij geven de mening van F. Flückiger, o.c., 127ff., weer.

Gegeven: De kosmos, waarin wij te leven hebben, vertoont een al te grote dosis gewetenloosheid en ellende (*FLL 251*: Herodotos, de zeer gelovige, stelde dit vast als een soort ‘structuur’).

Gevraagd: een methode om de kosmos en, meteen, het leven daarin uit te zuiveren (*FLL 161*: ‘*katharsis*’).

(a). - **De Archaische mensheid** - aldus Flückiger - stelde - met eigen inspanning en gepast sociaal kader - vooral de ene of andere ‘godheid’ (zeer breed te nemen: voorouderziel, echte hoge godheid (zoals bij de oudste Paleopythagoreërs), held) voorop als bron van wellukken als ethisch hoogstaand en, mettertijd, ‘gelukkig’ mens.

In een soort leuze samenvatbaar: “eer de godheden en hou zeden en recht voor onschendbaar (‘heilig’)”.

(b).- **De ‘mysteriën’** (d.i. een soort godsdienst, in kleine groepen) komen op: zij gaan van dezelfde vooropstellingen uit, maar brengen een correctief aan. Wat de traditionele religies bedoelen, lukt eigenlijk maar, indien men tegelijk via die ‘mysteriën’ (waarvan men eigenlijk niet zoveel weet, gezien de strenge geheimhoudingsregels) een methode leert, die op een inwijding – namelijk inwijding in een of ander hoger, ‘goddelijk’, ethisch - hoogstaand en gelukkig leven - neerkomt.

Volgens mensen als Flückiger en anderen - niet zonder ernstige redenen - zou Socrates van Athene (-469/-399) én van de Archaische religie én, vooral, van het mysteriëncorrectief erop uitgegaan zijn om filosofisch, voor zover dit lukt, dezelfde basisleer te verkondigen. Zeker is dat zijn grootste leerling, Platon, in meer dan één passus, zo spreekt alsof pas een inwijding echte Platonische filosofie mogelijk maakt.

Samengevat.

(i) Indien ingewijd, voldoende filosofisch geschoold en in die zin opgevoed, dan wetend omtrent ‘deugd’ (gewetensvol leven), geluk(zaligheid),-- meteen leefbaar.

(ii) Indien een bevolking, binnen een samenleving, voldoende dergelijke enkelingen bevat, dan op weg naar een gewetensvolle 'staat' en een, mettertijd, 'gelukzalige' gemeenschap.

Let reëel op de 'indien - dan' formulering. Zowel Socrates als vooral Platon waren zich van het radicaal voorwaardelijk karakter van hun opzet terdege bewust.

Opm. -- Terecht schrijft F. Flückiger, o. c., 1 27: "Op grond van zijn basisbeginsel 'indien weten, dan deugd(elijkheid)' (*Platon* in zijn *Protagoras* 375c) is Socrates uitgegroeid tot de 'vader' ('Urheber') van de Rationalistische ethiek en pedagogiek. Meteen leidde hij een mentaliteit in, die, gedurende vele eeuwen, een machtige invloed heeft uitgeoefend".

Zo letterlijk genomen is die uitspraak wel gedeeltelijk juist maar zij is voor aanmerkingen vatbaar.-- Het is een door Antieke schrijvers meer dan eens medegedeeld feit dat Socrates - naar eigen zeggen - door een daimonion, daimon, theos, een buitennatuurlijk wezen, geïnspireerd (*FLL* 233: *epipnoia*) werd,-- vooral om bepaalde ongunstige logevallen te mijden.

En nu de aanmerking : hoe kan een echt Rationalist, in de lopende zin van dat woord, in ons huidig taalgebruik, zoiets nog als 'rationeel', laat staan: 'Rationalistisch' (Verlicht), aanvaarden? --

Hoe moet het dan geduid? Want wat Flückiger zegt, is juist. Men heeft aan het 'daimonion' (en de mysteriën) voorbij gedacht (*FLL* 175) en van een mysterie-religieuze werkelijkheid een louter 'Verlicht-rationele' gemaakt.

De platonische poging tot vergemeenschappelijking.

De mysteriereligieus-filosofische methode in de hele samenleving doen ingang vinden - een acuut geval van 'retoriek' - was, dus, indien wij het juist voor hebben, met b.v. een F. Flückiger, het grote opzet van Socrates en nog meer van Platon.

Het is overbekend dat Platon in twee keren een soort (zeer gedetailleerde) staatsleer heeft ontworpen. Eerst is er de tekst van de *Politeia* (De staat) en, dan, van zijn laat werk *De wetten*.

Hoofddruk.-- gelijkschakeling, in naam van 'isonomia', het feit dat iedereen - Platonisch: radicaal gelijk is van wetswege. Vergemeenschappelijking, in naam van 'koinonia', gemeenschapswezen, het feit dat zoveel mogelijk gegevens in de samenleving gemeengoed moeten worden.

Ziedaar volgens F. Flückiger" die daar zeer uitvoerig op ingaat, de hoofdtrek.

Deze twee karakteristieken worden samengevat in de verstaatsing ('etatizing').-- Laat F. Flückiger samenvatten: "Gemeenschappelijk bezit,-- gemeenschappelijk bezit van én vrouwen én kinderen,-- gelijkschakeling van alle beroepsstanden in één unieke klasse,-- gelijkschakeling van beide geslachten (*FLL 192/194*),-- juist één type van opvoeding en dit enkel door 'de staat', -- voor allen juist één en dezelfde levensstandaard (ook geldend voor de onderste laag in de samenleving),-- juist één en dezelfde religie, zede, vorming e.d.m.". (O.c.,159).

Democraten als wij menen dat Platon ergens aan het dromen geslagen moet zijn, natuurlijk.

Opm.-- Twee correctieven.

1.-- In zijn tweede ontwerp worden deze extreme eisen ter sanering van het gemeenschapsleven gemilderd (waarschijnlijk door het feit dat Platon zelf zich van die 'utopische droom' bewust is geworden,-- gewoon door te leven zoals iedereen).

2.-- Degenen, die "in de kennis van het goede (*FLL 58/69: relativering*)" op perfecte wijze thuis zijn, de 'filo.sofoi', eigenlijk: deskundigen inzake waarde(n)leer, zouden moeten, op een of andere wijze, behalve de kennis, ook de politieke macht 'bemachtigen'. Pas dan kan de verstaatsing, voorwaarde bij uitstek van gelijkschakeling en vergemeenschappelijking, echt 'haalbaar' geheten worden. In *Politeia 499c* ziet Platon, uitdrukkelijk, zelf maar één mogelijkheid: de samenloop van bijzonder gelukkige omstandigheden,

Besluit.-- Platon zelf moet zich:

(i) eerst in een soort droomfase bevonden hebben,
(ii) die van in het begin begeleid werd door een terugval in de onmiddellijk-nabije werkelijkheden (*FLL 249*),-- terugval, die, mettertijd is toegenomen.

Opm.: De Absolutistische vorsten en politici hebben zich - o.m. in de Midde-eeuwen en de Moderne tijd - aan die zijde van Platon's geschriften letterlijk 'gevoed'.

Is Platon, meteen, aanhanger van een politiek Absolutisme? Het antwoord moet, logisch, zijn: radicaal neen. Maar hoe dan die Absolutistische omduiding verklaren? Doordat de lezers/ lezeressen aan de twee correctieven, zo-even aangehaald, voorbij-gedacht hebben. En de mildering in Wetten én, vooral, het acute besef, door eigen ervaringen gevoed, dat "bijzonder gelukkige omstandigheden" zo goed als nooit, tenzij uiterst beperkt, voorkomen, bewijzen, zwart op wit, dat Platon alles behalve een rein Absolutistische 'staat' heeft willen programmeren.

Het nadeel van het onsystematisch denken.

Wij zagen het meer dan eens: Platon in één gesloten systeem weergeven gaat niet (*FLL 49, 239, 246*).

1. Dit heeft een voordeel: men houdt het bij ontologische steekproeven, zoals een vakwetenschapper, in een proefneming, steekproeven neemt uit een geheel, dat hij niet overziet. Het geheel blijft, dan, een 'x' of, in het Latijn, "qualitas occulta". (*FLL 216*). Heel wat actuele denkers, de Postmodernisten op kap, juichen dit toe.

2. Maar ongesloten denken heeft ook nadelen. En hier hebben wij er één.-- Herlees, nu, aandachtig *FLL 227* ("Definities slaan op begrippen (en, ondervestaan, termen), niet op ideeën). Wat heeft Platon, nu, in feite, gedaan wanneer hij, uit verrechtvaardigde bezorgdheid om een onzalige Siciliaanse of Atheense democratie te redden" een 'patrios politeia', een overgeleverde staatsinrichting - ofschoon in zijn stijl, enigszins, hersticht - wil uitstippelen tot in de ongehoordste details?

Hij heeft de hoge, reine idee 'polis' (versta: samenleving in een staatsinrichting geordend) - tegen zijn eigen ideeënleer in -- toch verwoord en in aardse omstandigheden gesitueerd. Het ondefinieerbare en het onrealiseerbare (tenzij onvolmaakt) weerom, voor de zoveelste keer, toch formuleren in een uitvoerige utopische beschrijving en het toch trachten te realiseren in de feitelijke omstandigheden, is de idee verraden (*FLL 211: worden/ vergaan*), *212 (onvolmaaktheid)*, -- *FLL 64 (thesis (ideaal)/ hypothesis (feitelijke situatie))*).

Besluit.-- Platon heeft het onverwezenlijkbare toch trachten als toch verwezenlijkbaar (dankzij de samenloop van bijzonder gelukkige omstandigheden,-- zo zegt hij zelf; hij voelt het dus wel) uit te werken ...op papier, in louter woorden,-- die hij, in zijn *Wetten*, dan weer gedeeltelijk mildert (hij voelt het dus wel duidelijk,-- dat het ondoenlijke niet te doen is).

Gelukkig behelst zijn denken één groot correctief: *FLL 63* leerde ons dat, gezien behalve de hoogste idee het goede (de waarde zonder meer) niets zonder meer waardevol is, en dus ook zijn eigen uitspraken niet zonder meer geldig zijn, maar correctieven vergen. Zijn twee ontwerpen van een (patrios) politeia zijn niet zonder meer waardevol.

Paradoxaal: daarin is Platon dan wel systematisch. Dit is het enig sluitende in zijn 'systeem'.

Indoctrineert Platon?

Eén van de hoofdthematata van een zekere strekking, sinds enkele jaren, is ‘indoctrinering’ (samen met ‘mensbeeld’ en ‘samenlevingsbeeld’). Indoctrinering is het feit dat iemand, door middel van zijn theoretisch spreken, de medemens, op verraderlijke wijze, in zijn denken beïnvloedt. Wat een vorm van retoriek is, natuurlijk.

Wat juist kan o.m. en vooral in de medemens letterlijk ‘geïndoctrineerd’ worden? Een of ander maatschappijbeeld, een of ander mensbeeld. Onder ‘beeld’ verstaat men dan een begrip dat opgedrongen en, vooral, niet met de singuliere omstandigheden rekening houdend is (strakheid).

J.-M. Benoist (1942/1990, medewerker ooit van Cl. Lévi-Strauss) behoort tot - wat men heet - ‘les Nouveaux Philosophes’ (de Nieuwe filosofen’), -- een term, die, in Parijs, opkomt,-- zowat 1977.

Bibl. st.:

- G.Schiwy, *Les Nouveaux Philosophes*, Paris, 1979;
- R.Ruyer, *La Gnose de Princeton. (Des savants à la recherche d’une religion)*, Paris, 1974;
- *id.*, *Les cent prochains siècles (Le destin historique de l’homme selon la Nouvelle Gnose américaine)*, Paris, 1977;
- S. Bouscasse/D. Bourgeois, *Faut-il brûler les nouveaux philosophes? (Le dossier du ‘proces’)*, Paris, 1978;
- B. Angelet, *De ‘nouveaux philosophes’: een tegenstroming? Een Parijse machtsfilosofie?*, in: *Kultuurleven*, 45 (1978): 5 (Juni), 454/462;
- J. Freund, *De ‘nouveaux philosophes’*, in: *Kultuurleven* 46 (1979): 2 (Febr.), 174/184.

Om bij Benoist te blijven.-- Hij publiceerde o.m. drie boeken:

- *Marx est mort*, Paris, 1970,
- *Le révolution structurale*, Paris, 1975,
- *Tyrannie du logos*, Paris, 1975.
- J. Hector, *Jean-Marie Benoist, Les deux versants du discours platonicien*, in: *Techniques Nouvelles* (Bruxelles) 16 (1976): 5,3.

J. Hector zegt daarvan wat volgt:

“De drie boeken van J.-M. Benoist in kwestie hebben ongetwijfeld één kentrek gemeen: het nooit aflatend stelling nemen tegen iedere ‘doctrine’ (‘leersysteem’).

Steller heeft, om te beginnen, aangetoond op welke wijze de kritiek van Karl Marx verduisterd werd door het Marxistisch systeem. Daarop zette hij zich aan het werk om het structurele tegen het Structuralisme is te herwaarderen. In *Tyrannie du logos* treffen wij een nieuwe ‘lezing’ van Platon’s dialoog *Gorgias* aan, waarin men het taalgebruik der begeerte zich tegen het taalgebruik van de orde ziet aftekenen”. Het komt hierop neer dat Benoist aan Platon verwijt iets niet beseft te hebben (“l’impensé de Platon”).

Door te ‘spreken’ (logos), zoals hij sprak, o.m. over zijn ‘patrios politeia’ (zijn voorvaderlijke staatsinrichting,-- in herstichte vorm), verried hij zijn intiemste, hem onbewuste ‘begeerte’, namelijk doorheen zijn ‘doctrine’ (leerstelsel) de medemens overtroeven en beheersen en hem/haar o.m. het zoveelste mens- en maatschappijbeeld ‘indoctrineren’.

Oordeel nu zelf, na al wat voorgaat, in hoever Benoist gelijk haalt.

1. Dat Platon ambities koesterde, -- dat weten wij (*FLL 136/138*). In hoever zij onbewust waren, zien wij minder scherp dan een Benoist.

2. Dat hij stelling nam tegen de Protosofistiek, ook in politieke zaken, is een feit. Maar of hij dit ‘indoctrinerenderwijze’ deed, zien wij minder duidelijk in dan Benoist.

Een andere klok.-- *Fr. Châtelet, Platon, Paris, 1972, 22ss.*, zegt, samengevat wat volgt.

(i) Voor Platon waren er:

- a. de religies, waarvan hij zeer duidelijk “de duistere zijde” zag (*FLL 238*),
- b. de gevestigde publieke opinies,-- waarvan hij zeer duidelijk een zekere afstand nam (*FLL 36,248*),
- c. de Voorsokratische denkers, die hij grondig kende en waarvan hij het koren van het kaf onderscheidde.

(ii) Maar, zoals Châtelet terecht zegt, Platon stichtte, in de strengere zin, de Filosofie. Hoezo? Doordat hij:

- a. in de mens ‘geest’ (noölogisch aspect) *FLL 176vv.*: ‘de kleine mens’ – onderscheidde,
- b. geest, die het hogere (anagogisch aspect) -- *FLL 188* - op een of andere wijze vat.

Deze het hogere vattende geest onderscheidt zich, bij Platon, door het feit dat hij - van religies, openbare meningen, denkers - een verantwoording, verrechtvaardiging, eist. I.p.v. dogmatisch, gevoelsgeladen of oppervlakkig te spreken wilde Platon een taalgebruik dat - volgens de hypothetische methode (*FLL 54vv.*)- zich van zijn vooropstellingen, de bewuste en liefst de onbewuste, terdege bewust werd. En dat dit stelselmatig bij de gesprekspartners inscherpte. M.a.w.: Platon doet aan grondslagenonderzoek. Kan men nu met Benoist zo scherp en zeker de ‘doctrinair’ Platon onderscheidbaar maken?

B.-H. L. -- Zo wordt de andere ‘Nieuwe Filosoof’, *Bernard Henri Lévy* (1948/...), aangeduid. Hij schreef o.m.

-- *La barbarie à visage humain*, Paris, 1977

-- en onlangs ; *Les derniers jours de Charles Baudelaire* (1988)).

G. Schiwy, o.c., 75/77, haalt, uit *La barbarie à visage humain*, opvattingen aan, die direct onze Platonduiding aangaan.

(1).-- B.-H. L. beweert dat, om het huidige Kapitalisme te verstaan, men over een ander denkschema moet beschikken dan het Marxistische. “Het Kapitalisme (*FLL 130*) heeft, sinds lang, de wereld veroverd. Platon reeds - herlees zijn *Politeia*, ons Modern *Das Kapital* (*opm.*: een werk van *K. Marx*) – leerde de hogere waarde van volgende Archaische begrippen:

“De eenheid heeft steeds voorrang op de verdeeldheid (*FLL 253: Flückiger’s samenvatting*)”.

“Het conflict dient de harmonie”.

“In de identiteit (*opm.*: de eenheid der vele dingen) ligt het juiste begrip van de wereld”.

Juist tot die dingen zal het Kapitalisme de wereld leiden, want het is - om de gedachte van Nietzsche (*FLL 132*) en Heidegger (*FLL 132*) over te nemen “niets anders dan het hoogste stadium van het platonisme”.

Marx en Max Weber (1864/1920; bekend om zijn studie over het Kapitalisme) hebben het beiden verkeerd voor in hun verklaring van het (Kapitalistisch) systeem.

Reeds de Benedictijnen (*opm.*: Benedictus van Nursia (480/547; stichter van de Benedictijnenorde) beschouwden de arbeid als een bevel”.

Opm. B.-H. L. valt in juist hetzelfde euvel als Nietzsche en Heidegger, namelijk één ononderbroken cultuurlijn trekken van Platon tot onze dagen en o.m. tot het huidige Kapitalisme.

Niettegenstaande Nietzsche en Heidegger ‘Differenz- of verschilddenkers’ (*differentisten; FLL 13*) zijn en, dus, eigenlijk, een scherp oog voor de onderscheiden zouden moeten hebben, die iedereen zien kan tussen Platon en b.v. het Kapitalisme, toch trekken zij een ‘grandioze’ lijn van identiteit van Platon tot het Kapitalisme.

Herlees nu *FLL 127v.*: kan men Platon, na die lezing, als originator (iemand die aan de oorsprong staat) van het Kapitalisme duiden? Wie eerlijk is, kan dat gewoon niet.

B.-H. L. - Schiwy, *ibid.* - gaat door.-- “Indien de geschiedenis een eindpunt, een afwerking, heeft, dan is het de terreur (schrikbewind) zonder enige beperking, het barbaarendom (*‘la barbarie’*,-- de titel van het werk van B.-H. L.).

Het barbarendom,-- dat is het Kapitaal zelf,-- het Kapitaal overal en altijd,-- het Kapitaal in zijn waarheid, in de volle machtsontplooiing ervan. Het komt neer op de volheid der 'identiteit' (*opm.*: zie hoger) de 'staat' eigen, zoals Platon ze beschrijft in zijn *Politeia*, namelijk de tirannie. Bestaan niet God of de natuur,-- bestaan alleen nog de Moderne fabriek, de Moderne staat, de Moderne stad.

Sterven en doen sterven,-- ziedaar, voortaan, de reine uitdrukking van mens - zijn, - van het Nihilisme (*FLL 132*)”.

Opm. -- Het is juist dat, indien de beide staatsbeschrijvingen, zoals Platon ze ooit neerschreef; buiten zijn denkkader om verwerkelijkt zouden worden, zij, zonder twijfel, tot zoiets als ons Modern Kapitalistisch systeem kunnen leiden. Maar, in dat geval, doet men hetzelfde als de Verlicht-Rationelen (*FLL 252*): men denkt aan de rest van wat Platon ooit zei en schreef, voorbij en trekt een paar grote uittreksels uit hun kader. “Donnez-moi deux lignes d’un auteur, et je la fais pendre” (dixit Kardinaal Richelieu).

(2).-- B.H. L. beweert dat de totalitaire staat, in zijn Stalinistische en Fascistische vormen, uiteindelijk, ook een soort uitvloeisel is van Platon's staatsbeeld, in de *Politeia*. Hij verwijst naar Carl Schmitt (1888/1985; theoreticus van de Nazi-staat), die reeds inzag dat beide totalitarismen geen louter toeval waren in het kader van onze Westerse (cultuur)geschiedenis.

B.-H. L. ontwikkelt, in *La barbarie à visage humain*, 155/168 (*Crépuscule des dieux et crépuscule des hommes*), een opvatting van de (politieke) macht. Ziehier hoe hij dat doet.

(i) Platon, in een beruchte mythe, bepaalt het wezen van de politieker, de staatsman, als “de goddelijke herder; -- doch luister naar de termen van B.-H. L. -”die de zaken van het menselijk vee waarneemt” (‘le bétail humain’) (o. c.,159). Als men Platon zo weergeeft, vervalst men de typisch platonische stijl: ‘vee’, zoals B.-H. L. dit verstaat, heeft Platon nooit zo verstaan (tenzij in de ogen van degenen die hij verafschuwt, de tirannen en de despoten).

(ii) A. Comte (1798/1857; vader van het Positivisme) trachtte, in zijn analyse van de Moderne staat, die staat te duiden als het uitwerksel of, ook, de weerspiegeling van het geloof in de éne God (Monotheïsme). S. Freud, de Psychoanalyticus, in zijn oude dagen, schreef *Das Unbehagen in de Kultur*, waarin hij trachtte duidelijk te maken dat de diepste maatschappelijke band tussen de mensen, sinds altijd, de ene of andere religie was.

Opm. -- Deze beweringen zijn alle min of meer waar. Maar een Platon ziet het toch grondig anders dan een Comte of een Freud: Platon was diep gelovig; Comte en Freud niet.

Kort uitgedrukt: de hoofdgedachte van B.-H. L. is dat door de religie centraal te stellen in de samenleving ofwel de staat (de regeerders) zich met de vereerde godheid vereenzelvigen, als ‘regerenden’, ofwel die staat, in zijn geseclariseerde vorm, zich toch nog met een ‘sacrale’ aura (= aureool), omgeeft.

Maar wat is het nu met Platon terzake?

a. Het is juist dat sommige tekstjes - *Politeia* 502b, *Politikos* 294b b.v. - spreken over de mogelijkheid dat een alleenheersende ‘wijze’ Platon’s utopische regeerder belichaamt.

b. Maar dit moet in de platonische context ‘koinonia’; *FLL* 56, gesitueerd worden. Zoniet, vervalst men de Platonische voorstelling van zaken.

(i) *E.J. Dalcourt, The Primary Cardinal Virtue: Wisdom or Prudence?*, in: *Internat. Philos. Quarterly*, v. iii (1963): 1 (Febr.), 55/58 (Plato), zegt dat, met zijn vierledigheid van deugden (*FLL* 115), Platon een oude voorstelling, alle Grieken eigen, - reeds *Pindaros van Kunoskefalai* (-518/-438; groot Archaisch lyricus), *Nem / ode 3*, vernoemt ze als gemeengoed -, heeft **(a)** verondersteld, **(b)** uitgezuiverd (vooral van haar te mythische inhouden; *FLL* 238, 256) en **(c)** op geestesfilosofisch peil heeft verheven.

(ii) Deze vierledigheid, nu, vormt de structuur die Platon bruikbaar achtte voor zijn *Politeia*, zijn samenlevings- en staats-theorie.

Ons, Modernen, kan dit iet of wat bevreemdend voorkomen. Platon, in alle geval, wist wat hij deed: hij wou een samenleving” geleid door een oerstevige ‘staat’ (regerenden). Die door en door ethisch, d.i. gewetensvol, is. Met name: de ‘deugden’ worden, door hem, als schiftingsmiddelen aangewend.

Indien de samenleving, resp. de ‘staat’ ‘volmaakt’ (luister goed naar wat Platon zegt: ‘volmaakt’ (waarbij hij weet dat de volmaaktheid niet van deze aarde is)) wil zijn, dan moeten zij wijsheid (in de opperlaag, de echt regerende), moed (in de tweede laag, de militairen) en zelfbeheersing (in de onderlaag, de landbouwers en de ambachtslui) letterlijk ‘uitstralen’. De vierde deugd, de gerechtigheid doorstraalt in zijn utopie allen (*FLL* 190), aangezien allen een onvervangbare rol spelen.

Opm.-- Men ziet de drieledigheid ‘groot monster (zelfbeheersing)/ minder grote leeuw (moed)/ kleine mens (wijsheid)” hier weerom doorschemeren.

Opm.-- F. Flückiger, o.c. 140ff., heeft het over de ‘sacralisering’ die Platon, volgens zijn Protestantse duiding, zou ingevoerd hebben.

(i) Inderdaad: *FLL 198* leerde ons dat de (universele) natuur of wezensvorm van iets - zo b.v. van de samenleving, haar regeerders - wortelt in - wat hij heet - een ‘fut.ourgos’, natuurveroorzaker, -- een ‘godheid’ (zie, voor nauwkeuriger godheidsbegrip, *FLL 236*).

(ii) Inderdaad: *FLL 184* leerde ons, met de klaarheid van het zonnelicht, hoe Platon, de oude en rijpe *Platon van De Zevende Brief*, de zgn. ‘sacralisering’ (een woord, dat huidige psychologen, sociologen en culturologen gebruiken om de kunstmatige, ‘manipulerende’ vorm van sacraliteit aan te duiden) opvat.

Herlees, zonder Flückiger’s vooroordeel dat ideatief denken natuurnoodzakelijk nevens de kwestie is, *FLL 184*, en gij zult zien dat, voor Platon, de sacrale aura, die de regeerder, voor zover hij regeerder is, omgeeft, meer is dan een retorische kunstgreep om de manipulaties, die onze regeerders begaan, te bemaskeren.

In alle geval: Flückiger lijkt niet eens de *Zevende Brief* te kennen,-- waarmee hij de Platonische theorie omtrent de goddelijke oorsprong van alle gezag als gezag (niet van alle gezagspraktijken natuurlijk) had kunnen toelichten,-- niet in zijn mentaliteit, maar in de platonische, waarvan hij zich, in zijn tekst, als eerlijk duider voordoet.

Besluit.-- Wanneer in de loop van onze Westerse cultuurgeschiedenis Absolutisten, Dictators, Despoten (Verlichte of niet) zich op Platon beroepen hebben om de hen typerende praktijken te ‘rechtvaardigen’, dan denken zij, zoals wij reeds vaststelden (*FLL 175*,-- *252*, *258*) aan de totaliteit van wat Platon ooit naliet, voorbij.

De platonische democratiekritiek.

Beginnen wij met wat Flückiger, o.c.,148, zegt:

(i) “De heftige kritiek van Platon op de feitelijke vormen van grondwet - inzonderheid de democratie - steunde zich, in détails, zeker op juiste waarnemingen (*FLL 106*).

Voorbeelden van noodlottige volksmennerij (‘demagogie’), van het verval inzake recht en zeden toentertijd,-- daarvan zijn ons buiten Platon nog vele getuigenissen overgeleverd”.

(ii) Toch - aldus Flückiger - kan men zich niet van de indruk ontdoen dat zijn poging om de democratie als een vervalvorm, -- een vorm van vervallenheid, die als een natuurproces noodzakelijk verloopt, een veralgemening bevat die ‘ongerecht’, onverantwoordbaar, is ;- Flückiger verwijst naar de weldaden, die de vaderstad van Platon, Athene, met haar democratie, inzake bevrijding uit de knellingen van ondemocratische bestuursvormen, over het toenmalige Hellas en over de hele planeet verspreid heeft.

Opm. -- Wij geloven dat Flückiger hier zeer juist weergeeft.-- Maar waar hij de Platonische afwijzing van de feitelijke toestanden in diezelfde Atheense democratie enkel meent te mogen toeschrijven aan:

- (i) het radicalisme van zijn eigen politieke theorie en
- (ii) de hoogmoed, Platon eigen, waar hij meent alleen de ware wezenheid van de staat te vatten, daar kunnen wij Flückiger niet volgen.

Hij zou moeten bewijzen dat er geen enkele andere grond aanwezig is waarom Platon de misstanden van de toenmalige Atheense (en andere) democratie zo categoriek afwees.

Flückiger, o.c.,145ff., steunt zich op vooral één tekst (om van zijn eigenzinnige duiding niet te gewagen), namelijk *Politeia viii.*-

- (a) Herhaaldelijk houdt Platon staande dat alle feitelijke staatssystemen mank gaan.

Herlees b.v. *FLL 247*, en gij zult zien dat ook een veelbereisde en open geest als Herodotos, zonder enige Platonische ideeënleer, tot analoge vaststellingen komt: er is iets zeer gevicieerds in alle politieke feitelijke systemen.

- (b) Vooral in *viii* van *Politeia* tracht Platon, zijn methode getrouw, een soort beeld te ontwerpen van het (natuur)proces (*FLL 188v.*), dat misschien - wij weten dat Platon's basismethode (*FLL 256*) de hypothetische methode was - het politieke verwordingsproces verklaren kan.

- (1) Ideale, doch feitelijk onbestaande toestand heet Platon 'aristokratia', het feit dat degenen die in feite de besten (nog niet de zonder meer goeden, natuurlijk) - 'aristoi' - zijn, het bestuur in handen hebben. Zelfs Flückiger, o.c.,145, geeft toe dat Platon daarin slechts de relatief (*opm.:* dus: niet 'zonder meer') beste regeervorm ziet.

- (2) De relatief ideale vorm ontardt tot 'timokratie', gekenmerkt - niet door wijsheid, zoals bij 'de besten' - door eerzucht (het minder-grote-leeuwtype) en, uit eerzucht, door bezitsdrang (het grote monster).

-- Volgend stadium van verval: de ‘oligarchie’ (*FLL 250v.: iets analoogs*).
-- Zoals, in de ‘aristokratia’ (niet te verwarren met de historisch vaststelbare ‘aristocratie’) de ziel, o.g.v. haar wijsheid, zich uitdrukt,
-- zoals, in de ‘timokratia: de ziel, o.g.v. haar eerezucht en aanverwante, zich uitdrukt, zo drukt, in de ‘oligarchia’, letterlijk: het bestuur door ‘weinigen’, zich de ziel uit o.g.v. haar bezitsdrang,-- zichtbaar in een nieuwe bovenlaag, namelijk een bezitsbourgeoisie.

Zij “prijst en bewondert de rijken, veracht echter de armen” (*Politeia 551a*). De ziel van de oligarchie is door Platon gebrandmerkt door de term “thèsauro.poiòs anèr”, (“der Mann des Geldsackes” vertaalt terecht Flückiger, O.c.,146). Vorming van de geest zegt de man van de oligarchie niets;-- wat niet belet dat zelfs deze graad van verval ook niet ‘goede eigenschappen’ kan hebben, zoals Platon uitdrukkelijk opmerkt.

-- Timokratia, oligarchia, -- ‘dèmo-kratia’, -- wat men door ons ‘democratie’ - ten onrechte - vertaalt.

Waarom ten onrechte? Omdat het Platon niet rein om historisch (in zijn taal: ‘fenomonaal’) vaststelbare fenomenen gaat, maar om een geestesconstructie, zoals hij dat graag doet. Weliswaar verwerkt hij er historisch vaststelbare ‘kwalen’ in.

De heerschappij van de bezitsbovenlaag is nooit van duur: zij bereidt zich, door een ‘atè’ (*FLL 149., vgl. 128*), een ‘negatieve dialectiek’ (in de termen van de Frankfurter Schule), haar eigen ondergang. Met name: de rijkdom, steeds toenemend, van de ene klasse, krijgt tegenover zich de steeds groeiende armoede van de andere klasse. Al was het maar, doordat, in dat (natuur) proces, mensen met een edele ziel, maar die niet voor de rijkdom buigen willen, in die armoede geraken (*Politeia 555c/d*).

Binnen de bovenlaag zelf zet zich een gelijklopend ontvaardingsproces door: de afstammelingen van arbeidsgezinde rijken - te week opgevoed - worden genotzuchtig en verwaarlozen zelfs de politieke machtspositie.

Resultaat: ofwel een gewelddadige revolutie der armen ofwel het aan de macht komen van de massa der armen doordat één of meerdere rijken de begeerten dier massa voedsel verschaft,-- o.m. om aan de macht te blijven.

Weerom: de ziel, met haar lagere begeerten (‘het grote monster’), drukt zich politiek uit in de samenlevings- en regeringsvorm, ‘dèmo-kratia’. -- Men ziet, meteen, overduidelijk, dat Platon o.g.v. zijn psychologie (met vooral haar drieledigheid (*FLL 116*)) een beperkt aantal feiten, die hij kon vaststellen, structureert in een typologie (typenleer).

Meer moet men in die 'evolutie' der regeertypes o.i. niet zien. Dan pas ziet men erin wat Platon zelf erin moet gezien hebben.

(3) De uiterste graad van polisontaarding is de 'turannis', 'tirannie', beter: absoluut despotisme. De basis - weerom de ziel - is, zoals Solon van Athene (-640/-558; lyricus) reeds inzag, het feit dat de begeerten dermate zich uitwerken dat zowel de geschreven als de ongeschreven wetten tot 'nihil', niets-aan-waarde (*FLL 131v.*; // cynisme), herleid worden. Dit, binnen de voedingsbodem van de 'dèmo-kratia', zoals Platon deze technische term opvat (nog eens: niet de historisch vaststelbare democratieën).

De overgang van dèmo-kratia, het systeem dat de lagere begeerten uitdrukt, naar 'turannis', het systeem dat het nihilisme uitdrukt, geschiedt o.g.v. - wat wij nu heten - 'particratie', de doorslaggevende invloed van partijen. De ene of andere partijleider - al of niet door de massa gesteund - trekt alle macht naar zich toe.

"Op analoge wijze hadden reeds Protagoras van Abdera (-480/-410; topfiguur van de Protosofistiek (*FLL 249*)) en anderen het ontstaan van de turannis geschilderd". (Aldus F. Flückiger, o.c.,148).-- Wat bewijst dat Platon hier een in omloop zijnd denkschema in zijn typologie verwerkt tot een onderdeel van zijn zienswijze.

Algemeen besluit.

Om de juiste waarde van Platon's typologie in te schatten, herlees *FLL 27 (de idee 'type')*.-- Een typenleer - psychologisch, sociologisch, culturologisch - is van onschatbare waarde heuristisch, namelijk als vindingsmiddel. Maar zij wordt zo goed als nooit totaal geverifieerd. Waardoor? Doordat zij vereenvoudigt, schematiseert. Ze als leidraad voor actie interpreteren - wij zeggen wel: duiden - is zich ver riskeren in de praktijk,-- die er nooit of zo goed als nooit zal aan beantwoorden.

Een argument.

Dat onze stelling, namelijk Platon schetst types, hout snijdt, blijkt zonneklaar uit een tekst van *Platon, Zevende Brief* (ed. Calw, 9). Hierin beschrijft, resp. verhaalt Platon i.p.v. een typenleer te ontwikkelen. -- "Na korte tijd werd de absolute heerschappij van de Dertig (*FLL 250*) en het hele ermee verbonden politieke systeem ten val gebracht.

Weerom leidde mij een strekking van mijn hart, weliswaar een beetje afgekoeld, tot deelname aan de politieke activiteiten van de herstelde republiek (terwijl ik, daarbij, individuele en huiselijke belangen op de achtergrond hield).

Ook binnen dit stelsel waren er - zoals na zulke omwentelingen natuurlijk is - vele dingen waarvoor men afschuw moest koesteren. Men moest er, eigenlijk, helemaal niet over verwonderd zijn, wanneer, in tijden van revolutie, vanwege de ene partij sterke vergeldingsmaatregelen tegen de tegenpartij genomen werden. Ondertussen is het een onloochenbaar feit dat de democraten, die opnieuw de macht veroverd hadden, nog veel gematigdheid aan de dag legden.

Maar een nieuwe ongeluksster zou mij in mijn politieke loopbaan overkomen: het onheil vervolgde Socrates (*FLL 246: bizar feit*), die, sinds vele jaren, mijn vriend en leermeester was, opnieuw,-- ook onder de herstelde democratie. Enige woordvoerders onder de democraten brachten namelijk Socrates voor het gerecht: zij beschuldigden hem van de ergerlijkste goddeloosheid,-- iets dat met de ware zijnswijze van Socrates flagrant in tegenspraak was (*FLL 251v.*)”.

Totaal besluit.

Wij hebben, al te kort, een steekproef je genomen in Platon's sociologie (en politicologie). Wij hopen dat de lezer(es) ermee mee een goede inzage kreeg in wat Platonisme inzake sociologie (inzonderheid politicologie) is.

Wij stonden zeer uitvoerig stil bij de onmiskenbare duidingsfouten, die heden nog, niettegenstaande er uitstekende specialisten geweest zijn, die de echte Platon bloot trokken, in omloop zijn.

(i) Zij bewijzen de actualiteit, ja, actualisering, van het Platonisme.

(ii) Maar zij begaan literatologische of tekstleerstellige fouten, Als men wil: verkeerde leeswijzen van Platon. In welke zin? In die zin dat men, wanneer men een auteur leest, de eerste vraag altijd is: welk teksttype juist - typologie, verslag b.v. - heb ik voor mijn ogen liggen?

Door die vraag niet te stellen of door ze verkeerd te beantwoorden - deels door vooroordelen (Nietzsche, Heidegger willen het Platonisme bestrijden als 'de kwaal bij uitstek van het Westen' (wat zij zeker niet streng bewezen hebben)), deels door overhaastige lezing - hebben wij het bittere resultaat: zelfs degelijke denkers en specialisten hebben, soms met klem, Platon radicaal onplatonisch geduid.

Hoofdstuk V. Elementen van platonische culturologie. (265/274)

Steeds terug naar ons grondschem, inzake menskunde (wijsgerige antropologie),
FLL 98: ziel (persoon (lijkheid)) / samenleving (staat) / cultuur.

Bibl. st.:

-- *Fèbvre / E. Tonnelat / M. Mauss / A. Niceforo / L. Weber, Civilisation (Le mot et l'idée)*, Paris, s.d. (omstreeks 1930) (een werk dat de geschiedenis van de termen 'cultuur' en 'beschaving' ('civilisation') geeft);

-- A. Hilckman, *Geschichtsphilosophie/ Kulturwissenschaft/ Soziologie*, in: *Saeculum (Jahrbuch für Universalgeschichte)*, 12 (1961): 4, 405/420 (een geesteswetenschappelijk - wijsgerige aanpak: bestaat er een wetenschap van de 'Kultur' en wat is 'Kultur'?).

-- Br. Malinowski, *Une théorie scientifique de la culture*, Paris, 1968 (// *A Scientific Theory of Culture and Other Essays*, The University of North Carolina Press, 1944) (een aanpak vanuit de antropologie, die voorgeschiedenis, folklore, fysische en culturele menskunde omvat.

-- J. Goudsblom, *Nihilisme en cultuur*, Amsterdam, 1960, 55/103 (Het begrip 'cultuur / Cultuur als een factor in het gedrag / Culturologisch verklaren) (een aanpak eveneens vanuit de antropologie, maar sterk verbreed).

-- D. Roustan, *La culture au cours de la vie*, Paris, 1936 (een zeer boeiend en leesbaar werk over zich cultiveren, geschreven door Roustan, inspecteur général de l'instruction publique).

Ziedaar een kleine steekproef.

Naar een eerste definitie.

Is de idee 'cultuur' nu een helder en wetenschappelijk begrip of een vaag-nominaal begrip of, zelfs, een 'onbegrip' (zoals Hilckman de vraag stelt)? Pas vanaf 1750 duiken termen als 'cultuur' en 'civilisation' op (zegt Hilckman). Zeker is dat, bij ons, de woorden 'beschaving' en 'beschaafdheid' in de loop van de XVIII -de eeuw (na 1750) opduiken.

Een eerste afzonderlijk verwoorden van 'cultuur' zou, volgens Hilckman, te vinden zijn bij:

(i) G.-W. Leibniz (1646/1716; Cartesiaans Rationalist), in zijn *Novissima Sinica* (én het fenomeen als totaliteit én de verscheidenheid der culturen waren hem klaar) en

(ii) G. Vico (1668/1744; Italiaans alleenstaand filologisch filosoof), in zijn *Principi di una Scienza Nuova* (1725), een werk met grote nawerking.

Opm.-- Of de Oudheid geen woord had voor wat wij, sedert de XVIII- de eeuw, ‘cultuur’ heten, is niet zo zeker. W. Jaeger heeft niet om niet de titel ‘paideia’ gekozen: dit woord heeft een brede waaier van betekenissen.

Maar zeker een Platon, waar hij de totaliteit van een samenleving door middel van een of andere ‘ziel’ met begeerten typeert (zo b.v. *FLL 261/263, de verwordingsstadia*), heeft voor ogen, met grote scherpte, wat wij nu ‘beschaving’, resp. ‘beschaafdheid’ heten. Het is niet omdat een woord afwezig is, dat men de zaak zelf helemaal niet ziet. Duidt b.v. Vico wat wij ‘cultuur’ heten en ‘culturen’, niet aan met de term ‘nazioni’, naties?

W. Nölle, Völkerkundliches Lexikon, München, 1959, 85, definieert ‘Kultur’ als volgt.-- Het woord komt van het Latijnse ‘colere’, verzorgen, vereren. Het is, dan ook, met ‘cultus’, erediens, verwant.

“Verzorging, ontplooiing en vervolmaking van planten, dieren en menselijke levensvormgeving”, -- ziedaar de omschrijving. Niet slecht, want neutraal - noch pejoratief noch melioratief - en breed genoeg. Doch waarom mag de verzorging van de levenloze natuur, b.v. in het natuurlandschap, waarin wij wonen, er niet bijgenomen worden?

Mensen als Hilckman verenigen de term ‘cultuur’ tot ‘vormgeving van het menselijk bestaan’ (a.c., 409). Hij zegt dat dit begrip dingen omvat als de technieken en de economie, de samenlevingsvorm, - wat hij heet - ‘das Geistesleben’ (het geestesleven), d.i. recht, wetenschappen, kunsten.

Toch - zo voegt hij daar onmiddellijk aan toe - wat een cultuur op de eerste plaats ‘onderscheidbaar’ maakt van al wat niet-cultuur is, is het ethische, d.i. dat wat de mensen van een cultuurkring (‘Kulturkreis’, -- term van Leo Frobenius en door zijn leerling A.E.Jensen overgenomen; ‘Kulturkreislehre’ (1898) (L.Frobenius (1873/ 1938)) als in geweten (‘zedelijk’) goed of kwaad bestempelen. Het is evident dat de religie (*FLL 258*: Comte, Freud) er best bij zou vernoemd worden.

“Te langen laatste wordt de eenheid (*opm.*: samenhang) van een cultuur gefundeerd in het gemeenschappelijk aanvaarden van dezelfde geestelijke en ethische waarden” (A.Hilckman, a.c.,413).

Opm.-- Wat ons terugbrengt tot *FLL 58vv.* (het goede): de Platonische ideeën zijn waarden;-- ideeënleer is meteen axiologie en, meteen, grondslag van cultuurfilosofie.

Opm.: Sedert A. Comte (*FLL 258*) geldt de sociologie ook als cultuurwetenschap. Waartegen Hilckman, terecht, reageert: sociaal leven is reeds bij dieren aanwezig, maar wat wij ‘cultuur’ heten, nog niet.

Een opmerking.

Nu wij het begrip ‘cultuur’, min of meer, verduidelijkt hebben, kunnen wij het als ‘lemma’ (*FLL 53v.*), d.i. als een met onbekende factoren behepte bekende, aanwenden.

Eén opmerking, alvorens te vertrekken. In 1843 verschijnen twee cultuurgeschiedenissen,-- Eén van een zekere *Kolb* en een andere van een zekere *Klemm*. Beide stellers sluiten nog aan bij - wat men pleegt te heten - het ‘humanistisch’ ideaalbegrip ‘cultuur’.

Voorals *Klemm* betreft, echter, binnen de sfeer van de ‘cultuur’ ook het stoffelijke welzijn. In zijn *Allgemeine Culturwissenschaft*, Leipzig, 1843-1, 1855-2, vooral, blijkt dat men niet enkel de ‘hogere’ cultuur, voorbehouden aan de niet-handarbeidende klasse, maar ook de ‘lagere’ cultuur, eigenschap van de handarbeidende klasse, in een, algemeen begrip ‘cultuur’ betreft.

“Het is, dan ook, ‘cultuur’, wanneer de mens de dikke tak van de boom afhakt, deze, daarop, met een steen of in het vuur, scherpt en er zich, daarna, van bedient om iets af te weren of om dieren neer te krijgen. (...). De cultuur is het resultaat van de wisselwerking tussen mensen en natuur en, voortaan, van het verkeer der mensen onderling”. (Gustav Klemm, o.c., ed. 2, 37).-- Voor meer gegevens zie J. Goudsblom, o.c., 59/62 (Naar een algemeen cultuurbegrip).

Ook de breeddenkende *D. Roustan*, 31/57 (*Culture et met ier*), denkt in analoge zin: alle volwassenen zijn - in onze industrieel - dienstbare maatschappij - in een of ander beroep (beroepsarbeid) hetzij als geestesarbeider hetzij als handarbeider (wat van langs om minder onderscheidbaar wordt), verward: moet dit noodzakelijkerwijze leiden tot het belemmerd zijn in culturele vooruitgang en zelfontwikkeling? Neen,-- aldus Roustan.

Platon gesitueerd binnen de antieke economie.

Wij halen hier *J. Lajugie / P. Delfaud, les doctrines économiques*, Paris, 1982-13, 6/7, aan.

1.-- De arbeidsverdeling.

De werkverdeling in het Hellas van de tijd van Platon is louter sociologisch en niet beroepsmatig (‘professioneel’) onderbouwd.

a.-- De ‘hogere’ cultuurtalen (denkwerk, magistratuur, legerdienst) zijn het werk der vrijen.

b.-- De ‘lagere’ cultuurtaken - de economie (productie, handel, verbruik) - die de stoffelijke behoeften betreffen, zijn het werk van boeren en ambachtslui, waaronder soms een hoog percentage slaven en slavinnen.

2.-- De gevolgen.

(1) De economie - tussen b.v. -400 en -300 - is gekenmerkt door een zekere graad van ruileconomie. Maar, zelfs in die Naplatoonische tijd, bestaan er geen gespecialiseerde economen.

(2) De denkers - 'filosofoi' - zijn, als behorend tot de 'vrijen', de bovenlaag, enkel begaan met hoogstens ethische, zeker politieke doelstellingen. Wat wij b.v. bij een Platon hebben kunnen vaststellen.

Opn. Dit laat ons aanvoelen hoe denkbeeldig zelfs een Platon is, wanneer hij - in zijn ideale staat - meent enkel uit de bron van een geestesfilosofie te putten.

Was hij niet - met zo goed als alle Antieke denkers - het resultaat van een economisch-sociaal systeem? Komt zijn aanvaarden - als 'wettelijk', ja, 'natuurlijk' (in het noodzakelijke natuurproces; *FLL 189*) - van b.v. de slavernij van tienduizenden mensen in zijn dagelijkse omgeving niet over als een 'automatisch reflex' (met Ernst Dichter, een leerling van S. Freud, situeren wij de 'automatische reflexen' niet in het bewuste, ook niet in het onderbewuste (dat soms of vaker toch aan de bewuste oppervlakte komt), maar in het onbewuste (van Platon b.v.))?

Indien de dieptepsychologie, inzake Platonisme, ooit op haar plaats is, dan zeker hier. Hij, die, met Socrates (die zei: "Is het leven dat men niet doordenkt, zich bewust wordt, wel het leven waard?), het grondslagenonderzoek - denk aan de hypothetische methode, die al het feitelijke onderwerpt aan een vraag naar de vooropstellingen (*FLL 256*) - wou doorvoeren over heel de lijn, moet hier op een flagrant verdringen, resp. onderdrukken betrap worden (*FLL 156*: Dionusios' model; vooral *FLL 175*: *voorbijdenken*). Aan die arbeidsverdeling heeft de Platon van de bovenlaag voorbijgedacht

(3) Denkers als Platon en Aristoteles - aldus Lajugie/ Delfaud - hadden het wel, zijdelings, over economische gegevens, maar dan slechts deelaspecten en voor zover zij in het denkkader der vrijen pasten.

Appl. model.-- In zijn 'ideale staat' b.v. wordt private eigendom, voor zover de bovenlaag erin betrokken wordt, met een argwanend oog bekeken. Platon stelt er dan ook de afschaffing van voor.

Reden: de bovenlaag mag niet - uit louter eigenbelang gedreven - tegen het algemeen welzijn in regeren, besturen, militaire dienst verrichten. In die zin stelt Platon voor: gemeenschappelijk bezit van goederen - vrouwen, kinderen inbegrepen-. Denk aan de 'communes' van onze dagen. Het is "de staat" die voor het levensonderhoud van alle staatsburgers behoort te zorgen. Lajugie/ Delfaud zeggen dat, o.g.v. zo'n tekst, Platon doorgaat als de 'voorvader van het communisme'.

a. In feite is Platon' s zogezegd 'communisme', versta: in 'commune leven', zeer beperkt. Enkel de bovenlaag - denkende heersers, magistraten, beroepsmilitairen - leeft zo. Zij wordt, zodoende, ontlast van duizend en één beslommeringen.

b. De onderlaag - boeren en ambachtslui - als minderwaardigen (ofschoon Platon ze, zeer edel, de zelfbeheersing toekent) - mogen de private eigendom (met de zorgen) voort bewaren.

Besluit.-- Benoist, de Nieuwe Filosoof, had het over '1 'impensé de Platon' (*FLL* 255), dat waaraan Platon zelf nooit gedacht heeft. Wij hebben, i.v.m. Benoist' s toepassing van die op zich zeer degelijke dieptepsychologische idee, eerder afwijzend gereageerd. Maar, als er ergens een toepassing is, dan is het m.b.t. tot het totale cultuursysteem, waarin Platon, net als alle tijdgenoten van hem, natuurlijk, de tweedeling "vrijen / slaven, resp. slavinnen, normaal vond.

Gaat Platon, terzake, vrijuit?

Herlees *FLL* 248: Herakleitos, die hij, langs zijn leermeester Kratulos, kende, had nochtans zeer duidelijk - wij bezitten nu nog een merkwaardig fragment terzake de tweedeling "vrijen/ slaven, resp. slavinnen" gethematiseerd. En wel op filosofisch vlak.

Gevolg: de zeer hoogstaande - dat betwijfelt men maar, wanneer men het zonlicht niet wil zien - Platon dacht aan de tweedeling in kwestie voorbij ... uit 'automatische reflex' (om met Ernst Dichter te spreken). Met zijn onbewuste geest zat hij nog muurvast in het 'systeem'.

Opm. -- De slavernij is een zeer complex fenomeen: de Marxisten b.v., als Verlicht-Rationelen, denken daar wat al te Socialistisch over. Bewijs: lees eens aandachtig en zonder Verlicht-Rationele vooroordelen *W. B. Kristensen, Verzamelde bijdragen tot kennis der Antieke godsdiensten*, Amsterdam, 1947, 201/229 (De Antieke opvatting van dienstbaarheid. Oorlogskrijgsgevangenen, maar religieus (Archaïsch, natuurlijk) geduid, -- ziedaar, in het kort, wat Kristensen, gestaafd met informatie, beweert.

Dat is meer en anders dan louter seculaire sociologie of zelfs culturologie. De religie - *FLL* 258 -, maar dan, Bijbels gezien, een demonistische religie vormt, blijkbaar de achtergrond.

Het platonische studieprogramma.

Platon's idee 'cultuur' (ofschoon hij geen afzonderlijk woord bezit, is de zaak hem zonneklaar) mag dan al eenzijdig - niet-economisch - zijn, het is en blijft een schitterende voortzetting van wat zijn voorgangers, inzonderheid Socrates, begonnen waren.

Bibl. st.:

-- R. Rufener, *Uebers/Erl., Platon (Der Weg zur philosophischen Bildung, Zürich, 1962.*

Het boekje bevat, behalve een inleiding, de vertaling van *Boek vii* van *Politeia*. "Dit *Boek vii* behandelt - zegt Rufener, o.c.,³ - een object, dat wij als een hoofdzorg van Platon mogen betitelen, namelijk de opvoeding tot echt filosoferen".

Met *O. Willmann, Gesch.d. Idealismus, I, 441*, kunnen wij de structuur ervan nader omschrijven.

(1). In de mate dat de fenomenen, d.i. de zicht- en tastbare dingen en processen

- (i). niet enkel louter weergaven en wel gebrekkige weergaven zijn van de ideeën,
- (ii). doch diezelfde ideeën tegelijkertijd in de fenomenen aanwezig zijn en er zich in uitwerken, in dezelfde mate bezitten de fenomenen een wezenseigen waarheidsgehalte en hebben zij, juist daardoor, een informatieve waarde voor de menselijke geest.

(2). Naarmate onze geest - nous, intellectus,-- dianoia, rede (neervermogen) - dieper in de fenomenen doordringt, namelijk in de 'theoria' of doorgronding der fenomenen (*FLL 105*), neemt deze informatieve waarde toe.

Willmann gaat verder: dit inzicht vormt de vooropstelling van het schema van het platonische leerprogramma (in de *Politeia*).-- Met Rufener gelijklopend zegt Willmann wat volgt.

A.-- De studerende ontmoet de zintuiglijk waarneembare wereld, de verzameling van de 'fenomenen'.

B.-- In twee stappen dringt de theoria, de doorgronding, door.

B.I.-- De 'wachters' van de polis (d.i. de beroepsmilitairen) krijgen een opvoeding die én lichaam (in de gymnastiek; *FLL 102*) én ziel (in de musische vakken, namelijk letterkunde en muziek) ontwikkelt.

Opm.- Platon gaat, geregeld, bij mensen, die hem ofwel nooit lazen ofwel verkeerd lazen, door als 'dualist', -- d.i. iemand die de ziel dermate van het lichaam ... scheidt en boven het lichaam acht, dat hij lichaamsverachter geheten wordt. Dit is, blijkbaar, weerom een fictie.

Opm.-- Waartoe ‘muzische vakken’?

Willmann voor zover al wat schoon en waardevol (‘goed’) is - *FLL 58/69* legt dit koppel klaar uit - , in de sfeer - de muzische sfeer - der kunstwerken, letterkundige en muzikale - te zien is, tracht de student/ studentin (*opm.*: ook de dames van de ‘wachters’ (militairen) worden verondersteld dezelfde leerprogramma’s door te maken) met de inzet van de ... ‘ziel’ (steeds die psychologische achtergrond), zich thuis te voelen in - wat Platon heet - “de afbeeldingen (*opm.*: applicatieve modellen, *FLL 200/203*) van al wat het schone zonder meer, resp. het waardevolle zonder meer (*opm.*: de idee van het goede) is.

Opm.-- Hoe kan men, nu, ‘wereldvreemdheid’ of zo aan Platon verwijten - zoals b.v. een Nietzsche doet -, wanneer men dit verneemt? Echt wereldvreemden - de Kuniekers (Cyniekers) b.v. - zouden gymnastiek, letterkunde en muziek uitstoten; Platoniekers niet.

B.II.-- De theoria of uitdieping van de zicht- en tastbare wereld krijgt, bij de denkende regeerders - men spreekt, o.g.v. manke vertaling, ook van ‘filosofen-vorsten’ -, een tweede graad.

a.-- De ‘peri.agogè’ of omwending. (271/273)

Platon wist met klaarheid dat ... de laatste vooropstellingen - steeds de hypothetische methode - van de zicht- en tastbare wereld in en rondom ons werkelijkheden zijn,- werkelijkheden, nl., die eerder ‘abstract’ overkomen.

Daarom voert hij het quadrivium, de Paleopythagoreïsche ‘mathemata’, leervakken (*opm.*: de term ‘mathesis’, nu ‘wiskunde’, stond voor wat wij nu ‘leerproces’ zouden heten), in, namelijk behalve de muziek, die reeds in het militaire stadium opdook, getalwiskunde en ruimtewiskunde (arithmetiek, geometrie) en, zeker in zijn oudere dagen, toen de kosmologie hem in haar volle waarde klaar werd, sterrenkunde (kosmologie,-- ‘astro.nomia’).

De omwending bestaat daarin dat de student(in) leert zich te verwijderen van de onmiddellijke zintuiglijke indrukken,-- om tot de abstracties der wiskunde (in de Paleopythagoreïsche zin: studie van de in wezen muzikale ‘harmonie’ (schoon, d.i. bewondering afdwingend, en goed d.i. waardevol, ineen gevoegd zijn), voor zover deze harmonie zich in abstracte getallen en dito meetkundige ‘vormen’ openbaart) door te dringen.

Onderweg naar iets dat tijd en ruimte overschrijdt, natuurlijk. Wat het verwijt van ‘dualisme’ enigszins verrechtvaardigt.

'Der Zauber Platons'

P.K. Feyerabend, Uebers., K.R. Popper, *Die offene Gesellschaft und ihre Feinde*, Bern, 1970-2, I (*Der Zauber Platons*), zegt dat, voor heel wat Absolutisme en Fascisme, Platon's ideale staat model gestaan heeft.

Ofschoon dit weerlegbaar is, indien men Platon juist duidt (*FLL 259*), toch heeft *Popper*, de epistemoloog-cultuurtheoreticus, in zijn *The Open Society and its Enemies*, voor een deel, gelijk.

Wij lichten dit toe.-- *FLL 254* hebben wij aangetoond dat Platon, tegen zijn eigen hoge ideeënleer in" een 'beeld' (*FLL 255*) heeft trachten te 'indoctrineren'. Kijk nu hoe hij dat deed.

Censuur inzake muzische activiteiten.

(i).- Vooropstelling.

Enkel in zeldzaam-gunstige omstandigheden 'heersen' door en door gewetensvolle regeerders.

(ii).- Gevolgtrekkingen.

Platon's doel: de sanering van de evidentierwijze zeer zieke Griekse democratieën.- Eén der middelen: censuur.-

(A).-Cultuurpolitiek inzake kinderlectuur.

De fabeldichters b.v. moeten uitgezuiverd worden: wat op de kleintjes opvoedend werkt, wordt behouden; wat ze verloedert, wordt verboden. Pleegmoeders en, natuurlijk, moeders krijgen het bevel de kleintjes enkel de van staatswege goedgeachte verhalen te vertellen. Zo wordt de edele ziel van het kind (soms: "de schone ziel van het kind") veel diepgaander gevormd dan hun lichaampjes het worden door moeders of pleegmoeders handen.

De toen gangbare verhaaltjes behoren, in Platon's doelstelling, voor het grootste deel als ongeschikt afgekeurd te worden. Aldus *Politeia 377c*.

(B) Cultuurpolitiek inzake volwassenenvorming.

(B).1. -- Literatuurcensuur

(i) Zelfs de grote schrijvers van het Archaïsche of vroege Hellas -- Homèros, Hèsiodos,-- Aischulos (de tragicus) - beantwoorden maar gedeeltelijk aan Platon's ideale staatseisen: slechts door - steeds verondersteld - een door en door gewetensvolle overheid opgestelde, tekstverkorte uitgave mag voorgedragen worden, namelijk waar de ideeënleer echt doorkomt.

(ii) De nog levende schrijvers krijgen, wat betreft te schrijven werk, nauwkeurige richtlijnen.-- Zo b.v. de toneelschrijvers: enkel actanten, die de reine ideeënwereld weerspiegelen, mogen op de scène komen; actanten, die verloederend inwerken, zijn afgeraden (*Politeia 395f*).

(B).II.-- Muziekcensuur.

‘Muziek’ - hier in de Antieke, vooral Paleopythagoreisch-Platonische zin (wij benadrukken het): ‘muziek’ gold als het wezen van de algehele werkelijkheid,-- die in de ‘choreia’, instrumentale muziek, dichtwerk(tekst) en dans, a.h.w. opgeroepen en doorleefd werd,-- ‘muziek’ dus, in die strikte zin, werd, weerom: door (verondersteld, in zeer zeldzame gevallen verwezenlijkbaar) gewetensvolle regeerders, gecensureerd.

Appl. modellen.

(i) De toonaarden.

Enkel twee - de Dorische en de Frugische (Frygische) - toonaarden worden toelaatbaar geacht. Reden: voor beroepsmilitairen (‘wachters’) en hun dames drukken zij **(a)** militair eergevoel en soldatenmoed of **(b)** mannelijke zelfbeheersing uit (denk aan ‘de minder grote leeuw’ en ‘het grote monster’).

(ii) De muziekinstrumenten.

Enkel twee - de lier en de kithara - worden toelaatbaar geacht. Eén uitzondering de rietfluit wordt toegelaten voor herders op de buiten. -- Aldus *Politeia* 399d.

Besluit.-- Wij menen te dromen: denk aan Scorsese’s Christusfilm (waarin Christus een amoureuze affaire met Maria Magdalena doorleeft, -- “om hem als ‘menselijk’ te doen overkomen” zei Scorsese voor het tv-scherm);-- denk aan Salman Rushdie’s Satanische verzen (waarin de ‘profeet’ der Islamiëten in een bordeel acteert);-- denk aan de verfilming van de Sade’s pornowerken.

Enerzijds is muzische vrijheid - ook voor de Platonieker en, zeker, voor Platon zelf (hij eiste ze op voor Socrates b.v.) - een basisgegeven. Anderzijds kan men, bij het vernemen van Platon’s ‘voorschriften’, zich niet van de indruk ontdoen dat in de meeste toepassingen van censuur willekeur, manipulering (‘kuiperijen’), zal werken.

De maat (Aristoteles’ categorieënleer zegt dat ‘eigenschap’ (hier: muzische vrijheid’) en ‘maat’ (hier: censuur) steeds onscheidbaar zijn) vinden,-- dat is aartsmoeilijk. In alle geval: Platon, door “af te dalen” naar de applicatieve modellen van de idee ‘polis’ (‘politeia’ betekent én geordende staatsgemeenschap én grondwet) heeft een aantal machtswellustelingen de weg gewezen.

Als Karl Popper spreekt van “de tover van Platon”, heeft hij, in de grond, mits correctieven, gelijk.

b.-- De hoge vlucht van de dialectiek.

Eens ‘afgewend’ van de aardse grove, duistere werkelijkheden, de fenomenen, door de muzische en nog veel meer door de wiskundige activiteiten, kan men de hoogste bovenlaag benaderen, de denkende regeerders.

Dezen zijn diepgaand geschoold in de Platonische dialectiek, waarvan de wezenskern de hoger (*FLL 176/245*: de kleine mens, ‘geest’) geschetste ideatie is, d.i. het doorheen de tast- en zichtbare fenomenen echt, maar beperkt toegankelijke eidos of idea,-- letterlijk: het aanzijn van het fenomeen, voor zover het door een toonbeeld bepaald is, vatten.

Opm. -- *Fr. Châtelet, Platon, 27*, licht de enorme rijkdom die de Platonisch geduide dialectiek vertoont: “De rijkdom van Platon laat andere benaderingen dan de politicologische (*opm.*: die Châtelet kiest in zijn boek) toe. (...). Dit, doordat Platon een antwoord heeft behoren te geven op de vragen die uitgelokt werden door b.v. de godsdienst, de epistemologie (kennistheorie), de logica, de kunst, de toenmalige kosmologie, (...), het vraagstuk van de individuele zaligheid”.

Laatste punt.-- Het zgn. ‘rationalisme’ van Platon.

Paul Rabbow, Paidagogia (Die Grundlegung der abendländischen Erziehungskunst im Kampf des Irrationalen und Rationalen), Göttingen/Zürich, 1959, verheldert, in een studie die Protosofistiek, Socratiek en Platonisme omvat, onder oogpunt van opvoedkunde (wat natuurlijk culturologisch werkelijkheid is), twee hoofdpunten:

(i) De strijd van Socrates en Platon, met hun ‘rede’ (beter: geest), tegen de ‘irrationele’ tendensen in en rondom hen (waarvan een smaakje *FLL 238*) en

(ii) het feit dat de socratisch-platonische opvoedkunde “Quell und Ursprung” (bron en oorsprong) is geworden van de westerse opvoedkunde. Dit, hetzij als toonbeeld hetzij als tegenmodel (denk aan Karl Popper’s afwijzing).

Of Platon een ‘Rationalist’ is, werd reeds *FLL 252* aangeraakt, namelijk in zijn grenze-loze verering voor Socrates, die ... een zeer on-Rationalistische ‘daimon’, als een innerlijke stem, in zijn binnenste hoorde.

‘Rationalisme’ heeft twee hoofdbetekeningen:

(a) het feit dat geest de mens bepaalt (zo b.v. bij Platon) en

(b) het feit dat, in de XVIIIde eeuw en verder, ‘de rede’ (als vakwetenschappelijk-aanvalsdriftig instrument) de hele cultuur wil bepalen. Dit laatste is zeker niet Platonisch. Wel integendeel. Daarom: vermijden wij de term ‘Rationalisme’ als wij het over Platonisme hebben.

Hoofdstuk VI.-- Elementen van platonische geschiedfilosofie (historologie).

Bibl. st.:

-- A. Brunner, *Geschiedtlichkeit*, Bern / München, 1961 (de feiten, wier som wij 'de geschiedenis' heten, worden onderzocht naar de gebeurlijke wetmatigheden, die ze beheersen,-- de factoren, die ze veroorzaken en het mogelijke doel, waarop zij gericht staan);

-- R. Lavollée, *La morale dans l'histoire (Etude sur les principaux systèmes de philosophie de l'histoire,-- depuis l'antiquité jusqu'à nos jours)*, Paris 1892 (waarin Platon (O.c., 30/40);

-- O. Brunner, *Abendländisches Geschichtsdenken (Zur Vorgeschichte des Historismus im 12. Jahrhundert)*, in: *Wort und Wahrheit* ix (1954): 7-Juli, 505/514.

Met G.J. de Vries, *Kritische studie: Platon en de geschiedenis*, in: *Tijdschr. v. Philos.* 8 (1946): 4, 483/490, behoren wij, in dit moeilijke verband, onderscheid te maken tussen:

(1) *historische kennis (informatie)* waardoor wij de feiten, die geschiedenis vormen, kennen,

(2) *historische zin*, waardoor wij de rol, die de feiten spelen in ons bestaan en ons denken, vatten, en

(3) *geschiedfilosofie*, waardoor wij de geschiedenis als totaliteit doorgronden.

Besluit: wat wij nu aansnijden zal deze drie aspecten én onderscheiden én ongescheiden houden. Wat zou, b.v. 'speculeren' over 'de geschiedenis' waard zijn zonder een zo groot mogelijke massa feitenkennis? Hoe zou iemand, die geen zin heeft voor de feiten, die geschiedenis uitmaken - wij hebben geschiedenis en maken geschiedenis -, ooit iets voelen voor b.v. de theologie of de filosofie van de geschiedenis?

De Verlicht-Rationele fase.

Van in de Primitiefste culturen hebben wij minstens brokstukken van de drie genoemde aspecten.

Maar toch: pas sedert de XVIII-de eeuw spreekt men uitdrukkelijk over filosofie van de geschiedenis. In *Geschichtsphilosophie auf neuen Wegen*, in: *Die Welt der Bücher (Literarische Beihefte zur Herder-Korrespondenz, 1955: 4 (Weihnachten), 169/177*, preciseert men dit feit als volgt.

a. **Giambattista Vico** (FLL 265: culturen als 'nazioni'), in zijn *Scienza Nuova* (1725-1, 1730-2, 1744-3) vult de traditionele theologische geschiedenisopvatting (de Goddelijke Voorzienigheid leidt ons) aan met louter 'filosofische' zienswijze.

b. Voltaire (1694/1778; invoerder van het Engelse Enlightenment in Frankrijk (Lumières)) tracht, in zijn *Candide* (1755), de traditionele theologie der geschiedenis (met haar teleologische zienswijze: Gods Voorzienigheid maakt van de geschiedenis die wij hebben en die wij maken, een doelgericht gebeuren), op Verlicht-Rationele wijze, te ‘destrueren’ (om een Heideggeriaanse term te gebruiken).

In zijn *Essay sur les mœurs et l’esprit des nations* (1756) wil hij een filosofische geschiedenisduiding stichten (met haar positieve of stellige, de loutere waargenomen feiten valoriserende, zienswijze).

In de geest van het Enlightenment (Angelsaksische landen), le Siècle des Lumières (Frankrijk) en de Aufklärung (Duitsland) tracht een Voltaire de traditionele waarden te ontcrachten en te vervangen door een revolutionaire “bevrijding van de mens uit eeuwenoude bindingen”.

c. De Romantiek

De Romantiek, vooral in Duitsland, zal dit dan nog verder uitwerken als ‘historisch bewustzijn’ Maar, i.p.v. de rede, de Rationalisten eigen, benadrukken de Romantici het leven (*FLL 1. 05V.*), als hoofdfactor in de feiten der geschiedenis.

‘Historiciteit’ (geschiedeniskarakter).

De titel van *August Brunner*’ s werk luidt ‘*Geschiedtlichkeit*’. Wat verstaat men daaronder? Twee dingen.

(a) Het feit dat wij, geschiedenis hebbend, door het verleden gevormd zijn, geschiedenis makend, in het heden leven, geschiedenis ontwerpand, leven met het oog op de toekomst. Met Heidegger: de drie ‘tijdsextases’. Of, in Existentialistische termen: geworpen in een vooraf gegeven wereld, ontwerpen wij diezelfde wereld mede.

(b) Het feit dat misschien het grootste aantal factoren of althans de belangrijkste factoren, die onze levensloop - object bij uitstek van deze Platonizerende cursus - mede bepalen, ons zo goed als totaal onbekend zijn.

Appl. model.

Herlees nu, van hier uit, *FLL 84/97*. Daar gaat het over een Platonische analyse van het hoofdthema van Fr. Kafka’s werken. Niet enkel de steeds grote- of voor het grootste deel onbekend blijvende factoren van het psychiatrisch aspect (*FLL 85/87*), maar vooral de totaal onbekend blijvende factoren van lotsanalytische aard (*FLL 87/97*) - Kafkaiaanse mensen voelen zich ‘schuldig’, maar aan wat? Het onbekende als ‘model’ voor de duiding van ons leven!

Lotsanalyse.

Het leven binnen het prangend keurslijf van de drie tijdsmomenten - vanuit het verleden (met soms zijn zwaar gewicht,-- denk aan het effect der kinderjaren b.v.), in het zeer smalle ogenblik, 'nu' geheten, naar wat op ons 'toekomst: toe - is, dus, gekenmerkt door tijdgebondenheid,-- vooral om reden van onze onwetendheid. -- Toch is deze tijdelijkheid niet zomaar pure 'anankè', niets dan - voor onze zeer povere geest - ondoorzichtigheid (cfr. *FLL* 35).

Bibl. st.:

-- R. Guardini, *Vrijheid, genade, lot*, Antwerpen, 1950,-- vooral blz. 159/268 (*Het lot*);

-- P. Boutang, *Ontologie du secret*, Paris, 1973 (vooralpp. 21/44 (*Destin*));

-- Lili Foldes, *Léopold Szondi et l'énigme du destin*, in: *Sélection de Readers Digest* (Zürich), 1986, juillet, 98/104.

Het feit dat er over het lot - de verzameling van onze lotgevallen - artikelen en boeken geschreven worden, zou ons allen tot nadenken moeten stemmen over een hetzij vakwetenschappelijke hetzij filosofische benadering van een zo belangrijk thema.

De gemeenplaatsen

Deze worden door *Romano Guardini* (1885/1968; Katholiek opvoedkundige, maar met zeer brede belangstellingssfeer; bekend is zijn *Das Wesen des Christentums*, Würzburg, 1958-5) ter sprake gebracht.

(1) De elementen der lotservaring meent Guardini tot in hoofdzaak drie te kunnen samenvatten: de noodzakelijkheid (wat op Platon's 'anankè' lijkt (Guardini is Kristelijk Platonieker), het feit, het toeval (uitwendige factoren),-- de elementen van het lot in onszelf (inwendige factoren).

(2) Het religieuze karakter van het lot (een typisch religieus-Christelijke duiding, natuurlijk: voor een Atheïst b.v. is 'lot' 'god-loos') en het feit dat de persoon(lijkheid) de drager(draagster) is van het lot.

(3) Het in zijn macht krijgen van het lot: het lot bevat 'geworpenheid', d.i. de lijdelijke zijde (wij 'ondergaan' letterlijk een gedeelte van ons lot), maar het omvat, indien wij willen, ook 'ontwerp', d.i. de actieve zijde (wij kunnen, minstens, gedeeltelijk, ons lot b.v. 'verbeteren' of zo leven dat wij "er slechter aan toe geraken" (hier thematiseert Guardini o.m. de Stoïsche (hautaine) houding, het Fatalisme (gelatenheid, omdat men vooropstelt dat "men er toch niets kan aan veranderen"),-- de humor (men kan de lotgevallen met een soevereine goedaardige humor bekijken)).

(4) De Bijbelse openbaring en de lotsanalyse: ons lot krijgt een ongehoord nieuwe belichting - aldus Guardini - dankzij Gods openbaring: hij thematiseert zelfs “het lot in het leven van Jezus” (O.c.,199/217): Jezus was, net als iedereen, onderworpen aan ‘noodzakelijkheden’, aan ‘feiten’ en ‘toevallen’; maar Hij reageerde ook in volle vrijheid en geruggensteund door de genade van zijn Hemelse Vader; de idee ‘Voorzienigheid’ en de Bijbelse idee ‘Oordeel’ (*FLL 91*), alsook, in een uitweiding, het tragische (*FLL 99*) worden ter sprake gebracht.

Opm. -- Boutang’s benadering is:

- (i) veel gecompliceerder en
- (ii) eenzijdiger.

De geheimzinnige inslag, die het lot steeds kenmerkt, is, echter, een onmiskenbaar feit. Maar dat blijft, in de grond, negatief.

Veel positiever, net als, overigens, Guardini, maar als arts (neuroloog, endocrinoloog), psychiater en opvoedkundige, gaat *Leopold Szondi* (1893/1986) - wiens *Schicksalsanalyse* (1944) bekend is - in op het probleem van de historiciteit, die ons kenmerkt.

Appl. model.

A. Een ‘lotgeval’

Dit, gecombineerd met een ‘lotsbestemmingsgeloof’, beslist over Szondi’s ‘lot’.-- Wij zijn in Volhynië (*opm.*: de huidige Oekraïne),-- 1916.

Student geneeskunde dient Szondi als soldaat in het Oostenrijks-Hongaars leger. Op zekere dag wordt zijn groep door Russische soldaten onder vuur genomen. Hij voelt ergens een schot. Valt op de grond en wacht om op te staan tot wanneer de veldslag voorbij is. Nadien stelt hij vast dat de kogel in zijn rugzak - in een boek - is blijven steken. De titel: *S. Freud, Traumdeutung*.

B. Dit ‘voorval’

Een term kenmerkend voor iedere lotsanalyse -, met name De gunstige afloop (andere lotsanalytische term), versterkte in hem de reeds aanwezige overtuiging dat wij allen “ergens tot een taak zijn voorbestemd”. Meer nog: vanaf dat ogenblik neemt Szondi de taak op zich zijn hele leven te wijden aan de ontcijfering van het raadsel dat de menselijke lotsbestemming is.

Besluit: én lijdelijke zijde (voorval) én actieve, ondernemende zijde lopen hier ineen. -- Szondi analyseerde - in dat verband - honderden familiegeschiedenissen (o.m. die van Dostojefski).

Doel: nagaan welke elementen bepalend zijn voor de aangetrokkenheid, resp. vatbaarheid, en keuze in de richting van iets (een vriend(in)) een huwelijkspartner(in), -- een beroep, -- zelfs een ziekte).

Zo stelde Szondi vast dat er een betrekking bestaat: indien familiale stamboom, dan een of andere basiskeuze”. Zo voor Dostojefski: de beroepsvoorkeuren en psychische kwalen van zijn voorouders lopen door tot in hem (zijn epileptische persoonlijkheid) en zijn weerspiegeld in zijn roman-actanten.

Besluit: er is zoiets als een ‘familiaal of stamboomonbewuste.

Opm. -- Zoals een Herodotos (*FLL 151*) voortekens ziet die op vervolgen vooruitlopen - hij heet dat de ‘logos,’ de begrijpelijkheid, van de geschiedkundige gegevens -, zo ook Szondi: doorheen de vele duisterheden van het lot ziet Szondi de ‘logos’, de begrijpelijkheid, van dat lot,-- minstens gedeeltelijk.

Geschiedfilosofie.

Wat de ‘logos’, de ‘rationaliteit’, van het individuele leven is, dat is dat wat geschiedenisfilosofie tracht te ontdekken in het maatschappelijke leven, ja, in het kosmische leven, -- in de totaliteit van al wat geschiedt.

De historiciteit bij Platon.

- (i) Beschikt Platon over ver reikende historische kennis?
- (ii) Heeft hij historische zin en vat hij de rol van de tijd en het tijdsgebeuren?
- (iii) Doet hij aan geschiedfilosofie op omvattende schaal? Ziedaar de drie basisvragen, die de Vries ziet.

Een applicatief model.

Onze stelling is dat Platon wel degelijk het geschiedeniskarakter van de mens inziet (in de drie aspecten), maar beperkt door de cultuur van zijn tijd, natuurlijk.

Bruno Snell, Hrsg., Platon, Mit den Augen des Geistes (Protagoras/ Euthyphron/ Lysis/ Menon/ Der vii. Brief), Frankf. a .M., Hamburg, 1955, 217f., geeft ons de tekstsamentrekking van de dialoog Lysis (Lysis).

Daarin blijkt overduidelijk dat het geschiedeniskarakter ook van de adel, waartoe hij behoort, hem duidelijk voor de ogen staat en wel zo dat hij een vooruitgang aanvaardt (wat hem in de nabijheid van de XVIII-de en XIX-d’ eeuwse ‘historiciteits-opvatting’ brengt). -- Wij geven nu, enigszins verkort, Snell’s analyse.

A.-- De figuur (voorgond).

De dialoog is beroemd. De wereld, waaruit Platon stamt,-- de kring van de adellijke Atheense jeugd, treft men op het sportterrein aan. Zij weet zich ‘schoon’ (bewondering afdwingend) en ‘vaardig’. Ofschoon bevangen in aristocratische tradities, leeft die jeugd toch helder en opgeruimd.

Thematiek.-- Socrates thematiseert, in deze dialoog, het wezen van de vriendschap, - een thema, dat én in het Antieke Griekenland én, inzonderheid, voor Platon, bij de Paleopythagoreeërs hoog in aanzien stond.

De methode.

Een stokpaardje gelijk drijft Socrates de methode door: eerst ertoe komen, met de gesprekspartner(in), in te zien dat men het - eigenlijk (Platonisch: wat de idee betreft) - niet (goed) weet;-- daarna in positiever zin het gegeven doorgronden (theoria).

A.1.-- Het gesprek met Lysis.

Socrates brengt deze zo ver dat hij bekent: “Ik weet het niet (goed)”. Meer nog: slechts degene die weet, d.i. de deskundige (versta: de filosoof), boezemt rondom zich vertrouwen en vriendschap in. Het gevolg - dat waaraan men dit erkent - is: men laat de deskundige begaan,-- uit vriendschappelijk vertrouwen.

A.2.-- Het gesprek met Hippothales.

Socrates toont hem aan hoe men ware vriendschap opbouwt: niet door te vleien, door het eergevoel te doen steigeren; wel door de gebreken ter sprake te brengen zo - echter - dat inzicht, gepaard aan hoop, ontstaat dat Hippothales iets kan bijleren.

A.3.-- Het gesprek met Menexenos.

De door Socrates uitgevoerde dialectische ‘destructie’ (Heideggeriaanse term, die het niet-weten van de gesprekspartner bewijst) brengt de adellijke jongelui in verlegenheid. Hun kop ‘draait’ ervan ‘rond’. Maar positief, bevestigend, als Socrates altijd is, leidt zijn ‘destructie’ tot het beginnend bewustwordingsproces, dat zij beginnen te vatten wat ‘ware’ (*FLL 188, 214, 226, 228*), d.i. geestelijke en hoogstaande, ‘vriendschap’ zou kunnen zijn. Hun filosofische ijver wordt, daardoor, geprikkeld.

B.-- De achtergrond.

Snell raakt, hier, rechtstreeks de historiciteit, zoals zij toentertijd voelbaar was.-- De achtergrond is de pracht en de glans van de adelscultuur.

(1). De plaats, waar Platon de dialoog situeert, het gymnasium, is karakteristiek: het gymnasium herinnert de toenmalige Griek en Griekse aan het verleden, -- waarin de sportwedstrijden de aristocraten de hoogste onderscheidingen bezorgden.

(2)a. Hippothales heft - in verzen - een loflied aan op zijn ‘geliefde’ Lysis.

Hij doet dit in de vorm van Pindaros' (*FLL 259*) huldeliederen: het roemen van de voorouders, als overwinnaars in de sportwedstrijden, het roemen van Lusus' familie, als van goddelijke afkomst,-- het aanwenden van mythen, genomen uit de geschiedenis van de stamboom, bewijzen het.-- Maar de tijden zijn veranderd: Ktésippos vindt al die Archaïsche adelsstelsels "ouderwets gedoe". Met zijn woorden gezegd: "iets dat nog van de tijd voor Kronos (*FLL 177*), de oergodheid, dateert", -- "iets waarover - in de huidige tijd - enkel nog 'oude wijven' kletsen".

Opm. -- Eén der merkwaardigste bijdragen tot het begrip 'historiciteit' is ons bezorgd door de metabletica. Denk aan *J.H. van den Berg, Metabletica of Leer der veranderingen (Beginselen van een historische psychologie)*, Nijkerk, 1957, waarin de mentaliteitsveranderingen, een belangrijk onderdeel van onze historiciteit, ter sprake komen. Denk, ook, aan *M. Foucault, Les mots et les choses (Une archéologie des sciences humaines)*, Paris, 1966, waarin:

- a. algemene grammatica,
- b. natuurlijke historie (voorloopster van de huidige biologie),
- c. rijkdommenanalyse (de aanvang van de huidige economische wetenschap) geanalyseerd worden, onder oogpunt van 'archeologie van het weten', d.i. de studie van de generatie- en cultuurkloven, voor zover weerspiegeld in het spreken van vernoemde vakken,-- 'kloven', die, weerom, mede het geschiedeniskarakter van die vakken mee bepalen. Zie ook zijn *L'archéologie du savoir*, Paris, 1969.-- Het is evident, na de tekstsamentrekking van Snell, dat de Lysisdialoog een metabletisch, ja, een wetensarcheologisch model vertoont.

(2)b. Terugkerend op het gesprek met Menexenos merkt Snell op: bij het begin van het gesprek zegt Socrates dat een goede vriend waardevoller is dan een gespan (paarden b.v.) of het goud van de grote koning (der Perzen) of alle andere dingen, die velen, gewoonlijk, nastreven.

Snell: dat is een gedachte uit de Archaïsche lyriek. Pindaros,-- ook Sappho (de Archaïsche dichteres - lesbienne,-- tussen -700 en -500, op het eiland Lesbos) en Anakreon van Teos (-560/-475; lyricus) dichtten in die stijl.-- Wat, in Platon's dagen als anachronisme (niet meer in zijn tijdvak thuishorend) overkwam.

Snell's besluit.

(1) De vroegere schrijvers, zelfs wanneer zij wat anderen hoogschatten, niet zelf zo hoog aanslaan, weten helder waaraan zij een of andere voorrang verlenen (*opm.*: zij hebben, als in een vaste zienswijze, liefst traditioneel, gewortelden, 'houvast').

(2) In *Platon's* dialoog *Lysis* wordt achter iedere overgeleverde zekerheid een vraagteken gezet. I.p.v. levenszekerheden: een problematiek.

Opn.- Herlees nu, even, *FLL 109* (ofschoon gestroomlijnd o.g.v. een typenleer, bevat deze beschrijving zeker feiten uit Platon's ervaringen.

Dit alles doet Snell samenvatten: "Onmiskenaar is, daarbij, dat, ofschoon, Platon nog waardering opbrengt voor "de oude glans en de tover die ervan uitgaat, toch de dialectische analyse van de idee 'vriendschap' hoger schat".

M.a.w.: er is een minimum aan vooruitgangsgeloof bij Platon en, meteen, een minimum aan actuele geschiedfilosofie.

Margaret Mead (1901/1978; Culturalistische ethnologe), *Culture and Commitment (A Study of the Generation Gap)*, New York, 1971,-- een welbekend werk over de generatiekloof, leert ons drie types van opvoeding (cultuuroverdracht) zien.

(i) De post-figuratieve cultuur is zo dat praktisch alleen de ouderen, de volwassenen, opvoedend inwerken (als men wil de traditiegebonden opvoeding).

(ii) De co-figuratieve opvoeding ziet én kinderen én volwassenen ook van huns gelijken leren.

(iii) De pre-figuratieve cultuur ziet ook de volwassenen van de jeugd en de kinderen iets leren. Volgens M. Mead wordt de opvoeding van onze tijd in die driedigheid afgebeeld.

Als men nu *FLL 109* en *FLL 280/282* vergelijkt, lijkt het alsof die driedigheid ook in Platon's werken weergegeven wordt. Wat de actualiteit van de Platonstudie bewijst.

Opn. -- *E.R. Dodds, Der Fortschrittsgedanke in der Antike (und andere Aufsätze zu Literatur und Glauben der Griechen)*, Zürich /München, 1977 (Eng. orig.: *The Ancient Concept of Progress*, Oxford, 1973), geeft een verder voorbeeld van vooruitgangsgeloof bij Platon: de term 'technè' (disciplina, vakwetenschap) krijgt, in de loop van de V-de eeuw voor Christus (Platon: -427/-347), een nieuwe betekenis, namelijk die van "systematische aanwending van geest op een of ander terrein van menselijke activiteit".

In *Platon's Hippias maior*, 281d, is Socrates het met de Protosofist Hippias eens omtrent de zeer duidelijke vooruitgang, waarneembaar in "alle technai" (in alle vakwetenschappen).

Overigens: *FLL* 238 (mythisch stadium/dialectisch stadium) en *FLL* 256 (grondslagenonderzoek: vakwetenschappen/ dialectiek) bewijzen zonneklaar een typisch Platonisch vooruitgangsgeloof.

“De ouden” bij Platon.

Eén uitdrukkingsgroep, in Platon’s taalgebruik, zou kunnen twijfels doen rijzen aangaande onze stelling.

-- *J.Pieper, Ueber den Begriff der Tradition*, in: *Tijdschr.v.Filos.* 19 (1957): 1, 21/52, preciseert ons de termen.

A.-- Korte teksten als “De Ouden” zeggen dat de godheid aanvang, midden en einde van alle dingen in de hand houdt (*Wetten* 715e);-- dat zoiets als ‘geest’ het geheel van de wereld beheerst (*Filebos* 30d);-- dat, na de dood, de goeden zich aan iets veel beters mogen verwachten dan de bozen (*Faidon* 63c).

B.1.-- Hoi palaioi, antiqui (ook: maiores), de ouden;-- ook wel: hoi archaioi, degenen die de ‘archè’; de aanvang/ het beginsel vertegenwoordigen,-- ziedaar de klassenaam.

B.2.-- Negatief: “de Ouden” zijn niet de in ouderdom gevorderden, tegengesteld aan jongeren, als minder ervarenen.

Positief: de ‘Ouden’ staan dichter dan wij allen bij ‘de oorsprong’ (archè). Wat is die ‘oorsprong’? De godheden.

Gevolg: wat “de Ouden” zeggen is ‘theon dosis’, godheids-gave. Wat zij doen, is ‘overleveren’ (beter: doorgeven).-- Dat is de reden waarom, bij Platon, die zeer godgelovig is, “de ouden” “to d’ alèthès autoi isasin”. Wat waar is, kennen.

‘Filo.sofia’ was de Paleopythagoreïsche term voor louter menselijk, niet op het goddelijk peil staande weten. Ook Platon denkt zo: menselijk weten is, vergeleken met godgegeven wijsheid, slechts benadering. Meer niet.

Opm.-- (1) De ‘Ouden’ zijn steeds naamloos. **(2)** Er is, zeker, iets mythisch’ in deze Platonische zienswijze. De uitdrukking: “Palai legetai”, “Van oudsher wordt gezegd”, wijst op een mythische oertijd, die en aan de aanvang van de tijd staat” voortdurend actueel doorgaat (denk aan Mircéa Eliade’s mening over ‘de oertijd’).

De ‘Oude wijsheden’ zijn eeuwig: zij waren er **(i)** in den beginne **(ii)** en nu en **(iii)** altijd en in de eeuwen der eeuwen. De uitdrukking ‘oertijd’ betekent “oorsprongstijd”. Maar die ‘oorsprong’ is boventijdelijk en toch tegelijk in ieder moment van het tijdsverloop.

Besluit: Platon’s ideeënleer is de rationele vertaling van de oertijd (zowat de verzameling van alle ideeën die naam waardig).

De stuurkundige inslag.

1. Sedert Norbert Wiener (1894/1964), met zijn beroemd werk *Cybernetics* (1948), de stuurkunde weer gangbaar maakte, is de term en de idee ‘cybernetiek’ één der hoofdthema's geworden.

Bewijs: Fr.J. Varela, *Connaître (Les sciences cognitives: tendances et perspectives)*, Paris, 1989 (Eng. or.: *Cognitive Science (A Cartography of Current Ideas* (1988)), 27/34 (*première étape: les jeunes années*), waarin de rol van de jonge stuurkunde binnen het Cognitivisme uit de doeken gedaan wordt.

2. Wij schreven daar zo-even: ‘weer’. Waarom? Omdat de idee ‘besturing’ van iets door iets reeds bij de Archaïsche Griekse denkers zeer gangbaar was,-- zonder, evenwel, de mathematisering en de technologisering, die er nu aan kleven.

Bewijs: E.W. Beth, *Natuurfilosofie*, Gorinchem, 1948. Steller - een eminent logicus en natuurfilosoof - o.c.,35/37, zet kort maar degelijk de basisgedachte uiteen. Zowel de menselijke samenleving - sociologie - als de algehele kosmos - ontologie - worden beheerst door één rechtsorde(ning). De grote Archaïsche denker Herakleitos van Efesos (*FLL 248, 269*), in een fragment zegt :”Alle menselijke wetten voeden zich aan de éne goddelijke wet”. Volgens Beth, die daarin uitstekende kenners volgt, behelst dit:

a. Die wet(matigheid) is als een regel,
die het ‘normale’ verloop der dingen beheerst;-- denk aan de huidige uitdrukking ‘regelmechanisme’;

b. Die wet(matigheid) is als een regel,
die ook het abnormale, ‘afwijkend’ verloop beheerst,-- en wel zo dat, op iedere afwijking, een antwoord voorzien is dat een vergoeding, -- ‘herstel’, ‘correctief’--, inhoudt om de afwijking ongedaan te maken.

Opm. -- De Aristotelische toepassing, b.v. op grondwetgevingen, hebben wij, *FLL 09*, aangeraakt.

Zo wordt - wat Beth e.a. heten - de kosmische harmonie gefundeerd.

Volgens Beth, o.c., 36, zinspeelt Platon, *Timaios* 32a, op genoemd regelmechanisme: “Al die dingen worden de oorzaak van ziekten, wanneer het bloed zich niet uit spijzen en dranken in stand houdt, maar uit verkeerde (*opm.*; afwijkende) dingen zijn gewicht krijgt tegen de wetten der natuur in”.

Beth licht toe :”De ‘ziekte’ is, hier, de met noodzaak intredende sanctie (*opm.*: straf) volgend op een ‘overtreding’ van de kosmische wet”. Zoals Beth terecht opmerkt: ‘natuurwet’ is hier in de Archaïsch-Antieke zin te verstaan,-- niet in de actuele.

Beth licht verder toe: “Zo schrijft Cicero (-106/-43; Romeins denker-retor): “Pythagoras (-580/-500; stichter van het Paleopythagoreïsme) en Empedocles (Empedokles van Akragas (-483/-423; Pythagoreïzerend Jonger Natuurfilosoof) verklaren dat één en dezelfde rechtsorde bestaat voor alle levende wezens. Zij verkondigen dat niet uit te boeten straffen hun boven het hoofd hangen, door wier hand een levend wezen geweld is aangedaan”. (*Cicero, De republica* 3,11,19).-- Zie goed toe op het schema:

(i) er is doelgerichte orde(ning), **(ii)** door gewelddadigheid is er afwijking, **(iii)** de “niet uit te boeten straffen” zijn het herstel van de rechtsorde(ning).

Zelfs Anaximander (Anaximandros van Miletos (-610/-547; denkgenoot van Thales van Miletos, de stichter van de Antieke filosofie) zou, volgens Beth’s duiding, reeds het schema hebben geformuleerd,-- en wel in de oudste wijsgerige tekst die wij bezitten: “Datgene, waaruit het ontstaan der dingen is, daarin ook is, noodzakelijk, hun ondergang. Want zij geven elkaar boete en vergelding naar de orde van de tijd”.

Let goed op:

- (i)** orde(ning),
- (ii)** het ontstaan wordt als afwijking opgevat (wellicht omdat het ene ‘zijnde’ ontstaat ten koste van het andere (en het, daardoor, onrecht aandoet”),
- (iii)** het vergaan is herstel (als boete en vergelding).

Wie, tot onze grote verwondering, niet door Beth vermeld wordt, is Herodotos (*FLL 151, 181* (**(i)** orde(ning), **(ii)** zondelek als afwijking, **(iii)** herstel door middel van reinigingsriten”).-- Herlees aandachtig *FIL 151*: **(i)** de ‘natuur’ (= ordening), **(ii)** grensoverschrijding (= afwijking), **(iii)** ‘fthonos’, ontstemdheid der godheden (= correctief).

Een toepassing is in de Narkissosmythe vervat: **(i)** er is een ‘grens’ (orde, regel), **(ii)** door zijn ‘overdreven’ (= afgeweken) geluk, versterkt door zijn eigendunk (= ethische afwijking), schendt Narkissos die orde, **(iii)** Nemesis, de godin van de verdeling der goederen, reageert met haar correctief (*FLL 148v.*).

Men denke nu niet dat de cybernetische structuur (regel(ing)/ afwijking/ herstel) heden niet meer vooropgesteld wordt.

Beth, o.c.,36, haalt R.W. Emerson (1803/1882; Idealistisch Amerikaans denker) aan.

Dichter bij ons : *K. Menninger/ M. Maymon/ P. Pruyser, Het leven in balans (Een nieuwe psychiatrische zienswijze)*, Utrecht / Antwerpen, 1967 (Eng. or.: *The Vital Balance*, New Vork, 1964), ontwikkelt een “theorie over het menselijk gedrag” (o.c., 89/ 143), die stuurkundig is.

De geestesziekte wordt beschouwd als een onderdeel van de volgorde “geordende levensloop/ stoornis (= afwijking)/ (gebeurlijk) herstel”. ‘De vitale balans’ is de harmonie in de levensloop. De achtergrond wordt hier gevormd door de systeemleer van Ludwig von Bertalanffy, waarbinnen de cybernetische structuur een onderdeel uitmaakt.

Schitterend zet *J. Piaget, Le structuralisme*, Paris, 1968-2, 8/16 (*la totalité, les transformations* (wat aan het begrip ‘orde’ beantwoordt)/ *l’auto-régulation* (wat aan het koppel ‘afwijking/terugkoppeling (herstel) beantwoordt) uiteen hoe een ‘systeem’ (stelsel), dat doelgericht is, in zijn ‘omvormingen’ (= transformations), beheerst wordt door een zelfregelingsmechanisme.

Terug naar Platon.

Beth leerde ons minstens één tekstuitreksel te zien als één toepassing van de stuurkundige structuur. Maar er is heel wat meer.

A. De idee ‘zegel’,

O. Willmann, Geschichte d. Ideal., I, 28 (sprekend over de Apollonische gedachtensfeer), licht de Antiek-Griekse idee ‘zegel’ (‘sfragis’) toe: het zegel, in een weke materie afgedrukt, geeft, aan die materie, een wezensvorm (Willmann vergelijkt met de muzikale betekenis, bij de Oude Grieken: zegel of ‘nomos’, wetmatigheid, is de kernidee van b.v. een lied)

B. De platonische idee

Deze is één overdrachtelijke toepassing van de idee ‘zegel’. Waarom? Wij zagen dat de Platonisch verstandelijke idee

(i) én transcendent (boven het fenomeen uitstijgend) is

(ii) maar ook immanent (in het fenomeen, dat er één exemplaar van is, ingewerkt).

Dit dankzij ‘methexis’, participatio, deelname van het fenomeen aan de idee.

De transcendente zijde is het zegel, in de zin van stempel, waarmee men het zegel in de vatbare materie indrukt. De immanente zijde is het zegel, in de zin van de ingedrukte stempelafdruk.

Doordat de idee in het fenomeen aanwezig is, is zij er de ‘nomos’, wet(matigheid), de regel(ing), van. Zoals een lied ‘geregeld’ wordt door de hoofdidee ervan.

Besluit: De ideeënleer zelf is, op zich, een der merkwaardigste toepassingen van de archaisch-antieke cybernetiek, die een soort gemeengoed was,-- zoals wat voorgeeft, ons voor een deel heeft duidelijk gemaakt.

Samengevat: tweevoudig wordt ons lot, zelfs dat van de hele kosmos, beheerst.

(1) *FLL 283* leerde ons dat op mythisch vlak Platon geloofde in de oertijd, d.i. de boventijdelijke oorsprong van een aantal dingen (ons medegedeeld door de ‘Ouden’, de ‘oorsprongnabijen’).

(2) Zo-even vernemen wij dat op dialectisch (wijsgerig) vlak de dingen en hun processen beheerst worden door de ideeën.

Besluit: een Platonische geschiedfilosofie heeft hier een eerste denkkader.

De functie (rol) van onze vrijheid in het kosmische gebeuren.

Onze levensloop - het object bij uitstek van deze cursus - wordt beheerst door een goddelijke combinatoriek, enerzijds, en, anderzijds, door de menselijke vrijheid.

A.-- Men vergete niet dat, inzake historiciteit, Platon telkens weer reageert tegen een of andere Protosofist, die beweerd had dat de historische gebeurtenissen (de mensengeschiedenis inbegrepen) slechts het uitwerksel waren van het blinde toeval.

FLL 35 (voor de zoveelste maal aangehaald) leerde ons dat Platon, althans voorlopig en/of gedeeltelijk, met deze mening instemde (de ‘anankè’, dat wat ofschoon voor onze geest ondoorzichtig, toch ons lot bepaalt).

B.-- In *Wetten* x licht hij dit moeilijke punt toe, maar in zeer optimistische zin.

-- *R. Lavollée, La morale dans l’histoire*, 31s., neemt deze passus voor een stukje geschiedfilosofie.

Platon onderscheidt twee factoren, die onze levensloop mede (d.i. voor een deel) bepalen.

Factor 1: de goddelijke combinatoriek.

“De regeerder van de wereld (*opm.*: de godheid, in de vage Platonische zin) - zo zegt Platon’s woordvoerder, de Athener, tot Klinias - heeft, met het oog op de juiste situering van ieder onderdeel, dat geheel ontworpen, dat hij het meest geschikte en het beste vond om het goede te doen zegevieren en het kwaad te overwinnen.

Dit zicht op het geheel was de vooropstelling toen hij de alomvattende configuratie (‘combinaison’) ontwierp waarin de afzonderlijke ruimten en plaatsen, die ieder wezen, volgens de hem eigen kentrekken, zou innemen en bijhouden, geplaatst konden worden”.

Opm.-- Herlees nu *FLL 70vv. (stoicheiosis)*: het is duidelijk dat Platon, hier, zijn totaliteitsdenken toepast.

Terloops: ‘combinatoriek’ is ‘configuratietheorie’ (een aantal elementen van een verzameling krijgen, elk, een plaats toegewezen, binnen een totaliteit van plaatsen (deze totaliteit heet ‘configuratie’)). *FLL 189*, die ons het functionalisme (ieder wezen, hier: staatsburger, heeft, binnen de polis, zijn ‘functie’ (rol)) van Platon leerde kennen, past perfect in dit geschiedfilosofisch kader. Het Platonisch natuurrecht steunt erop.

Factor 2: de menselijke zelfbepaling (vrijheid).

Zonder te zeggen hoe factor 2 met factor 1 kan geharmonieerd worden (*FLL 49 (239, 246)*) wordt hier weer toegepast: het onsystematisch aspect van Platon), gaat Platon door: “Maar (de wereldregeerder) heeft aan ons aller wilsvermogen vrij spel gelaten,--inzake de factoren die onze individuele eigenschappen beheersen: gewoonlijk, immers, is ieder mens zo als hij/zij het het liefste heeft, met name: volgens de neigingen, waaraan hij toegeeft, en de eigenschappen, die zijn ziel vertoont”.

Opm. -- Ofschoon hem kan verweten worden dat hij het ineen bestaan van structuren - want dat is het goddelijk combinatorisch aspect in feite (uitgedrukt in een sedert enkele jaren gangbare term) - en subjecten (*FLL 242v.*) - ‘subject’ is de Moderne, door de Structuralisten gebrandmerkte naam voor ons ik, voor zover het zichzelf bepaalt (d.i. kiest,-- desnoods tegen de structuren in) -, toch moet gezegd worden dat Platon tenminste de twee factoren een respectieve plaats geeft. Hij vervalt, terzake, niet in Oppositionalisme (*FLL 67vv.*), d.i. eenzijdigheid.

Geopolitiek en ecologie.

Platon, in *Wetten v*, spreekt vooral als wetgever.

‘Geopolitiek’ is de analyse van de (internationale) politiek en de aardrijkskundige ligging.

‘Ecologie’ is de analyse van de betrekkingen tussen leefmilieu en mens.

Luister naar wat Platon zegt, bij monde van de Athener: “de invloed van het landschap mag niet uit het oog verloren worden. Zo is daar het feit dat sommige streken er meer kunnen toe leiden dan andere om de beste of de slechtste mensen te scheppen. De wetgeving mag, anders gezegd, niet in tegenspraak komen met de natuur. Zo b.v. beïnvloeden allerlei types van winden en buitensporige warmtegolven de inwoners zo dat zij soms een bizar gedrag gaan vertonen, gepaard met heftige gemoedsbewegingen.

Op andere plaatsen spelen overstromingen zo'n rol. Kijk nog elders: daar speelt de aard van het voedsel (*FLL 118, 124*), dat mogelijk is rekening houdend met de grond, een rol; let wel: de voeding beïnvloedt niet enkel het lichaam (dat erdoor versterkt of verzwakt wordt), maar ook de ziel, met analoge uitwerkselen(...).

Een wetgever, voor zover hij het oog open heeft voor deze dingen, zal, bij het invoeren van wetten, met de zo-even geschetste verscheidenheid der landschappen, rekening houden,-- nadat hij ze - dankzij waarneming- onderzocht heeft en, daardoor, tot inzicht gekomen is,-- althans voor zover dit ons, mensen, mogelijk is”.

Lavollée, O.c., 39, merkt hierbij op dat Platon hiermee Montesquieu's theorie omtrent de invloed van het klimaat eeuwen te voren duidelijk heeft verwoord (Montesquieu (1689/1755; geschiedfilosoof).

De basisstructuur.

Wij zagen dat, op beperkte schaal, Platon stuurkundige schemata aan het werk zag, die onze levensloop mede bepalen.

Vertoont, soms, de totaliteit van alle wording (en gebeurlijk vergaan) ook een cybernetisch schema?

-- *O. Willmann, Gesch.d.Id., I, 409*, schetst ons dit schema.

-- “In Politikos (Staatsman) en in Wetten - maar ook meermaals bij gelegenheid – wordt:

- (1) de oertoestand van het menselijk geslacht uiteengezet,
- (2) meteen, het verval ervan beneden het peil van de aanvankelijke volmaaktheid (*opm.*: de oertoestand eigen),
- (3) van die aanvankelijke volkomenheid zijn, gelukkig, nog tradities en godgegeven wetten overgebleven (*opm.*: als een soort getuigenresten);-- deze fungeren als houvast en cultuurgoederen dienstig in het leven van de latere geslachten, meteen zijn zij een soort waarborg met het oog op een betere toekomst”.

Besluit: dit is overduidelijk, bij deze Platonieker (Willmann was door en door Platonicus), het schema, dat wij, *FLL 284* vv. leerden kennen, luidt:

- (a) aanvankelijk ‘paradijs’,
- (b) minstens gedeeltelijk verval,
- (c) minstens gedeeltelijk herstel.

Opm, Het is in fase (b), ‘verval’, dat Lavollée, o.c., 37, de reeks (types) **1.** aristocratie (koninklijk type), **2.** timocratie (Sparta, Kreta: oorlogszuchtig type), **3.** oligarchie, ook ‘plutocratie’ (bezitstype), **4.** democratie (het gepeupel), **5.** tirannie, situeert (*FLL 261/263*). Wat die typen. leer beter verstaanbaar maakt, natuurlijk (de context is soms beslissend).

Een ontwikkelingspsychologisch toemaatje.

Eén der interessantste aspecten van de historiciteit van ons allen is het feit dat ieder onzer vanaf de geboorte een onophoudelijke verandering doormaakt.

Boeken als :

- *G. Jacquin, Grandes lignes de la psychologie de l'enfant*, Paris, 1955 ;
- *M. Montessori, Les étapes de l'éducation*, DDB, s.d.
- *Fr. Poggeler, De mondige mens (Antropologie van de volwassenheid)* 1966;
- *Ch. Zwingmann, Zur Psychologie der Lebenskrisen*, Frankf.a.M.,1962;

Om van de Piagetiaanse faseologie te zwijgen, hebben al dergelijke werken ons het geschiedeniskarakter van onze levensloop verduidelijkt.

Vraag treffen wij iets dergelijks reeds bij *Platon* aan? -- Antwoord: ja!

Zo b.v. in de *Zevende Brief*, Calw, 8, zegt hij: “Als ik nog in mijn jeugd jaren was, verging het mij zoals met vele jonge mannen: ik wou, zodra ik over mijzelf zou kunnen beslissen, een loopbaan in het staatsbestuur op mij nemen. Doch een aantal misrekeningen dwarsten dit (...)”

Wij weten uit het voorgaande al een en ander daarover.-- “(...) Wat mijn mening terzake betreft - zo zegt *Platon*, *Zevende Brief*, Calw,13 - reeds de gedachte aan “het hart van jonge machthebbers” schrikte mij af: zij zijn altijd zo veranderlijk. Hun neigingen, immers, komen en gaan; zij geraken met zichzelf in tegenspraak. Maar wat *Dion* betreft: zijn aangeboren karaktervastheid en de rijpheid, waarvan hij getuigde voor zijn leeftijd, waren mij voldoende klaar (...)”.

Dit zou verder aan de hand van teksten kunnen onderzocht worden. natuurlijk. Een geboren mensenkenner als *Platon* moet de levensfasen én zelf bewust doorleefd hebben (tekst 1) én bij anderen waargenomen hebben (tekst 2).

Opm.-- *Yvon Brès, La psychologie de Platon*, Paris, 1973-2, vooral261/372 (*Le verbe législateur*) gewaagt, bij de ouder wordende *Platon*, van een soort vervaltijd, verge-leken bij de ‘begeerten’ van zijn jeugd. Wanneer de jonge begeerten als maat van levenskracht gelden, zal het *Brès* wel niet zo moeilijk vallen *Platon*’s rijpingsjaren als ‘afname’ te bestempelen.

Maar feit is dat zijn latere werken getuigen van dezelfde wijsgerige macht: a seminal thinker, een kiemkrachtig denker (*FLL 239*) is hij gebleven. “De enige *Socrates*leerling. die de leer van zijn meester niet in eenzijdig-Rationalistische richting doorzette” (*Christ Schmid*). Wat op vitaliteit wijst.

Studietoelichtingen. FLL

Eén van de bijbedoelingen van de cursus ‘wijsbegeerte’, aan het HIVO, is de herstelling van de gezagspositie van de leerkracht, die, o.m. onder de invloed van ‘maatschappijkritische tendensen’, veel aan ‘gezag’ heeft ingeboet.

De uitweg uit deze - voor een aantal leerkrachten zeer zwaar uitvallende - gezagscrisis is niet een ‘repristinatie’ (een simpelweg herstellen) van de vroegere, sterk ‘autoritaire’ gezags-methoden, maar een hogere vorming van de geest, waardoor de leerkracht vanzelf gezag, ontzag, afdwingt.

Daarin juist speelt een wijsgerige vorming zeker een hoofdrol. Van meet af aan was b.v. de antiek-Griekse filosofie steevast een opvoedingsinstrument, een ‘paideia’ (humanitas).

(1) Het eerste leerjaar Wijsbegeerte mikte op een grondige logisch-methodologische vorming,-- gesteund op én ontologie én harmonologie (ordeningsleer).

(2) Het tweede leerjaar Filosofie mikt op een grondiger toe-eigening van degene die meer dan 2.400 jaren het Westen beheerste door zijn grondige aanpak van de menselijke levensproblematiek, namelijk Platon van Athene (-427/-347).

Niet zonder reden zei ooit A.N. Whitehead dat “de hele Westerse filosofie slechts een reeks voetnota’s op Platon was”. Een grondiger zich inwerken in de Platonische denktrant is, meteen, zich thuis beginnen weten in de hoofdtendens van onze cultuur.

Het voorwoord.-- *FLL 01/07* heeft als bedoeling én u vertrouwd te maken met een reeks figuren en de stromingen, waarin zij zich situeren, én u duidelijk te maken waarop de titel van de cursus “filosofie van de levensloop” zich steunen kan, indien men een beetje de XIX-d’ en de XX-st’ eeuwse filosofieën kent.

(i) De Romantiek verlegt het accent van de Verlicht-Rationalistische rede naar het leven, in de breedst mogelijke zin van dat woord (kosmisch, biologisch, humaan, buitenaards).

(ii) Het zgn. ‘Irrationalisme’, dat aan J. Schelling ontspringt, vooral in Duitsland, is, in de grond, een verbreding van het begrip ‘rede’. I.p.v. enkel louter begrippelijk denkwerk te zijn, wordt de (Romantisch-Irrationele) rede ‘stellig’ (positief): zij schiet wortel én in de positieve wetenschappen én, vooral, in de ideeën - en cultuurgeschiedenis.

(iii) Drie vooral in de vroege XX-ste eeuw gangbare filosofieën - Marxisme (Praxis), Existentialisme (Existentie), Pragmati(ci)cisme (Toetsing) - werken het begrip 'leven' (dat Romantisch-Irrationalistisch begon) verder uit:

(i) de Marxist, door de 'praxis', tracht de idee 'economische democratie' (die meer is dan de politiek-sociale democratie, gangbaar geworden sinds de Franse Revolutie) 'waar' (d.i. levensvatbaar) te maken.

(ii) De Existentialist, genre Kierkegaard, tracht de idee 'Kristen worden' 'waar' te maken;

(iii) de Pragmaticist toetst de ene of andere idee aan wat het vakwetenschappelijke of het dagdagelijkse leven als resultaat geeft, wanneer genoemde idee toegepast wordt, - in een experiment.

Formeel als 'levensfilosofieën' kunnen de gedachten van H. Bergson, Spiritualistisch Evolutionist, en die van W. Dilthey, Historicist, bestempeld worden.

Bergson lanceert de idee 'philosophie nouvelle' (het denken, -- de fameuze 'rede', is niets anders dan het leven, kosmisch-breed verstaan, maar culminerend in de menselijke geest ('intuition'), dat tot (volle) besef van zichzelf komt: de rede wordt in het leven zelf gesitueerd).

Dilthey, eenzijdig gecentreerd op geest (ziel, subject), definieert 'leven' als dat wat iets doorleeft (Erlebnis), - dit doorleefde uitdrukt, in gedrag (iets in de zin van de Behavioristen) (Ausdruck),-- wat dan door Verstaan begrepen wordt (Verständnis): zo ontstaat de Levenshermeneutische geesteswetenschap.

De leidende idee van dit jaar.

Die leidende idee staat te lezen vanaf *FLL 15 t/m 34* (de Bijbelse definitie van 'leven' volgens Vl. Solovjev). Waarom? Omdat wij, in deze cursus, verder moeten geraken dan alle hierboven aangeraakte levensduidingen (die van de min of meer vaag Pantheïstische Dilthey inbegrepen),-- verder ook dan de Heiden Platon.

Wij geven les en volgen deze aan een Kerkelijk instituut. Dit behelst dat ergens "de vlag de lading moet dekken": de Bijbel, al of niet door de Kerk geduid, is en blijft één der fundamenteelste gegevens ('feiten') van het Westen.

Wil men het Westen, ook het Atheïstische, verstaan, dan moet men weten dat het Christendom, uit het Jodendom weg geëvolueerd, ooit in enkele eeuwen het Romeinse Imperium, zijn cultuur inbegrepen, overstroomde. De Kerkelijke Middeneeuwen - dat heeft onlangs de 'Histoire Nouvelle' weerom, na de Romantiek, verduidelijkt - leven nog voort tot op heden,-- en wel tot in soms onooglijk kleine details van ons leven.

Maar de Bijbelse levensduidingen vallen niet uit de lucht. Zoals de Oud- en Nieuwtestamentische schrijvers aan het culturele leven van hun tijd aanknoopten (b.v. in het taalgebruik), zo ook een Solovjev.-- Daarom *FLL 07/15* (de definitie).

A.-- De definitie van 'leven'.

07/15 geven ons drie types van definitie.

A.I.-- De biologische definitie (07/08).

1. De wezensvorm

(in Platonische taal: idee) 'leven' staat of valt met

a. interactie / communicatie met een omgeving (leefmidden),

b. fasen als ontstaan/ groei/ voortplanting / vergaan (iets wat de Pàleomileziërs (b.v. Thales v. Miletos (-624/ -545), de eerste 'filosoof' stricto sensu) al zagen (in de systechie 'genesis/ fthora' (ontstaan/ vergaan; op- en ondergang) uitdrukbaar). Deze fenomenen,-
- Diltheyaans: Ausdrücke, worden begrijpelijk (= noodzakelijke en voldoende voorwaarden) als men 'leven' vooropstelt, dat met 'levenloos' contrasteert. Antiek-Grieks: de fenomenen worden in een beginsel (= element dat vooropgesteld wordt) samengevat en verklaard.

2. De wezensvorm 'biologisch leven'

Deze is veelduidig. Iets dat al de kentrekken van 'zelfwerkdadige totaliteit' vertoont, kan een ziel (Animisme), een levensbeginsel (vitaal principe; Vitalisme) of, nog, een structuur (Organicisme) zijn.

A.II.-- De algemene en dus wijsgerige definitie.

Voor de filosoof is biologie wel één mogelijkheidsvoorwaarde, maar niets meer. Leven wordt - en de ervaringen der mensheid bevestigen dit - ook vastgesteld in niet-strikt biologische fenomenen (Archaïsch of Bijbels levensbegrip). Organisch, psychisch, humaan leven vertonen zelfstandige duurzaamheid (of beter zich bestendigende zelfstandigheid; leven wordt wel anders, maar niet iets anders).

Opm.-- Zo'n abstracte definities hebben het voordeel algemeen (biologisch of algemeen kortweg) te zijn. Maar zij hebben het nadeel slechts een denkkader uit te maken.

A.III.-- De evolutionaire definitie.

De mensheid heeft wel altijd de indruk gehad dat de kosmos - en vooral het leven - evolueert. Maar het zijn toch mensen als Lamarck of Darwin die daaraan een vakwetenschappelijke vorm hebben gegeven: transformisme (tegengesteld aan Fixisme (voor zover deze mentaliteit evolutie tracht te negeren).

-- Weerom dezelfde redeneerstructuur, logisch gesproken:

(i) Fenomenen

(Lebensausdrücke,-- Diltheyaans), namelijk getuigeresten en erfelijke veranderingen,

(ii) samengevat en uitgelegd (verklaard) door evolutie, levensontwikkeling, -- het beginsel (het element dat moet vooropgesteld worden, wil men de fenomenen begrijpen).

Opm.-- Het is reeds de tweede maal dat wij op die redeneerstructuur stoten: zij is belangrijk, want zij is de redeneerstructuur van het Platonisme.

Veelduidigheid.

De duidingsleer leert ons dat voor één gegeven soms meer dan één uitleg (duiding) mogelijk is.-- Zo-even zagen wij: Een leven geeft meer dan één uitleg (ziel/ beginsel/ structuur). Hier: evolutie: ofwel Lamarckiaanse sprongen ofwel Darwiniaanse geleidelijkheid. -- Ook dat namelijk de veeluidigheid ('multi-interpretabiliteit'), typisch Platonisch is.

Let op het 'gemakkelijke' denkschema : "lager = eenvoudiger", -- dat door een aantal feiten tegengesproken wordt. De algemene categorie (grondbegrip) 'verandering' (het tegengestelde van wat de Fixisten voorhouden) is opsplitsbaar in b.v. re.volutie, in.volutie, e.volutie. Voorbeelden: escalatie, complexifikatie (Teilhard).

Evolutionismen.-- Heet 'Evolutionisme' niet enkel de biologisch verantwoorde leer inzake de levensvormen en hun ontwikkelingsstadia, maar ook - en dat is verwarrend - filosofieën, die, voor alle zijnden en voor het zijnde in zijn geheel, evolutie vooropstellen. Spencer, Bergson, Teilhard de Chardin,-- de laatste Scheler,-- zij zijn, elk op zijn soms zeer eigenzinnige wijze, 'Evolutionisten'. Merk op hoe Scheler, om 'evolutie' te verduidelijken, een oorspronkelijk Freudiaans begrip 'sublimering' zodanig breed opvat dat het zelfs op de verhouding 'elektron/ atoom' van toepassing is.

Opm. -- Onthoud goed *FLL 13* (assimilisme (concordisme)/ analogie (deels gelijkheid deels verschil zien)/ differenti(al)isme) en de opmerking van Willem Vogel terzake.

De slagader van een wijsgerige evolutieleer: het opdagen van nieuwe levensvormen, die biologische of extra-biologische wezensvormen (*ideeën; ST 03*) zijn.

Onthoud, in dat verband, goed wat M. Blin zegt (*FLL 13/15*).

Schematisch: leefmidden --- leven + leefmidden --- leven.

Hiermee zijn, in uw geheugen, opgefrist enkele basisideeën, die gij reeds vroeger, min of meer duidelijk, hebt opgedaan.

B.-- De Bijbelse definitie van 'leven' (Vl. Solovjef).

Nu wij een inzicht hebben in wat de recentere wetenschappen, en filosofieën over het leven en diens evolutie bloot trokken, kunnen wij, vanuit Bijbels oogpunt trachten deze gegevens op te nemen in een Bijbelse synthese.

Omdat Solovjef dit op een minstens rudimentaire wijze deed - en deze aanzet tot modernisering van de Bijbel zeer gewetensvol voltrok -, nemen wij hem als begeleider.

Doch voorop een korte opmerking over 'christelijk realisme'. De Russische Christelijk-Realisten beginnen met G. Skovoroda (1722/1794; ethieker, mysticus). Behalve een P.Tsjaadajef (1796/1856; psycholoog; antropoloog; geschiedfilosoof), een I. Kirejefski (1806/1856) en A.Chomjakof (1804/1860; leider der zgn. Slavofielen), telt de strekking der Russische Christelijk-Realisten, Vl. Solovjef tot zijn beroemdste en begaafdst vertegenwoordigers.

De term 'Christelijk Realisme' staat o.m. tegenover 'Christelijk nominalisme'. I.p.v. ons in diepzinnige beschouwingen te verliezen omtrent die twee abstracte termen, geven wij een voorbeeldje.

Men kent allen wel de geschiedenis van de hemoroïssa (de vrouw die, gedurende twaalf jaren, aan bloedvloeiing leed; *Lukasevang. 8:43/48*) De perikoop (stukje Evangelieverhaal) vertelt dat de vrouw in kwestie, in de overtuiging dat niet enkel Jezus' lichaam, maar wat onmiddellijk met dat lichaam in verband staat, zijn kledij, 'machtdragend' was, zijn kleed aanraakte. Sint Lukas gebruikt, om de 'macht' (levenskracht) aan te duiden, de Antiek Griekse term 'dunamis' (Lat.: virtus). Dit begrip treft men in zo goed alle talen over de hele aardbol aan. Wat erop wijst dat het ergens aan een ervaring van een - nog zo subtiele - werkelijkheid (daarvandaan de term 'realisme') moet beantwoorden.

1. Voor de Christelijk-Realist, genre Solovjef, is het evangelieverhaal dan ook letterlijk te duiden: Jezus heeft werkelijk een vrouw genezen; zijn levenskracht was een paranormale (vroeger zei men: 'wonderdadige', 'miraculeuze' werkelijkheid).

2. Voor de Christelijk-Nominalist is het Evangelieverhaal 'symbolisch' te duiden. Zoals het verhaal is overgeleverd, draagt het, immers, veel te veel onmoderne, door de huidige vakwetenschappen (Sciëntisme) niet verifieerbare elementen (zo b.v. dat vage, oncontroleerbare begrip 'levenskracht') om letterlijk genomen te worden. Wat daar verteld wordt, zijn woorden, 'namen' (Lat.: nomina) ,-- meer niet.

Wij moeten ze vertalen in moderne termen, die tenminste wat standhouden in de ogen van de moderne wetenschappen (etnologie,-- psychologie (o.m. Psychoanalyse), sociologie (o.m. de Marxistische of de Anarchistische), culturologie (o.m. de Nietzscheaanse) e.d.m.).

In Commonsensetaal:

(i) de Christelijk-Realist zegt: “Het is goed mogelijk dat dit alles wetenschappelijk heel duister is en voorlopig blijft. Maar ... het werkt (het resultaat)”.

(ii) De Christelijk-Nominalist zegt :”Zolang ik - met mijn Modern – wetenschappelijke rede - het niet grondig doorzie en beheers, tot zolang geloof ik er zo goed als niets van”.

In het eerste geval: de eerder naïef-gelovige verwachting dat het problemen oplost (pragmatisch); in het tweede geval: de kritisch-wetenschappelijke rede, die fenomenen beheersen wil.

De stijgende volwaardigheid.

(i) *FLL 15/16* is een soort samenvatting die Solovjev zelf geeft. Onthoud goed *FLL 16*: de punten a, b, c, d en e vatten de tot nog toe bereikbare volwaardigheid inzake ‘leven’ samen.

(ii) *16/30* (Bijzondere karakteristiek) overloopt, gedetailleerder, de onderscheidbare wezensvormen (Platonisch: ideeën), aantrefbaar in de schepping. Onthoud goed de gemakkelijke slagzin bij iedere fase der evolutie (als mnemotechnisch middeltje).

Opm.-- Bij *FLL 19v*. (De dierlijke meerwaarde) volgende opmerking:

a. Men had reeds ontdekt dat de rode bloedkleurstof (‘hémoglobine’) aanwezig was, o.m. in de peuldragende planten (in symbiose met bacteriën, - in de wortelknobbeltjes, waar deze actief zijn, bevindt zich een rode bloedkleurstof).

b. Doch, recentelijk, ontdekken Australische en Franse onderzoekers rode bloedkleurstof in een plant van de familie van de olmen (iepebomen).-- De rode bloedkleurstof is een eiwitstof, die, bij de gewervelde dieren, de rode bloedlichaampjes toelaat zuurstof vast te leggen.

Hypothese. 1.

De ontdekking van rode bloedkleurstof én bij symbiotische én bij niet-symbiotische planten laat vermoeden dat en planten en dieren afstammen van éénzelfde gemeenschappelijke biologische voorouder.

Hypothese. 2. Indien het gen van de rode bloedkleurstof zich in alle planten zou bevinden, dan opent dit, voor landbouwingenieurs, de mogelijkheid kunstmatige symbiosen te stichten,-- om, zonder stikstofmeststoffen, graangewassen en maïsplanten toe te laten stikstof uit de lucht op te nemen.-- Dit om de idee zoöfiet' (verouderd) "op te frissen".

Opm.-- Wat de menselijke wezensvorm betreft, vervalt de uiteenzetting in twee delen.

(A).-- FLL 20/22.-- Geest en door geest beheersbare taal zijn de twee kentrekken, die Solovjef benadrukt.-- 'Geest' is, blijkbaar, het ontologisch (= transcendenteel, alomvattend) vermogen in onze zielen.

Solovjef staat, uitvoeriger, stil bij de meningen van bepaalde Moderne Verlicht-Rationalisten (Hume, Darwin), die de Primitieve mensheid als 'wilden' beschouwden, meer dier dan mens. Hij is het daarmee maar zeer gedeeltelijk eens (het is duidelijk een 'lager' cultureel peil). Maar hij verdedigt radicaal het niet-dierlijke bij de 'wilden'.

(B).-- FLL 22/26.-- Solovjef staat, als behorend tot de Grieks-Patristische denk- en leefwereld (die nogal van de Rooms-Katholieke, voor zover verwesterst, verschilt), natuurlijk uitvoeriger stil bij de idee 'vergoddelijking'.

a. Zoals later uit het vervolg van de cursus blijken zal, is deze idee centraal in het Griekse Heidendom: vele Antieke Grieken vonden dat het peil dat de feitelijke mens bereikt, vooral in het efficiënte oplossen van de grote levensproblemen, die alle rond het begrip 'levenskracht' (gesitueerd in de ziel) draaiden, beneden alle verwachtingen bleef (mens- en cultuurpessimisme).

Daarom richtten zij zich naar wat, in alle mythologieën (= gewijde geschiedenissen), die feitelijke mensheid overtrof, namelijk de godheden allerhande. 'Goddelijk' mag zo goed als altijd vertaald worden door 'superieur', 'buitennatuurlijk (= paranormaal) begaafd. 'Vergoddelijking' moet, dan ook, in diezelfde zin, vertaald worden door "stijging inzake levenskracht(ziel)".

De toename, die, in het echte Christelijke leven, bereikbaar is, inzake levenskracht, heten de traditievaste theologen 'staat van heiligmakende genade' (niet zonder de 'dadelijke' (versta: instrumentele) genaden). Wie in staat van heiligmakende genade is, bezit goddelijke, Trinitaire, levenskracht en overstijgt, principieel, de feitelijke mensheid.

b. Let erop hoe, met de Griekse en Oosterse Kerkvaders (33/800), Solovjef wel van de Heidense vergoddelijkingsidee vertrekt (o.m. en vooral die van de Laat-romeinse keizers), maar zich, Bijbels geruggensteund, grondig tegen deze 'nietige' vorm van goddelijke-levenskrachttoevoer afzet.

Opm.-- *FLL 27/30* is een kapitteltje over de systechie (tegenstellingspaar) “individu/type (= soort)”. Behalve dat dit koppel zeer fundamenteel in de biologie en de menskunde is (zoals Pater Lahr terecht onderstreept, is het de gelegenheid om V. Uexküll en vooral A. Gehlen (“De mens als het slecht aangepaste dier”) kort ter sprake te brengen.

Meteen is het de eerste formele ontmoeting met één der hoofdstellingen van het Platonisme: “De enkeling is wel individueel, maar niet ‘autarkisch’ (= zelfgenoegzaam, d.i. buiten iedere samenleving situeerbaar.)”.

a. *FLL 31/34*. Het theocentrisch Idealisme (beter: ‘theocentrische ideeënleer’, want de term ‘Idealisme’, in de filosofiegeschiedenis, wordt ook uitgezegd van denkvormen, die verre van Platonisch zijn).

Zoals wij zullen zien, is bij Platon een aanloop tot ‘theocentrisch’ denken. Maar de ‘God’, die de ideeën ‘voortbracht’ (hij weet niet goed hoe en zo), is volstrekt niet het Opperwezen, dat alle volkeren kennen, en nog minder de Bijbelse (Drie-ene) God.

Gevolg: volgens Pater De Strycker is het pas eeuwen later, met Albinos van Smurna, dat een echt en vol theocentrische ideeënleer van de grond komt.

b. *FLL 31/34* bespreekt het aartsmoeilijke probleem van wat ‘materie’ (stof) nu eigenlijk is.

1. Er is de door onze moderne wetenschappen - vooral als zij de zgn. ‘Materialistische methode’ volgen (zoals b.v. *Fr. Alb. Lange* (1828/1875), *Geschichte des Materialismus und Kritik seiner Gedeutung in der Gegenwart*, 2 Bde., Leipzig, 1866, dit opvat) - vaststelbare, zgn. ‘grove’ materie; er zijn de meerdere types van ‘ijl of fijnstoffelijke’ (de Kerk zei vroeger: ‘subtiele’) materies.

2 Verder: nu eens wordt de ‘materie’ zeer arm geduid, dan weer als de overlopende bron van alle werkelijkheden (de ‘rijke’ duiding).

c. *FLL 33v.* heeft het over de wijze, waarop Solovjef de ideeën (wezensvormen) situeert in de niet-ideële werkelijkheden. Dit gelijkt op *FLL 13/15* (Blin).

Opm.-- Het gemak waarmee een echt Christelijk Platonieker de evolutieleer integreert in zijn denkkader, bewijst, eens te meer dat de Darwinisten, de Humanisten e.d.m., die nog steeds durven te beweren “dat zij niet in God geloven, ... omdat zij de evolutieleer aanhangen”, danig weinig vatten van wat God en theologie is. Zijn in hetzelfde geval degenen die de evolutieleer als een gevaar voor geloof zien.

Het gemene (gemeenschappelijke) verstand.

FLL 35/48 behandelt een eerste ontmoeting met Platon.

A. De Platonische opvatting.

(*FLL 35/38*).--Onthoud bijna letterlijk *blz. 35v.* (kosmische tweeledigheid ‘anankè / nous’ of “onbegrijpelijk/ begrijpelijk”; menskundige tweeledigheid “groot monster en minder grote leeuw/kleine mens”). Waarom? Omdat dit, een rode draad gelijk, doorheen de hele cursus lopen zal.

Gezond (= zuiver logisch werkend) verstand, openbare mening en groeps- of klassedenken zijn drie aspecten van het menselijke denken. Geen van de drie is “het gemene verstand”. Wel is het gemene verstand het gezonde verstand voor zover het, in beginsel (= in aanleg, potentieel), alle mensen - ook de ‘wilden’ (*FLL 21v.*) – gemeenschappelijk is.

B. De Commonsensistische opvattingen.

FLL 38/42 behandelen een aantal Moderne denkers i.v.m. gemeen verstand.

Cl. Buffier; Th. Reid;-- zij hebben, geconfronteerd met de Verlicht-Rationalisten, het gemene verstand verdedigd en, meteen, het Verlichte elitisme (en alle elitismen, de intellectuelen eigen) als een eenzijdigheid bloot getrokken.

Onthoud zeer goed het feit dat Reid’s Commonsensism in feite een grondslagenonderzoek is en wel van een geesteswetenschap (die op die van Dilthey vooruitliep; *FLL 05*).

C. Twee modellen van Common-Sensedenken.

FLL 42/48 (Psych. en sociol. model) hebben als bedoeling de stellingen van Platon en de Moderne Commonsensisten te toetsen aan feiten.

D. A Defence of Common Sense (G.E. Moore).

FLL 46/48.-- Bedoeling: een XX-st’eeuws aanhanger van de Angelsaksische (taal)analytische Filosofie, Moore, heeft, op oorspronkelijke wijze, een Commonsensefilosofie verdedigd. Er zijn, immers, een groeiend aantal denkers, die - bewust of onbewust - menen dat echt filosoferen er op de eerste, zoniet de enige plaats in bestaat anders dan de anderen te denken en te spreken.

Moore geeft, daarvan, sprekende voorbeelden. Dit anders dan alle anderen willen zijn is een type van ‘autarkisch individueel’ leven. Cfr. *FLL 30* (Individu en individualisme). Men denkt o.m. aan de Genie-cultus der Stürmer und Dränger (einde XVIII- de e.), waarin o.m. ook een aantal Romantici vervielen. “Als ‘t maar anders dan de anderen is.”

Opm. -- De twee eerste hoofdstukken, de dialectische methode (*FLL 49/69*) en de 'stoicheiosis' (factorenanalyse) (*FLL 70/90*), zijn twee methodeleerstellende hoofdstukken. Waarom? Omdat het Platonisme, voordat het tracht (het is nooit gelukt) een gesloten systeemdenken te zijn, allereerst een methode is,-- een methode, die heden nog volstrekt gangbaar en toepasselijk is en blijven zal.

Zelfs degenen - denk aan Nietzsche - die er hun levenswerk van maken, uit Nihilistische geest, het Platonisme met de grond gelijk te maken, doen dit - als zij tenminste nog willen echt denken (d.i. een van hun vooropstellingen bewuste stellingname zijn) - nog volkomen binnen de tweeledige Platonische methode (wat een vorm van tragische ironie is).

Het zal bij het doornemen van beide genoemde hoofdstukken opvallen dat zij, voor het grootste gedeelte, een herhaling, in Antiek-Grieks taalgebruik (Platonisch), zijn van wat wij, in het eerste jaar (logica/ methodeleer) gezien hebben.

Meteen is het, voor de HIVO- studenten / HIVO - studentinnen, een proefje van wat het is aan geschiedenis van het filosofische denken te doen. Denk maar aan de Hermeneutiek van von Savigny (*FLL 06*: informatietoename o.g.v. een maximum aan détails). Maar verlies u niet in de détails: maak ze allemaal nauwkeurig door,-- om juist het essentiële, de hoofdtrekken, die de kern der methode uitmaken, goed te onthouden. - Wij geven, nu, die hoofdtrekken aan.

Hoofdstuk 1.-- De dialectische methode (49/69).

De inleiding (49). -- Platonisme is, in feite, inductieve methode. Want, ofschoon Platon, in wiskundig-logische zin, een gesloten systeemdenken als ideaal huldigde, heeft hij het slechts tot fragmenten van een systeem gebracht (= verwezenlijking).

Deze brokstukken komen neer op steekproeven, eerder lukraak, al naar gelang van omstandigheden (= situatief aspect), in de levenswerkelijkheid, gesitueerd in de algehele kosmos (= fisis, natura, natuur).

De algemene karakteristiek (49v.).-- De Platonische dialectiek is:

(i) uit bezorgdheid om de ziel (= psychagogie), die de bron van levenskracht (*S.T. 05; 07*) is,

(ii) leren individueel-persoonlijk denken,-- niet zelfgenoegzaam (autarkisch), maar "als hetairios/ hetairè" (denkgenoot/ denkgenote), in innig samenleven" met 'mededenkenden,

(iii) denken dat én definities (diairetisch-synoptische methode) én beginselen (= elementen, vooropgesteld of voorop te stellen) belicht.

De nadere omschrijving.

FLL 50/69 brengt ons gedetailleerder wat én de inleiding én de algemene karakteristiek samenvattend weergaven.--

a. - *De diaëretisch-synoptische methode.* (50/51)

Deze is een methode om begrippen hetzij in te delen hetzij te definiëren (zie eerstejaarscursus)

b - *De hypthetische (lemmatisch-analytische) methode* (51/69)

Opn.-- Herinner u het schema van Jan Lukasiewicz (eerste jaar): ofwel deductie (indien alle, dan sommige of minstens één) ofwel reductie (indien minstens één of sommige, dan (waarschijnlijk) alle).-- Welnu, bij Platon heten deze sunthesis (deductie) en analisis (reductie).

1. De voorwaartse (progressieve) dialectiek, zoals in de wiskunde, gaat van als vast vooropgestelde ‘hypotheses’ (= elementen, die reeds vooropgesteld zijn) uit (zij is ‘sunthesis’, samenstelling (letterlijk), constructief denken).

2. De terugwaartse (regressieve) dialectiek - Platon’s eigenlijke vondst, als wijsgeer, die grondslagenonderzoek (b.v. van de wiskundige axiomata) doorvoert - gaat van vooropstellingen (wetenschappelijke of dagdagelijkse) uit,-- niet om daarmee redeneringen te ‘construeren’ (= sunthesis), maar om zich af te vragen op welke nieuwe, onvermoede vooropstellingen deze vooropstellingen, op haar beurt, steunen (= analisis).

Men ziet de analogie tussen deductie / sunthesis en reductie / analisis.

Wanneer gij wat op deze bladzijde staat, inzake voorwaartse en vooral terugwaartse dialectiek goed verstaat - het is logica en methodeleer -, dan begrijpt gij het wezen zelf van het Platonisme, in zijn ‘één aspect’.

De tekst van de cursus schetst kort de onderdelen.

BI. - *De hypothetische methode in de toenmalige wiskunde* (51/54).

1. De ‘sunthesis’ (axiomatisch-deductieve methode; met ‘bewijs uit het ongerijmde; 51/52).

2. De ‘analysis’ (52/53), namelijk wanneer de wiskundige de juiste vooropstellingen zoekt.

Opn. -- Hier situeert zich de lemmatisch-analytische methode in de striktere zin (53/54: de vooropstelling is onklaar, maar toch werkt men ermee ‘synthetisch’ (deductief)).

BII.-*De hypothetische methode in de platonische dialectiek* (54/69).

(i). -- De Platönische sunthesis (deductie) (54/57; met de uitleg van J. Royce;-- onthoud zeer goed *FLL 56/57* (de systeemsamenhang), want deze bladzijden zijn altijd, in Platonische teksten, van toepassing).

(ii).-- De Platonische analisis (reductie) (57/69).

M.a.w.: het typische van filosofie (tegenover dagdagelijks of vakwetenschappelijk denken), namelijk terugdenken naar de (geheime, onbewuste) vooropstellingen, ook 'grond-slagen' geheten, van dewelke wij uitgaan.

a. De Paleopythagoreeërs hadden reeds in die richting gedacht: zij hadden de waarheid, in de dingen, in onze geest, in ons gedrag aanwezig, als eerste vooropstelling aangenomen; meteen hadden zij ontdekt dat die (ontologische) waarheid stond of viel met wat zij de eenheid heetten, d.i. de gelijkenissen en de samenhangen (vgl. distributieve en collectieve structuren), in de dingen zelf, in onze geest, in ons gedrag.

Als zij die twee 'transcendentaliën' (alomvattende) begrippen vooropstelden, konden zij vooruit. Zij zochten de ware eenheid.

b. Platon, in het spoor van Socrates, gaat daaraan twee transcendentaliën toevoegen:

i. Het zijn zonder meer, d.i. 'werkelijkheid' (in de dingen, in onze geest, in ons gedrag),

ii. De waarde zonder meer (hij heet dat, in Antiek-Grieks, het goede), namelijk in de dingen, in onze geest, in ons gedrag.

Als Platon van die grondslagen, 'axiomata', vooropstellingen, 'hypothesen', uitging, dan kon hij rationeel verantwoordbaar filosoferen. Zie *FLL 57v.. -- FLL 58/69* geeft, daarvan, -- van die tweeledigheid 'zijn - het goede' (werkelijkheid/ waarde), voorbeelden. Onthoud er minstens één van; zoniet is uw antwoord op een examen of in een gesprek te abstract. - Platonisme zoekt de werkelijke waarde.

Relativering.

FLL 60/69 geeft daarvan enkele voorbeelden. Nog eens anders gezegd: 'relativeren' wil zeggen: "inzien dat gelijk welke werkelijkheid buiten ons (de dingen), gelijk welke stelling (onze geest), gelijk welke handeling (ons gedrag) nooit het absoluut werkelijke en het absoluut-waardevolle vertonen van het zijn (de werkelijkheid zonder meer, waarin zij zich situeren) of van het waardevolle (het goede) zonder meer, waarvan zij slechts toepassingen, gedeelten, aspecten, zijn.

Onthoud goed het voorbeeld van relativering dat de Middeneeuwse Platonieker - Humanist, Johannes van Salisbury, invoerde onder de naam 'thesis (= ideaal)/ hypothesis (= feitelijke werkelijkheid)''.

FLL 64/66. "Moet men huwen?"-- "Moet Carine huwen?". -- Onthoud goed wat 'Oppositionalisme' is en waarom het met Platonisme volstrekt onverenigbaar is (*FLL 67/69*).

Hoofdstuk II.-- De stoicheiosis (factorenanalyse) (70/97).

Dit is het tweede basisaspect van het Platonisme als methode.-- Het komt neer op een harmologie (ordeningsleer).

Ter inleiding zeggen wij dat een factor (= stoicheion), in de typisch dialectische betekenis, zoals zij o.m. door wijlen E. W. Beth zeer goed gevat werd, het volgende betekent.

Een stoicheion, elementum, factor, is:

(i) een element van een totaliteit (hetzij distributief: element van een verzameling; hetzij collectief: element van een systeem (sub- of hypo- systeem); -- Platonisch: dit is de begrippelijke, diairetisch-synoptische betekenis; -- denk aan de gehele mens en de factor geest in hem;

(ii) Een stoicheion is voorop te stellen, wil men de totaliteit begrijpelijk, logisch zinnig ('intelligibel'), denkbaar, 'mogelijk' maken; -- dan heten de Grieken het 'stoicheion', element van een geheel, 'archè (S.T. 03), beginsel ('princiep');-- Platonisch: dit is de hypothetische betekenis (het stoicheion is de hypothese, voorop te stellen, wil men een totaliteit verstaan).

Opm.-- Wie, dus, iets van de kern van het Platonisme wil verstaan, kijke naar *FLL 50vv.* (diairet.-synopt. en hypoth. meth.) én naar *FLL 70vv.* (stechiotische meth.), en hij/zij ziet dat beide aspecten ineenlopen.

Opm. -- Wij zagen, *S.T. 12*, dat reeds de Paleopythagoreeërs meenden te moeten vooropstellen - voor b.v. én hun musische activiteiten (dans/ lied (poëzie)/ muziek), geconcentreerd in een 'choreia' (de genoemde triade), én voor hun intellectuele arbeid (rekenkunde, meetkunde, -- heelalbeschrijving (astronomia)) - dat zoiets als ware eenheid, d.i. de waarheid omtrent de eenheid (gelijkenissen en samenhangen), bestaat.

Welnu, juist dit aspect 'ware eenheid' heet in het Platonische denksysteem 'stoicheiosis', factorenanalyse. Ook met het oog op de werkelijke waarde (Platonisch: de werkelijkheid ('zijn') voor zover het goede) moet men de ware eenheid der gegevens (dingen, geest, gedrag) vooropstellen (wat ons doet begrijpen dat de ouder wordende Platon meer en meer, op zijn individuele wijze, Pythagoreeër werd).

Om, even, terug te keren op *FLL 67/69*: men kan de werkelijke waarde van b.v. de aanleg, biologisch, maar juist vatten, indien men o.m. de ware eenheid (hier: met het leefmilieu) ervan vat.

De bladzijden *71/97* zijn niets anders dan voorbeelden, toelichtingen,- o.m. Filologische (geschied- en taal- en letterkundige) toelichtingen, van dat inzicht.

1.-- Twee appl. Mod.

Onthoud zeer goed *FLL 72*: de definitie van Thales (“een systeem van eenheden”), want het is de kernidee van de factorenanalyse (*71/72*).

2.-- Semasiologieën (‘sustèma: ‘plèthos’)

Opm.-- Platon’s taalgebruik “alle / geheel (eenheid”) is in dat spoor.

Opm. -- Platon’s aanleunen aan Socrates ‘s dialogueersysteem (met de regressie naar de hypothesen en de definities (*72/74*).

3.-- Semasiologieën (‘archè’, ‘stoicheion’ (onthoud vooral dit laatste)

Opm.-- beginsel v. vold. reden of grond... - samenvatting van de stoicheiosis (zeer goed onthouden) (*74/75*)

4.-- Toepassingen.

a. De systechie (tegenstellingspaar) (*76/80*).- **b.** De taal als tekensysteem (*81/82*).

Vergelijking met de cartesiaanse analytische methode (*82/84*);-- onthoud de nog steeds zeer actuele ‘mathesis universalis’ (algemene, maar liefst wiskundig geformuleerde ordetheorie).

c. De existentiële analyse in Kafka’s werken (*84/97*)

psychiatrische componente (*85/87*): de wereld van de (zonde)schuld; Oudtestamentische componente (*87/97*; onthoud goed *FLL 94*: schematisering (Indien zondesschuld, dan straf), want dit schema is universeel).

Hoofdstuk III -- Elementen van Platonische zielkunde (*98/245*).

Dit hoofdstuk zal bijzonder lang uitvallen. Reden: de ziel - vooral als levenskrachtbron (*S.T. 05; 07; 10*) - is dermate centraal in ieder Platonisme dat een zo grondig mogelijke kennis ervan (met de psychagogie erin begrepen) onvermijdelijk is.

Inleiding.-- Wij gaan, nochtans, meer dan de zielkunde geven. De drieledigheid “persoon(lijkheid)/ samenleving/ cultuur” zal als leidraad dienen (*98/99*).

1.-- De ziel als wezen en als levensbeginsel (*99/104*).

Vier aspecten

(a) De ziel als individueel wezen (*99*).

(b) De ziel als tussenterm tussen onvergankelijke (ideeën, godheden, onsterfelijke zielen) en vergankelijke (sterfelijke zielen) werkelijkheden,-- met als gevolg de tragiek van de ziel (*99/110*; *Opm.--* Spiritualisme (*FLL 32; 100*).

(c) De ziel als levensbron (*100/103*;-- de ziel op zich en in het lich. weerspiegeld,-- met het opvoedk., psychagogische gevolg (appl. mod.)).

(d) De ziel als eeuwig, onsterfelijk wezen (*103/104*; dood, nadoods bestaan, geboorteschock;-- anamnèsisleer).

2.-- De hoofdkentrekken van het menselijke zieleleven (105/245).

Wat vooring, is een soort bijzondere ontologie van de (menselijke) ziel. Dit vormt, nu, de achtergrondinformatie voor wat volgt, de beschrijving en verklaring (voor zover mogelijk), op Platonische basis, van ons dagdagelijks zieleleven.-

Opm.-- Niet zonder reden hebben wij (*FLL 35/48*) over het gemene verstand gesproken. Verwacht, dus, niet een experimentele of welke ook vakwetenschappelijke, Moderne psychologie. De Antieke denkers richtten zich tot de gewone man en vrouw.

Maar, na u ingewerkt te hebben in de uitvoerige uiteenzetting, die wij nu gaan samenvatten, oordeel omtrent het feit of gij, met deze niet-wetenschappelijke psychologie, iets kunt aanvangen in het dagdagelijkse leven.

Inleiding.-- Twee triaden (geest/ wil/ begeerte en groot monster (lagere begeerten)/ minder grote leeuw (hogere begeerten) / kleine mens (geest)) zullen als gemakkelijk te onthouden leidraad dienen,-- om in de wirwar van én het dagdagelijkse leven én van de Platonische of Platoniserende uiteenzettingen inzake feitelijk ziele-leven wegwijs te geraken.

2.a.-- De drieledigheid “geest/ wil/ begeerte” (105/114).

Dit kapittelje begint met een Platonische methodeleer. -- Puthagoras (Pythagoras) had de term ‘theoria’, doorgronding, gelanceerd. De Paleopythagoreeërs hebben in zijn spoor, in muzische en vakwetenschappelijke zin, een psychagogie (zielevorming) uitgewerkt.-- Platon werkt in die richting, maar zeer persoonlijk, verder.

(i) De fenomenen, -- hier inzonderheid het dagdagelijkse gedrag, zijn de basis (empirische basis).

(ii) de doorgronding o.g.v. de zicht- en tastbare fenomenen - *FLL 07; 10; enz.* - tracht **1.** het beginsel, **2.** het element, dat de fenomenen beheerst (*S.T. 13*), te vatten. Of dat ‘beginsel’ (= verklaring - samenvatting) nu een idee of een buitennatuurlijk fenomeen is, doet er niet zoveel toe (theorievorming of mystisch schouwen). *FLL 105/106* zet dit even uiteen; *FLL 120v.* preciseert dit aan de hand van Euagrios’ leer.

FLL 106/110 geeft, van de Platonische theoria, drie appl. Modellen.

FLL 110/114 preciseert in welke zin men de triade ‘geest/ wil/ begeerte’ moet duiden,-- in tragische zin (conflictologisch; onthoud de idee ‘conflictologie’, want zij beheerst een deel van de huidige psychologie).

2.b.-- De drieledigheid “groot monster/ minder grote leeuw/ kleine mens” (114/245).

Dit wordt het meest uitgebreide, maar misschien het boeiendste kapittel. In alle geval: de dagdagelijkse toepassingen - voor wie, tenminste, Platonisch voorgelicht, in en rondom zich wil kijken zijn ‘legio’ (onoverzichtelijk talrijk). Daarom ook - om reden van de dagelijkse bruikbaarheid - hebben wij het uitgewerkt, tot en met de moderne uitlopers ervan.

- (i) De Platonische zielkunde is een deugdenleerstellige psychologie (114v.).
- (ii) Preciseringen omtrent de triade (115v.; onthoud zeer goed *FLL 116*).

2.c.-- Toelichtingen omtrent voornoemde drieledigheid (117/...).

De rijkdom aan inzichten, in de Platonische teksten en na hem, is dermate groot dat wij de drie geleidingen afzonderlijk behandelen.

2.c.a.-- Het grote monster (de onedele begeerte) (117/136).

Let goed op : de term ‘on.edel’, hier, is slechts principieel. In feite, zoals hoger (veredeling: *FLL 110v.*: omvorming; *112*: eredeling) gezegd, wordt het onedele veredeld door de kleine mens. Dat is de zeer positieve zijde van het niet-Nietzscheaans misduide Platonisme.

1.-- Patristisch model (Euagrius’ monastische psychologie: gretigheid (gulzigheid) / onkuisheid (ontucht)/ bezitsdrang (hebzucht)/ slaapzucht (*117/121*).

Opm.-- (1) Bijbelse waarde; (2) methode (*119/121*)

Actualiserende toelichtingen.-- O.g.v. een vergelijking met de psychologie van Ed. Spranger, karakteristiek van de Platonische zielkunde, zij is:

- a. Axiologisch (op waarestrevingen gericht),
- b. Structuurgericht (gericht op de éne of weinige factoren binnen de totaliteit (= structuur der ziel),
- c. Culturologisch (situeert de ziele-uitingen binnen de totale beschaving) (*121/ 124*).

2.-- Nadere preciseringen omtrent het grote monster (= oerdriften) (*124/135*).

- (i) Slaapprobleem (*124*).
- (ii) Voedingsprobleem (*124v.*).
- (iii) Seksueel probleem (*125/127*: seks/ eros-agapè/ seksuele revolutie).
- (iv) Economisch probleem (*127/135*: Grieks kapitalisme/ Marx. duiding v/h Moderne kapitalisme (Levenshermeneutisch/ cultuurhistorisch (zelfgenoegzaam Individu / Nihilistische tendens)/ Psychoanalytische duiding (klein-profijtcompl.)).

Let erop hoe wij de term ‘...probleem’ onderstrepen: onze cultuur, net als die ten tijde van Platon, kan gerust benaderd worden vanuit de Platonische psychologie om, zeer vlug, hoofdproblemen bloot te trekken.

Dit bewijst, overigens, schitterend, het uittreksel van Fr. Engels, de tegenvoeter van het Platonisme: samenvattende kijk op het grote monster (135v.).

2.c.b.-- De minder grote leeuw (de edele begeerte) (136/175).

Een onoverzichtelijke rol speelt de geldingsdrang,-- hetzij gelukt (eergevoel, aanzien, zelfhandhavingsdrang,-- drang naar ijdele glorie, hoogmoed),-- hetzij mislukt (‘gefrustreerd’ = woede en wrevel (wrok), droefheid en heimwee, lusteloosheid (levenstegenzin)).-- Volgen, daarvan, een hele reeks appl. modellen.-- Deze worden onderbroken door een korte literatuurtheoretische toelichting (verhaal, mythe).

1.-- Platon’s eergevoel (136/140: reflectieve of introspectieve methode (vgl. *FLL* 120)).

2.-- Bombo’s eergevoel (140/142: etnologisch modelletje). Actualiserende toelichtingen.

(1) Narratologische toelichting (143/147: narratologie (143); Narrativisme (143/154)).

Onthoud goed Platon’s brede definitie van verhaal (louter woordelijk en dramatisch uitgebeeld).

(2) karakteristiek van Platon’s zielkunde: zij is begeertepsychologie (146v.).

3.a.-- De Narkissosmythe (148/153: twee versies (148v.); duiding (149/151: atè (godsoordeel:149/151), kuklos (kringloop:151v.)).

Opm. - Literatuurtheorie omtrent de mythe (152v.:mythe, -- mythologie/mythanalyse).

3.b.-- De ijdelheid (154/159: Diel’s stelling (154v.); Platonisch model (155/157: Dionusios).-- Psychoanalytische toelichting (158v.: Narcissisme: egoïsme; egocentrisme).

4.-- Patristische modellen (159/164: **a.** ijdele glorie; hoogmoed; **b.** woede/ wrok (wrevel) - Nietzsche’s en Scheler’s Ressentimentleer (162v.) -; droefheid / heimwee; lusteloosheid (vergel. met G. Gezelle (vertijloosheid), (165), met J.P Sartre (nausee: levenstegenzin (165/168)).

Samenvattende kijk.-- 169/170 (Adler’s Individualps.; het probleem (vgl. *S.T.* 16v.) van de macht).

Opm.-- Platonische psychiatrie (170/173).-- Platonische werken geven, blijkbaar, aan sommige psychiaters inzichten van kostbare aard. Om daarvan een staaltje te geven, staan wij, even, stil bij de wijze waarop Platon de misdaad, gebeurlijk die van de machtswellusteling ('tiran'), verklaart: de misdaad is de nachtdroom bij volle dagbewustzijn uitgevoerd .

Meteen krijgen wij een kijkje in de droomduiding, zoals zij door Platon beoefend werd.

Opm.-- Het fenomeen van de (bewuste) onderdrukking. resp. de (onbewuste) verdringing.-- Bij Platon komt de onderdrukking, resp. verdringing neer op aan de hogere ideeën (= waarden) voorbijdenken (para.frosunè) (FLL 174v.).

2.C.c.-- De kleine mens (geest) (176/245)

a. De 'kleine mens' in ons allen komt o.m. door in de zin voor maat en evenwichtig leven,-- ook in ieder beredeneerd doelmatig gedrag.

b. Maar diezelfde 'kleine mens' toont zich vooral, Platonisch gezien, in het ideatieproces, d.i. in het 'schauwen' (versta: direct vatten) van de ware natuur of idee (wezensvorm). Wij geven twee toepassingen daarvan aan,-- het schouwen van de idee 'ziel' en van de idee 'lustgevoel' (doch dit laatste raken wij maar heel even aan).

A.-- De ideatie als inzicht in de 'ware' natuur (177/188).

Eén appl. model werken wij, Platonisch, uit, namelijk het vatten van de idee 'ziel' als onstoffelijke, 'geestelijke', ja, 'goddelijke' werkelijkheid.

(1).-- De Glaukosmythe (177/179).-- De kern van de mythe komt neer op een vergoddelijkingsproces.-- De ziel, verborgen in de armzalige visser:" Glaukos,

(i) wordt om te beginnen genomen zoals zij is, 'armzalig'.

(ii) a. zij wordt van die armzalige schors uitgezuiverd ('katharsis') en

(ii) b. op hoger peil, het goddelijke, verheven. Gevolg: eens vergoddelijkt, doordat hij levenskracht (S.T. 05; 07; 10 (psychagogie); 14) in zijn ziel ontvangt, die hem vergoddelijkt, kan hij, bij menselijke problemen, reddend optreden.

(2).-- De idee 'ziel' bij Platon (179/187).

De theoria, doorgronding, van de ziel gelijkt (analogie) op wat met Glaukos gebeurt.

(i) De fenomenale zijde (waarneming).

(ii) De ideële zijde (ideatie). In de zintuiglijke waarneming is een ideatief proces aan de gang, dat, in het geval van de mens, gezien in zijn gedrag ('Behavioristisch'), doordringt tot een onstoffelijk - geestelijke, ja, in Platon's ogen, goddelijke natuur (= zijnswijze).

Behalve die doorgronding (theoria) op zich is daar, meteen het feit dat wie zo'n doorgronding beoefent, zichzelf vergoddelijkt.

Opm. -- Platonische mythanalyse (180v.).-- Er is analogie:

(i): het in de mythe van Glaukos beschreven (mantisch) zien (van de verschijningsvorm van de vergoddelijkte Glaukos) is slechts één vorm van 'theoria', namelijk die bij de mantisch waarneembare verschijningswijze blijft steken;

(ii) de ideatie stoot door tot de ware (geestelijk - goddelijke) natuur.

Opm.-- Het catharsisproces (181/184).-- Weerom is er analogie.

(i) De sacrale catharsis (reiniging) neemt iets met te weinig levenskracht in de 'ziel' (aanwezig zelfs in anorganische werkelijkheden),-- om het uit te zuiveren en naar peil te verheffen (zie hierboven Glaukosmythe).

(ii) In het ideatieproces:

(a) wordt een zintuiglijk waargenomen hoger wezen (de mens) genomen zoals hij is,

(b)1 maar om uitgezuiverd en

(b)2 op hoger, ideatief, vlak verheven te worden.-- Dat dit met een vergoddelijkingsproces gepaard gaat, blijkt b.v. uit de filomathia, de zin voor bijleren, in de mens, eens dat men hem tracht iets bij te brengen (appl. model).-- In dat verband: de Platonische - door de Paleopythagoreeërs voorbereide - ontvangst- of receptieer (185v.).

Opm. - De 'ware natuur' (idee) van het lustgevoel (187).

b.-- De ideatie als individueel en universeel inzicht (188/ ...).

Dit is het én, singularizerend én abstractief (universeel) aspect van de ideatie: van dit en dat paard naar - wat Platon ooit heette - de 'paardheid'.

B.I.-- De ideatie als inzicht in de singuliere natuur (188/197).

Model bij uitstek: de natuur der individuen in een Antiek-Griekse polis. Platon situeert dit binnen het antiek - Griekse fuis- of natuurbegrip

(1) 'Fuis' (= genesis) betekende, allereerst, de (in beginsel) transcendentale totaliteit van alle verleden, huidige en toekomstige 'zijnden', binnen het voortbrengingsproces in en rondom ons.-- Wat wij, nu nog, "de natuur" heten.

(2) 'Fuis', natuur, betekent, verder, 'zijnswijze', wezensvorm (Platonisch: idee), d.i. dat waardoor iets van de rest, binnen de totale 'natuur' (eerste betekenis), onderscheidbaar is.

(1).-- De arbeidssplitsing (189/192).

De regel, aldus Platon, in een goed geordende polis, is “één individu --- één beroepspraxis”. Daarop is het zgn. Platonische ‘natuurrecht’ inzake werkverdeling gesteund.

Opm. Weerom: ofschoon individueel, toch is het individu niet ‘autarkisch’.

Opm.-- Theologisch toonbeeld.-- Het mythisch-theologisch model dat, blijkbaar, Platon voor de geest stond, is de idee ‘functiegodheid’ (H. Usener; G. Dumézil) (190v.).-
- Zoals elke individuele godheid(sgroep) één sacrale ‘rol’ (functie) had, zo ook iedere enkeling in de Platonische staat.

Opm.-- Dit aspect doet, enigszins, denken aan de Functionalistische etnologen: zij zagen de onderlinge afhankelijkheid van de individuele gebieden, resp. personen, binnen eenzelfde cultuur; een cultuurelement - b.v. een wapen, een kledijwijze - heeft een functie.

(2).-- De splitsing der beide geslachten.

Platon heeft meerdere teksten over man en vrouw.-- Behalve zijn tekst over de androgyne (manvrouwelijke twee-eenheid, waardoor beide geslachten op elkander aangewezen zijn, ja, ergens beide geslachten in zich dragen (denk aan C.G. Jung’s änimus / anima), is er zijn verwerking van de Amazonenmythe.

a. De heldenliteratuur inzake Penthesileia en de Amazones (192v.).-- Een louter vrouwelijke polis is, mythisch-heroïsch, denkbaar.

b. Platon’s duiding van de functie binnen de samenleving van de vrouw toont ons dat de vrouw, principieel (van nature), dezelfde rollen in de staat kan spelen als de man,-
- de soldatendienst inbegrepen.

(3).-- De Platonische theoria inzake de individuele natuur (194/197).

Weerom de tweeëenheid ‘fenomenen / beginsel’.

a. De fenomenen zijn de talloze behoeften en behoeftebevredigingen binnen de samenleving.

b. Het beginsel is de individuele natuur, die zich in die veelheid uitwerkt.--

(i) Het singuliere in elk van ons (195: details, ja, maar vooral de ziel).

(ii) De geldingsdrang in de individuele functies (195v.).

(iii) Karakteristiek (singulier verstaan) van twee jonge intellectuelen (Faidros, Lysis (196v.).

(iv) Het dramaturgisch moment (197: Platon zag, geleidelijk, dat de dramaturgische structuur van zijn dialogen zwaar kon wegen op het individuele in zijn figuren).

B. II.-- De ideatie als inzicht in de universele natuur (198/208)

Inl.: de drie zijnswijzen van het bed:

1. Het wezen ('natuur') van "het bed" (algemeen), in God (=Platonische godheid).
2. Het singuliere bed dat de timmerman maakt en
3. het eveneens singuliere bed dat de schil der schildert.

Opm. 'God', bij Platon, in deze context, is de veroorzaker van de idee (= universele natuur)

De dialectische methode.-- (200/203).

Gegeven een feitelijke, gegeven verzameling van dingen, die dezelfde naam verdienen. Die identische term bedoelt, via onze geest, de universele wezensvorm (= idee), gespreid over al de elementen van genoemde verzameling

De algemene begrippen in onze geest zijn niet de ideeën, maar wel de weergave ervan in onze geest.

Opm.: 'Abstractie', vanuit een stel identische dingen abstraheer ik een algemeen 'begrip' dat niet de idee is).

Actualisering van de platonische idee:

Het DNZ als model dat hele reeksen processen beheerst. (204vv.)

Hoe functioneren ethische morele ideeën? (205/207)

De vrije wil is in de idee zelf voorzien.

Besluit: een definitie van de idee: Toonbeeld, in alle exemplaren aanwezig (207v.).

C.-- De ideatie als methode (209/227).

Dit kapittel is van belang voor leerkrachten Iedere leerkracht werkt met een zichtbaar exemplaar (b.v. een stukje goud, een cirkeltje), het fenomeen. Aan dat applicatief model verbindt zij de naam ('goud', 'cirkel'). Die naam legt zij uit in een definitie (wezensbepaling)).

Opm.: De naam en de definitie vormen, samen, het taalgebruik. - In de geest (subject) van de kinderen komt daardoor 'wetenschap' (volwaardige geestelijke kennis) tot stand. Hoezo? Doordat, met de leerkracht, de kinderen doorheen de exemplaren allemaal singuliere dingen, fenomenen) de idee, erboven uit reikend (nooit is een exemplaar alle exemplaren; alleen de idee is dat), toch erin aanwezig (ieder exemplaar is waarlijk één singuliere idee) inzien.

Opm.: de universele idee belicht de exemplaren ervan: licht-metafysiek (213)

Opm.: De idee is én transcendent (boven de exemplaren uitreikend) én immanent (in alle exemplaren zichtbaar aanwezig) (214)

Opm.: De idee is de samenhang van alle gemeenschappelijke eigenschappen (collectieve structuur), ofschoon dit niet zo klaar kan zijn (215 v.). – Fenomeen, benaming, definitie, -- idee, inzicht worden breedvoerig uitgelegd.

d.-- De reflectief-introspectieve zijde v.d. kleine mens (228/245).

Wij zijn strikt genomen 'mens' doordat wij ideatie (de ware (= hogere, onstoffelijke, hoogstaande) natuur, de individueel en universeel is, vatten) in ons dragen,-- doordat wij die ideatie als methode (exemplaar, naam en definitie leiden tot inzicht in de idee) kennen. Wij zijn het ook dankzij onze introspectie (met de reflectieve methode als toepassing).

1. De Socratische maieutiek (228/231) steunt op die innerlijke kenbron.

2. Dat wij een microkosmos zijn in de macrokosmos (231v.) is er één aspect van.

3. Dat wij, in dat innerlijke leven, roes- en ingevingstoestanden kennen (232/238: mantiek, telestiek, poëzie, erotiek), is er een, voor de geestesfilosoof Platon, aspect van dat enig voorbehoud vergt. *Opm.* - Platon's godheidsbegrip (236v.). *Opm.* Ethnopsychologie (238).

4. Onze verbeelding (resp. inbeelding) is een ander aspect (238vv.).

Besluit.-- de reflectieve methode (haar beperkte geldigheid (P. Diel; P. Ricoeur) (240/243).

Alg. Besluit: 'geest' (244), Platonische psychologie als zielkunde (245).

Hoofdstuk IV.-- Elementen van Platonische sociologie (politiek) (246/264).

a. De 'existentiële' ontmoeting (Platon / Socrates' dood) (246/248).

b. Politicologisch denken als typisch Grieks (248/252: Protosofistiek, behoudsgezindheid, Socrates).

c. De Platonische staatsleer: gelijkschakeling, vergemeenschappelijking, verstaatsing,-- als utopie (252/ 260;-- gedeeltelijk verkeerde duidingen (Benoist, B.H. L.). -

d. Platonische democratiekritiek (260/264).

Hoofdstuk V.-- Elementen van Platonische culturologie (265/274).

a. De definitie van 'cultuur' (265/267).-- vooral Sedert Kolb en Klemm

b. Platon binnen de Antieke economie (267/269), i.v.m. 'vrijen / slaven'

c. Platonisch studieprogramma (270/274; zijn cultuurpolitiek).

Hoofdstuk VI.-- Elementen van Platonische geschiedfilosofie (275/290)

Drie aspecten (informatie / hist. zin / echte geschiedfil.).-- De Verlichting (275v.).

Hoofdzak: De historiciteit (276).

Lotsanalyse (277/279).-- De historiciteit bij Platon (279/290: Lysis als model (279/ 282).-- De 'Ouden' (283).-stuurkunde (284/287). -- Structuren/ vrijheid (287v.).- Geopolitiek/ ecologie(288v.).-- de basisstructuur (cyb.: 289/ -- Ontwikkelingspsychologie (290).

Deo Trino et uno gratias maximas Mariaque amorum maximas

A. T'Jampens 17 04 1989.